Alexandru T. **ISPAS**

Laura Oana **STROICĂ**

Adin-Daniel **ROBE**

LEXICON

DE ANATOMIE A OMULUI

ETIMOLOGIA TERMENILOR ANATOMICI

CALLISTO

LEXICON

DE ANATOMIE A OMULUI

Etimologia Termenilor Anatomici

Alexandru T. Ispas
Laura Oana Stroică
Adin-Daniel Robe

Editura Medicală
CALLISTO
www.callisto.ro

Ediția originală publicată de către:
EDITURA MEDICALĂ CALLISTO

cu titlul:

LEXICON DE ANATOMIE A OMULUI
ETIMOLOGIA TERMENILOR ANATOMICI
ISBN-13: 978-606-8043-19-7

Distribuție:
CALLISTO
Tel: 0040 21 242 07 91
Fax: 0040 21 243 30 22
office@callisto.ro
www.callisto.ro

NOTĂ

Cunoștințele și practica medicală cunosc o evoluție continuă. Pe măsură ce rezultatele noilor cercetări devin disponibile, practica medicală, strategia terapeutică precum și terapia medicamentoasă se modifică în concordanță. Cititorul este îndrumat să verifice cele mai recente informații despre (i) procedurile descrise sau (ii) produsele medicamentoase fabricate de fiecare producător în parte, doza sau formula recomandată, metoda și durata de administrare precum și contraindicațiile. Responsabilitatea practicianului, bazându-se pe experiența personală și cunoașterea pacientului, este de a stabili diagnosticul și de a determina dozajul precum și cel mai potrivit tratament pentru fiecare pacient în parte și, de asemenea, de a aplica toate măsurile de siguranță necesare. Prin nici o formă de interpretare a legii, Casa de Editură sau autorii nu sunt responsabili pentru orice daune consecutive utilizării informației cuprinse în această carte.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ISPAS, ALEXANDRU
Lexicon de anatomie a omului : etimologia termenilor anatomici / Alexandru Teodor Ispas (sub red.), Adin Daniel Robe, Laura Oana Stroică. - București : Editura Medicală Callisto, 2016
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-606-8043-19-7

I. Robe, Adin Daniel
II. Stroică, Laura-Oana

611

DTP: Callisto, Florin Pârvu

AUTORI

Prof. Univ. Dr. Alexandru Teodor Ispas
Catedra de Anatomie
Facultatea de Medicină
UMF Carol Davila București
Institutul de Antropologie Fr. Rainer
Academia Română

Asistent Univ. Dr. Oana Laura Stroică
Catedra de Anatomie
Facultatea de Medicină
UMF Carol Davila București

Dr. Adin-Daniel Robe
Licențiat în Filologie Clasică
Limbi și Literaturi Străine Universitatea București
UMF Carol Davila București

Celor care mi-au marcat decisiv viața: mamei Maria, soției Livia Ioana, ficelor Oana Alexandra și Dana Catrinel, nepoatelor Diana Maria și Alexandra Livia, precum și studenților mei din ultimii 45 de ani.

Alexandru Teodor Ispas

Soțului meu, părinților mei, mentorului meu și tuturor pasionaților de anatomie.

Laura Oana Stroică

Tatălui meu.

Adin-Daniel Robe

CUVÎNT ÎNAINTE

Primii termeni anatomici, care să numească părți ale corpului sau diferite organe, au apărut probabil odată cu dezvoltarea limbajului și au o istorie care se pierde în negura vremurilor.

Astfel, mulți termeni anatomici au fost creați după comparații imaginate de autorii lor, cum ar fi: nucleul lenticular după asemănarea cu o lentilă, apofiza *crista galli* după asemănarea cu creasta de cocoș etc. Alți termeni au fost inspirați din mitologie și obiceiuri religioase: iris de la Iris, zeița curcubeului, muntele lui Venus, cornul lui Amon, *sacrum* – după obiceiul sacrificiilor, de a oferi o ofrandă zeilor, regiunea sacrală a animalului etc. Se ajunsese ca unele noțiuni anatomice să aibă în diverse limbi, nume și înțelesuri diferite. Totuși, limbajul anatomic este fundamentul limbajului medical, iar tendința de universalitate, de răspîndire și utilizare a termenilor a dus la convingerea că este necesar un limbaj comun, cu denumiri larg acceptate pentru aceleași formațiuni.

Prima lucrare cunoscută, care adună laolaltă termenii anatomici folosiți la vremea respectivă, a fost scrisă în limba greacă în jurul anului 100 p.Chr. de către Rufus din Efes: tratatul de terminologie anatomică ***„Despre numirea părților corpului"***. Nefiind o nomenclatură propriu-zisă (standardizată), a putut să prolifereze anarhic în secolele următoare, adăugîndu-i-se un amestec de termeni de origine latină, greacă, arabă, numeroase omonime și sinonime, ajungîndu-se în anul 1800 la aproximativ 50.000 de termeni, imposibil de utilizat. Mari figuri ale medicinei antice, *Hippocrate* (460-370 a.Chr), *Celsus* (25 a. Chr. - 50 p. Chr.) folosesc pentru prima oară termenii utilizați și astăzi: acromion, peritoneu, cartilaj, patelă. *Galenus* din Pergam (129-200 p. Chr.) folosește termeni ca epifiză, epididim, pilor, tars, aponevroză etc.

Primul tratat cu un grad înalt de corectitudine în știința anatomiei a fost cel al lui *Andreas Vesalius* (1514-1564) ***"De humani corporis fabrica – libri septem"***, publicat la Basel în 1543 – în care se explică cea mai mare parte a termenilor și care înlocuiește termenii din arabă și greacă cu termeni latini. Sunt de asemenea considerați părinți ai terminologiei anatomice *Jacques Dubois*, (Jacobus 1478-1555), profesorul lui Vesalius, *Henle* (1809-1885), *Gegenbauer* (1826-1903), *Testut* (1849 – 1925) etc.

În 1880 *Joseph Hyrtl* (1810-1894) propune o reformă a limbajului anatomic prin folosirea a 5600 de termeni numai în limba latină. Societatea Anatomiștilor Germani (*Anatomische Gesellschaft*) propune după 15 ani de consultări, în 1895 (Basel) la Congresul Internațional al Anatomiștilor, B.N.A. (*Basiliensia Nomina Anatomica*) o nouă terminologie în care se înlocuiesc termenii vechi, improprii, și se folosesc termeni numai în limba latină, nume proprii cu acordul autorilor (ex. *valvula ileocecalis Bauhini* sau *ligamentum venosum Arantii* etc.). Această variantă nu a fost considerată satisfăcătoare. Multe țări europene - Franța, Marea Britanie - nu o acceptă.

În 1936 tot Societatea Germană de Anatomie propune J.N.A. (JENA – *Jenaensia Nomina Anatomica*) cu mici modificări (de exemplu, superior în loc de cranial, anterior în loc de ventral), dar care nu a fost nici ea unanim acceptată.

În 1955, la al VI-lea Congres Internațional de Anatomie de la Paris, se adoptă P.N.A. (*Parisiensia Nomina Anatomica*) cu 5640 termeni, se renunță la numele proprii, se preiau aproximativ 76% termeni din B.N.A., 4,9% din J.N.A și 3,5% denumiri noi.

Dezvoltarea accelerată a medicinei a impus ulterior numeroase revizuiri, care s-au realizat la congresele din 1960 New York, 1970 Leningrad, 1975 Tokyo, 1980 Mexico. În 1977 se adaugă și *Nomina Embriologica*. În 1936 la Milano IFAA (Federația Internațională a Asociațiilor Anatomiștilor) propune înființarea "Comisiei Internaționale de Dezvoltare și Supraveghere a Nomeclaturii Anatomice" la care a fost cooptată și România, în cadrul Congresului din Mexico (1980).

Ultima variantă a Nomenclaturii Anatomice a fost propusă în 1989 la al XIII-lea Congres Internațional de Anatomie și a fost creat F.C.A.T (*Federative Committee on Anatomical Terminology*) pentru revizuirea *Nomina Anatomica*. Se creează astfel o nouă variantă de nomenclatură, *Terminologia Anatomica*, publicată într-o primă ediție în 1998, și o a doua ediție în 2011.

Dicționarul de față se adresează în egală măsură tinerilor în formare, studenților la medicină, medicilor și profesioniștilor implicați în sfera medicinei, biologilor și tuturor celor pentru care clarificarea noțiunilor de anatomie este o prioritate și a fost desăvîrșit pentru o mai bună înțelegere a termenilor medicali, și pentru însușirea și comunicarea facilă a acestora. Considerînd anatomia fundament al științelor medicale, ne-am străduit să aducem lumină asupra vocabularului pe care studiul acesteia îl implică frecvent, cu speranța că orice lămurire va facilita o cunoaștere și însușire mai bună a acestei științe.

Studiul, cunoașterea și asimilarea noțiunilor de anatomie necesită un efort susținut și condus încă din timpul studenției. Metodele de studiu al anatomiei s-au diversificat odată cu evoluția universului digital, a internetului și a noilor tehnologii imagistice care întregesc cunoașterea și asimilarea alături de manualele și atlasele clasice. Această evoluție nu poate nicidecum înlocui practica și disecția la cadavru, experiența dobîndită la patul bolnavului, studiul structurat, profesorii cu experiență și, în mod special, dorința nestăvilită de cunoaștere. Unicitatea, complexitatea și perfecțiunea structurii corpului uman necesită aprofundarea și înțelegerea, dincolo de asimilarea mecanicistă a unor termeni și noțiuni, cît mai acurată a detaliului, iar volumul de față are menirea de a lumina și clarifica vocabularul anatomiei.

Nu în ultimul rînd, dorim să mulțumim celor care ne-au ajutat cu un sfat, celor care ne-au susținut și au îmbunătățit ideea noastră și în special Casei de Editură Callisto, ai căror colaboratori suntem de peste 10 ani, pentru ajutorul permanent, pe tot parcursul elaborării lucrării, pentru promovarea ei și pentru conștientizarea faptului că facem un lucru foarte util pentru învățămîntul medical.

Alexandru Teodor Ispas
Oana Laura Stroică

Prefață

Limbajul medical s-a dezvoltat, mai mult decît limbajul altor științe, pe structura lexicală a limbilor latină și greacă veche. Fiind un limbaj cu o evoluție dinamică în care descoperirile au impus mereu crearea de noi termeni, a recurs cu succes la preluarea și transformarea anumitor cuvinte din limbile clasice. Cel puțin așa s-a întîmplat pînă la tendința generală de a întrebuința limba engleză în medicină, în același timp cu dominația acesteia în toate celelalte științe. Mulți termeni medicali au încorporat cuvinte sau perifraze din limbile clasice plecînd de la sensul de bază al cuvîntului. Dicționarul de față scoate la iveală sensul originar al cuvintelor, așa cum erau folosite în scrierile antice, încercînd să fie de folos în înțelegerea terminologiei medicale prin dezvăluirea sensului "obișnuit", cu speranța de a se putea întrevedea procesul de înțelegere a conceptului medical prin lingvistica diacronică. Adesea, conceptele din limbajul medical pot fi înțelese mai ușor dacă se cunoaște sensul cuvîntului de origine. În primul rînd, referința o constituie latina clasică, marcată convențional de primul discurs al lui *Cicero* din anul 81 a. Chr. și de moartea lui *Augustus* în anul 14 p. Chr., și greaca veche cuprinsă între 480 - 323 a. Chr., perioada de dominație a Atenei. Ambele limbi reprezintă scheletul de formare a culturii occidentale de-a lungul Evului Mediu și Renașterii, pînă la jumătatea secolului al XX-lea.

Este în natura limbilor ca acestea să evolueze continuu la toate nivelurile, de la formarea lor, pînă la dispariție. Originea limbilor latină și greacă este limba indo-europeană. Această limbă nu are nici o mărturie scrisă, dar după anul 1800 a început să fie reconstruită pe baza comparațiilor lingvistice, recreîndu-se pînă în prezent un vocabular vast, gramatica și spectrul civilizației indo-europene. Grupul indo-european cuprinde sanscrita, vechea persă, avesta, paleoslava, limbile germanice vechi, celta, armeana, hitita, tohariana, lituaniana, greaca, latina etc. Poporul indo-european, conform ipotezei Kurgan propuse de *Marija Gimbutans,* se afla în stepele ponto-caspice de deasupra nordului Mării Negre în jurul anului 5000 a. Chr. Pînă în anul 3500 a. Chr., cînd au început migrațiile acestui popor, se consideră că vorbeau o limbă unitară. Odată cu aceste migrații, care s-au petrecut în mai multe valuri, cu așezarea lor în teritorii din India pînă în vestul Europei, limba lor de origine s-a transformat atît prin tendința inerentă a unei limbi de a evolua, cît și prin influența limbilor popoarelor băștinașe non-indo-europene, acolo unde s-au stabilit.

Prin scurtele referințe din acest dicționar la radicalele indo-europene, cititorul este îndemnat să afle mai multe despre lingvistica și civilizația indo-europeană. Astfel, în dicționarul de față există cuvinte la care s-a indicat sporadic și radicalul indo-european, marcat cu asterisc, pentru a oferi o perspectivă asupra a ceea ce înseamnă evoluția limbilor, radicalul fiind forma reconstruită de lingviști pe baza comparațiilor între limbile înrudite; de exemplu: ***yugom*** "jug" este cuvîntul indo-european reconstruit, deci neatestat, pe baza comparațiilor din limbile individuale indo-europene: **Lat**. *iugum,* **Gr**. ζυγόν (zygon), sanscrită *yugá,* paleoslavă *igo.* Așadar, puținele referințe la indo-europeană au menirea de a stîrni interesul cititorului pentru a studia istoria acestei culturi.

În dicționar s-a optat pentru redarea substantivelor latinești cu forma lor întreagă de nominativ și de genitiv, *abdomen, abdominis,* iar pentru verbe s-a folosit uneori întregul spectru, *cedo, cedere, cessi, cessum,* anume verbul la persoana întîi prezent, forma de infinitiv, forma de perfect a persoanei întîi și forma de

participiu perfect, iar alteori s-au indicat doar primele două forme, de prezent și de infinitiv. La adjective se indică doar forma de masculin, din paradigma *albus, alba, album*, masculin, feminin și neutru, rămînînd astfel doar prima. În privința cuvintelor din greacă, verbul este întotdeauna indicat cu forma sa de dicționar, la prezentul persoanei întîi, κεντέω (kenteo) "a înțepa", dar sensul lui în română este redat prin infinitiv, așa cum se obișnuiește. Substantivele se află doar la forma de nominativ, τροφή (trophe) "hrană", iar adjectivele doar cu forma de masculin.

Se recomandă pronunțarea cuvintelor latinești așa cum cititorul a fost obișnuit în școală, poate doar cu puține excepții notabile dacă dorește să facă un efort spre *latina restituta*, considerată a fi lingvistic corectă: evitarea pronunțării grupurilor *ce, ci, ge, gi* ca în română și pronunțarea lor drept *che, chi, ghe, ghi*; spre exemplu *Cicero* s-ar pronunța corect "Chichero", *facio* "fachio" etc. La acestea s-ar putea adăuga și grupul *ti* din latină pe care cititorul român îl pronunță ca "ți", fiind de preferat să rămână doar "ti", și litera *v* care s-ar pronunța drept "u" (*Vergilius* "Uerghilius"). Aceste reguli de pronunțare din latină sînt doar recomandate, primînd totuși, din comoditate, așa cum cititorul a fost obișnuit în școală.

Cuvintele grecești sînt transliterate în alfabet latinesc între paranteze, iar pronunțarea termenului grecesc se poate face lejer după forma transliterată, cu precizarea că litera *gamma*, înainte de *gamma* sau *kappa*, se transliterează și se pronunță ca "n": ἀγκύλος (ankylos), ἀγγεῖον (angeion) "vas mic, rezervor". În plus, litera υ (y) se pronunță ca "iu", iar diftongul ου (ou) se pronunță "u". Cititorul va pronunța ε (e) și η (e) prin același sunet "e", asemenea ο (o) și ω (o) prin "o". În limbile clasice existau vocale scurte și vocale lungi, primele fiind pronunțate un timp, iar celelalte doi timpi, cu o ușoară prelungire a sunetului. Dar cum pronunțarea autentică în perioada clasică nu se cunoaște pe de-a-ntregul, acestea se pronunță identic, ca în română. Doar pentru literele "e" și "o" existau două semne diferite în alfabet pentru a deosebi cantitatea vocalei, pe cînd literele "i", "a" și "u" aveau un singur semn grafic pentru cele două cantități vocalice diferite. Odată cu evoluția fonetică a limbilor, ideea de cantitate vocalică a dispărut în limbile moderne. În alfabetul limbii eline prezentat aici este indicată între ghilimele pronunțarea fiecărei litere în română.

Recurgerea la etimologie încearcă să aducă puțină lumină asupra termenului anatomic prin prezentarea sensurilor din latină și din greacă. În continuare, în ceea ce privește istoria medicală au fost selectate momente importante pentru dezvoltarea științei, insistând asupra persoanei care a creat termenul anatomic sau care l-a folosit prima dată în context medical. Vastitatea istoriei medicinei nu a putut fi decît schițată, selectînd momente importante, punctînd ceea ce era important pentru etimologie, pentru evoluția termenului. De asemenea, cuvintele care au fost selectate reprezintă doar o parte din termenii anatomici, alegîndu-i pe cei mai importanți, după propria experiență. Definițiile de anatomie care preced, de regulă, explicarea etimologiei și elementele de istorie medicală sînt succinte și se adresează cu precădere celor care au studiat știința respectivă. Un articol de dicționar cuprinde, astfel, trei părți: definiția de anatomie, etimologia și istoria medicală.

Adin-Daniel Robe

Alfabetul limbii eline

Α, α ("a")	ἄλφα	alpha
Β, β ("b")	βῆτα	beta
Γ, γ ("g")	γάμμα	gamma
Δ, δ ("d")	δέλτα	delta
Ε, ε ("e")	ἔ ψῑλόν	epsilon
Ζ, ζ ("z")	ζῆτα	zeta
Η, η ("e")	ἦτα	eta
Θ, θ ("th", *eng. then*)	θῆτα	theta
Ι, ι ("i")	ἰῶτα	iota
Κ, κ ("k")	κάππα	kappa
Λ, λ ("l")	λάβδα	lambda
Μ, μ ("m")	μῦ	mu
Ν, ν ("n")	νῦ	nu
Ξ, ξ ("x")	ξῖ	xi
Ο, ο ("o")	ὂ μῑκρόν	omicron
Π, π ("p")	πῖ	pi
Ρ, ϱ ("r")	ῥῶ	rho
Σ, σ, ς ("s")	σίγμα	sigma
Τ, τ ("t")	ταῦ	tau
Υ, υ ("iu", *germ. ü*)	ὖ ψῑλόν	üpsilon
Φ, φ ("fi")	φῖ	phi
Χ, χ ("ch")	χῖ	chi
Ψ, ψ ("ps")	ψῖ	psi
Ω, ω ("o")	ὦμέγα	omega

A

abaptiston = instrument chirurgical din Antichitate, descris de *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), de *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619) și de *Johann Schultes* (1595 – 1645). Era folosit pentru trepanații, avea o formă circulară la început, apoi de formă conică, pentru a preveni ca instrumentul "să se scufunde" și să lezeze dura. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀβάπτιστος (abaptistos) "nescufundat", înrudit cu vb. **Gr.** βαπτίζω (baptizo) "a scufunda, a imersa, a boteza".

abces = reprezintă orice colecție de puroi înconjurată de țesut inflamat. Cuvîntul s-a format de la vb. **Lat.** *cedo, cedere, cessi, cessum* "a pleca, a se retrage, a ceda", precedat de prepoziția **Lat.** *ab* "de la, din". La descrierea și tratamentul abcesului pe cale chirurgicală au făcut referire *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) și *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) care recomandau incizia înainte ca abcesul să se întărească sau scarificarea și aplicarea de cataplasme. *Arnaldus de Villanova* (1240 – 1311), autorul cărților *Speculum medicinae* (Oglinda medicinei) și *Regimen sanitatis ad regem Aragonum* (Regimul de sănătate pentru regele din Aragon), a realizat că tratamentul chirurgical al abcesului nu trebuie să întîrzie, punînd în pericol viața.

abdomen = reprezintă partea corpului situată inferior de torace, de care este despărțit prin diafragm, care conține viscerele abdominale. Provine de la subst. **Lat.** *abdomen, abdominis* "pîntece, burtă, stomac". Cuvîntul era folosit inițial pentru descrierea pîntecelui animalelor, în special al porcului, adesea cu sens peiorativ. Fără etimologie clară. Popular, a fost apropiat de vb. **Lat.** *abdo, abdere* "a îndepărta, a ascunde, a vîrî", cu referire, probabil, la faptul că pîntecele "ascunde" viscerele sau este, la rîndul său, "ascuns" de îmbrăcăminte.

abdominal = care ține de sau se referă la **abdomen.**

abdominocenteză = inițial se folosea sintagma *paracentesis abdominis*. Cuvîntul *abdominocenteză* este format din subst. **Lat.** *abdomen, abdominis* "pîntece, burtă, stomac" și din subst. **Gr.** κέντησις (kentesis) "înțepare". Acesta din urmă s-a format de la vb. **Gr.** κεντέω (kenteo) "a înțepa". *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) a încercat să descrie cauzele și tratamentul ascitei luînd în considerare afecțiuni ale splinei și ale ficatului, recomandînd practica paracentezei pentru a scoate lichidul. *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) a descris clinic ascita și a promovat mai departe paracenteza, descriind în plus ficatul ca avînd

aspect "înghețat", "inflamat" și "indurat" și punînd, astfel, în legătură hepatopatia cu ascita și edemele.

abducens = numele celui de-al VI-lea nerv cranian provine de la vb. **Lat.** *abduco, abducere* "a duce departe, a îndepărta", precum și de la subst. **Lat.** *abductio, abductionis* "abducție". Numele nervului provine de la relația sa cu mușchiul *abductoris oculi,* cunoscut ca mușchiul drept lateral. Nervul abducens a fost evidențiat, mai întîi, de anatomistul italian *Bartolomeo Eustachi* (1524 – 1574), latinizat *Eustachius,* în opera sa monumentală *Tabulae anatomicae,* publicată prima dată în 1714. Nervul abducens inervează mușchiul drept lateral al globului ocular, care realizează mișcarea de rotație laterală.

A

abductor = provine de la subst. **Lat.** *abductor, abductoris,* format prin alăturarea sufixului *-tor,* care indică agentul, la vb. **Lat.** *abduco, abducere* "a duce undeva, a îndepărta". Acesta din urmă cuprinde prepoziția **Lat.** *ab* "de la, din" și vb. **Lat.** *duco, ducere* "a duce".

abducție = reprezintă îndepărtarea de planul sagital a unui segment de membru, a globului ocular etc. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *abductio, abductionis* "ducere (departe)", făcînd parte din familia de cuvinte a lui **abductor**.

aberant = provine de la vb. **Lat.** *aberro, aberrare* "a rătăci, a se depărta", care cuprinde în structura sa prepoziția **Lat.** *ab* "de la, din" și vb. **Lat.** *erro, errare* "a merge încoace și încolo, a rătăci, a se îndepărta de drumul drept". În anatomie, termenul se referă la structurile anatomice care nu urmează traiectul normal și sînt considerate variante anatomice.

abiogeneză = teoria conform căreia viața a apărut din materie anorganică, propusă întîi conceptual de *Anaximandros* (Αναξίμανδρος 610 – 545 a. Chr.). Paternitatea termenului este împărțită între *Henry Bastian* (1837 – 1915) și *Thomas Henry Huxley* (1825 – 1895). Etimologic, cuvîntul *abiogeneză* e format din prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", subst. **Gr.** βίος (bios) "viață" și subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" ori subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens.

abiotrofie = termenul a fost propus de *William Gowers* (1845 - 1915) pentru a descrie bolile ereditare și idiopatice și bolile non-infecțioase, deoarece la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, majoritatea bolilor erau explicate printr-un proces infecțios. Cuvîntul este format din prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", subst. **Gr.** βίος (bios) "viață" și subst. **Gr.** τροφή (trophe) "hrană". În prezent, prin abiotrofie se înțelege o degenerare a funcțiilor unui organ fără o cauză identificabilă.

ablație = reprezintă procesul de a îndepărta o parte a unui organ, segment de membru etc., fiind sinonim cu *exereză.* Cuvîntul înseamnă propriu-zis "îndepărtare", provenind de la prep. **Lat.** *ab* "de la, din" și de la forma de participiu perfect **Lat.** *latum* "purtat, cărat" a vb. **Lat.** *fero, ferre, tuli, latum* "a duce, a purta".

ablefarie = malformație congenitală

caracterizată prin absența parțială sau totală a pleoapei ori a fisurii palpebrale. Termenul conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și subst. **Gr.** βλέφαρον (blepharon) "pleoapă". Cuvîntul a fost introdus de oftalmologul german *Carl Wilhelm von Zehender* (1819 – 1916), unul dintre pionierii microchirugiei oftalmice.

absorbție = provine de la vb. **Lat.** *absorbeo, absorbere* "a înghiți, a absorbi" și, din latina tîrzie, de la subst. **Lat.** *absorptio, absorptionis* "absorbție, asimilare". În structura acestora se regăsește prep. **Lat.** *ab* "de la, din" și vb. **Lat.** *sorbeo, sorbere* "a sorbi, a suge". În termeni generali, absorbția reprezintă retenția lichidelor sau a unor substanțe de către diferite țesuturi ale corpului.

acalazie = cuvîntul e precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și conține subst. **Gr.** χάλασις (chalasis) "slăbire, destindere, relaxare". Acesta din urmă este derivat de la vb. **Gr.** χαλάω (chalao) "a slăbi, a destinde". Acalazia reprezintă incapacitatea musculaturii netede esofagiene sau a sfincterului cardia de a se relaxa, deoarece se contractă sub formă de spasm. Simptomele cele mai întîlnite se prezintă sub forma disfagiei de lichide ori solide, a durerii toracice și a refluxului esofagian. Se pune diagnosticul fie prin tranzit baritat, fie prin manometrie. Se mai folosește în română și forma de scriere *achalazie* care respectă etimologia. *Thomas Willis* (1621 – 1675) în cartea sa *Pharmaceutica rationalis,* publicată în 1675, a descris simptomele și tratamentul acalaziei și a construit, în plus, un dispozitiv din os de balenă care funcționa ca dilatator pentru sfincterul cardial. Acest medic englez a fost unul dintre fondatorii *Royal Society*, iar contribuțiile sale în medicină se întind în domeniile anatomiei, ale neurologiei și ale psihiatriei. În cartea *Cerebri anatome* (Despre anatomia creierului) din 1664 creează termenul *neurologie,* iar în *Pathologicae cerebri et nervosi generis specimen* (Eseu despre patologia creierului și a țesutului nervos) din 1667 studiază cauzele epilepsiei și ale altor boli convulsive, contribuind la dezvoltarea psihiatriei. A fost primul care a numerotat nervii cranieni în ordinea care s-a păstrat în anatomie pînă în prezent. Pe lîngă acestea, a descris poligonul cerebral care îi poartă numele și a studiat diabetul, adăugînd descrierii termenul *mellitus,* multă vreme diabetul zaharat fiind cunoscut drept *boala lui Willis.*

acardie = malformație congenitală caracterizată prin absența cordului. Aceasta se întîlnește mai des în cadrul sarcinilor gemelare cu siamezi, atunci cînd fătul care deține singurul cord este responsabil de circulația pentru ambii feți. Cuvîntul este format din prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și din subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă", înrudit cu subst. **Lat.** *cor, cordis* "inimă".

accesor = perechea a XI-a de nervi cranieni motori, cu două rădăcini: cranială și spinală, ramura bulbară avînd originea aparentă în șanțul retroolivar și ramura spinală la nivelul măduvei cervicale, la mijlocul distanței dintre șanțul antero-lateral și șanțul postero-lateral. Originea reală cranială, bulbară, se află în nucleul ambiguu, alături de nucleii motori ai nervilor glosofaringian și vag. Originea reală spinală se

A

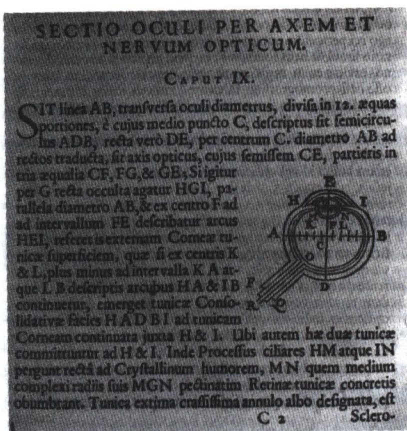
află în nucleul motor, care conține neuronii somatomotori ai grupului antero-lateral din substanța cenușie a coarnelor anterioare spinale. Cuvîntul este format de la adj. **Lat.** *accessorius* "subordonat" , derivat de la vb. **Lat.** *accedo, accedere* "a se apropia, a ajunge aproape de". În cartea *Neuroanatomy of the Neurologic Exam* de *Terence R. Anthoney* se trec în listă variantele folosirii termenului de nerv accesor: "[...] al unsprezecelea nerv cranian a fost numit atît << nerv accesor >>, cît și << nerv spinal accesor >>, începînd cu 1848. <<Accesor>> pentru că se referă la fibrele care însoțesc nervul vag și <<spinal>> cu referire la originea spinală. Cînd a fost recunoscut faptul, în 1893, că fibrele <<accesorii>> provin din aceiași nuclei medulari ca restul fibrelor eferente vagale, oamenii au început să considere fibrele "accesorii" ca parte a nervului vag, lăsînd al unsprezecelea nerv cranian să își aibă originea doar din nucleul spinal. Schimbarea a fost consolidată de neurologi, care puteau să testeze doar integritatea porțiunii spinale a nervului". *Jones Quain* (1796 – 1865), anatomist irlandez și profesor de anatomie și fiziologie la Universitatea din Londra, a descris nervul ca fiind "un nerv spinal accesor nervului vag"; deși admitea că există o mică parte care se alătură nervului vag, majoritatea fibrelor accesorii, totuși, își au originea în măduva spinării; cu timpul, acesta a susținut și folosirea denumirii prescurtate de "nerv accesor", care a rămas mai tîrziu singura denumire anatomică întrebuințată.

acefalie = cuvîntul este format din prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și din subst. **Gr.** κεφαλή (kephale) "cap". Este malformația congenitală caracterizată prin absența capului.

acetabul = se mai folosește în anatomie și forma *acetabulum,* fidelă etimologiei. Cuvîntul are la bază subst. **Lat.** *acetum, aceti* "oțet", provenind de la forma subst. **Lat.** *acetabulum, acetabuli,* recipient în formă de cupă pentru oțet, aflat pe masă la ospețe pentru a înmuia mâncarea. Datorită formei recipientului care se preta la descrierea formei anatomice, cuvîntul a fost folosit pentru a denumi locul în care pelvisul se articulează cu capul femurului. Acetabulul se definește drept cavitatea articulară a osului coxal, care se articulează cu capul femural, realizînd articulația șoldului.

acin = provine de la subst. **Lat.** *acinus, acini* "ciorchine, boabă de strugure". De la imaginea ciorchinelor de struguri, acinul este considerat drept o cavitate care are peretele format din celule glandulare de secreție. Intră în alcătuirea glandelor acinoase și tubulo-acinoase. De asemenea, asocierea mai multor alveole pulmonare se descrie ca un acin.

acomodare = pentru a focaliza, cristalinul își modifică curbura cu ajutorul mușchilor ciliari și al ligamentelor de susținere. Cristalinul se aplatizează și focalizează imaginea obiectelor aflate la distanță, cînd mușchii ciliari radiari se contractă și ligamentele se pun în tensiune, tracționîndu-l. Pentru ca obiectele apropiate de ochi să fie focalizate, cristalinul se bombează, devine aproape sferic, mușchii ciliari circulari se contractă, iar ligamentele de susținere își

SECTIO OCULI PER AXEM ET NERVUM OPTICUM.

CAPUT IX.

SIT linea AB, tranſverſa oculi diametrus, diviſa in 12. æquas portiones, è cujus medio puncto C, deſcriptus ſit ſemicirculus ADB, recta verò DE, per centrum C. diametro AB ad rectos traducta, ſit axis opticus, cujus ſemiſſem CE, partieris in tria æqualia CF, FG, & GE; Si igitur per G recta occulta agatur HGI, parallela diametro AB, & ex centro F ad ad intervallum FE deſcribatur arcus HEI, referet is externam Corneæ tunicæ ſuperficiem, quæ ſi ex centris K & L, plus minus ad intervalla K A atque L B deſcriptis arcubus H A & I B continuetur, emerget tunicæ Conſolidativæ facies H A D B I ad tunicam Corneam continuata juxta H & I. Ubi autem hæ duæ tunicæ committuntur ad H & I, Inde Proceſſus ciliares HM atque IN pergunt rectâ ad Cryſtallinum humorem, M N quem medium complexi radiis ſuis MGN pectinatim Retinæ tunicæ concretis obumbrant. Tunica extima craſſiſſima annulo albo deſignata, eſt

C 2 Sclero-

fragment din *Oculus hoc est: Fundamentum opticum*

reduc tensiunea. Cuvîntul provine de la adj. **Lat.** *accomodus* "potrivit", derivat de la vb. **Lat.** *accomodo, accomodare* "a potrivi". Acesta, la rîndul său, s-a format prin adăugarea prepoziției *ad* "la" la vb. **Lat.** *commodo, commodare* "a pune la dispoziție, a oferi". Modificările anatomice ale ochiului ca răspuns la lumină sau la apropierea ori depărtarea unui obiect au fost observate de *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619) și de *René Descartes* (1596 – 1650). Astronomul *Christoph Scheiner* (1575 – 1650) în cartea sa *Oculus hoc est: Fundamentum opticum* (Ochiul: Bazele opticii) din 1619 descrie anatomia ochiului, refracția razei de lumină în interiorul globului ocular, retina și unghiul vizual, contribuind la explicarea modificărilor de curbură a cristalinului în timpul acomodării. *Hermann Helmholtz* (1821 – 1894), cu ajutorul oftalmoscopului pe care l-a inventat, a reușit să demonstreze că mușchii ciliari prin contracția lor pot crește curbura suprafeței anterioare a cristalinului. Cartea sa *Handbuch der Physiologischen Optik* (Manual de fiziologia opticii) a devenit de referință în secolul al XIX-lea pentru domeniul oftalmologiei, descriind percepția profunzimii, vederea colorată și percepția mișcării.

acondroplazie = cuvîntul începe cu prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", care indică absența. Se regăsesc apoi subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) "arpacaș, zgîrci, cartilaj" și subst. **Gr.** πλάσις (plasis) "creație, model, conformație", acesta din urmă este derivat de la vb. **Gr.** πλάσσω (plasso) "a crea, a forma, a modela". Acondroplazia reprezintă o afecțiune ereditară autozomal dominantă, caracterizată prin oprirea creșterii oaselor lungi ale membrelor superioare și inferioare. Trunchiul și capul, segmentele distale ale membrelor (mîna, piciorul), precum și inteligența, fiind normale.

acranie = cuvîntul s-a format prin adăugarea prefixului negativ ἀ- (a-) "fără", care indică absența, la subst. **Gr.** κρανίον (kranion) "cap, craniu". Etimologia îndreaptă spre definirea acraniei drept malformație congenitală caracterizată prin absența parțială sau completă a craniului.

acromegalie = cuvînt compus din adj. **Gr.** ἄκρος (akros) "aflat în vârf, în extremitatea superioară" și din adj. **Gr.** μέγας (megas) "mare", care are genitivul μεγάλος (megalos). Boala a fost denumită ca atare de către neurologul francez *Pierre Marie* (1853 – 1940) în anul 1886 în lucrarea *Sur deux cas d'acromégalie* (Despre două cazuri de acromegalie); acesta a mai studiat boala pe o serie de

A

17 cazuri în 1888, dar nu a indicat mecanismele fiziopatologice ale afecțiunii. Totuși, în 1887, *Oskar Minkowski* (1858 – 1931) identificase cauza bolii ca fiind hiperactivitatea și creșterea în volum a glandei hipofize. Mai tîrziu *Carl Benda* (1857 – 1933) în 1900 a descris o creștere a numărului de eozinofile în adenohipofiză, iar *Hermann Schloffer* (1868 – 1937) în 1906 a realizat cu succes prima operație la un pacient cu tumoră hipofizară și acromegalie. În 1910 *Bernhard Aschner* (1883 – 1960) a demonstrat existența unei substanțe produse de hipofiză care influențează creșterea, identificată mai tîrziu, în 1921, ca fiind hormonul de creștere, de către *Herbert McLean Evans* (1882 – 1971) și *Joseph Abraham Long*, care au realizat și experimente pe șoareci, inducîndu-le semne de gigantism în urma injectării hormonului.

acromion = prelungire superolaterală a spinei scapulei. Este compus din adj. **Gr.** ἄκρος (akros) "aflat în vîrf, în extremitatea superioară" și subst. **Gr.** ὦμος (omos) "umăr". Termenul este folosit corect anatomic în opera lui *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), mai înainte fiind folosit de anatomiștii greci pentru a descrie vag regiunea aflată între gît și punctul cel mai de sus al umărului.

actină = reprezintă una din proteinele contractile din structura țesutului muscular, aranjată în microfilamente, care fuzionează împreună cu miozina. Se regăsește fie ca actină-G, monomer liber, fie ca actină-F, filamentoasă, microfilament polimeric liniar. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀκτίς (aktis) "rază de soare", cu sens apropiat de subst. **Lat.** *radius, radii* "băț, țăruș, spiță, rază", la care se adaugă sufixul "chimic" *–ină*, folosit îndeosebi în denumirea substanțelor chimice sau moleculare.

acustic = format de la adj. **Gr.** ἀκουστικός (akoustikos) "care ține de sunete sau de simțul auzului", derivat de la vb. **Gr.** ἀκούω (akouo) "a auzi".

adductor = reprezintă acel mușchi capabil de a realiza mișcarea de apropiere de linia mediană a corpului, a unui membru sau a unui segment de membru. Cuvîntul s-a format de la vb. **Lat.** *adduco, adducere* "a trage la sine, a duce" sau de la adj. **Lat.** *adductus* "strîns, încordat". Cei trei mușchi adductori ai coapsei erau considerați de anatomiștii antici ca fiind un singur mușchi. Masa musculară a adductorilor, deși mare, este mai puțin importantă în inițierea mișcării de adducție, decît în activitățile posturale sau sinergice, în special cele ale șoldului. Vechii anatomiști, în spiritul ironiei, numiseră adductorii ca fiind *custodes virginitatis* "paznicii virginității".

adducție = mișcarea de apropiere de linia mediană a corpului, a unui membru sau a unui segment de membru *Vide* **adductor**.

adenoid = provine de la adj. **Gr.** ἀδενοειδής (adenoeides) "glandular" și subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență", regăsit sub forma sufixului –*oid*. Glandele adenoide sînt mai bine cunoscute drept *amigdale* faringiene sau nazofaringiene; au fost identificate în 1852 la oameni de către anatomistul elvețian *Albert*

von Kölliker (1817 – 1905). Mai tîrziu, în 1867 s-a realizat prima adenoidectomie de către *Wilhelm Meyer* (1824 – 1895), folosind un forceps introdus prin cavitatea nazală, în speranța că excizia ar putea îmbunătăți auzul unui pacient hipoacuzic din cauza hipertrofiei amigdalelor.

adeziune = provine de la subst. **Lat**. *adhaesio, adhaesionis* "alipire, atașare" și de la vb. **Lat**. *adhaereo, adhaerere* "a sta fixat, a fi atașat, a se alătura". Verbul din urmă conține prepoziția **Lat**. *ad* "la" și are baza semantică în vb. **Lat**. *haereo, haerere, haesi, haesum* "a sta prins, a sta fixat, a rămîne pe loc". *Adeziune* este sinonim cu *aderență,* reprezentînd alipirea a două structuri care în mod normal sînt separate.

adiadochokinezie = cuvîntul este precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", fiind format din adj. **Gr**. διάδοχος (diadochos) "succesiv" și din subst. **Gr**. κίνησις (kinesis) "mișcare"; s-ar putea traduce literal "fără mișcări succesive". În cadrul ataxiei cerebeloase nu se mai pot realiza mișcări rapide succesive, ca de exemplu a bate cu degetele unei mîini succesiv, asemenea bețelor unei tobe, în palma celeilalte mîini (proba toboșarului). Imposibilitatea de a efectua mișcări antagoniste în succesiune rapidă.

adipos = provine de la subst. **Lat**. *adeps,adipis* "grăsime, osînză". Reprezintă acel tip de țesut conjunctiv fibros cu celule încărcate cu grăsime.

aditus = provine de la subst. **Lat**. *aditus, aditus* "venire, apropiere, acces, intrare" și de la vb. **Lat**. *adeo, adire* "a veni către". Acesta din urmă conține prepoziția **Lat**. *ad* "la" și vb. **Lat**. *eo, ire, ii, itum* "a merge".

adolescență = cuvînt provenit de la vb. **Lat**. *adolesco, adolescere* "a deveni adult, a crește", format prin adăugarea prepoziției *ad* "la" la vb. **Lat**. *alesco, alescere* "a crește". A pătruns în franceză și apoi în română de la forma de participiu prezent **Lat**. *adolescens* a verbului mai întîi menționat. Adolescența începe odată cu debutul pubertății, la fete frecvent între 10-12 ani, iar la băieți după 13-14 ani.

adrenal = glandele suprarenale au fost descrise de către *Bartolomeo Eustachi* (1520 – 1574). Cuvîntul este format prin adăugarea prepoziției *ad* "la" la subst. **Lat**. *renes, renum* "rinichi". Diferențierea între corticala glandei și medulară a fost făcută de *Emil Huschke* (1797 – 1858) în 1845 la Jena, acolo unde deținea catedra de anatomie și embriologie. Funcția glandelor a fost un subiect de dispută în secolul al XIX-lea, crezîndu-se că acestea "eliberează o materie stranie în sînge" sau că "absorb exsudatele umede din vasele mari din vecinătate". Propunerea fundamentală, aceea că glandele adrenale au secreție internă, îi aparține fiziologului francez *Claude Bernard* (1813 – 1878) în 1855. În același an, *Thomas Addison* (1793 – 1860) a descris cazurile a 11 pacienți cu semne de insuficiență suprarenală: "anemie, oboseală, slăbiciune a inimii, iritabilitatea stomacului și schimbarea culorii pielii". La autopsie a identificat distrugerea suprarenalelor, unilateral sau bilateral, din cauza tuberculozei, a carcinomului metastatic sau prin simplă atrofie.

adrenalină = În Marea Britanie au fost făcute experimente în 1895 cu extract din glandele suprarenale, substanța fiind denumită *adrenalină* de către *George Oliver* (1841 – 1915) și *Edward Sharpey-Schafer* (1850 – 1935), care au demonstrat că produce vasoconstricție și tahicardie, crescînd tensiunea arterială. În Statele Unite a fost izolată *epinefrina* în 1899 de către *Jacob Abel* (1857 – 1938). Cele două nume pentru a denumi aceeași substanță persistă și în literatura medicală de astăzi. Hormonul secretat de glanda medulosuprarenală contribuie la pregătirea organismului pentru suita ierarhică de reacții: *freeze, flight, fight* (a încremeni, a fugi, a lupta). *Vide* **adrenal**.

adventitia = denumită și *tunica adventitia* sau *tunica externa,* provine de la adj. **Lat**. *adventicius* "venit din afară, străin, venit pe deasupra, suplimentar", derivat de la vb. **Lat**. *advenio, advenire* "a veni, a sosi, a ajunge". Acesta din urmă conține în structura sa prepoziția *ad* "la" și vb. **Lat**. *venio, venire, veni, ventum* "a veni". În română se folosește și forma de scriere *adventice.* Aceasta este o structură anatomică, constînd dintr-un înveliș exterior de țesut conjunctiv, care funcționează ca înveliș pentru artere și vene.

afazie = reprezintă imposibilitatea de a vorbi din cauza unei afecțiuni la nivelul emisferei cerebrale dominante. Se opune etiologic *afoniei.* Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀφασία (aphasia) "absența vorbirii" conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și vb. **Gr.** φημί (femi) "a spune, a vorbi". Acesta din urmă provine dintr-un radical Indo-European ***bhā-*** "a face lumină asupra unui lucru, a vorbi, a lămuri". Verbul grecesc e înrudit cu vb. **Lat**. *for, fari* "a vorbi", temă care se regăsește și în cuvîntul *faringe,* de exemplu. Localizarea leziunii de afazie a fost identificată de către *Karl Wernicke* (1848 – 1905). Înainte de acesta, afecțiunea a fost descrisă de către *Carl Linnaeus* (1707 – 1778) în 1745, iar *Jean Baptiste Bouillaud* (1796 – 1881) a aproximat sediul leziunii. *Paul Broca* (1824 – 1880) a folosit termenul de "afemie" în loc de afazie; astăzi termenul afemie e folosit pentru a descrie absența totală a vorbirii în cadrul afaziei. Primul caz de afazie a fost descris în papirusul cunoscut sub numele de *Edwin Smith Papyrus,* cel mai vechi tratat medical despre traumatisme, compus între 1600 - 1500 a. Chr. Acesta conține referiri la un caz de afazie, descriind dificultățile de vorbire a unei persoane cu traumatism în zona lobului temporal.

aferent = s-a format de la vb. **Lat**. *affero, afferre* "a aduce (aproape)", care conține în structura sa prepoziția *ad* "la" și vb. **Lat.** *fero, ferre, tuli, latum* "a purta, a duce". Termenul se referă la conducerea unei structuri sau la un traiect dinspre periferie spre centru, precum impulsul nervos de la organele de simț către centrii nervoși de analiză și integrare, la vasele sangvine care pătrund într-un organ și îl alimentează sau la vasele limfatice care intră în nodurile limfatice.

afonie = reprezintă pierderea vocii prin afectarea oricărei structuri implicate în fonație, în afară de emisfera cerebrală dominantă: cavitate bucală, laringe, limbă, corzi

vocale, mușchi, nervi etc. Termenul grecesc este subst. **Gr.** ἀφονία (aphonia) "absența vocii", de la subst. **Gr.** φωνή (phone) "voce" și precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) "fără". Este înrudit cu subst. **Lat.** *vox, vocis* "voce".

agenezie = cuvîntul conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", care indică absența, și subst. **Lat.** *genesis, genesis* "naștere, rasă, neam, creație", care are corespondent în subst. **Gr.** γένεσις (genesis) cu aceleași sensuri. Desemnează o malformație congenitală în urma căreia nu se dezvoltă complet o structură anatomică, ca urmare a afectării dezvoltării embrionare.

aglosie = absența congenitală a limbii. Termenul provine de la subst. **Gr.** γλῶσσα (glossa) "limbă" sau, scris în dialectul atic folosit în Athena, γλῶττα (glotta). Este precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", care indică absența.

agnatism = absența congenitală a mandibulei. Cuvîntul este precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", sensul de bază fiind dat de subst. **Gr.** γνάθος (gnathos) "falcă, obraz, mandibulă".

agnozie = tulburare a interpretării senzațiilor prin afectarea ariilor de asociație de la nivelul lobilor temporali, în măsura în care este păstrată integritatea organului de simț. De exemplu, *astereoagnozia* sau agnozia tactilă nu permite recunoașterea obiectelor prin intermediul atingerii lor. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀγνωσία (agnosia) "ignoranță", format prin adăugarea prefixului negativ ἀ - (a-) "fără" la subst. **Gr.** γνῶσις (gnosis) "cunoaștere". Acesta din urmă provine de la rădăcina Indo-Europeană ***gnō-** "a afla, a cunoaște".

agonist = provine de la subst. **Gr.** ἀγωνιστής (agonistes) "concurent, competitor", la rîndul său derivat de la subst. **Gr.** ἀγών (agon) "luptă, întrecere, concurs". Termenul se poate referi la o substanță care acționează la nivelul unui receptor în mod similar transmițătorului normal al organismului sau la contracția unui mușchi cu același tip de mișcare (acțiune în același sens).

agrafie = format cu prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și subst. **Gr.** γραφή (graphe) "scriere", este derivat de la vb. **Gr.** γράφω (grapho) "a scrie". Agrafia arată incapacitatea de a exprima gîndurile în scris, din cauza unei leziuni centrale cerebrale sau din cauza neștiinței de a scrie. Poate fi însoțită de alte manifestări, precum alexie, afazie, dizartrie, agnozie sau apraxie. Termenul a fost conturat de către neurologul francez și decanul facultății de medicină din Bordeaux *Albert Pitres* (1848 – 1928) în 1884. Cercetările sale mai cuprind fundamentarea conceptelor de isterie și hipnoză în 1891, de afazie amnezică în 1897, parafazie în 1898 și descrierea semnelor fizice asociate cu revărsatele pleurale în 1902. Semnul Pitres a rămas cunoscut în prezent drept hipoestezia scrotului și a testiculelor în mielopatia sifilitică (*tabes dorsalis*).

akinezie = provine de la subst. **Gr.** ἀκινησία (akinesia) "odihnă", care conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și are la bază subst. **Gr.** κίνησις (kinesis) "mișcare". Acesta din urmă derivă de la vb. **Gr.** κινέω (kineo)

A

"a (se) mişca". General, termenul desemnează imposibilitatea realizării unei mişcări.

alantoidă = anexă embrionară care se dezvoltă din partea posterioară a intestinului primitiv, conţinînd o reţea bogată de vase sangvine. Din ea derivă sinusul urogenital, participînd la formarea vezicii urinare şi a uretrei, iar prin obliterarea distală formează uraca. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** ἀλλάς (allas) "cîrnat", cu genitivul ἀλλαντός (allantos), şi din sufixul *-oid,* provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparenţă". Termenul a fost folosit iniţial de către *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), iar structura şi formarea alantoidei la embrion au fost descrise de anatomistul elveţian *Wilhelm His* (1831 – 1904). De menţionat că acesta a introdus termenul de *endoteliu,* diferenţiind structurile membranare ale vasului, a inventat microtomul şi a explicat formarea sistemului nervos la embrionul de 2-8 săptămîni.

A

albicans = provine de la participiul prezent al vb. **Lat.** *albico, albicare* "a face alb".

albinism = reprezintă un defect ereditar la nivelul tirozinazei, enzima care reglează producţia de melanină, pigmentul pielii, al părului şi al ochilor. Termenul provine de la adj. **Lat.** *albus* "alb". Ca sinonime se mai folosesc *acromie, acromazie* sau *acromatoză.*

albuginee = provine de la subst. **Lat.** *albugo, albuginis* "albeaţă", folosit pentru a descrie învelişul testicular. Este înrudit cu adj. **Lat.** *albus* "alb" şi cu subst. **Lat.** *albumen* "albuş de ou", de la care s-a format şi cuvîntul *albumină.* Albugineea poate reprezenta ţesutul conjunctiv care înveleşte ovarele sau testiculele ori ţesutul fibros conjunctiv care înconjoară corpii cavernoşi ai penisului.

allocortex = numit şi *cortex heterogenic,* cuvîntul provine de la adj. **Gr.** ἄλλος (allos)"altul" şi de la subst. **Lat.** *cortex, corticis* "scoarţă (de copac), înveliş". Allocortexul cuprinde regiunea olfactivă şi hipocampul, iar spre deosebire de neocortex, care are şase straturi celulare, allocortexul cuprinde trei straturi neuronale. Structural, a fost împărţit în paleocortex, arhicortex şi periallocortex.

ilustraţie din *De humani corporis fabrica*

alveola = substantivul **Lat.** *alveolus, alveoli* este un diminutiv de la subst. **Lat.** *alveus, alvei* "vas de lemn, cuvă, albie de spălat, albie de râu". Cuvîntul a fost folosit de către *Andreas Vesalius* (1514 – 1564) în monumentala *De humani corporis fabrica* (Despre structura corpului uman) din 1543 pentru a descrie cavitatea în care se implantează dintele în osul alveolar. Acesta a clasificat dinții, a studiat maxilarul și mandibula, despre aceasta din urmă afirmînd, contrar învățăturii galeniene, că reprezintă un singur os și nu două, a identificat camera pulpară a dintelui, despre care credea că deține un rol nutritiv pentru dinte. *Marcello Malpighi* (1628 – 1694), atunci cînd vorbea de structura celulară pulmonară, folosea sintagma *cellulae pulmoni*. Alveola a rămas ca termen pentru a descrie structura histologică a plămînului datorită asemănării cu un fagure de albine.

amastie = cuvînt format prin adăugarea prefixului negativ ἀ- (a-) "fără" la subst. **Gr.** μαστός (mastos) "sîn". Această malformație congenitală rară a fost descrisă de *John William Ballantyne* (1861 – 1923), care a prezentat cazul unei femei de 28 de ani cu amastie în 1890 în fața Societății de Obstetrică din Edinburgh.

ambiguu = provine de la adj. **Lat.** *ambiguus* "și de un fel și de altul, îndoielnic, nesigur".

amelie = malformație congenitală caracterizată prin absența totală a unui membru sau a mai multor membre. Cuvîntul conține prefixul negativ ἀ (a-), care indică absența, și subst. **Gr.** μέλος (melos) "membru".

amenoree = este definită ca lipsa menstruației. Cuvîntul are în structura sa prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", subst. **Gr.** μήν (men) "lună" și vb. **Gr.** ῥέω (rheo) "a curge".

amfiartroză = termenul care desemnează articulația semimobilă conține prefixul "amfi-", de la prep. **Gr.** ἀμφί (amphi) "de jur împrejur", și subst. **Gr.** ἄρθρον (arthron) "articulație, membru". Acesta este înrudit cu vb. **Gr.** ἀραρίσκω (ararisko) "a uni, a îmbina, a potrivi", care are radicalul Indo-European ***ar-*** "a potrivi împreună".

amigdală = provine de la subst. **Gr.** ἀμυγδαλή (amygdale) "migdală". Se regăsește în sintagma *corpus amygdaloideum*. Structural, reprezintă două grupuri nucleare de forma unei migdale, situate medial profund în lobii temporali. Pe de altă parte, *amigdală* se poate referi la tonsilele palatine, amigdalele nazofaringiene, care reprezintă o masă de țesut limfatic, parte din inelul Waldeyer.

amnezie = pierdere parțială sau totală a memoriei. De obicei, amnezia se clasifică în anterogradă și retrogradă, anume pierderea memoriei după evenimentul cauzator și, respectiv, pierderea memoriei formate înainte de traumă. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀμνησία (amnesia) "uitare", care conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", indicînd absența memoriei, și de la vb. **Gr.** μιμνήσκω (mimnesco) "a-și aduce aminte, a-și aminti". Se află la origine radicalul Indo-European ***men-*** "a gîndi".

amniocenteză = reprezintă prelevarea unei probe de lichid

A

amniotic prin puncția cavității amniotice, cu scopul stabilirii unui diagnostic prenatal. Provine de la un susbt. **Gr.** ἀμνίον (amnion) "vas în care se scurgea sîngele", folosit de *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) cu sensul de "membrană din jurul fetusului". Conține și subst. **Gr.** κέντησις (kentesis) ""înțepare", derivat de la vb. **Gr.** κεντέω (kenteo) "a înțepa, a străpunge cu un obiect ascuțit".

amnion = reprezintă membrana care învelește embrionul și care va acumula în cursul dezvoltării embrionare lichidul amniotic. *Vide* **amniocenteză.**

ampula = provine de la subst. **Lat.** *ampulla, ampullae* "vas mic cu două toarte". În anatomie, termenul se referă la o terminație cavitară mică sau la partea dilatată a unui duct, de forma unei *ampulla* romane, precum *ampula rectală, ampula canalului deferent* sau *ampula Vater* (hepato-pancreatică). Anatomistul german *Abraham Vater* (1684 – 1751) a descris prima dată ampula duodenală în 1711 în lucrarea *Dissertatio de novo bilis diverticulo circa orificium ductus choledochi et de valvulosa colli felleae vesicae constructione atque singularis utrimque structurae eximia utilitate in via bilis determinata* (Tratat despre un nou diverticul aflat lîngă orificul ductului coledoc și despre aranjamentul valvular în gîtul veziculei biliare, amîndouă fiind structuri foarte importante pentru pasajul bilei).

anabolism = reprezintă sinteza de substanțe organice complexe (proteine, grăsimi, carbohidrați) din substanțe simple. Procesul anabolic produce diferențierea celulară și creșterea organismului. Cuvîntul s-a format prin adăugarea prepoziției ἀνά (ana) "sus, în sus" la vb. **Gr.** βάλλω (ballo) "a arunca, a scăpa de ceva, a doborî, a lovi, a pune".

analgezie = este definită ca reducerea sau pierderea sensibilității la durere. Conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", cu adăugarea unui ν (n) în fața vocalei din motive de eufonie, și subst. **Gr.** ἄλγος (algos) "durere". În Antichitate se folosea des smirna, extrasă din *Commiphora myrrha*, ca analgezic. De asemenea, *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) a descris în opera sa *De Medicina* (Despre medicină) întrebuințările mandragorei și ale macului pentru a ușura durerea. Este de consemnat că această lucrare enciclopedică era împărțită, conform învățămintelor lui *Hippocrates* și ale lui *Asclepiades*, în trei domenii medicale: dieta, farmacologia și chirurgia. Era organizată în 8 cărți: istoria medicinei, patologie generală, boli specifice, părțile corpului, farmacologie în cărțile 5 și 6, chirurgie și ortopedie. În ceea ce privește analgezicele, *Celsus* descria în mare detaliu modurile de obținere a opioidelor. Mai departe, planta *salix alba* era cunoscută de antici ca avînd proprietăți antiinflamatorii și avea o întrebuințare largă încă din Antichitate; abia în 1828, chimistul german *Johann Andreas Buchner* (1783 – 1852) a izolat din această plantă *salicilina,* după cum a numit-o. *Raffaele Piria* (1814 - 1865) a reușit să convertească salicilina într-un zahar și un al doilea component, care prin oxidare devine acid salicilic.

anamneză = cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀνάμνησις (anamnesis)

A

"amintire". Prepoziția ἀνά (ana) "sus, în sus" indică subtil o coborîre din prezent în trecut. Sensul de bază se regăsește în vb. **Gr.** μιμνῄσκω (mimnesco) "a-și aduce aminte", la originea căruia se află radicalul Indo-European ***men-*** "a gîndi". Anamneza reprezintă totalitatea informațiilor obținute, prin demersul medicului, de la pacient sau de la însoțitorii săi, despre simptomele care au apărut odată cu debutul bolii sau care au precedat boala.

anastomoză = mijloc de unire (sutură) a două vase sau segmente ale organelor cavitare, ori comunicarea între două vase sangvine fără să existe între ele o rețea de capilare. Termenul este format de la subst. **Gr.** στόμα (stoma) "deschizătură, gură" și de la vb. **Gr.** ἀναστομόω (anastomoo) "a crea o deschidere (de forma unei guri, asupra unui lucru)". Verbul are în componență prepoziția ἀνά (ana) "sus, în sus". Un rol major în dezvoltarea procedurilor de anastomoză l-a avut *John Benjmamin Murphy* (1857 – 1916), creînd o tehnică de anastomoză fără suturi între vezicula biliară și duoden pentru tratamentul colecistitei acute; mai tîrziu, s-a observat că tehnica sa era mai utilă pentru anastomozele intestinale. Tehnica a dezvoltat-o în propriul hambar din spatele casei, operînd asupra unui cîine, iar peste numai o săptămînă a aplicat-o asupra unui pacient. *Butonul lui Murphy* a rămas cunoscut drept un dispozitiv medical utilizat pentru anastomozele intestinale. În 1896, a fost primul doctor care a operat cu succes un traumatism prin împușcare, suturînd o artera femurală secționată. Metoda modernă de anastomoză vasculară a fost introdusă de către chirurgul francez *Alexis Carrel* (1884 – 1947). Cînd al 4-lea președinte francez al celei de-a Treia Republici, *Sadi Carnot*, a fost asasinat prin înjunghiere, chirurgii care l-au tratat nu au putut sutura venele și arterele secționate, pe motiv că aveau calibrul prea mare. Din cauza acestui eșec al chirurgiei, *Carrel* a dezvoltat tehnica triangulației, inspirat de mișcările cusătoreselor. Anastomozele vasculare și tehnicile de grefare i-au adus un premiu Nobel în 1912.

anatomie = studiul despre forma și macrostructura organismelor și ale părților lor. Cuvîntul conține prepoziția ἀνά- (ana) "sus, în sus" și subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", de la vb. **Gr.** τέμνω (temno) "a tăia". Acesta provine de la radicalul Indo-European ***tem-*** "a tăia".

anchiloză = absența mobilității unei articulații prin unirea patologică (osoasă sau fibroasă) a oaselor acelei articulații. Provine de la adj. **Gr.** ἀγκύλος (ankylos) "îndoit, curbat, strîmb". Medicii greci întrebuințau acest cuvînt pentru a descrie contracturile musculare din cauza infecțiilor sau a iritațiilor nervoase. Prima osteotomie femurală, între trohanteri, pentru a trata anchiloza șoldului, a fost realizată în Statele Unite de către *John Rhea Barton* (1794 – 1871) în 1826; se spune că durata procedurii a fost de șapte minute.

anconeu = mușchi scurt al cotului, cu originea pe fața postero-medială a epicondilului lateral humeral, de formă triunghiulară, cu baza

orientată spre ulnă și vîrful spre epicondilul lateral. Se inseră pe treimea proximală a ulnei și pe marginea laterală a olecranului, avînd rol în extensia brațului și în stabilizarea rotației ulnei. Termenul provine de la subst. **Gr.** ἀγκών (ankon), atestat și sub forma subst. **Lat.** *ancon, anconis* "cot". Termenul a fost folosit de *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) pentru a identifica olecranul. Mușchii care se inserează pe olecran, anconeii, și-au primit numele de la *Jacob Benignus Winsløw* (1669 – 1760) în lucrarea sa *Exposition anatomique de la structure du corps humain* (Expunere anatomică despre structura corpului uman), publicată în 1732. *Winsløw* este cunoscut, îndeobște, pentru descrierea bursei omentale, de unde și denumirea rămasă *foramen Winslow*, precum și pentru descrierea sistemului nervos simpatic.

A

androgin = biologic, androginul este definit prin prezența la același individ a caracterelor de la ambele sexe. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀνδρόγυνος (androgynos) "bărbat-femeie, hermafrodit", compus din subst. **Gr.** ἀνήρ (aner) "bărbat", cu genitivul ἀνδρός (andros) și subst. **Gr.** γυνή (gyne) "femeie". Este cunoscută povestea relatată de personajul *Aristophanes* în dialogul *Symposion* (Συμπόσιον) de Platon, în care acesta vorbește despre originea androginului. Pe scurt: înainte de a-și începe eulogia cu privire la iubire, personajul *Aristophanes* își avertizează ascultătorii că vorbele lui pot părea mai mult absurde, decît amuzante. Oamenii trebuie să înțeleagă natura umană înainte de a interpreta originea iubirii și cum îi afectează aceasta. Se cuvine așa, deoarece în timpurile vechi oamenii aveau două trupuri ca într-o unitate, cu fețe și mîini opuse, aflați, așadar, spate în spate, cu patru mîini, patru picioare, două capete și două organe genitale. Erau creaturi sferice care se deplasau numai rotindu-se și erau ființe foarte puternice, amenințînd dominația zeilor. Existau trei sexe: bărbații, adică o creatură bărbat-bărbat, femeile, o unitate femeie-femeie, și androginii, cei care erau jumătate bărbat și jumătate femeie. Se spune, continua *Aristophanes*, că bărbații provin din soare, femeile își au originea din pămînt, iar androginii din lună. Toate aceste ființe puternice au încercat să urce Olimpul și să domnească asupra zeilor. Zeus a vrut să îi pedepsească, dar nu fulgerîndu-i, căci nu voia să se lipsească, totuși, de ofrandele oamenilor, ci i-a tăiat în două, separînd acea unitate. De atunci, oamenii își trăiesc viața căutîndu-și jumătatea, încercînd să își întregească, de fapt, ființa primordială. Femeile care au fost separate de femei, aleargă după genul lor, fiind lesbiene. Tot așa, bărbații separați, homosexuali. Iar cei care erau androgini sînt heterosexuali, *Aristophanes* glumind că aceștia sînt adulteri și necredincioși, mai mult decît ceilalți. Mai departe, spune că oamenii ar trebui să se teamă de zei și să nu neglijeze în a-i adula, căci se poate să mai fie tăiați încă o dată în jumătate, șchiopătînd într-un singur picior. Dacă omul respectă dragostea și zeii, vor evita acest destin și vor putea să își caute mereu jumătatea.

android = provine de la forma de genitiv ἀνδρός (andros) a subst. **Gr.**

ἀνήρ (aner) "bărbat" cu adăugarea sufixului *–oid*, provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

anemie = patologie caracterizată prin scăderea cantității de hemoglobină. Termenul conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", cu ν (a) eufonic, și subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge". *Vide* **hematologie.**

anencefalie = conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", cu adăugarea unui ν (n) eufonic în fața vocalei, și subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier". În studii recente, anencefalia apare în 1,4 – 4,7 de cazuri la 10.000 de nașteri, din cauza închiderii incomplete a neuroporului anterior în zilele 24-26 de viață intrauterină. Malformația reprezintă absența parțială sau totală a oaselor craniului, a meningelor și a emisferelor cerebrale.

anestezie = conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", cu adăugarea unui -ν- eufonic, și adj. **Gr.** αἰσθητός (aisthetos) "perceput prin simțuri, sensibil". Acesta provine de la vb. **Gr.** αἰσθάνομαι (aisthanomai) "a percepe prin simțuri, a simți".

anevrism = cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀνεύρισμα (aneurisma) "anevrism", format de la subst. **Gr.** ἀνεύρυνσις (aneurynsis) "dilatație, deschidere". În structura cuvîntului se regăsesc adj. **Gr.** εὐρύς (eurys) "lat" și prefixul negativ ἀ- (a-) care indică absența. Anatomic, anevrismul reprezintă o dilatație permanentă a peretelui vascular a unei artere sau a unei cavități cardiace, cel mai adesea artera aortă și ventriculul stîng.

angină = inflamație infecțioasă faringiană a tonsilelor palatine (amigdalită) sau sindrom dureros apărut în urma ischemierii unui viscer (angor). Termenul provine de la subst. **Lat.** *angina, anginae* "sufocare", derivat de la vb. **Lat.** *anguo, anguere* "a strînge". Este folosit în sintagma *angina pectoris* de către *William Heberden* (1710 – 1801) pentru a descrie simptomele clasice ale ischemiei miocardice acute. Empiric, *Lauder Brunton* (1844 – 1916) a considerat că nitritul de amil poate trata angina, deoarece "deschide" arterele coronare. Pe lîngă tratamentul cu vasodilatatoare, *Thoma Ionescu* (1860 – 1926) a încercat în 1916 rezecția simpaticului cervical. Modificările ECG specifice care apar în angină au fost înregistrate prima dată de către *Guy William John Bousfield* (1893 – 1974).

angiogeneză = procesul formării de noi vase sangvine. Conține subst. **Gr.** ἀγγεῖον (angeion) "vas mic, rezervor", diminutiv de la ἄγγος (angos) "vas de orice fel: borcan, strachină etc.", și subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație".

angiologie = cuvîntul care desemnează studiul vaselor de sînge conține pe prima poziție subst. **Gr.** ἀγγεῖον (angeion) "vas mic, rezervor", la care se adaugă subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a folosit termenul pentru a descrie tratamentul migrenei persistente printr-o procedură de hemoragie provocată prin artera temporală. *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) întrebuința termenul

A

angiologie cu privire la descrierea formării și a tratamentului varicelor. Anatomistul, chirurgul și botanistul german *Lorenz Heister* (1683 – 1758) sau, latinizat, *Laurentius Heister*, în cartea sa *Chirurgie* publicată în germană în 1739, folosea termenul pentru a se referi la studiul vaselor de sînge. Acesta este responsabil pentru descrierea traheotomiei, realizarea apendicitei post-mortem și descrierea pliurilor spiralate ale ductului cistic, cunoscute drept *valvele spirale Heister*. *Vide* **angiogeneză**.

angiom = tumoră benignă cu origine în capilarele sangvine, dezvoltată din celulele endoteliale, sau cu origine în vasele limfatice, dezvoltată din pericite. *Vide* **angiogeneză**.

A

anhidroză = absența transpirației normale. Cuvîntul este format prin adăugarea prefixului negativ ἀ- (a) "fără", urmat de ν (n) eufonic în fața vocalei, la subst. **Gr.** ὕδωρ (hydor) "apă". Reducerea anormală a cantității de transpirație se numește *hipohidroză*.

aniridie = absența congenitală a irisului. Cuvîntul este format plecînd de la subst. **Gr.** ἶρις (iris) "curcubeu", împrumutat sub forma subst. **Lat.** *iris, iridis* cu același sens. Conține prefixul negativ ἀ- (a) "fără", care indică absența.

anomalie = substantivul **Gr.** ἀνωμαλία (anomalia) "neregularitate", conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", cu ν (n) eufonic, în fața adj. **Gr.** ὁμαλός (homalos) "egal, la același nivel". Acesta din urmă provine de la pronumele demonstrativ de identitate **Gr.** ὁμός (homos) "același".

anoftalmie = absența congenitală a ochiului. S-a format de la subst. **Gr.** ὀφθαλμός (ophtalmos), precedat de prefixul negativ ἀ- (a) "fără", indicator al absenței.

anorexie = cuvîntul conține prefixul negativ ἀ-(a-) "fără", cu adăugarea unui ν (n) în fața vocalei, din motive de eufonie, și subst. **Gr.** ὄρεξις (orexis) "tînjire, dorință, apetit", de la vb. **Gr.** ὀρέγω (orego) "a se întinde spre, a dori". *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) recomanda pentru refacerea apetitului vinul nediluat, iar *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) descria ca tratament un amestec de lapte și usturoi. Pentru acesta din urmă, anorexia reprezenta dezgustul față de mîncare, din cauza neliniștii stomacului sau din cauza unei colecții prea mari de umori. Există sintagma *anorexia mirabilis* pentru a descrie pe cei care se înfometează din pietate și *anorexia nervosa* ca tulburare de nutriție prin pierdere excesivă de greutate, adesea din cauza unei concepții greșite asupra propriului corp. Cu privire la *anorexia nervosa, Simone Porzio* (1496 – 1554), filosof italian, a descris cazul unei fetițe de 10 ani care refuza să mai mănînce de vreme îndelungată, iar medicul englez *Richard Morton* (1637 - 1698) a descris această afecțiune, numind-o "atrofie nervoasă", la doi pacienți care asociau scădere ponderală și amenoree, în lucrarea sa *Phthisiologia* apărută în 1689, dedicată în special tuberculozei; e de notat, în plus, datorită importanței pe care cartea sa a avut-o în acea vreme, că în anul 1700 peste 18% din cazurile de moarte în Londra erau datorate tuberculozei, iar

Richard Morton, sub influența marilor medici ai istoriei, mai ales a lui *Galen*, considera tuberculoza drept consecința unei degenerări glandulare. *Mycobacterium tuberculosis* va fi identificat de *Robert Koch* în 1882. În continuare, în 1790, dermatologul englez *Robert Willan* (1757 – 1812) în studiul *A Remarkable Case of Abstinence* (Un caz remarcabil de abstinență) a descris cazul unui tînăr englez care nu a mîncat 78 de zile și a murit, devenind unul dintre primele cazuri documentate de tulburări de nutriție la bărbați. Termenul *anorexia nervosa* a fost utilizat prima dată de către *William Gull* (1816 – 1890), unul din medicii reginei Victoria, în anul 1873. În același an, *Ernest-Charles Lasègue* (1816 – 1883) a publicat *De l'anorexie hystérique* (Despre anorexia isterică). *Gull* numise această boală, mai întîi, *apepsia hysterica*, spunînd că este "o formă particulară de boală care apare în special la femeile tinere și e caracterizată de slăbire extremă". În anul 1873 a publicat *Anorexia Nervosa (Apepsia Hysterica, Anorexia Hysterica)*, care cuprindea trei cazuri de femei cu anorexie.

anorhism = absența congenitală unilaterală sau bilaterală a testiculului. Conține subst. **Gr.** ὄρχις (orchis) "testicul", precedat de prefixul negativ ἀ- (a) "fără".

anosmie = conține prefixul negativ ἀ- (a) "fără", cu ν (n) eufonic în fața vocalei, și subst. **Gr.** ὀσμή (osme) "miros, parfum". Este definită drept pierderea simțului mirosului, iar pe lîngă acest termen, se mai folosesc *hipoosmie* și *hiperosmie*, pentru a descrie o scădere sau o creștere a mirosului.

anovulație = reprezintă absența ovulației. Provine de la subst. **Lat.** *ovulum, ovuli* "ou mic", diminutiv al subst. **Lat.** *ovum, ovi* "ou".

ansă = provine de la subst. **Lat.** *ansa, ansae* "toartă, mîner". În anatomie descrie bucla unei structuri anatomice, de exemplu o ansă a unei ramure nervoase. Mai poate descrie și un instrument chirurgical care se folosește pentru îndepărtarea oricărui fel de excrescență cu o bază de implantare mică, precum un polip sau o tumoră.

anserinus = cuvîntul provine de la adj. **Lat.** *anserinus* "de gîscă", derivat de la subst. **Lat.** *anser, anseris* "gîscă". Folosit în sintagma *pes anserinus*, propriu-zis "picior de gîscă", pentru a descrie inserția comună a mușchilor sartorius, gracilis și semitendinos, anteromedial pe extremitatea proximală a tibiei.

A

antagonist = conține prep. **Gr.** ἀντί (anti) "contra, împotriva" și la subst. **Gr.** ἀγωνιστής (agonistes) "concurent, competitor", la rîndul său provenit din subst. **Gr.** ἀγών (agon) "luptă, întrecere, concurs". Opus ca sens lui **agonist**, poate descrie o substanță care acționează în mod opus unui mediator normal al corpului, inhibîndu-i acestuia acțiunea, sau poate descrie contracția unui mușchi care se opune acțiunii mușchiului agonist.

antebraț = este format de la prep. **Lat.** *ante* "înainte, pe dinainte" și subst. **Lat.** *brachium, brachii* "braț".

anteducție = reprezintă o proiecție spre anterior a membrului sau a segmentului unui membru. Cuvîntul este format din prep. **Lat.**

ante "înainte, pe dinainte" și din subst. **Lat** *ductus, ductus* "ducere, conducere, traseu", acesta la rîndul său derivat de la vb. **Lat**. *duco, ducere* "a duce, a conduce".

anteflexie = conține prep. **Lat**. *ante-* "înainte, pe dinainte" și subst. **Lat**. *flexio, flexionis* "flexiune, îndoire, curbare", derivat de la vb. **Lat**. *flecto, flectere, flexi, flexum* "a îndoi, a curba". Cuvîntul descrie aplecarea spre înainte a unei structuri anatomice.

antehelix = proeminență de formă curbă a pavilionului urechii, situată înainte de helix. Cuvîntul s-a format prin adăugarea prep. **Lat**. *ante* "înainte, pe dinainte" la adj. **Gr**. ἕλιξ (helix) "înconvoiat, spiralat".

anterior = termenul descrie partea frontală a unei structuri anatomice sau poziția ocupată de o formațiune în fața planului frontal. Provine de la adj. **Lat**. *anterior* "anterior".

anteversie = provine de la vb. **Lat**. *anteverto, antevertere* "a o lua înainte", precedat de prep. **Lat**. *ante* "înainte, pe dinainte" și are la bază vb. **Lat**. *verto, vertere, versi, versum* "a întoarce, a răsturna". Descrie deplasarea spre anterior a unei structuri anatomice.

anticoagulant = substanță care acționează în cascada coagulării sîngelui și împiedică procesul de coagulare. Cuvîntul conține prep. **Gr**. ἀντί (anti) "contra, împotriva" și subst. **Lat**. *coagulum, coaguli* "cheag, lapte prins", de la vb. **Lat**. *coagulo, coagulare* "a închega, a coagula".

antidiuretic = substanță care împiedică formarea și eliminarea urinei finale. Cuvîntul conține prepoziția **Gr**. ἀντί (anti) "contra, împotriva", prepoziția **Gr**. διά (dia) "prin", adăugate verbului **Gr**. οὐρέω (oureo) "a urina".

antitragus = proeminență mică a lobului urechii, situată în fața concăi, opusă tragusului. Cuvîntul conține prepoziția **Gr**. ἀντί (anti) "contra, împotriva" și subst. **Gr**. τράγος (tragos) "țap".

antropoid = cuvîntul este format din subst. **Gr**. ἄνθρωπος (anthropos) "om", la care se adaugă sufixul *-oid*, provenit de la subst. **Gr**. εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

antropologie = definită la modul general drept știința care se ocupă cu studiul omului, conține în structura sa lexicală subst. **Gr**. ἄνθρωπος (anthropos) "om" și subst. **Gr**. λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

antrum = definește orice cavitate. Cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *antrum, antri* sau de la subst. **Gr**. ἄντρον (antron), ambele cu același sens de "peșteră, cavitate". În biologie este un termen general pentru a descrie o cavitate, putînd avea multiple referințe: *antrum cardiacum, antrum follicularum,* antrul mastoid, antrul piloric sau antrul sinusal (Highmore). *Vide* **pilor**.

anus = orificiu terminal al intestinului gros, cale de eliminare a materiilor fecale. Provine de la subst. **Lat**. *anus, ani* "inel, anus", format de la radicalul Indo-European ***ano-*** "inel". Ca termen anatomic a fost folosit prima dată de către *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50p. Chr).

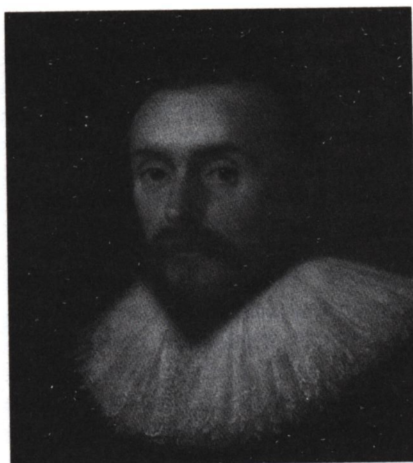
aortă = arteră cu origine în ventriculul stîng, împărțită în trei segmente: aorta

A

ascendentă, arcul aortic care ocolește superior pediculul pulmonar stîng, și aorta descendentă. Aceasta la rîndul ei se împarte în aorta toracică, cu limită pînă la diafragm, și aorta abdominală, pînă în locul în care se împarte în arterele iliace comune stîngă și dreaptă. Substantivul **Gr.** ἀορτή (aorte) "desagă, aortă" provine de la vb. **Gr.** ἀορτέω (aorteo), o formă a verbului **Gr.** ἀείρω (aeiro) "a ridica". *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) a folosit termenul pentru a descrie o ramură desprinsă din trahee, dar *Aristoteles* (Ἀριστοτέλης) (384 - 322 a.Chr.) a descris-o drept "artera mare de care atîrnă inima". Sintagma "arc aortic" a fost introdusă de către *Lorenz Heister* (1683 – 1758), "tatăl chirurgiei germane", în cartea sa *Compendium Anatomicum* din 1718.

apeduct = canal de trecere a unui fluid. Termenul provine de la subst. **Lat.** *aquaeductus, aquaeductus* "conductă de apă". Sintagma cel mai frecvent folosită este *apeductul lui Sylvius,* care leagă ventriculul III de ventriculul IV cerebral. Numele acestuia provine de la anatomistul *Jacques Dubois* (1478 – 1555), cunoscut drept și *Jacobus Sylvius,* cu toate că ductul fusese identificat prima dată de către *Galen*.

apendice = reprezintă o structură anatomică ca prelungire scurtă a altei structuri anatomice. Apendicele vermiform este prelungirea scurtă a cecului; a fost considerat mult timp drept un organ vestigial, fără funcție, dar astăzi este considerat un depozit de bacterii saprofite care ajută la recolonizarea intestinului gros în urma unei boli diareice severe. Provine de la subst. **Lat.** *appendix, appendicis* "ceva care atîrnă

William Harvey, circa 1627

de altceva, supliment, accesoriu", format de la vb. **Lat.** *appendo, appendere* "a cîntări, a atîrna".

apendicular = cu privire la apendice. *Vide* **apendice**.

apertură = porțiunea unei structuri care prezintă o deschidere liberă, nelimitată de altă structură sau cu deschidere într-o cavitate. Apertura toracică superioară, spre exemplu, este regiunea formată de prima coastă și prima vertebră toracică, prin care trec artera și vena sublcavie, plexul brahial și apexul pulmonar. Termenul provine de la subst. **Lat.** *apertura, aperturae* "deschizătură", format de la vb. **Lat.** *aperio, aperire* "a deschide".

apex = extremitatea unui organ sau a unei structuri anatomice, precum apex cardiac sau apex pulmonar. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *apex, apicis* "vîrf, creștet". Contracțiile cardiace și șocul apexian, "cînd inima se contractă și lovește pieptul", au fost descrise în 1628 în cartea *Exercitatio*

A

anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus (Cercetare anatomică despre mişcarea inimii şi a sîngelui la animale) de către *William Harvey* (1578 – 1657).

apical = care se află în extremitate, care se referă la apex. *Vide* **apex**.

aplazie = reprezintă dezvoltarea incompletă a unui organ ca urmare a opririi procesului de formare. Diferă de agenezie, care presupune de la început neînceperea dezvoltării. Cuvîntul este precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) şi are la bază subst. **Gr.** πλάσις (plasis) ″creaţie, model, conformaţie″, derivat de la vb. **Gr.** πλάσσω (plasso) ″a crea, a forma, a modela″

apnee = oprire temporară a respiraţiei. Provine de la subst. **Gr.** ἄπνοια (apnoia), precedat de prefixul negativ ἀ- (a) ″fără″, conţinînd subst. **Gr.** πνοή (pnoe) ″adiere de vînt, respiraţie″ sau subst. **Gr.** πνεῦμα ″respiraţie″. Primele studii despre apnee îi aparţin fiziologului italian *Angelo Mosso* (1846 – 1910) în contextul cercetărilor sale asupra imagisticii cerebrale, somnului, activităţii mentale şi emoţiilor.

apocrin = desemnează procesul de eliminare a secreţiei unei celule sudoripare, în care se elimină, odată cu produsul de secreţie, şi o parte propriu-zisă din celulă. Provine de la vb. **Gr.** ἀποκρίνω (apokrino) ″a separa, a despărţi″, format pe acelaşi model cu endocrin, de la verbul de bază κρίνω (krino) ″a alege, a separa, a decide, a judeca″. Acesta este înrudit cu vb. **Lat.** *cerno, cernere* ″a separa″.

apofiză = proeminenţă pe suprafaţa unui os, de care, de obicei, se ataşează un tendon. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀπόφυσις (apophysis) ″vlăstar, apofiză″, conţinînd prepoziţia ἀπό (apo) ″de la, din″ şi subst. **Gr.** φύσις (physis) ″naştere, existenţă generare, natură, creştere″, la rîndul său de la vb. **Gr.** φύω (phyo) ″a fi″. Aceste forme provin de la radicalul Indo-European ***bheu-** ″a fi, a exista″, de la care provine şi verbul *a fi* în limba română. Termenul era folosit de *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) pentru a se referi la capătul bont al unui os.

aponevroză = membrană albicioasă formată din fibre conjunctive (aponevroză palmară, aponevroză epicraniană). Cuvîntul conţine prepoziţia ἀπό (apo) ″de la, din″ şi subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) ″fibră, nerv″. Anatomic, aponevroza este un tendon turtit, prin care se inseră muşchii laţi (aponevroza muşchiului oblic extern al abdomenului, a muşchiului transvers etc.).

apoptoză = moarte celulară programată, care face parte din ciclul natural de dezvoltare a celulelor. Prezintă prepoziţia ἀπό (apo) ″de la, din″, adăugată subst. **Gr.** πτῶσις (ptosis) ″cădere″, la rîndul său de la vb. **Gr.** πίπτω (pipto) ″a cădea″. Cuvîntul înseamnă propriu-zis ″cădere departe de, cădere din″ şi descrie moartea celulară programată ca urmare a unor evenimente biochimice care, în cele din urmă, duc la diferite schimbări morfologice: *blebbing* sau *zeiosis*, micşorarea celulei, fragmentare nucleară, condensarea cromatinei, fragmentarea ADN-ului cromozomal şi degradarea ARN-

A

ului. Se opune semantic termenului de *necroză,* care descrie moartea celulară drept consecință a unui eveniment traumatic. Cercetările asupra apoptozei au devenit cunoscute la începutul anilor '70 ca urmare a identificării diferitelor componente de control al morții celulare și al legăturii acestora cu diferite boli, în special cancer. Este de referință lucrarea, apărută în *British Journal of Cancer* în 1972, *Apoptosis: a basic biological phenomenon with wide-ranging implications in tissue kinetics* (Apoptoza: un fenomen biologic de bază cu implicații largi în cinetica țesutului), semnată *Kerr J.F., Wyllie A.H.* și *Currie A.R.* O notă de subsol din această lucrare precizează: *We are most grateful to Professor James Cormack of the Department of Greek, University of Aberdeen, for suggesting this term. The word "apoptosis" (ἀπόπτωσις) is used in Greek to describe the "dropping off" or "falling off" of petals from flowers, or leaves from trees. To show the derivation clearly, we propose that the stress should be on the penultimate syllable, the second half of the word being pronounced like "ptosis" (with the "p" silent), which comes from the same root "to fall", and is already used to describe the drooping of the upper eyelid* (Sîntem recunoscători profesorului James Cormack de la Universitatea din Aberdeen, secția de Limbă Greacă, pentru a ne fi sugerat acest termen. Cuvîntul *apopotoză* este folosit în greacă pentru a descrie o *descotorosire* sau o *cădere* a petalelor florilor ori a frunzelor copacilor. Pentru a arăta derivarea clar, am propus ca accentul să fie pe penultima silabă, a doua jumătate a cuvîntului pronunțîndu-se ca *ptosis*, cu *p* surd, care provine de la aceeași rădăcină cu verbul *pipto* "a cădea" și care este folosit deja pentru a descrie lăsarea pleoapei superioare).

aproctie = absența congenitală a anusului. Termenul conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și subst. **Gr.** πρωκτός (proktos) "anus".

apraxie = incapacitatea de coordonare a mișcărilor. Provine de la subst. **Gr.** ἀπραξία (apraxia) "inactivitate, inacțiune", format din prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și din subst. **Gr.** πρᾶξις (praxis) "acțiune, activitate, practică)".

arahnodactilie = tulburare caracterizată prin alungirea și subțierea excesive ale degetelor. Termenul conține subst. **Gr.** ἀράχνη (arachne) "păianjen" și subst. **Gr.** δάκτυλος (daktylos) "deget". Aspectul degetelor omului, ca picioarele lungi ale unui păianjen, a fost descris de *Charles Émile Achard* (1860 – 1944) la un pacient cu arahnodactilie, brahicefalie, micrognație și hiperlaxitatea extremităților, în ceea ce avea să devină cunoscut drept *sindromul Achard*. Pediatrul francez *Antoine Marfan* (1858 – 1942) a descris în 1896 arahnodactilia la o fetiță de 5 ani, caz de la care va pleca și numele *sindromului Marfan*. Gena responsabilă de aranjamentul greșit al fibrilinei-1 a fost identificată în 1991 de către *Francesco Ramirez*.

arahnoidă = membrana mijlocie avasculară care acoperă măduva spinării și encefalul, cu excepția sulcusurilor cerebrale. Aceasta și-a primit numele de la aspectul fin asemănător cu al unei pînze de păianjen. Între arahnoidă și pia mater se află spațiul subarahnoidian, care conține lichidul cefalorahidian.

A

Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀράχνη (arachne) "păianjen" cu adăugarea sufixului *-oid*, de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". *Arachnoid* era folosit de *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) cu referire la aspectul sedimentelor din urină, iar *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) întrebuința termenul pentru orice plex venos sau arterial cu aspect de pînză de păianjen.

arc = provine de la subst. **Lat.** *arcus, arcus* "arc, curcubeu".

arcadă = provine de la subst. **Lat.** *arcus, arcus* "arc", probabil a pătruns în uzul limbii române prin intermediul formelor franceză *arcade* și italiană *arcata*. Arcada zigomatică este formată din unirea proceselor zigomatice ale oaselor zigomatic, maxilar și temporal.

A

arcuat = structură cu aspect curbat, de arc. *Vide* **arc**.

areolă = orice spațiu de dimensiuni reduse într-un țesut (areola mamară, porțiunea irisului care înconjoară pupila). Provine de la subst. **Lat.** *areola, areolae* "curte mică, grădină".

arhicerebel = cuvîntul conține subst. **Gr.** ἀρχή (arche) "început, principiu, origine" și subst. **Lat.** *cerebellum, cerebelli* "creier mic", acesta derivat de la *cerebrum, cerebri* "creier". *Vide* **cerebel**.

arhipallium = reprezintă acea porțiune a cortexului care, filogenetic, prezintă stratificare celulară neuronală. La oameni este sinonim cu hipocampusul. Cuvîntul este format pornind de la subst. **Gr.** ἀρχή (arhe) "început, principiu, origine" și subst. **Lat.** *pallium, palli* sau *palla, pallae* "mantie lungă", astăzi desemnînd un veșmînt folosit în cadrul Bisericii Catolice.

aria = provine de la subst. **Lat.** *area, areae* "spațiu liber, loc întins".

aritenoid = cartilaj pereche laringian, mobil, aflat superior de partea posterioară a cartilajului cricoid. Cuvîntul are la bază subst. **Gr.** ἀρύταινα (arytaina) "polonic", la care se adaugă sufixul *-oid*, provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

artefact = cuvîntul este compus din subst. **Lat.** *ars, artis* "meșteșug, artă" și de la participiul perfect *factum* "făcut" al vb. **Lat.** *facio, facere, feci, factum* "a face". În radiologie, artefactul reprezintă o eroare tehnică prin care în imaginea radiologică apare un element străin sau imaginea este încețoșată. În microscopie, reprezintă un element străin apărut ca o eroare de preparare sau de colorație a țesutului.

arteră = vas sangvin care transportă sîngele oxigenat în toate structurile organismului. Substantivul **Gr.** ἀρτηρία (arteria) este un derivat al vb. **Gr.** ἀείρω (aeiro) "a ridica". Termenul era folosit cu precădere în anatomie pentru a desemna traheea și arterele, considerate ramuri ale traheii. Altă etimologie des vehiculată, dar greșită, consideră că *arteră* provine de la αήρ (aer) și τηρέω (tereo) "a ține în pază, a veghea", eroare care pleacă de la tendința anticilor de a lega mereu cuvîntul de *trahee*. Ἐρασίστρατος (Erasistratos, 304 – 250 a. Chr.) a fost printre primii care a deosebit arterele de vene, considerînd, totuși,

că arterele erau pline cu aer, *pneuma*, vitalizînd toate organele, iar venele purtau nutrienți. *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) descoperă că arterele și venele conțin sînge, primele un sînge "deschis", iar celelalte sînge "închis la culoare". Explicarea corectă a sistemului circulator îi revine, însă, lui *William Harvey* (1578 – 1657) în *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus* (Cercetare anatomică despre mișcarea inimii și a sîngelui la animale). Deși *Harvey* a descris inima drept pompă musculară, a expus corect mica și marea circulație, și a identificat rolul valvulelor venoase, totuși credea că legătura între vene și artere se făcea prin pori.

articulație = complexul anatomic care leagă oasele mecanic și funcțional. Provine de la subst. **Lat.** *articulus, articuli* "încheietură, articulație", derivat de la subst. **Lat.** *artus, artus* "articulație, membre". Există trei tipuri de articulații: diartroze, amfiartroze și sinartroze.

ascită = acumulare lichidiană în cavitatea peritoneală. Termenul provine de la subst. **Gr.** ἀσκίτης (askites) "hidropizie, ascită", derivat de la subst. **Gr.** ἀσκός (askos) "sac din piele de animal". *Vide* **abdominocenteză**.

aspru = de la adj. **Lat.** *asper* "aspru".

astazie =incapacitate patologică de coordonare motorie pentru a realiza și a menține poziția verticală, în absența unei afecțiuni motorii sau a unei pierderi senzoriale. S-a format de la subst. **Gr.** στάσις (stasis) "stare", format de la vb. **Gr.** ἵστημι (histemi) "a sta".

astenic = care prezintă capacitate scăzută de efort fizic și psihic. Provine de la adj. **Gr.** ἀσθενικός (asthenikos) "slab, fără forță", derivat al adj. **Gr.** ἀσθενής (asthenes) "fără forță".

asterion = cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀστέριον (asterion) "stea". În anatomie reprezintă punctul, posterior de ureche, unde se unesc suturile lambdoidă, parieto-mastoidiană și occipito-mastoidiană. La adult se află la 4 cm posterior de ureche și la 1,2 cm superior de conductul auditv.

astigmatism = defect de vedere în care razele focalizează parțial pe retină, din cauza curburii anormale a corneei sau a cristalinului. Corectarea defectului se face cu ajutorul lentilelor cilindrice. La baza cuvîntului se află subst. **Gr.** στίγμα (stigma) "punct, marcaj, semn", precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", care indică absența.

astragal = provine de la subst. **Gr.** ἀστράγαλος (astragalos), care desemna în textele homerice una dintre vertebrele cervicale, dar putea să însemne și "zaruri" sau "astragal (al călcîiului)". Se folosește ca sinonim **talus**.

astrocit = format de la subst. **Gr.** ἄστρον (astron) "stea" și de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol". În 1860, neuroanatomistul *Otto Friedrich Karl Deiters* (1834 – 1863) a descris în detaliu celula neuronală, identificînd axonul ("cilindru axial"), dendritele ("procese protoplasmatice") și a realizat studii detaliate despre creier și măduva spinării. Dacă termenul *neuroglie* îi aparține lui *Rudolf Virchow*, lui *Robert Remak* (1815 –

1865) îi revine meritul de a fi descris *celula Schwann*, iar primele desene ale unui astrocit sub forma unei celule stelate îi aparțin lui *Otto Friedrich Karl Deiters* (1834 – 1863) și au apărut postum în 1865, *Untersuchungen über Gehirn und Rückenmark des Menschen und der Säugethiere* (Cercetări despre creierul și măduva oamenilor și ale mamiferelor).

atavic = provine de la subst. **Lat.** *atavus, atavi* "strămoș", cu sensul în română de "primitiv, sălbatic". Atavismul are semnificația de "ereditate ancestrală". Se folosește adesea în contextul în care un individ dobîndește unele particularități fizice sau psihice ori o afecțiune patologică, nu de la părinți, ci de la rude mai îndepărtate, strămoși.

ataxie = incapacitatea de a realiza mișcări coordonate, voluntare, și prezența tulburărilor de mers. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἀταξία (ataxia) "dezordine, confuzie", precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) "fără", alăturat subst. **Gr.** τάξις (taxis) "aranjament, ordine". Explicarea afecțiunii a fost dată de *Moritz Heinrich Romberg* (1795 – 1873) în cartea sa *Lehrbuch der Nervenkrankheiten des Menschen* (Manual de boli nervoase ale omului). Acesta a descris manifestările ataxiei la un pacient cu *tabes dorsalis*.

atelectazie = absența aerului din alveolele unei regiuni pulmonare sau în tot plămînul, ca urmare a colabării structurii pulmonare respective. Cuvîntul s-a format de la adj. **Gr.** ἀτελής (ateles) "incomplet, fără sfîrșit", care conține subst. **Gr.** τέλος (telos) "sfîrșit" și subst. **Gr.** ἔκτασις (ektasis) "extensie". Acesta din urmă este compus din prepoziția **Gr.** ἐκ/ἐξ (ek/ex) "din, dinăuntru" și vb. **Gr.** τείνω (teino) "a întinde".

aterom = acumulare de material grăsos, ca urmare a modificării funcției celulare a macrofagelor, la nivelul *tunica intima* a peretelui arterial, care poate sau nu să se înglobeze în perete prin țesut cicatricial și care limitează circulația sîngelui, predispunînd la tromboze și embolism. Cuvîntul s-a format de la subst. **Lat.** *atheroma, atheromatis* "tumoră (cu aspect de terci)", împrumut lingvistic de la subst. **Gr.** ἀθήρωμα (atheroma) "terci". Medicii antici *Galen, Aulus Cornelius Celsus* și *Paulos Aiginetes* foloseau termenul cu referire la diferite tumori cu aspect grăsos. *Albrecht von Haller* (1708 – 1777), "tatăl fiziologiei moderne", este cel care a descris leziunile degenerative grăsoase ale arterelor.

ateroscleroză = depunerea plăcilor de aterom la nivelul peretelui arterial. *Vide* **aterom** pentru prima parte a cuvîntului. De asemenea mai cuprinde și adj. **Gr.** σκληρός (skleros) "uscat, dur, sec", care corespunde sensurilor adj. **Lat.** *durus*. Teoria modernă a patogenezei aterosclerozei a fost propusă de *J. B. Duguid* în cartea *Pathogenesis of Arteriosclerosis* (Patogeneza aterosclerozei) din 1949, precizînd că plăcile ateromatoase sînt, de fapt, trombi intramurali care au fost încorporați în peretele vasului de sînge.

atlas = prima vertebră cervicală prin care craniul se articulează cu coloana vertebrală. Ἄτλας (Atlas) este un personaj mitologic al cărui nume înseamnă propriu-

zis "cel care suportă, suferă". Numele acestuia este format prin adăugarea prefixului copulativ ἀ- (a-) "împreună cu" la vb. **Gr.** τλάω (tlao) "a suporta ceva suferind". Atlas, fiul lui Iapet și Clymene, este un titan pedepsit de Zeus să țină pe umeri bolta cerească. El este și rege al Atlantidei, tatăl Hesperidelor, al Hyadelor și al Pleiadelor.

atonie = stare flască a mușchilor cu pierderea tonusului. Termenul provine de la subst. **Gr.** ἀτονία (atonia) "absența întinderii, relaxare", la rîndul său de la subst. **Gr.** τόνος (tonos) "tensiune, întindere", precedat de prefixul negativ ἀ- (a-) "fără".

atrezie = în limbajul medical termenul poate fi folosit în două cazuri. Primul reprezintă absența congenitală a unui lumen sau îngustarea sa anormală (atrezie biliară, esofagiană, duodenală etc.). În al doilea caz desemnează procesul degenerativ al foliculilor ovarieni, atrezia foliculară, în urma căruia un singur folicul de Graaf va dezvolta un ovul în ciclul menstrual. Cuvîntul provine de la adj. **Gr.** ἄτρητος (atretos) "negăurit, neperforat", la rîndul său derivat de la vb. **Gr.** τιτράω (titrao) "a găuri, a perfora".

atriu = orice cameră ca structură anatomică la nivelul căreia se deschide o cavitate. În contextul anatomiei cordului, atriul reprezintă una dintre cele două camere de deasupra ventriculilor. Înainte se numea *auricul*, dar acest termen a fost schimbat pentru a desemna prelungirile atriale, de forma unei urechiușe. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *atrium, atrii* "vestibul, tindă, atriu". În anatomie și-a împrumutat sensul de la vestibulul unei case romane, care precede spațiul locuibil ca atare.

atrofie = oprirea dezvoltării normale a unei structuri a corpului prin degenerare celulară. Substantivul **Gr.** ἀτροφία (atrophia) "lipsa hranei, malnutriție" provine de la ἄτροφος (atrophos) "nehrănit", care conține prefixul negativ ἀ- (a-) "fără" și subst. **Gr.** τροφή (trophe) "hrană".

audiologie = studiul auzului și a patologiei sale. Termenul este format din compunerea vb. **Lat.** *audio, audire* "a auzi" și a subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

auricul = prelungire de mici dimensiuni a peretelui atrial, numită și *urechiușă atrială*. Provine de la subst. **Lat.** *auricula, auriculae* "urechiușă". Termenul a fost introdus de *Andreas Vesalius* (1514 – 1564).

auscultație = cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *auscultatio, auscultationis* "ascultare", derivat de la vb. **Lat.** *ausculto, auscultare* "a asculta (cu atenție)". *Vide* **stetoscop**.

autonom = cuvîntul provine de la adj. **Gr.** αὐτόνομος (autonomos) "condus de sine, independent", derivat de la subst. **Gr.** αὐτονομία (autonomia) "conducere după propriile legi, independență". Acestea sînt formate din compunerea pronumelui de întărire **Gr.** αὐτός (autos) "însuși, sine" și subst. **Gr.** νόμος (nomos) "lege".

autopsie = substantivul **Gr.** αὐτοψία (autopsia) înseamnă propriu-zis "vedere cu proprii ochi", format din pronumele de

A

întărire **Gr.** αὐτός (autos) "însuși, sine" și subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție". Prima formă de autopsiere trebuie să fi fost practicată de către preoții autopsieri din Egipt, numiți și coachiți sau îmbălsămători. Aceștia practicau mumifierea, pe de-o parte pentru a pregăti pe cel decedat pentru viața de dincolo, iar pe de-altă parte pentru a evita putrezirea cadavrelor și răspîndirea diferitelor boli infecțioase. Acești preoți scoteau creierul cu un cîrlig introdus prin nări, îndepărtau organele interne și le puneau în vase canope închise ermetic, ungînd ulterior cadavrul cu ulei de palmier parfumat. Cadavrul era apoi ținut 2-3 luni într-o baie de natron, înfășurat gros în pînze de bumbac, pînă cînd soluția de natron forma un strat rezistent pe cadavru. Natronul conținea carbonat de sodiu decahidrat, bicarbonat de sodiu și cantități mici de clorură de sodiu și sulfat de sodiu. Mumia se introducea ulterior în sarcofag, rezistînd în timp la procesele de putrefacție și descompunere.

A

avort = expulzarea patologică sau provocată a embrionului sau a fătului din uter în timpul sarcinii, înainte ca acesta să aibă capacitatea de a supraviețui independent. Termenul provine de la subst. **Lat.** *abortio, abortionis* "avortare", format de la **Lat.** *aborior, aboriri* "a pieri", la rîndul său compus din prep. **Lat.** *ab* "de la, din" și din vb. **Lat.** *orior, oriri* "a se ridica, a se ivi, a lua naștere". Etica cu privire la avort se face remarcată încă de la conceperea jurămîntului hipocratic: "nici unei femei nu îi voi da o substanță care să producă avortul". Părerile în Antichitate sînt numeroase; în *Republica,* Socrate vorbește de necesitatea ca nou-născuții cu dizabilități să fie omorîți și de femeile peste 40 de ani, care ar trebui să avorteze, deoarece și-au depășit perioada fertilă, iar copilul născut ar fi slab; în *Politica, Aristoteles* (Ἀριστοτέλης) (384 - 322 a.Chr.) a scris despre posibilitatea legiferării avortului atunci cînd produsul de concepție este bolnav și "înainte ca simțul și viața să fi început", împărțirea între un avort legal și altul ilegal făcîndu-se după momentul apariției simțurilor și a vieții în făt, anume după 40 de zile la băieți și după 90 de zile la fete. *Soranos* din Ephes (Σωρανός), autorul unui important tratat de ginecologie, în timpul secolului al II-lea p.Chr. spunea că "fructul împreunării nu trebuie distrus după propria dorință, din cauza adulterului sau pentru îngrijirea frumuseții, ci trebuie distrus pentru a îndepărta pericolele pe care sarcina le aduce [sănătății femeii]".

axial = semnifică acel lucru care aparține sau ține de subst. **Lat.** *axis, axis* "osie a carului, pol, zonă cerească".

axilă = provine de la subst. **Lat.** *axilla, axillae* "subsuoară".

axis = a doua vertebră cervicală, articulată superior cu atlasul și inferior cu a treia vertebră cervicală, participînd la mișcările de rotație a capului. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *axis, axis* "osie a carului, pol, zonă cerească". Vertebra a fost numită, mai întîi, *epistropheus* de către *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), din cauză că atlasul pivotează pe el, iar termenul de *axis,* care a rămas pînă în prezent pentru a desemna

vertebra cervicală C2, a fost dat de *Andreas Vesalius* (1514 – 1564).

axon = prelungire principală a corpului neuronal care conduce impulsul nervos dinspre pericarion spre periferie, celulifug, către alți neuroni, către celule musculare sau glande. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἄξων (axon) similar ca sens subst. **Lat.** *axis, axis* "osie a carului, pol, zonă cerească". Numele i-a fost dat de *Camillo Golgi* (1844 – 1926), în urma identificării histologice a neuronului motor central, folosind ca metodă de colorație impregnația argentică.

azygos = venă formată prin unirea venelor lombară ascendentă dreaptă și vena subcostală dreaptă, care drenează sîngele din abdomen și cavitatea toracică. Are traiect ascendent de-a lungul coloanei vertebrale, pînă în dreptul T4, de la care se arcuiește spre anterior, formînd crosa venei azygos. Aceasta trece superior de pediculul pulmonar drept și se varsă în vena cavă superioară. Termenul s-a format de la adj. **Gr.** ἄζυξ (azyx), cu genitivul ἄζυγος (azygos), "neînjugat, neîmperecheat", format prin adăugarea prefixului negativ ἀ- (a-) "fără" la subst. **Gr.** ζυγόν (zygon) "jug".

A

azygos – venă formată prin unirea venelor lombară ascendentă dreaptă și vena subcostală dreaptă, care drenează sângele din abdomen și cavitatea toracică. Are traiect ascendent de-a lungul coloanei vertebrale până în dreptul T4, de la care se recurbă spre anterior, formând crosa venei azygos. Aceasta trece superior de pediculul pulmonar drept și se varsă în vena cavă superioară. Termenul s-a format de la adj. lat. azyx, azygos, pentru gr. ἄζυγος (azygos), [illegible] format [illegible] negativ a- [illegible] [illegible] (zygon) 'jug' [illegible].

vertebra cervicală C2, a fost dat de [illegible] (1514–1564).

[illegible]

axon – prelungire principală a neuronului, neuronal, care conduce impulsul nervos dinspre pericarion spre periferie, [illegible] către alți neuroni, celule musculare sau glande. Cuvântul provine de la subst. gr. ἄξων (axon) [illegible] [illegible] [illegible]. Numele a fost dat de [illegible] (1824–1898) [illegible] [illegible] [illegible] central [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

B

balanită = inflamația glandului penisului. Cuvîntul este format de la subst. **Gr.** βάλανος (balanos) "ghindă". Cînd inflamația cuprinde și prepuțul, se numește *balanopostită*. Pentru balanită se mai folosește drept sinonim sintagma *blennorrhagia balani*.

balanopostită = inflamația glandului penisului și a prepuțului. Este format din subst. **Gr.** βάλανος (balanos) "ghindă" și din subst. **Gr.** πόσθη (poste) "membru viril, penis".

baroreceptor = receptor de presiune. S-a format de la subst. **Gr.** βάρος (baros) "greutate, povară, presiune", înrudit cu adj. **Gr.** βαρύς (barys) "greu", și de la vb. **Lat.** *recipio, recipere* "a trage înapoi, a lua din nou, a redobîndi". Rar, se mai folosește sinonimul *presoreceptor*.

basion = provine de la subst. **Gr.** βάσις (basis) "pas, bază", derivat de la vb. **Gr.** βαίνω (baino) "a merge". Reprezintă punctul cefalometric situat la mijlocul marginii anterioare a *foramen magnum* pe osul occipital.

bază = provine de la subst. **Gr.** βάσις (basis) "pas, bază", intrat în română prin intermediul subst. **Lat.** *basis, basis* "postament, fundament, bază".

bazal = ceea ce are legătură sau ține de **bază**.

bazilar = cuvîntul provine de la substantivul din franceză *basilaire*, acesta, la rîndul său, format pe baza subst. **Lat.** *basis, basis* "postament, fundament, bază". Termenul se poate referi la membrana bazilară de la nivelul cohleei, pe care stă organul Corti, sau la artera bazilară (formată anterior de trunchiul cerebral prin unirea arterelor vertebrale și așezată pe procesul bazilar al occipitalului) ori la sistemul vertebro-bazilar, care vascularizează porțiunea superioară a măduvei spinării, trunchiul cerebral, cerebelul și zone din partea posterioară a emisferelor cerebrale.

bazilică = venă cu origine în partea medială a rețelei dorsale a mîinii și cu traiect ascendent spre fața anterioară a antebrațului. Termenul provine de la subst. **Gr.** βασιλική (basilike) și de la subst. **Lat.** *basilica, basilicae*. Desemnează la origine *bazilica*, un edifiu cu portice, care servea drept tribunal și loc de afaceri.

bazisfenoid = conține în structura sa subst. **Gr.** βάσις (basis) "pas, bază", alături de subst. **Gr.** σφήν (sfen) "pană" și sufixul *-oid*, provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

benign = cuvîntul provine de la adj. **Lat.** *benignus* "binevoitor, generos", însemnînd propriu-zis "născut din neam bun, nobil", fiind format de la adj. **Lat.** *bonus* "bun" sau adv. **Lat.**

B

bene "bine" și vb. **Lat**. *gigno, gignere* "a da naștere". Sintagma *benignus morbus* se folosea în trecut pentru a descrie o boală cu prognostic favorabil. *Vide* **malign**.

biceps = mușchiul biceps brahial se află pe fața anterioară a brațului, fiind format din capul scurt, cu originea pe vîrful procesului coracoid, și din capul lung, cu originea pe tuberculul supraglenoidian. La mijlocul brațului cele două capete se unesc, formînd corpul muscular, apoi se inseră pe tuberozitatea din extremitatea superioară a radiusului. Mușchiul biceps femural e situat la nivelul coapsei postero-lateral, realizînd extensia coapsei pe pelvis, flexia genunchiului și rotație externă. Cuvîntul provine de la adj. **Lat**. *biceps, bicipitis* "cu două capete". Acesta este format din numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și subst. **Lat**. *caput, capitis* "cap". *Leonardo da Vinci* (1452 – 1519) a fost primul care a pus pe seama mușchiului biceps mișcările de supinație și de flexie a brațului.

bicornuat = prevăzut cu două proeminențe de forma unui corn (uterul bicorn). Este format din numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și subst. **Lat**. *cornu, cornus* "corn".

bicuspid = structură anatomică care prezintă două vîrfuri (valva mitrală, dintele premolar). Valva bicuspidă este valva atrio-ventriculară a cordului stîng, situată între atriul stîng și ventriculul stîng. Termenul provine de la numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și subst. **Lat**. *cuspis, cuspidis* "vîrf, armă ascuțită". *Andreas Vesalius* (1514 – 1564) a comparat valva stîngă atrioventriculară cu o mitră episcopală, de la subst. **Lat**. *mitra, mitrae* "turban, bonetă", iar mai tîrziu *William Harvey* (1578 – 1657) folosea termenul "mitral" pentru a se referi la valva stîngă. *William Cheselden* (1688 – 1752) în cartea sa *Anatomy of the Human Body* (Anatomia corpului uman) din 1713 scria: "*over the entrance of auricles in each ventricle are placed valves to hinder the return of blood when the heart contracts. Those in the right ventricle are termed tricuspides and those in the left mitrales*" (deasupra intrării auriculelor, în fiecare ventricul se află valve care să împiedice întoarcerea sîngelui atunci cînd inima se contractă. Valvele din ventriculul drept sînt numite tricuspide și cele din ventriculul stîng mitrale).

bifid = care este împărțit în două. Provine de la adj. **Lat**. *bifidus* "despicat în două", format de la numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și vb. **Lat**. *findo, findere, fidi, fissum* "a despica".

bifurcat = care arată locul de diviziune a unei structuri anatomice. Provine de la adj. **Lat**. *bifurcus* "bifurcat", care conține numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și subst. **Lat**. *furca, furcae* "furcă".

bilă = lichid alcalin de culoare galben-verzuie, secretat de ficat și depozitat interprandial în vezicula biliară, apoi evacuat în duoden în timpul digestiei. Cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *bilis, bilisis* "fiere". În teoriile sale medicale, *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) credea că bila joacă un rol important în a provoca anumite boli. De exemplu, bila neagră era considerată cauza melancoliei, pentru care se recomandau drept

tratament purgative. Chimistul francez *Louis Jacques Thénard* (1777 – 1857) a realizat studii amănunțite în 1807 pentru a descoperi compoziția bilei. *Max Joseph Pettenkofer* (1818 – 1901) a dezvoltat o reacție pentru a demonstra prezența sărurilor biliare, ceea ce azi se numește *testul Pettenkofer*. Acesta are la bază interacțiunea dintre sărurile biliare cu hidroximetilenfurfuralul (zahar deshidratat cu acid sulfuric) care duce la formarea unei soluții roșii. Doar în 1912, *Heinrich Otto Wieland* (1877 – 1957) a demonstrat că acizii biliari sînt la bază steroizi, pornind de la structura colesterolului, cercetare care îi va aduce premiul Nobel în 1927.

bilateral = care se referă la ambele părți ale unei structuri anatomice. Provine din sudarea numeralului adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și a adj. **Lat**. *lateralis* "de șold, de latură, de o parte".

biogeneză = cuvîntul este format din subst. **Gr**. βίος (bios) "viață" și subst. **Gr**. γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" ori subst. **Lat**. *genesis, genesis* cu aceleași sensuri. *Biogeneza* reprezintă teoria conform căreia materia vie are întotdeauna ca origine materie vie preexistentă, rezumată în formula: *omne vivum ex vivo* (tot ce este viu s-a format din ceva viu). Susținătorul cel mai cunoscut al teoriei a fost *Louis Pasteur (1822 – 1895). Vide* **abiogeneză**.

biopsie = prelevarea unui fragment de țesut cu scopul de a fi examinat la microscop. Este format din două cuvinte, subst. **Gr**. βίος (bios) "viață" și subst. **Gr**. ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție".

bioritm = conține subst. **Gr**. βίος (bios) "viață" și subst. **Gr**. ῥυθμός (rythmos) "orice mișcare repetitivă, ritm, simetrie, armonie", regăsit și în forma subst. **Lat**. *rhythmus, rhythmi.* Substantivul grecesc are la bază vb. **Gr**. ῥέω (rheo) "a curge".

biped = provenit de la adj. **Lat**. *bipes, bipedis*, care conține numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și subst. **Lat**. *pes, pedis* "picior".

bipenat = este format de la numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și de la adj. **Lat**. *pennatus* "înaripat", acesta din urmă derivat de la subst. **Lat**. *penna, pennae* "pană, aripă".

bipolar = este format din numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și adj. **Lat**. *polaris* "polar", creat în latina tîrzie pe baza subst. **Lat**. *polus, poli* "pol, extremitate a unei axe (a pămîntului și a cerului)", bolta cerului". Termenul poate caracteriza un neuron cu două prelungiri ale pericarionului.

biventer = format de la numeralul adverbial **Lat**. *bis* "de două ori" și de la subst. **Lat**. *venter, ventris* "pîntece, burtă".

blast = celulă stem, nediferențiată, de la care se formează o linie celulară. Provine de la subst. **Gr**. βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar".

blastocist = stadiu embrionar caracterizat prin prezența unei cavități centrale, a unui buton embrionar (embrioblast) și a unei coroane de celule periferice (trofoblast). Termenul este format de la subst. **Gr**. βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar" și subst. **Gr**. κύστις (kystis) "pungă, sac, vezică".

B

blefaric = cuvîntul ca atare nu există atestat în DEX, dar este tolerat în limbajul medical și provine de la subst. **Gr.** βλέφαρον (blepharon) "pleoapă". Se referă la noțiunea de palpebral sau pleoapă. *Vide* **ablefarie.**

blefarită = inflamația pleoapei. Termenul conține subst. **Gr.** βλέφαρον (blepharon) "pleoapă" și sufixul *–ită,* care desemnează o inflamație, provenind de la sufixul grecesc -ῖτις (itis).

blefaroxyston = reprezintă un instrument antic pentru examinarea ochiului, denumit și *speculum oculi.* Are la bază subst. **Gr.** βλέφαρον (blepharon) "pleoapă".

bolus = termenul medical are origine incertă, dar provine mai degrabă de la subst. **Gr.** βῶλος (bolos) "bulgăre, brazdă", decît de la βόλος (bolos), acesta împrumutat în latină sub forma subst. **Lat.** *bolus, boli* "aruncare a plasei de pește, a zarului, lovitură, cîștig". În limbajul medical se poate folosi fie pentru a descrie bolul alimentar, fie o doză a unui medicament, la origine cu administrare orală și care era mai gros decît mierea. În prezent, în practica medicală acest din urmă sens a fost înlocuit de injectarea intravenoasă, uneori subcutanată, a unui medicament care se administrează complet o singură dată.

bradicardie = încetinirea ritmului cardiac sub 60 de bătăi pe minut. Cuvîntul este format de la adj. **Gr.** βραδύς (bradys) "încet" și de la subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă, cord". Acesta are corespondent în subst. **Lat.** *cor, cordis* "inimă". Ambele substantive au la bază radicalul Indo-European ***k̂erd-*** "inimă".

bradipnee = încetinirea ritmului respirator. Cuvîntul este format de la adj. **Gr.** βραδύς (bradys) "încet" și subst. **Gr.** πνοή (pnoe) "adiere de vînt, respirație".

brahial = apare în sintagma *musculus brachialis,* mușchi din porțiunea anterioară a brațului, responsabil de flexia antebrațului. Cuvîntul provine de la adjectiv **Lat.** *brachialis* "al brațului", derivat de la subst. **Lat.** *brachium, brachii* "antebraț, braț".

brahiocefalic = craniu de dimensiuni mici. Este format din combinarea adj. **Gr.** βραχύς (brachys) "scurt" cu adj. **Gr.** κεφαλικός (kephalikos) "care ține de cap", acesta din urmă derivat de la subst. **Gr.** κεφαλή (kephale) "cap". Unele etimologii indică pentru primul termen subst. **Lat.** *brachium, brachii* "braț", probabil din confuzia faptului că trunchiul brahiocefalic dă ramuri pentru membrul superior, dar pare să fie mai plauzibilă folosirea lui βραχύς (brachys) "scurt", deoarece trunchiul brahiocefalic are o lungime mică.

branhial = cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *branchia, branchiae* "branhie". Apare în sintagma *arc branchial* (structuri embrionare din care derivă o multitudine de structuri, în special ale capului și ale gîtului).

braț = segmentul de membru superior, situat între umăr și cot. Provine de la subst. **Lat.** *brachium, brachii* "antebraț, braț".

B

bregma = provine de la subst. **Gr.** βρέγμα (bregma) "creştet", căruia îi corespunde subst. **Lat.** *sinciput, sincipitis* "creştet". În anatomie reprezintă punctul craniometric situat la intersecţia perpendiculară a suturii sagitale pe sutura coronală. La nou-născuţi în acest loc se află fontanela anterioară.

bronhie = bronhiile reprezintă căile aeriene care continuă traheea şi se divid într-o structură arborizată. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** βρόγχος (bronchos) "trahee", cu corespondent în subst. **Lat.** *trachia, trachiae,* dar în medicină βρόγχος (bronchos) şi-a schimbat sensul pentru a desemna ramurile traheei.

bronşiectazie = dilatare permanentă a peretelui bronşic. *Vide* **bronhie**. Conţine subst. **Gr.** ἔκτασις (ektasis) "extensie". Acesta din urmă este compus din prepoziţia **Gr.** ἐκ/ἐξ (ek/ex) "din, dinăuntru" şi vb. **Gr.** τείνω (teino) "a întinde".

bucal = cuvîntul s-a format de la subst. **Lat.** *bucca, buccae* "obraji, gură".

buccinator = muşchi facial, cu origine pe maxilar şi mandibulă, cu rol în masticaţie şi în expulzarea forţată a aerului din cavitatea bucală. Provine de la subst. **Lat.** *bucinator, bucinatoris* "gornist, trompetist", derivat de la subst. **Lat**. *bucina, bucinae* "corn, trompetă curbă". Pentru că muşchiul mai era numit *musculus buccae* (muşchiul gurii), prin contaminare, a ajuns să se scrie greşit cu doi de "c" în *Terminologia Anatomica,* deşi în trecut apărea forma corectă *bucinator*.

bulă = este format de la subst. **Lat.** *bulla, bullae* "băşică, bulă".

bulb = provenit de la subst. **Lat.** *bulbus, bulbi* "bulb".

bulbar = referitor la bulbul rahidian, ca parte a trunchiului cerebral. *Vide* **bulb**.

bursă = bursa sinovială reprezintă un sac de ţesut fibros, căptuşit de membrana sinovială, secretantă de lichid sinovial. Provine din latina medievală de la subst. **Lat.** *bursa, bursae* "pungă, bursă", probabil împrumutat din greacă, acolo unde se regăseşte ca subst. **Gr.** βύρσα (byrsa) "piele jupuită, blană".

B

C

cadavru = provine de la subst. **Lat.** *cadaver, cadaveris* "cadavru". Se consideră a fi apropiat etimologic de vb. **Lat.** *cado, cadere* "a cădea".

calcaneu = osul tarsian care formează călcîiul, articulat anterior cu osul cuboid și superior cu talusul. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *calcaneum, calcanei* „călcîi". Acesta este un termen folosit în latina tîrzie care îl înlocuiește pe mai vechiul subst. **Lat.** *calx, calcis* "călcîi, picior". Este înrudit cu vb. **Lat.** *calco, calcare* "a călca".

calcar avis = sintagma *calcar avis* înseamnă literal "pinten de pasăre", iar în secolul al XIX-lea făcea referire la *hippocampus minor*. Acesta reprezintă o eminență longitudinală situată pe peretele medial al cornului posterior al ventriculului lateral, sub bulbul occipital, produsă de o extensie laterală spre ventricul a părții anterioare a șanțului calcarin. Această eminență a fost descrisă inițial drept *calcar avis*, iar șanțul care trece de-a lungul bazei cornului temporal al ventriculului lateral a fost numit *hippocampus* (care la rîndul său semnifică etimologic un căluț de mare). În 1786 hipocampul propriu-zis a ajuns să fie denumit *hippocampus maior* de către *Félix Vicq-d'Azyr* (1746 – 1794) în opoziție cu *hippocampus minor/calcar avis*. După 1861, în urma disputei dintre *Thomas Henry Huxley* (1825 – 1895) și *Richard Owen* (1804 – 1892), termenul de *hippocampus minor* iese treptat din uz și va fi exclus în 1895 din *Nomina Anatomica*.

calcificare = depunerea sărurilor de calciu într-un țesut. Provine de la subst. **Lat.** *calx, calcis* "pietricică, piatră de var, var", omonim cu substantivul *calx, calcis* "călcîi, picior". *Calcificare* s-a format de la acuzativul *calcem*. Sufixul *–ficare* a fost creat sub influența vb. **Lat.** *facio, facere, feci, factum* "a face" și a pătruns în română prin intermediul substantivului francez *calcifier* "a calcifica". *Giovanni Battista Morgagni* (1682 – 1771), considerat fondatorul anatomiei patologice moderne, în cartea sa din 1761, *De sedibus et causis morborum per anatomem indagatis* (Despre localizările și cauzele bolilor investigate prin anatomie), descrie calcificarea arterelor coronare și calcificarea glandei pineale în disecțiile pe care le-a efectuat. Calcificării glandei pineale îi atribuia endocrinologul *Nicola Pende* (1880 – 1970) comportamentele sexuale deviante, precum sadismul, masochismul, homosexualitatea sau satiriazisul. *Johann Georg Mönckeberg* (1839 – 1908) a descris în 1903 calcificarea distrofică a arterelor, anume calcificarea tunicii medii a arterelor, considerată o afecțiune degenerativă cu prognostic prost. Articolul despre *arterioscleroza Mönckeberg* a apărut sub numele

C

Ueber die reine Mediaverkalkung der Extremitaetenarterien und ihr Verhalten zur Arteriosklerose (Despre pura calcificare a tunicii medii a arterelor extremităților și comportamentul lor față de arterioscleroză).

calcitonină = cuvîntul s-a format de la subst. **Lat**. *calx, calcis* "pietricică, piatră de var, var", de la subst. **Gr**. τόνος (tonos) "întindere, încordare, tensiune" (cu multe alte sensuri "coardă, frînghie, măsură, ton, tonalitate", care variază în funcție de context), și prin adăugarea sufixului "chimic" *–ină*. Subst. **Gr**. τόνος (tonos) provine de la verbul vb. **Gr**. τείνω (teino) "a întinde", iar în trecut se credea că sănătatea provine în mare parte de la mușchii care sînt ferm întinși, au stare τονικός (tonikos) "întinși, încordați", rămînînd astfel cuvîntul *tonic* ca un termen meliorativ, descriind o stare bună de sănătate. *Calcitonina* mai este cunoscută prin sinonimul *tirocalcitonină*, fiind un hormon polipeptid liniar cu 32 de aminoacizi, produs preponderent de către celulele parafoliculare (celulele C) ale tiroidei. După descoperirea celulelor parafoliculare în 1876 de către *E. Cresswell Baber* în articolul *Contributions to the minute anatomy of the thyroid gland of the dog* (Contribuții la microanatomia glandei tiroide a cîinelui), în 1961 *Douglas Harold Copp* (1915 – 1998) *et alios* au izolat hormonul din celulele parafoliculare și l-au numit *calcitonină*: au folosit doze variind între 300 și 1000 unități internaționale de extract de paratiroidă și au injectat intravenos cîini, astfel încît în mai puțin de un minut, la animale calciul plasmatic a scăzut imediat. În 1967, doctorul olandez *Olav Bijvoet* (1928 – 2014) a introdus calcitonina în tratamentul bolii Paget, odată cu lucrarea sa de doctorat *Bloedspiegel, tubulair maximum en uitscheiding van fosfaat* (Nivelul sangvin, maximul tubular și excreția fosfatului).

calcul = concrețiune (piatră) formată cel mai frecvent în organele cavitare. Cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *calx, calcis* "pietricică, piatră de var, var" și provine de la subst. **Lat**. *calculus, calculi*. În domeniul medical acesta desemna un calcul vezical, dar popular însemna "pietricică" și adesea se folosea ca "pietricică pe o tăbliță de socotit". De la aceste din urmă sensuri s-a format ideea de *calcul matematic* sau cuvîntul *calculator*.

calice = provine de la subst. **Lat**. *calix, calicis* "cupă, vas, marmită".

calos = provine de la subst. **Lat**. *callum, calli* "piele groasă și dură" care a dat adj. **Lat**. *callosus* "dur". Se regăsește în sintagma *corpus callosum*, folosit uneori cu sinonimul *comisura calosală*. Acesta reprezintă structura anatomică transversă (fibre comisurale) situată în profunzimea fisurii longitudinale intermisferice, formată din substanță albă, proiecții axonale, avînd aspect arcuat (comisura anterioară). Are rolul de a conecta emisferele cerebrale și de a facilita comunicarea interemisferică.

calus = țesutul osos nou format care solidarizează fragmentele osoase pentru repararea unei fracturi. Cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *callum, calli* "piele bătută, coajă, crustă".

calvaria = cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *calvaria, calvariae* "căpățînă", derivat de la subst.

C

Lat. *calva, calvae* "craniu, țeastă". Unele cărți de medicină consideră, în mod greșit, cuvîntul ca fiind la genul neutru *calvarium*, iar pluralul ca fiind *calvaria*. Corect, singularul este *calvaria*, iar pluralul este *calvariae*. Acesta reprezintă partea superioară a neurocraniului, compusă din porțiuni ale oaselor frontal, occipital și parietal, formînd tavanul cavității craniene, care conține encefalul.

calviție = este format de la subst. **Lat.** *calvitia, calvitiae* "chelire", la rîndul său derivat de la adj. **Lat.** *calvus* "chel".

cameră = provine de la subst. **Lat.** *camera, camerae* "cameră boltită", fiind un împrumut al subst. **Gr.** καμάρα (kamara), care desemnează orice structură acoperită cu o boltă, anume o cameră, barcă, cavou etc.

canal = formațiune anatomică tubulară (canal anal, arterial, auditiv, biliar, cistic, cohlear, dentar, endolimfatic, hepatic, hialoidian, inghinal, nazo-lacrimal, toracic, semicircular). Provine de la subst. **Lat.** *canalis, canalis* "jgheab, șanț, canal, conductă".

canalicul = canal de o dimensiune mai mică. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *canaliculus, canaliculi* "jgheab mic, șănțuleț conductă mică". Există, de asemenea, și forma *canalicula, canaliculae* "conductă mică". Este forma de diminutiv a subst. **Lat.** *canalis, canalis* "jgheab, șanț, canal, conductă".

cancer = provine de la subst. **Lat.** *cancer, cancri* "rac, crab" și înrudit cu vb. **Lat** *cancerasco, cancerascere* "a supura, a se gangrena".

canin = reprezintă dintele lung și ascuțit, cu o singură rădăcină, aflat pe fiecare hemiarcadă, între incisivul lateral și primul premolar. Cuvîntul provine de la adj. **Lat.** *caninus* "de cîine, canin", derivat de la subst. **Lat.** *canis, canis* "cîine".

cantus = unghiul de joncțiune a pleoapelor. Provine de la subst. **Gr.** κανθός (kanthos), care se poate referi atît la "colțul ochiului, ochi", cît și la "șină de roată" sau "buza unui vas". În latină cuvîntul a fost împrumutat sub forma subst. **Lat.** *canthus, canthi* "cerc de fier în jurul roții, roată".

canulă = instrument tubular pentru a introduce sau extrage din organism lichide, aer sau diferite colecții lichidiene. Provine de la subst. **Lat.** *cannula, cannulae* "trestie mică, țeavă, tub mic", fiind forma de diminutiv derivat de la subst. **Lat.** *canna, cannae* "trestie, tub de fluier, barcă făcută din trestie".

cap = s-a format de la subst. **Lat.** *caput, capitis* "cap". Acesta e înrudit cu termeni din alte limbi indo-europene, precum cu κεφαλή (kephale) din greacă, cu *haubip* din gotă, cu *galva* din lituaniană sau cu *glava* din paleoslavă, toate cu același sens.

capilar = cele mai mici vase de sînge, de dimensiuni cuprinse între 5 – 10 micrometri, care conectează arteriolele și venulele. Provine de la adj. **Lat.** *capillaris* "capilar (cu referire la plante)", derivat de la subst. **Lat.** *capillus, capilli* "păr (al capului, al bărbii, al animalelor), fir (la plante)". *William Harvey* (1578 – 1657) în *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*

C

(Cercetare anatomică despre mișcarea inimii și a sîngelui la animale) a stabilit corecta circulație a sîngelui, dar nu a explicat sistemul capilar, considerînd că între vene și artere schimburile se făceau prin niște anastomoze fine, prin pori. În anul 1661 *Marcello Malpighi* (1628 – 1694) descrie în cartea *De pulmonibus* (Despre plămîni) sistemul capilar dintre arteriole și venule în studiile pe care le-a făcut asupra animalelor, completînd în felul acesta unul dintre lucrurile lipsă din opera lui *Harvey*. Profesorul danez de zoofiziologie *Schack August Steenberg Krogh* (1874 – 1949) a explicat în 1915 pe baza experimentelor asupra broaștelor în cartea *Respiratory Exchange of Animals* (Schimbul respirator la animale), publicată în engleză, mecanismele de reglare a sistemului capilar în mușchiul scheletic, analizînd perfuzia mușchilor și a altor organe în procese de acomodare prin deschiderea și închiderea arteriolelor, a capilarelor și a venulelor. În altă ordine de idei, membrana bazală capilară a glomerulului renal a fost studiată mai întîi de către *Leone Mcgregor* (1900 – 1977) în lucrarea din 1929 *The finer Histology of the normal Glomerulus* (Histologia detaliată a glomerulului normal).

capitat = provine de la adj. **Lat**. *capitatus* "care are cap alungit sau cu măciulie alungită". Cel mai mare os dintre oasele carpiene se denumește folosind sintagmele *os capitatum* sau *os magnum*.

capitul = reprezintă o formațiune proeminentă, de forma unui cap mic, la extremitatea unui os. Provine de la subst. **Lat**. *capitulum, capituli* "căpșor, cap", derivat diminutival de la subst. **Lat**. *caput, capitis* "cap". Apare în sintagma *capitulum humeri*.

capsulă = provine de la subst. **Lat**. *capsula, capsulae* "cutiuță".

caput = cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *caput, capitis* "cap" și se folosește în sintagma *caput Medusae* (capul Meduzei) pentru a descrie venele din regiunea ombilicală care apar în anumite hepatopatii, cu hipertensiune portală. Este o zonă de anastomoză porto-cavă parietală. *George Budd* (1808 – 1882) a scris în 1845 *Diseases of the Liver* (Bolile ficatului), explicînd importanța *caput Medusae* prin faptul că funcționa ca un sistem de vene colaterale. Numele doctorului englez este legat și de denumirea sindromului *Budd-Chiari*, care constă în ocluzia venelor suprahepatice, primar prin tromboza lor sau secundar prin compresia venelor suprahepatice de către o altă structură.

carbuncul = infecție produsă de *Staphylococcus aureus* la nivelul pielii și al țesutului subcutanat. Provine de la subst. **Lat**. *carbunculus, carbunculi* "cărbune mic, chin arzător, antrax", derivat diminutival al subst. **Lat**. *carbo, carbonis* "cărbune". *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) denumea această infecție ca fiind "antrax", iar *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) încerca vindecarea prin arderea părții afectate.

carcinom = tumoră malignă a țesutului epitelial. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr**. καρκίνωμα (karkinoma) "cancer, ulcer", derivat de la καρκίνος (karkinos) "rac, crab". Termenul a fost împrumutat și în forma subst. **Lat**.

carcinoma, carcinomatis "cancer, plagă, ulcer". *Vide* **neoplasm**.

cardiac = provine de la subst. **Lat.** *cardiacus, cardiaci* "bolnav de inimă, cardiac". Acesta este un derivat de la subst. **Lat.** *cor, cordis* "inimă", înrudit cu subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă". La origine se află radicalul Indo-European ***kerd-** "inimă". *Giovanni Maria Lancisi* (1654 – 1720) a scris principala sa carte *De motu cordis et aneurysmatibus* (Despre mișcarea inimii și anevrisme) în 1728, în care a descris anevrismul cardiac, vegetațiile de pe valvele cardiace și sifilisul cardiac. Acesta a rămas cunoscut și pentru *semnul Lancisi*: o undă mare venoasă, în timpul sistolei, observabilă la nivelul jugularei la pacienții cu regurgitație tricuspidiană. Contribuții la descrierea diferitelor cardiopatii le-a avut și *Thomas Bevill Peacock* (1812 – 1882) prin cărțile *On Malformations of the human Heart* (Malformații cardiace la om) din 1866 și *On the Prognosis in Cases of Valvular Disease of the Heart* (Despre prognosticul valvulopatiilor) din 1877. Una dintre primele descrieri ale astmului cardiac îi aparține medicului francez *Leon Rostan* (1790 – 1866) în 1817, simptomatologia de dispnee nocturnă paroxistică fiind numită atunci *astmul lui Rostan*. În ceea ce privește stopul cardiac, medicul carniolan *Marko Gerbec* (1658 – 1718) a descris semnele care aveau să fie cunoscute mai tîrziu drept *sindromul Adams-Stokes*. *Giovanni Battista Morgagni* (1682 – 1771) se va folosi de descrierile lui *Gerbec* pentru a caracteriza boala drept "epilepsie cu puls lent".

cardinal = provine de la adj. **Lat.** *cardinalis* "de țîțînă", iar mai tîrziu semnifică "principal", fiind derivat de la subst. **Lat.** *cardo, cardinis* "țîțînă (la ușă), pivot, punct cardinal, punct principal".

cardiomiopatie = boală cronică a mușchiului cardiac. Cuvîntul care se referă la afectarea miocadrului s-a format de la subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă", subst. **Gr.** μῦς (mys), cu genitivul μυός (myos), însemnînd atît "șoarece", cît și "mușchi", și de la subst. **Gr.** πάθος (pathos) "experiență, suferință, pasiune".

carină = structură proeminentă de formă ascuțită, asemenea unei carene (carina traheei la locul de bifurcație a bronhiilor principale; carina uretrală a vaginului). Provine de la subst. **Lat.** *carina, carinae* "jumătate din partea unei coji de nucă, pîntecele corabiei". De la acesta derivă și adj. **Lat.** *carinatus* "în formă de carenă".

carioliză = distrugerea cromatinei nucleare prin acțiunea endonucleazelor în timpul apoptozei. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** κάρυον (karyon) "sîmbure, nucleu" și din subst. **Gr.** λύσις (lysis) "dezlegare, separare", acesta din urmă plecînd de la vb. **Gr.** λύω (lyo) "a dezlega". Cuvîntul se poate scrie și **karioliză**.

cariokineză = este format din subst. **Gr.** κάρυον (karyon) "sîmbure, nucleu" și subst. **Gr.** κίνησις (kinesis) "mișcare". Termenul este un sinonim pentru mitoză, ambele cuvinte fiind create de către biologul german care a dezvoltat domeniul citogeneticii, *Walther Flemming* (1843 – 1905). Acesta a studiat procesele de diviziune celulară și a publicat descoperirile sale în *Zellsubstanz,*

C

Kern und Zelltheilung (Substanța celulară, nucleul și diviziunea celulară) din 1882. În această carte apare apoftegma lui *Flemming*, o parafrazare după *Virchow*, *omnis nucleus e nucleo* "orice nucleu provine dintr-un alt nucleu". *Vide* **mitoză**.

cariorexis = distrucția nucleului celular în timpul apoptozei. Cuvîntul e format din subst. **Gr.** κάρυον (karyon) "sîmbure, nucleu" și din subst. **Gr.** ῥῆξις (rhexis) "a sparge, a distruge".

cărnos = provine de la subst. **Lat.** *caro, carnis* "carne".

carotidă = s-a format de la subst. **Gr.** καρός (karos) "somn adînc, torpoare", înrudit cu vb. **Gr.** καρόω (καροο) "a cădea într-un somn adînc, a fi toropit". Numele arterei vine de la credința lui *Aristoteles* (Ἀριστοτέλης) (384 - 322 a.Chr.) că somnul sau coma pot fi induse prin apăsarea arterei mari de la nivelul gîtului, astfel încît *artera carotidă* este, de fapt, artera care induce un somn adînc. Medicul grec *Rufus din Efes*, despre care se cunosc puține lucruri, trăind în timpul epocii lui Traianus (98 – 117) și fiind citat de către *Galen*, spunea despre artera carotidă că, într-adevăr, numele arterei i se trage de la faptul că, apăsînd pe gîtul animalelor, acestea devin somnolente și își pierd vocea, dar, în realitate, această adormire este produsă din cauza presiunii pe nervii adiacenți carotidei. Corpul carotidian sau *glomus caroticum* a fost cunoscut începînd cu secolul al XVIII-lea sub diferite nume: *ganglion exiguum, ganglion minutum* sau *ganglion intercaroticum*. Reflexul depresor al sinusului carotidian a fost descris de către *Heinrich Ewald Hering* (1866 – 1948) în lucrările *Der Karotisdruckversuch* (Testul carotidian la presiune) din 1923 și *Die Karotissinusreflex auf Herz und Gefässe* (Reflexul carotidian asupra inimii și vaselor) din 1927.

carp = format din cele opt oase ale încheieturii mîinii (oase carpiene). Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** καρπός (karpos) "încheietură". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a descris anatomia oaselor carpiene, iar *Andreas Vesalius* (1514 – 1564) a corectat teoriile acestuia în legătură cu articulațiilor oaselor carpiene. *De humani corporis fabrica* (Despre structura corpului uman) a lui *Vesalius* a apărut la Basel în 1543 sub îndrumarea editorului *Johannes Oporinus* și cu ajutorul ilustrațiilor făcute de *Jan Steven van Calcar*. Cartea cuprinde în total 7 volume (1. Oasele și cartilajele 2. Ligamentele și mușchii 3. Venele și Arterele 4. Nervii 5. Organele de nutriție și reproducere 6. Inima și organele asociate 7. Creierul), în care se află aproximativ 300 de gravuri detaliate ale anatomiei corpului uman.

carpian = provine de la subst. **Gr.** καρπός (karpos) "încheietură".

cartilaj = țesut conjunctiv avascular, compus din matrix celular, condroblaste și condrocite, putînd fi de trei tipuri: hialin, elastic și fibros. Provine de la subst. **Lat.** *cartilago, cartilaginis* "partea cărnoasă a fructelor, cartilaj". A fost folosit în anatomie de către *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) în cadrul operei sale *De Medicina* (Despre medicină).

carunculă = cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *caruncula, carunculae* "bucată mică de carne, excrescență cărnoasă, carunculă". Este un diminutiv al subst. **Lat.** *caro, carnis* "carne". Se regăsește în sintagme precum *caruncula lacrimalis* sau *caruncula hymenales.*

cașexie = pierdere excesivă în greutate, cu topirea masei musculare, adinamie și însoțită de scăderea activității sistemelor morfo-funcționale. Cuvîntul este format din adj. **Gr.** κακός (kakos) "rău" și subst. **Gr.** ἕξις (hexis) "faptul de a avea, posesie, stare (a corpului, a minții), condiție". Acesta din urmă este înrudit cu vb. **Gr.** ἔχω (echo) "a avea". *Emil Theodor Kocher* ((1841 – 1917) a folosit termenul *cachexia strumpriva* în 1883 pentru a desemna mixedemul după excizia totală a glandei tiroide.

catabolism = degradarea substanțelor complexe din organism cu scopul eliberării energiei. Cuvîntul s-a format prin adăugarea prepoziției κατά (kata) "jos, în jos" la vb. **Gr.** βάλλω (ballo) " a arunca, a scăpa de ceva, a doborî, a lovi, a pune" sau la substantivul înrudit **Gr.** βόλος (bolos) "aruncătură".

cataractă = opacifierea cristalinului sau a capsulei sale, care conduce la diminuarea acuității vizuale. Termenul a pătruns în limba română prin subst. **Lat.** *cataracta, cataractae* "cataractă, cascadă, stăvilar", la rîndul său împrumutat de la subst. **Gr.** καταράκτης (kataraktes) "vărsare, abrupt, cascadă, cataractă". Uneori se foloseau sinonimele *gutta opaca* "pată întunecată" sau *suffusio* "revărsare". În 1706 apare prima descriere corectă a patologiei cataractei în lucrarea *Traité des maladies des yeux et des remèdes propres pour leur guérison* (Tratat despre bolile ochilor și remediile potrivite pentru vindecarea lor) publicată de către oftalmologul *Antoine Maître Jean* (1650 – 1730): *la cataracte est une altération entière du cristallin qui perd toute ou partie de sa transparence* (cataracta este o alterare a întregului cristalin, care își pierde total sau parțial transparența). În aceeași perioadă, la concluzii similare ajunge și *Michel Brisseau* (1677 – 1743), în mod independent, publicînd în 1709 *Traité de la cataracte et du glaucoma* (Tratat despre cataractă și glaucom).

cateter = tub flexibil folosit pentru introducerea de fluide sau pentru evacuarea unei cavități. Este împrumutat în limba română din franceză, *cathéter,* acesta provenind de la un substantiv din latina tîrzie *catheter, catheteris,* la rîndul său împrumutat de la subst. **Gr.** καθετήρ (catheter). Acesta din urmă desemna orice instrument care putea fi inserat "fitil, undiță, tijă" și în limbajul medical "cateter", folosit cu acest sens de către *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200).

caudal = provine de la subst. **Lat.** *cauda, caudae* "coadă". Termenul se poate referi la o formațiune în formă de coadă, precum *cauda equina,* sau la partea distală a unei regiuni anatomice.

caudat = provine de la subst. **Lat.** *cauda, caudae* "coadă". Lobul caudat hepatic, cunoscut într-o vreme drept *lobul Spiegel* a fost descris de către *Adriaan van den Spiegel* (1578 – 1626) în cartea *De humani corporis*

C

fabrica libri decem (Despre structura corpului uman în zece cărți), publicată postum în 1627.

cavă = provine de la adj. **Lat.** *cavus* "scobit, concav, adînc". Este înrudit cu subst. **Lat.** *cavea, caveae* "cavitate, scobitură" și vb. **Lat.** *cavo, cavare* "a săpa, a scobi, a găuri". Termenul este folosit în sintagmele *vena cava inferior* și *vena cava superior*, căreia i se mai spunea uneori *vena maxima*.

cavernos = provine de la adj. **Lat.** *cavernosus* "scobit, găunos, cavernos", care reprezintă varianta emfatică a adj. **Lat.** *cavus* "scobit, concav, adînc". Apare în sintagma *sinus cavernosus*. Disecția arterei carotide interne înăuntrul sinusului cavernos creează o fistulă arterio-venoasă. De asemenea, un adenom hipofizar poate să se extindă în direcția în care întîlnește mai puțină rezistență și să comprime sinusul cavernos. Sindromul de sinus cavernos a fost descris de către medicul francez *Charles Foix* (1882 – 1927), observînd tromboza sinusului cavernos cu paralizia nervilor cranieni oculomotor, trohlear și abducens, cu apariția oftalmoplegiei. *Foix* a colaborat îndeosebi la descrierea nucleilor talamici și a nucleilor mezencefalo-diencefalici cu neuromorfologul român *Ion T. Niculescu* (1895 – 1957), publicînd *Les noyaux gris centraux et la région mésencéphalo-sousoptique* (Ganglionii bazali și regiunea mezencefalo-suboptică) în 1925.

cavitate = spațiu bine delimitat dintr-un organ sau dintr-o regiune anatomică (cavitate amniotică, bucală, cotiloidă, glenoidă, nazală, pleurală, toracică). Provine de la subst. **Lat.** *cavea, caveae* "cavitate, scobitură", derivat al vb. **Lat.** *cavo, cavare* "a săpa, a scobi, a găuri".

cavum = forma *cavum* reprezintă forma de neutru a adj. **Lat.** *cavus* "scobit, concav, adînc".

cec = partea inițială a colonului, în fund de sac, situată inferior de valva ileo-cecală. Cuvîntul s-a format de la adj. **Lat.** *caecus* "orb". Sintagma *appendicula caeci* a fost folosită prima dată de medicul grec *Rufus din Efes*, despre care se crede că a trăit în epoca lui *Traianus* (98 – 117), fiind citat de însuși *Galen*. Principala carte rămasă de la *Rufus* se numește "Despre denumirea părților organismului uman". Prima cecostomie realizată în istoria medicală îi aparține chirurgului francez din Rouen *Henry Pillore*. Acesta a realizat un abord prin cec în regiunea iliacă dreaptă, pentru a realiza o colostomie la un pacient cu cancer rectal în anul 1776.

cefalic = care se referă la cap. Provine de la adj. **Gr.** κεφαλικός (kephalikos) „cefalic, din vîrf, din cap", derivat al subst. **Gr.** κεφαλή (kephale) "cap".

celiac = care ține de cavitatea abdominală sau care se referă la abdomen. Adjectivul **Gr.** κοιλιακός (koiliakos) "care ține de burtă, pîntecos" este derivat de la subst. **Gr.** κοιλία (koilia) "pîntece, burtă, intestine", înrudit ca sens cu subst. **Lat.** *venter, ventris*. Sînt folosite sintagmele *truncus coeliacus* sau, mai rar, *arteria coeliaca*. Termenul mai apare în sintagma boala celiacă, cunoscută drept sprue non-tropical ca enteropatie indusă de gluten. Termenul de *sprue* provine de la cuvîntul olandez *spruw*, înrudit cu

C

cuvîntul din germana veche *sprūwe* "tumoră". *Samuel Jones Gee* (1839 – 1911) a publicat prima descriere modernă a bolii celiace, pornind de la referințele lui *Aretaeus din Cappadocia* despre boală, în lucrarea *The Coeliac Affection* (Boala celiacă) din 1888.

celom = cavitate a corpului embrionar aflată între cele două straturi ale mezodermului lateral. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** κοίλωμα (koiloma) "gaură, cavitate", înrudit cu subst. **Gr.** κοιλία (koilia) "pîntece, burtă, intestine".

celulă = unitatea morfo-funcțională a organismelor vii. În limba română cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *cellula, cellulae* "cămăruță, celulă", formă de diminutiv a subst. **Lat.** *cella, cellae* "cameră, cămară". Termenul a fost introdus în știință de către *Robert Hook* (1635 – 1703) în anul 1665, odată cu publicarea cărții sale *Micrographia.* În 1661 regele Charles al II-lea al Angliei i-a cerut arhitectului *Christopher Wren* să creeze o serie de studii microscopice, dar din lipsă de timp sarcina a fost preluată de către *Hooke,* care avea atunci 26 de ani. Sub *Observation XVIII* din cartea sa *Micrographia,* după ce analizează la microscop felii dintr-un dop de plută, scrie: *I could exceedingly plainly perceive it to be all perforated and porous, much like a Honey-comb, but that the pores of it were not regular. . . . these pores, or cells, . . . were indeed the first microscopical pores I ever saw, and perhaps, that were ever seen, for I had not met with any Writer or Person, that had made any mention of them before this* (Am putut foarte bine și clar să observ că [secțiunile de plută] sînt găurite și poroase, asemenea unui fagure de albine, dar porii [plutei] nu erau toți la fel. Acești pori sau aceste celule erau într-adevăr primii pori microscopici pe care i-am văzut și, poate, singurii văzuți vreodată, căci n-am aflat de la alt scriitor sau altă persoană să fi făcut o mențiune a lor înainte de aceasta). Asemenea "pori" a mai observat *Hooke* la plante, în lemn, și forma lor i s-a părut asemenea unei cămăruțe de mănăstire. Botanistul scoțian *Robert Brown* (1773 – 1858) a descoperit nucleul celular și citoplasma, prezentîndu-și cercetările în 1831. Nucleul a mai fost ilustrat în trecut de către *Antoni van Leeuwenhoek* (1632 – 1723) și *Franz Andreas Bauer* (1758 – 1840), dar *Brown* este acela care îi dă numele propriu-zis, cu precizarea că aceștia considerau nucleul a fi prezent doar la Monocotiledonate. Nucleolul avea să fie descoperit de către *Gabriel Gustav Valentin* (1810 – 1883) în 1839. *Theodor Schwann* (1821 – 1902) a realizat într-o conversație cu *Matthias Jakob Schleiden,* care descria teorii botanice recent descoperite, cum celulele plantelor nou formate proveneau din nucleii vechilor plante, că structurile celulare pe care le-a observat la notocord seamănă cu cele menționate de *Schleiden.* Faimoasă doctrină celulară, sintetizată în aforismul *omnis cellula e cellula* (fiecare celulă provine dintr-o altă celulă) apare în lucrarea din 1839 *Microscopic Investigations on the Accordance in the Structure and Growth of Plants and Animals* (Cercetări microscopice cu privire la concordanța dintre structură și creștere la plante și animale).

cement = țesut osos modificat care acoperă rădăcina dinților și atașează dintele de osul alveolar

C

prin intermediul ligamentului periodontal. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *caementum, caementi* "piatră brută de construcție, mortar", înrudit cu vb. **Lat.** *caedo, caedere, cecidi, caesum* "a reteza, a culca la pămînt, a doborî, a tăia".

central = provine de la adj. **Lat.** *centralis* "plasat în centru", derivat de la subst. **Lat.** *centrum, centri* "brațul fix al compasului, centrul cercului".

centriol = particulă citoplasmatică celulară cu rol în formarea fusului de diviziune. Termenul provine de la subst. **Lat.** *centriolum, centrioli* "centru mic", format în latina modernă, plecînd de la subst. **Lat.** *centrum, centri* "centru". Centriolul a fost descris de către citologul german *Theodor Heinrich Bovery* (1862 – 1915) și de către citologul și embriologul belgian *Edouard van Beneden* (1846 – 1910).

C

centromer = reprezintă locul unde se unesc cromatidele din alcătuirea unui cromozom. Cuvîntul este compus din subst. **Lat.** *centrum, centri* "brațul fix al compasului, centrul cercului" și subst. **Gr.** μέρος (meros) "parte".

centrozom = organit celular format din centrioli și centrosferă, implicat în diviziunea celulelor în calitate de centru de organizare a microtubulilor. Cuvîntul este compus din subst. **Lat.** *centrum, centri* "brațul fix al compasului, centrul cercului" la care se adaugă sufixul *-zom*, provenit de la subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp". După descoperirea organizării cromozomilor în timpul meiozei de către *Edouard van Beneden* (1846 – 1910) și după descrierea mitozei de către *Walther Flemming* (1843 - 1905), biologul german *Theodor Heinrich Boveri* (1862 – 1915) a descoperit în 1888 centrozomul drept "organit special al diviziunii". Acesta a lucrat cu ouă de *Ascaris megalocephala* care posedă patru cromozomi și a descris centrozomul cu ajutorul microscopului, publicîndu-și cercetările în lucrarea *Zellenstudien II. Die Befruchtung und Teilung des Eies von Ascaris megalocephala.* (Studii celulare II. Fertilizarea și diviziunea ouălor de *Ascaris megalocephala*).

centru = provine de la subst. **Lat.** *centrum, centri* "brațul fix al compasului, centrul cercului".

cerc = s-a format de la subst. **Lat.** *circulus, circuli* "cerc, circuit, orbită". În secolul al XVII-lea se descoperiseră metode de a injecta în sistemul cerebro-vascular diferite substanțe pentru a se încerca observarea anatomiei și a fiziologiei sale. *Thomas Willis* (1621 – 1675) a descoperit sistemul anastomotic vascular injectînd un compus numit *aqua crocata*, posibil un amestec de cerneală de India și lichior. A pus în evidență astfel cercul arterial anastomotic, stînga – dreapta, compus din artera cerebrală anterioară, artera comunicantă anterioară, artera carotidă internă, artera cerebrală posterioară, artera comunicantă posterioară și artera bazilară, ansamblu care va rămîne cunoscut drept *poligonul arterial Willis* de la baza creierului.

cerebel = provine de la subst. **Lat.** *cerebellum, cerebelli* "creierul mic, cerebel", diminutivul formei subst. **Lat.** *cerebrum, cerebri* "creier". A fost diferențiat prima dată de creierul mare de către *Erasistratos* (Ἐρασίστρατος, 304 – 250 a. Chr.).

Thomas Willis (1621 – 1675) în cartea *Cerebri anatome* (Despre anatomia creierului) din 1664 susținea că funcția cerebelului este de a controla mișcările involuntare, pe cînd encefalul guvernează mișcările voluntare. *Luigi Rolando* (1773 – 1831) a realizat experimente prin care producea leziuni ale cerebelului și observa ulterior mișcări anormale și lipsa coordonării, dar funcțiile corticale și senzațiile erau păstrate.

cerebral = s-a format de la subst. **Lat.** *cerebrum, cerebri* "creier".

cervical = care se referă la gît sau la colul uterin. Reprezintă ceea ce are legătură cu subst. **Lat.** *cervix, cervicis* "grumaz, ceafă, gît, cap", dar există și sensul subst. **Lat.** *cervical, cervicalis* "pernă pentru cap". Examinarea cervicală a colului uterin pentru a investiga schimbările epiteliului vaginal a fost începută în 1917 de către *Georgios Papanikolaou* (1883 – 1962), avînd un rol important în detectarea și prevenția cancerului de col uterin. Toate cercetările sale au fost publicate în 1943 sub titlul *The Diagnosis of Uterine Cancer by Vaginal Smear* (Diagnosticul cancerului uterin prin tehnica frotiului vaginal).

cervix = porțiunea uterului cuprinsă între istm și orificiul uterin extern. Provine de la subst. **Lat.** *cervix, cervicis* "grumaz, ceafă, gît, cap". Cuvîntul din română *cerbicie* "îndîrjire" provine de la acest substantiv latinesc, plecînd de la imaginea că jugul se punea pe *cervices,* pe umerii boilor, care arau pămîntul.

chalazion = provine de la subst. **Gr.** χαλάζιον (chalazion) "piatră mică de grindină", folosit în limbaj medical pentru a descrie chistul pleoapei cauzat de inflamația unei glande Meibomius. Apare de obicei pe pleoapa superioară și se mai numește *lipogranulom meibomian.*

cheilognatopalatoschizis = malformație congenitală caracterizată de o despicătură a buzei superioare, a palatului și a mandibulei. Termenul este compus din patru cuvinte: subst. **Gr.** χείλος (cheilos) "buză", subst. **Gr.** γνάθος (gnathos) "falcă, obraz", subst. **Lat.** *palatum, palati* "palat" sau "arcadă a cavității bucale" și vb. **Gr.** σχίζω (schizo) "a despărți, a sparge, a fisura, a despica".

cheiloschizis = malformație congenitală caracterizată de o despicătură de dimensiuni variabile a buzei superioare. Termenul este compus din subst. **Gr.** χείλος (cheilos) "buză" și din vb. **Gr.** σχίζω (schizo) "a despărți, a sparge, a fisura, a despica"

chemoreceptor = celulă sau grup celular care informează despre concentrația unei anumite compoziții chimice și transformă informația în impuls nervos. *Vide* **chimioterapie** pentru explicarea etimologiei părții *chemo-*. Substantivul **Lat.** *receptor, receptoris* s-a format de la vb. **Lat.** *recipio, recipere* "a trage înapoi, a lua din nou, a redobîndi".

cheratină = proteină fibrilară aflată în structura unghiilor, a părului și a tegumentului. Are la bază subst. **Gr.** κέρας (keras) "corn (de animal)", cuvîntul împrumutînd, în domeniul medical, ideea de "duritate" a materialului. Conține sufixul "chimic" *–ină* pe poziție finală.

chiasmă = încrucișarea a două structuri anatomice (chiasma optică).

C

Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** χιασμός (chiasmos) "încrucișare, aranjament în diagonală" și are legătură cu aspectul literei din alfabetul grecesc χ (chi). Teoria lui *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), conform căreia fibrele optice pleacă de la fiecare ochi și rămîn de aceeași parte, a fost considerată greșită și revizuită de către *Isaac Newton* (1643 – 1727) care a descris că fibrele optice omonime se unesc în chiasma optică și că doar fibrele nazale se încrucișează. A realizat această remarcă în 1704, deși nepublicată, doar pe baza intuiției, nu a disecției, considerînd a fi explicația cea mai logică pentru posibilitatea vederii binoculare. Chiasma optică a fost explicată anatomic corect de către *Samuel Thomas von Sömmerring (1755 – 1830)* în 1786, probabil bazîndu-se și pe observațiile despre încrucișarea fibrelor optice observată de către *Johann Gottfried Zinn* (1727 – 1759).

C

chil = produs lichidian rezultat din absorbția intestinală, transportat pe cale limfatică. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** χυλός (chylos) "suc (de plante), suc digestiv", format de la vb. **Gr.** χέω (cheo) "a turna, a scurge".

chilomicron = provine de la subst. **Gr.** χυλός (chylos) "suc (de plante), suc digestiv" și de la forma de neutru μικρόν (mikron) a adj. **Gr.** μικρός (mikros) "mic, scurt". Chilomicronii au fost identificați de către *Simon Henry Gage* (1851 – 1944) în 1920 în lucrarea *An Introduction to Microscopic Methods and to Histology* (O introducere în metodele de microscopie și de histologie). Aceștia reprezintă o clasă de lipoproteine care transportă colesterolul exogen și trigliceridele de la intestinul subțire către țesuturi. Sînt sintetizați de mucoasa intestinală, în reticulul endoplasmic al enterocitelor, și secretați prin membrana bazolaterală în sistemul limfatic.

chim = masă alimentară lichefiată rezultată prin acțiunea salivei și a sucului gastric, care trece peristaltic din stomac în duoden. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** χυμός (chymos) "suc (de plante), umoare", asemănător ca sens cu subst. **Gr.** χυλός (chylos) "suc (de plantă), suc digestiv", ambele derivate de la vb. **Gr.** χέω (cheo) "a turna, a scurge".

chimioterapie = profilaxia sau tratamentul prin intermediul unei substanțe chimice. Se crede că originea cuvîntului *chimie* provine de la aceea a lui *alchimie*, derivat de la cuvîntul arab *al-kīmīā*. Acesta la rîndul său provine de la subst. **Gr.** care χημία (chemia) desemna ținutul negru, Chemmi, anume Egiptul pentru greci. Este cel mai probabil că termenul *alchimie* să însemne "artă egipteană". *Paul Ehrlich* (1854 – 1915) a creat cuvîntul *chimioterapie*, odată cu descoperirea substanței roșu tripan pentru genul *Trypanosoma* în 1906 și odată cu descoperirea în laboratorul său a substanței arsfenamină (Salvarsan), compus organoarsenic considerat primul agent chimioterapic eficient, folosit pentru tratamentul sifilisului. De-a lungul cercetărilor sale, *Ehrlich* a fost ghidat de conceptul de *magische Kugel* (glonț magic), un agent terapeutic ideal care acționează doar asupra patogenului și nu și asupra celulelor sănătoase ale organismului. *Ehrlich* a mai introdus conceptul de *index chimioterapic* ca raportul dintre doza curativă minimă și doza maximă tolerată.

chimotripsină = enzimă secretată de pancreasul exocrin în formă inactivă ca chimotripsinogen, cu rol în digestia proteinelor. Prima parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** χυμός (chymos) "suc (de plante), umoare". Cuvîntul *tripsină* provine de la subst. **Gr.** τρῖπσις (tripsis) "frecare, fricțiune", derivat de la vb. **Gr.** τρίβω (tribo) "a freca". Enzima a fost obținută în formă cristalizată de către *John Howard Northrop* (1891 – 1987), iar rezultatele au fost publicate în lucrarea *Crystalline Enzymes* (Enzime cu structură cristalină) din 1939.

chirurgie = cuvîntul provine de la subst. **Gr.** χειρουργία (cheirourgia) "lucru manual, meșteșug, chirurgie", fiind compus din subst. **Gr.** χείρ (mînă) și subst. **Gr.** ἔργον (ergon) "lucru, operă, muncă".

chist = cavitate patologică într-un țesut sau organ, delimitat de perete epitelial și care poate conține o substanță lichidiană sau semisolidă (chist ovarian, meibomian, dermoid, branhial, sebaceu). S-a format de la subst. **Gr.** κύστις (kystis) "bășică, pungă, vezică" sau la plural κύστιδες (kystides) "pungi sub ochi". Provine de la vb. **Gr.** κύω (kyo) "a concepe, a zămisli, a fi însărcinată".

chyli = provine de la subst. **Gr.** χυλός (chylos) "suc (de plantă), suc digestiv". *Jean Pecquet* (1622 – 1674), deopotrivă interesat de comportamentul fizic al gazelor, de psihologie și de anatomie, a descoperit *receptaculum chyli*, denumire mai corectă din punct de vedere etimologic, decît cea folosită astăzi de *cisterna chyli*. Uneori se mai folosește și denumirea de *rezervorul lui Pequet*. Cercetările sale anatomice se regăsesc în *De circulatione sanguinis et chyli motu* din 1653 (Despre circulatia sîngelui și mișcarea chilului) și în *De thoracicis lacteis* (Despre vasele lacteale toracice).

cianoză = colorația albastru-violacee a tegumentului și a mucoaselor, ca urmare a desaturării în oxigen a sîngelui capilar, din cauza creșterii concentrației deoxihemoglobinei peste 5g/dl. Provine de la subst. **Gr.** κύανος (kyanos) "culoarea albastru-închis".

cifoză = curbare exagerată antero-posterioară a coloanei vertebrale toracale, care privită în plan sagital este o convexitate orientată posterior. Provine de la subst. **Gr.** κυφώσις (kyphosis) "starea de a fi cocoșat", termen înrudit cu subst. **Gr.** κῦφος (kyphos) "cocoșat, aplecat" și adj. **Gr.** κυφός "cocoșat, aplecat înainte, aplecat". Acestea au la bază sensurile vb. **Gr.** κύπτω (kypto) "a se apleca înainte, a se cocoșa, a se cocîrja".

cil = prelungiri scurte ale corpului celular. Termenul s-a format de la subst. **Lat.** *cilium, cilii* "pleoapă, geană, sprînceană".

ciliar = ceea ce ține de sau are forma unui cil (exemplu: epiteliul ciliat al tractului respirator), provine de la subst. **Lat.** *cilium, cilii* "pleoapă, geană, sprînceană". Fibrele radiale ale mușchilor ciliari au fost descrise în 1805 de către *Philip Crampton* (1777 – 1858), avînd ca punct de plecare studiul asupra ochiului la păsări. Fibrele circulare au fost descrise în 1856 de către fiziologul francez *Charles Marie Benjamin Rouget* (1824 – 1904), cunoscute în vremea sa, unitar, drept *mușchiul Rouget*.

C

cinereum = cuvîntul provine de la forma de neutru *cinereum* a adj. **Lat.** *cinereus* "cenușiu", derivat de la subst. **Lat.** *cinis, cineris* "cenușă". *Tuber cinereum* este parte a hipotalamusului, situat între corpii mamilari și chiasma optică. Din acesta se proiectează un infundibul care se atașează lobului posterior al glandei hipofize. Acest infundibul conține nucleul tuberal și nucleul tuberomamilar.

cinetic = provine de la vb. **Gr.** κινέω (kineo) "a (se) mișca" și de la subst. **Gr.** κίνησις (kinesis) "mișcare".

cinetică = format pe baza adj. **Gr.** κινητικός (kinetikos) "care pune în mișcare, aflat în mișcare", provine de la vb. **Gr.** κινέω (kineo) "a (se) mișca" și de la subst. **Gr.** κίνησις (kinesis) "mișcare".

C

cingulum = bandeletă de fibre nervoase, aflată în fiecare emisferă cerebrală, care înconjoară corpul calos. Provine de la subst. **Lat.** *cingulum, cinguli* "cingătoare, chingă", derivat de la vb. **Lat.** *cingo, cingere, cinxi, cinctum* "a încinge, a înconjura, a împrejmui".

ciocan = de origine slavă, se pot găsi apropieri în substantivele *čekan* din rusă sau *čukan* din bulgară. Reprezintă unul dintre cele trei oscioare ale urechii medii.

circadian = ceea ce ține de ritmul biologic al unui ciclu de aproximativ 24 de ore. Cuvîntul s-a format prin alăturarea prep. **Lat.** *circa* "în jurul, în preajma, pe la, către" la subst. **Lat.** *dies, diei* "zi". Acesta din urmă are la bază radicalul Indo-European ****dyew-*** "zi luminoasă, cer, strălucire". Pe baza acestui radical s-a format alt radical Indo-European ****deywós*** "zeitatea cerului luminos", care a dat termeni precum subst. **Lat.** *deus, dei* "zeu" (de unde provine și românescul *zeu*), genitivul *Iovis* al lui *Iuppiter*, Ζεύς (Zeus), în paleoslavă *divo* "zeu", în sanscrită *devá* "zeu" etc.

circuit = provine de la subst. **Lat.** *circuitus, circuitus* "mișcare circulară, circuit, perioadă de recurență". Acesta are la bază sensul subst. **Lat.** *itus, itus* "mers", format de la vb. **Lat.** *eo, ire, ii (ivi), itum* "a merge" și nuanțarea dată de prep. **Lat.** *circum* "împrejur, în jurul".

circumflex = provine de la participiul perfect *circumflexum* al vb. **Lat.** *circumflecto, circumflectere* "a întoarce dînd ocol", care are la bază vb. **Lat.** *flecto, flectere, flexi, flexum* "a îndoi, a înconvoia". Se adaugă nuanțarea dată de prep. **Lat.** *circum* "împrejur, în jurul".

circumvalat = provine de la subst. **Lat.** *circumvallatio, circumvallationis* "linie de fortificație la o încercuire, blocadă".

circumvoluție = pliu cortical, mărginit de șanțuri sau fisuri. Provine de la vb. **Lat.** *circumvolvo, circumvolvere* "a (se) înfășura de jur împrejur".

ciroză = afecțiune cronică a ficatului de diferite etiologii: virală, toxică, alcoolică, care are drept rezultat distrucția hepatocitelor și proliferarea țesutului conjunctiv. Cuvînul provine de la adj. **Gr.** κιρρός (kirros) "tuciuriu, negricios". Termenul a fost introdus în limbajul medical de *René-Théophile-Hyacinthe Laennec* (1781 – 1826). Bolnavii în

stadiile terminale au tegumentele colorate negricios-maroniu.

cisternă = spațiu mare dilatat (cisterna cerebro-medulară, cisterna chyli). Provine de la subst. **Lat.** *cisterna, cisternae* "rezervor (de apă), cisternă", derivat de la subst. **Lat.** *cista, cistae* "casetă, cutie, coș, paner".

cistic = ceea ce are legătură cu vezicula biliară sau cu vezica urinară. Termenul s-a format de la subst. **Gr.** κύστις (kystis) "pungă, sac, vezică".

cistocel = hernierea vezicii urinare (cistocel inghinal, cistocel vaginal). Cuvîntul s-a format prin alipirea subst. **Gr.** κύστις (kystis) "pungă, sac, vezică" și a subst. **Gr.** κήλη (kele) cu sensul general de "tumoră" și, particular, "hernie". Hernierea vezicii urinare prin canalul vaginal apare în urma rupturii fasciei pubo-cervicale. Prima operație de reducere a unui cistocel a fost creată de către ginecologul francez *Joseph Stolz* (1803 – 1896).

cistoscopie = metodă de diagnostic care folosește cistoscopul introdus în uretră pentru examniarea vezicii urinare. Provine de la subst. **Gr.** κύστις (kystis) "pungă, sac, vezică". Sufixul *–scopie* s-a format de la vb. **Gr.** σκοπέω (skopeo) "a vedea, a privi, a observa". *Vide* **endoscopie, laparoscopie.**

citocrom = proteină monomerică sau subunitate a unui complex enzimatic care conține o grupare hem, avînd în principal funcția de transportor de electroni în reacțiile redox. Cuvîntul este compus din subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol" și din subst. **Gr.** χρῶμα (chroma) "culoare". A fost numit mai întîi *histohematină* în 1884, atunci cînd a fost descoperit de către doctorul irlandez *Charles Alexander MacMunn* (1852 – 1911) ca fiind un "pigment respirator".

citologie = studiul celulelor. Termenul e format din subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol" și subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

citoplasmă = substanța intracelulară aflată între membrana celulară și nucleu. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol" și subst. **Gr.** πλάσμα (plasma) "formă, model, figură", derivat de la vb. **Gr.** πλάσσω (plasso) "a crea, a forma, a modela". Termenul a fost creat de către *Eduard Strasburger* (1844-1912) și folosit în cartea, la care au contribuit mai mulți cercetători, *Lehrbuch der Botanik für Hochschulen* (Manual de botanică pentru învățămîntul superior) apărută în 1894.

cîrlig = structură anatomică de forma unui cîrlig (osul cu cîrlig sau hamatum este un os carpian aflat în poziția cea mai medială din rîndul doi carpian). Etimologia cuvîntului este necunoscută; au fost încercate apropieri cu subst. **Lat.** *calabrix* "specie de spin", cu substantivul din bulgară *karlik* "cîrlig". De asemenea s-a încercat explicarea cuvîntului prin substantivul slav *krivŭ* "ascuțit". *Vide* **hamat**.

claustrum = strat de substanță cenușie aflat între scoarța lobului insulei și nucleul lenticular; separat de acestea lateral de capsula externă și medial de capsula extremă. Provine de la subst. **Lat.** *claustrum,*

C

claustrii "închizătoare, drug, zăvor, barieră", derivat de la vb. **Lat.** *claudo, claudere, clausi, clausum* "a închide, a încuia".

claviculă = os lung al umărului de forma literei "S", situat la limita dintre gît și torace, articulat medial cu manubriul sternal și lateral cu acromionul scapulei. Subst. **Lat.** *clavicula, claviculae* "cheiță" este forma de diminutiv a subst. **Lat.** *clavis, clavis* "cheie, drug, zăvor". Chirurgul francez *Pierre Josephe Desault* a descris fractura claviculară și a creat bandajul Desault pentru vindecarea fracturii.

cleido = face referire la claviculă. Provine de la subst. **Gr.** κλειδίον (kleidion) "cheie mică", este diminutivul subst. **Gr.** κλείς (kleis) "cheie". Acesta corespunde etimologic subst. **Lat.** *clavis, clavis* "cheie, drug, zăvor".

C

clinic = substantivul **Gr.** κλινικός (klinikos) îl desemnează pe "clinician", pe doctorul care își vizitează pacienții aflați în κλίνη (kline) "pat".

clinoid = cu aspect de pat (procesele clinoide sfenoidale posterioare, mediale și anterioare). Provine de la subst. **Gr.** κλίνη (kline) "pat", derivat de la vb. **Gr.** κλίνω (klino) "a se așeza, a aluneca, a sta în pat".

clitoris = organ erectil feminin, format din două rădăcini care alcătuiesc corpul clitoridian, anterior de simfiza pubiană, și prin intermediul cărora se atașează de ramurile ischiopubiene. Provine de la subst. **Gr.** κλειτορίς (kleitoris) "clitoris", de etimologie incertă. S-a încercat explicarea cuvîntului prin asemănarea cu vb. **Gr.** κλείω (kleio) "a introduce, a ascunde", dat fiind că organul este ascuns de *labia minora*; s-a încercat apropierea de vb. **Lat.** *claudo, claudere* "a închide" și de subst. **Gr.** κλείς (kleis) "cheie" sau s-a considerat a fi înrudit cu subst. **Gr.** κλιτύς (klitys) "deal, povîrniș" ori cu subst. **Gr.** κλῖμαξ (klimax) "scară".

cloacă = fundul de sac dilatat prin care se termină intestinul posterior (caudal) la nivelul membranei cloacale. Partea caudală a veziculei ombilicale a fost integrată în corpul embrionar prin creșterea plicii amniotice caudale și a format intestinul posterior (caudal). Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *cloaca, cloacae* "canal de scurgere a mizeriilor, cloacă".

cloroză = este o formă de anemie care apare prin scăderea considerabilă a cantității de hemoglobină din sînge și este caracterizată de o culoare galben-verzuie a pielii. A fost numită în trecut *morbus virginius* sau *cachexia virginium*, deoarece se întîlnea des la fetele tinere, fără să fie decelată o cauză aparentă. Ceea ce astăzi este cunoscută drept *anemie hipocromă*, boala a fost descrisă de către *Johannes Lange* în 1554, care recomanda fetelor virgine cu cloroză să "trăiască cu bărbați și să copuleze, iar după ce vor rămîne gravide se vor vindeca". Termenul *cloroză* provine de la subst. **Gr.** χλωρός (chloros) "galben-verzui, verde palid" și a fost introdus pentru a descrie boala respectivă de către profesorul *Jean Varandal* în 1615.

coadă = provine de la subst. **Lat.** *cauda, caudae* "coadă". *Vide* **caudat**.

coană = orificiu posterior al fosei nazale, care realizează o comunicare

între cavitatea nazală și faringe. S-a format de la subst. **Gr.** χοάνη (choane) "horn, pîlnie, furnal, creuzet".

coardă = orice structură anatomică în formă de coardă (corzile tendinoase ale mușchilor papilari ventriculari, coarda timpanului) provine de la subst. **Lat.** *chorda, chordae* "coardă (de instrument muzical), maț, intestin".

coasă = s-a format de la substantivul din limbile slave *kosa* "coasă".

coastă = os lung pereche din structura toracelui, curbat. Sînt 24 de coaste, în 12 perechi, primele 7 perechi fiind adevărate, articulate direct cu sternul, următoarele trei sînt false, articulate cu sternul prin cartilajul costal al perechii a șaptea, iar ultimele două coaste sînt flotante, fiind spre anterior nearticulate. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *costa, costae* "coastă".

coccis = os triunghiular al coloanei vertebrale, situat pe ultima poziție, format prin sudarea a patru vertebre coccigiene și articulat cu osul sacral. Termenul provine de la subst. **Gr.** κόκκυξ (kokkux) "cuc", pasărea *Cuculus canorus*. Numele osului coccigian a fost dat de către medicul grec Herophilos (Ἡρόφιλος 335-280 a. Chr.) din cauza asemănării cu ciocul păsării privit din lateral. Despre *os coccygis* scria și *Andreas Vesalius* (1514 – 1564): *os cuculi, a similitudine rostri cuculi avis* (osul cucului, din cauza asemănării cu ciocul păsării numite cuc).

coeruleus = provine de la adj. **Lat.** *caeruleus* "albastru, azuriu, verde închis", derivat de la subst. **Lat.** *caelum, caeli* "cer". Apare în sintagma *locus coeruleus*, folosindu-se incorect diftongul *oe* în loc de cel potrivit *ae*. Această modificare a diftongului din *ae* în *oe* s-a produs, cel mai probabil, în latina medievală, dat fiind că des se scria incorect *coelum* în loc de *caelum*. În *Nomina Anatomica*, de-a lungul diferitelor ediții din secolul al XX-lea, s-au folosit întîmplător sintagmele *locus caeruleus, locus coeruleus* și *locus ceruleus*. În ultima *Terminologia Anatomica* se scrie corect *locus caeruleus*. Deși nucleul pontin a fost descoperit de către *Félix Vicq-d'Azyr* (1746 – 1794), numele i-a fost dat în 1812 de către frații *Joseph Wenzel* și *Karl Wenzel*. Numele provine de la faptul că în disecție, *locus caeruleus*, fără să fie întrebuințată o colorație anume, apare de culoare azurie, acest lucru datorîndu-se neuromelaninei din pericarionul nervilor adrenergici.

C

cohlee = porțiunea auditivă a urechii interne, de forma unei cochilii cu 2,5 rotații în jurul axului ei, modiolus sau columelă, care conține organul lui Corti. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *cochlea, cochleae* "melc, cochilie, spirală", care are corespondent în subst. **Gr.** κοχλίας (kochlias) cu aceleași sensuri. *Georg von Békésy* (1899 – 1972) a inventat implantul cohlear pentru pacienții surzi, după ce a studiat membrana bazilară în detaliu și a stabilit tonotopia cohleei. A publicat studiile sale în 1962 sub titlul *Experiments in Hearing* (Experimente în privința auzului).

cohlear = ceea ce ține de urechea internă. Nervul cohlear este o ramură a nervului cranian al VIII-lea, vestibulo-cohlear, alături de ramura vestibulară. *Vide* **cohlee**.

col = provine de la subst. **Lat**. *collum, colli* "gît".

colagen = principala proteină cu structură fibrilară care se găsește în țesutul conjunctiv fibros din tegumente, tendoane, ligamente, cornee, cartilaj, oase etc. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr**. κόλλα (kolla) "lipici, legătură", derivat de la vb. **Gr**. κολλάω (kollao) "a lipi, a uni, a lega". În latină sensuri relativ corespunzătoare se găsesc în vb. **Lat**. *glutino, glutinare* "a lipi" și în subst. **Lat**. *gluten, glutinis* "legătură, lanț". Sufixul *–gen* provine de la subst. **Gr**. γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" sau de la subst. **Lat**. *genesis, genesis* cu aceleași sensuri.

colateral = face referire la o structură anatomică accesorie sau însoțitoare a unei alte formațiuni. Provine de la adj. **Lat**. *lateralis* "de șold, de latură, de o parte", format de la subst. **Lat**. *latus, lateris* "parte laterală a corpului, coastă, coapsă, șold". Conține particula *con* care induce sensul de "împreună, laolaltă".

colecist = vezicula biliară. Cuvîntul este format din subst. **Gr**. χόλος (cholos) "bilă, amăreală, mînie, furie" și subst. **Gr**. κύστις (kystis) "pungă, sac, vezică".

colecistectomie = excizia chirurgicală a veziculei biliare. Cuvîntul e format din subst. **Gr**. χόλος (cholos) "bilă, amăreală, mînie, furie" și subst. **Gr**. κύστις (kystis) "pungă, sac, vezică". Pentru sufixul *–ectomie,* originea se găsește în subst. **Gr**. τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", precedat de prepoziția **Gr**. ἔκ/ἔξ (ek/ex) "din afară, dinăuntru", care sugerează îndepărtarea totală. Prima operație de colecistectomie a fost realizată de chirurgul german *Carl Johann August Langenbuch* (1846 – 1901) în anul 1882, publicînd metoda și rezultatele intervenției în articolul *Ein Fall von Exstirpation der Gallenblase wegen chronischer Cholelithiasis* (Un caz de extirpare a veziculei biliare din cauza colelitiazei cronice).

colecistită = inflamația veziculei biliare. Este format din subst. **Gr**. χόλος (cholos) "bilă, amăreală, mînie, furie" și subst. **Gr**. κύστις (kystis) "pungă, sac, vezică", la care se adaugă sufixul care indică o boală sau inflamație *–ită*, provenit de la sufixul latinesc *–itis* sau cel grecesc -ῖτις (itis).

colecistografie = examen diagnostic radiologic al veziculei biliare. Pe prima poziție se află subst. **Gr**. χόλος (cholos) "bilă, amăreală, mînie, furie". Sufixul *–grafie* provine de la subst. **Gr**. γραφή (graphe) "scriere", înrudit cu vb. **Gr**. γράφω (grapho) "a scrie". *Evarts Ambrose Graham* (1883 – 1957) a invetat în 1924, împreună cu *Warren Henry Cole,* prima procedură imagistică pentru identificarea colelitiazei, folosind în radiologie substanța de contrast tetrabromfenolftaleină. Procedura avea să fie înlocuită treizeci de ani mai tîrziu, în 1953, de colangio-colecistografia intravenoasă cu iodipamidă (Biligrafin).

colecistokinină = hormon al mucoasei duodenale, secretat ca răspuns la pătrunderea alimentelor în duoden, responsabil de contracția pereților veziculari și eliminarea bilei în intestin. Prima parte a cuvîntului conține subst. **Gr**. χόλος (cholos) "bilă, amăreală, mînie, furie" și subst. **Gr**. κύστις (kystis)

"pungă, sac, vezică", apoi vb. **Gr.** κινέω (kineo) "a (se) mişca" şi sufixul "chimic" *–ină*. În 1928 *Andrew Conway Ivy* (1893 – 1977) şi *Erie Oldberg* au observat eliberarea unei substanţe care provoca contracţia veziculei biliare, după ce injectaseră în prealabil acid în duoden.

coledoc = canalul biliar comun, format din unirea canalului hepatic comun şi a canalului cistic. Provine de la subst. **Gr.** χόλος (cholos) "bilă, amăreală, mînie, furie", care ajunge să fie înlocuit de o formă mai nouă de feminin, anume subst. **Gr.** χολή (chole) "bilă", cu forma de plural χολαί (cholai) care desemna "vezicula biliară". A doua parte a cuvîntului provine de la adj. **Gr.** δοχός (dochos) "care conţine, care poate cuprinde", derivat de la vb. **Gr.** δέχομαι (dechomai) "a lua, a accepta, a primi". Chistul coledocian a fost identificat prima dată de *Abraham Vater* (1684 – 1751) în lucrarea publicată în 1711 sub titlul *Dissertatio de novo bilis diverticulo circa orificium ductus choledochi et de valvulosa colli felleae vesicae constructione atque singularis utrimque structurae eximia utilitate in via bilis determinata* (Tratat despre un nou diverticul biliar aflat lîngă orificul ductului biliar comun şi despre aranjamentul valvular în gîtul veziculei biliare, amîndouă fiind structuri foarte importante pentru pasajul bilei). *Vater* a descris ampula hepato-pancreatică, ductul cistic, valvele spirale, numite de *Heister*, dar nu şi muşchii sfincterieni ai papilei.

colelitiază = prezenţa patologică a calculilor în vezicula biliară. Format din subst. **Gr.** χόλος (cholos) "bilă, amăreală, mînie, furie" şi subst. **Gr.** λίθος (lithos) "piatră". Prima colelitiază a fost descrisă de către *Wilhelm Fabry* (1560 – 1634) în anul 1618.

colesterol = compus monoalcoolic sterolic, identificat în membrana celulară, sînge şi în ţesuturile organismului, cu precădere în sistemul nervos. Termenul este compus din subst. **Gr.** χόλος (cholos) "bilă, amăreală, mînie, furie" şi din adj. **Gr.** στερεός (stereos) "solid, ferm, tare".

colicul = formaţiune anatomică de forma unei proeminenţe mici. provine de la subst. **Lat.** *colliculus, colliculi* "colină mică, deluşor", formă de diminutiv a subst. **Lat.** *collis, collis* "colină". Termenul se regăseşte folosit în sintagmele *colicul cvadrigemen superior* şi *colicul cvadrigemen inferior*, care împreună alcătuiesc tectum-ul mezencefalic, sau *arterele coliculare* cu origine în artera cerebrală posterioară, care vascularizează coliculii menţionaţi.

coloid = provine de la subst. **Gr.** κόλλα (kolla) "lipici, legătură", derivat de la vb. **Gr.** κολλάω (kollao) "a lipi, a uni, a lega". Sufixul *–oid* s-a format de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparenţă". În 1857 *Thomas Graham* (1805 – 1869) a diferenţiat conceptele de coloid şi cristaloid pe baza proprietăţilor difuziei. Pe substanţele care au trecut prin hîrtia de filtru le-a numit "cristaloizi", iar pe cele care nu au difuzat le-a denumit "coloizi". *Jean Baptiste Perrin* (1870 – 1942) a împărţit coloizii, aflaţi în faza de dispersie, în funcţie de afinitatea lor faţă de apă, în "hidrofobi" şi "hidrofili", iar *Ernest Henry Starling* (1866 – 1927) a demonstrat capacitatea coloizilor de a exercita presiune osmotică şi a stabilit-o prin ecuaţii matematice.

colon = intestinul gros, cu partea inițială la nivelul cecului și partea terminală la joncțiunea recto-sigmoidiană, împărțit morfologic în colon ascendent, transvers, descendent și sigmoidian. Termenul provine de la subst. **Lat**. *colon, coloni* "porțiune a intestinului gros, colon". Are corespondent în subst. **Gr.** κόλον (kolon) "colon".

colostomă = alipirea chirurgicală prin deschiderea și fixarea unui segment colonic la peretele abdominal cu scopul evacuării materiilor fecale. Termenul este format din subst. **Lat**. *colon, coloni* și subst. **Gr.** στόμα (stoma) "deschizătură, gură". Atunci cînd este implicat ileonul, se folosește denumirea *ileostomie*.

colostru = laptele matern secretat la sfîrșitul gestației și în primele zile după naștere, care constituie prima hrană a nou-născutului, avînd o compoziție particulară a elementelor componente față de secreția lactată ulterioară. Cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *colostrum, colostri* "colostru (lapte de vită imediat după fătare)".

columnă = orice structura anatomică de forma unei coloane. Provine de la subst. **Lat**. *columna, columnae* "coloană, columnă".

comă = stare patologică caracterizată de absența conștienței, în care există răspuns deficitar parțial sau complet la stimuli, cu păstrarea funcțiilor vitale. Provine de la subst. **Gr.** κῶμα (koma) "somn profund, letargie", derivat de la vb. **Gr.** κεῖμαι "a zace, a sta întins, a se întinde".

comisură = unirea dintre două formațiuni anatomice asemănătoare (comisura labială la intersecția buzelor, comisura palpebrală, comisura labială anterioară, comisura labială posterioară). Sau fasiculul de fibre nervoase care unește două părți ale sistemului nervos central (comisura anterioară, comisura posterioară, comisura hipocampică, comisura habenulară, corpul calos). Termenul provine de la subst. **Lat**. *commissura, commissurae* "încheietură, îmbinare", derivat de la vb. **Lat**. *committo, committere* "a uni un lucru cu altul, a lega, a îmbina". Acesta din urmă conține vb. **Lat**. *mitto, mittere* "a trimite", căruia i s-a adăugat particula *con* "împreună, laolaltă cu".

comitant = provine de la participiul prezent *committans* al vb. **Lat**. *committo, comittere* "a uni, a lega împreună", care are la bază vb. **Lat**. *mitto, mittere* "a trimite". Are sensul de formațiune însoțitoare; exemplu: *artera commitans nervi ischiadicii*, artera comitantă a nervului hipoglos.

comunicant = s-a format ca participiu prezent *communicans* de la vb. **Lat**. *communico, communicare* "a împărți (cu cineva), a face în comun, a împărtăși".

con = s-a format de la subst. **Lat**. *conus, coni* "con". Exemplu: conul arterial (*conus arteriosus*) aflat în partea superioară a ventriculului drept, de la nivelul căruia se formează trunchiul pulmonar.

concă = structură anatomică de forma unei cochilii (conca auriculară a urechii externe, conca osului sfenoid). Cuvîntul este format de la subst. **Lat**. *concha, conchae* "scoică, cochilie de scoică", căruia îi corespunde subst. **Gr.** κόγχη (konche) cu același sens.

C

condil = proeminență rotundă la capătul unor oase (humerus, femur) întîlnită la nivelul articulației cu alt os. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** κόνδυλος (kondylos) "încheietură, pumn".

condrogeneză = procesul de formare a cartilajului. Conține pe prima poziție subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) "arpacaș, zgîrci, cartilaj". La început subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) însemna "arpacaș", ajungînd, prin extensie figurativă, să descrie multe alte alimente cu consistență granulară, precum sarea, cenușa sau zgîrciul, cartilajul, deoarece cînd se ronțăia scotea sunete specifice măcinării unor granule. Pe a doua poziție se regăsește subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație", căruia îi corespunde subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens.

confluent = loc de convergență a unor formațiuni anatomice. S-a format de la participiul prezent *confluens* a vb. **Lat.** *confluo, confluere, confluxi, confluxum* "a-și uni apele, a curge laolaltă". Acesta are la bază vb. **Lat.** *fluo, fluere, fluxi, fluxum* "a curge", căruia i s-a adăugat particula *con* pentru a sugera ideea de "împreună, laolaltă cu".

congenital = prezența oricărui caracter sau a vreunei malformații ori boli la naștere. Provine de la adj. **Lat.** *congenitus* "născut odată cu", fiind format din particula *con* "împreună, laolaltă cu" și din participiul perfect *genitum* al vb. **Lat.** *gigno, gignere, genui, genitum* "a naște, a crea, a produce, a genera".

conjunctivă = membrană nekeratinizată, formată din epiteliu stratificat columnar, care învelește sclera globului ocular și interiorul pleoapelor. Cuvîntul s-a format de la vb. **Lat.** *coniugo, coniugere, coniunxi, coniunctum* "a lega împreună, a uni", avînd la bază vb. **Lat.** *iungo, iungere* "a uni, a înjuga, a lega". Adjectivul **Lat.** *coniunctivus* se referă de obicei la ceva ce ține de modul conjunctiv sau de particula gramaticală numită *conjuncție.*

constrictor = orice mușchi care produce îngustarea unui orificiu sau a unei formațiuni cavitare. Cuvîntul s-a format de la participiul perfect *constrictum* al vb. **Lat.** *constringo, constringere, constrinxi, constrictum* "a lega strîns, a strînge", care are la bază vb. **Lat.** *stringo, stringere* "a strînge".

contralateral = care se referă la partea opusă a unei zone sau regiuni. S-a format de la adj. **Lat.** *lateralis* "de latură, de o parte, de șold", în sens anatomic avînd nuanța "de aceeași parte". Este adăugată prepoziția **Lat.** *contra* "în față, împotriva, contra". Are antonimul în limba română *ipsilateral.*

convulsie = salve de contracții musculare involuntare localizate sau generalizate (convulsie febrilă, convulsii în cadrul unei crize epileptice). Provine de la subst. **Lat.** *convulsio, convulsionis* "convulsie", derivat al vb. **Lat.** *convolvo, convolvere* "a înfășura, a încolăci, a (se) rostogoli".

copulă = provine de la subst. **Lat.** *copula, copulae* "legătură", înrudit cu vb. **Lat.** *copulo, copulare* "a lega unul de altul, a împreuna, a uni".

coracoid = structură osoasă de forma unui cîrlig în partea laterală

C

a scapulei, pe marginea superioară a acesteia, pe care se inseră mușchiul biceps brahial, mușchiul coracobrahial și mușchiul pectoral mic, precum și ligamentele conoid și trapezoid. Cuvîntul este format de la subst. **Gr.** κόραξ (korax) "corb" prin adăugarea sufixului *-oid*, format de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Numele osului provine de la asemănarea cu ciocul corbului, fiind folosit în sintagma *processus coracoideus*.

cord = provine de la subst. **Lat.** *cor, cordis* "inimă", care are corespondentul în subst. **Gr.** καρδία (kardia). Ambele au la bază radicalul Indo-European * ***k̂erd-*** "inimă".

coree = tulburare hiperkinetică, caracterizată prin mișcări involuntare artimice și rapide, fără finalitate (coreea Huntington, coreea Sydenham, *chorea gravidarum*). Provine de la subst. **Gr.** χορεία (choreia) "dans", care de obicei descria un dans circular acompaniat de cîntecele corului. Are la bază rădăcina Indo-Europeană ****gher-*** "a apuca, a încercui, a închide".

corion = membrană fetală cu origine în mezodermul extraembrionar, din care se formează vili corionici, care la rîndul lor vor forma placenta. Provine de la subst. **Gr.** χόριον (chorion) "membrana care înconjoară fetus-ul".

corn = orice proces sau excrescență a unei structuri anatomice de consistență dură. Provine de la subst. **Lat.** *cornu, cornus* "corn (de animale)".

cornee = prima tunică a globului ocular, avasculară și bogat inervată prin ramura oftalmică a nervului trigemen. Se află în porțiunea anterioară, delimitată de jur împrejur de scleră, ocupînd o șesime din circumferința anterioară a ochiului. Cuvîntul provine de la forma de feminin *cornea* a adj. **Lat.** *corneus* "de corn, precum cornul, tare", derivat de la subst. **Lat.** *cornu, cornus* "corn". În 1813, *Karl Gustav Himly* (1772 – 1837) a fost primul care a sugerat folosirea corneei de la alte animale pentru a transplanta corneea umană. Studentul său, *Franz Reisinger* (1768 – 1855) a realizat, plecînd de la ideile profesorului, numeroase experimente de transplant corneean și a introdus în folosință termenul *keratoplastie* în 1824 pentru a desemna transplantul cornean de origine animală.

corniculat = provine de la subst. **Lat.** *corniculum, corniculii* "corn mic", formă de diminutiv a subst. **Lat.** *cornu, cornus* "corn". Mai există și forma adjectivală **Lat.** *corniculans, corniculantis* "în formă de con".

coroană = coroana dentară reprezintă partea acoperită cu smalț dentar de deasupra joncțiunii cemento-amerale. Cuvîntul s-a format de la subst. **Lat.** *corona, coronae* "coroană, cunună".

coroid = provine de la adj. **Gr.** χοριοειδής (chorioeides) "de forma corion-ului", format din subst. **Gr.** χόριον (chorion) "membrana care înconjoară fetus-ul" și subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Se folosește în sintagma *plexus chorioides*. De asemenea, coroida reprezintă tunica medie a ochiului, fiind membrana vasculară și pigmentată a ochiului, dintre sclerotică și retină. Coroida,

împreună cu corpul ciliar și cu irisul, formează tractul uveal.

coronară =. arterele cu originea în artera aortă care vascularizează cordul (artera coronară dreaptă și artera coronară stîngă, împreună cu ramurile lor). Termenul s-a format de la adj. **Lat.** *coronarius* "care are legătură cu coroanele, cununele", derivat de la subst. **Lat.** *corona, coronae* "coroană, cunună".

coronoid = formațiune cu aspect de coroană (proocesul coronoid mandibular, procesul coronoid al ulnei). Compus din subst. **Lat.** *corona, coronae* "coroană, cunună" și sufixul *-oid*, provenit din subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

corp = provine de la subst. **Lat.** *corpus, corporis* "trup, corp".

corpuscul = substantivul **Lat.** *corpusculum, corpusculi* "corpușor, trupușor" este forma de diminutiv a subst. **Lat.** *corpus, corporis* "trup, corp".

cortex = stratul extern al creierului care prezintă șanțuri și circumvoluțiuni, cuprinzînd arii motorii, senzoriale și de asociație, fiind divizat sintetic topografic în 47 de arii Brodmann. Provine de la subst. **Lat.** *cortex, corticis* "scoarță, înveliș".

corticofugal = este format de la subst. **Lat.** *cortex, corticis* "scoarță, înveliș" și de la subst. **Lat.** *fuga, fugae* "fugă, plecare". Termenul este folosit pentru a descrie o fibră nervoasă sau o cale care are origine în cortexul cerebral și are traiect descendent din acesta.

corticopetal = format de la subst. **Lat.** *cortex, corticis* "scoarță, înveliș" și de la vb. **Lat.** *peto, petere* "a căuta să ajungă undeva, a se îndrepta spre, a căuta". Termenul descrie traiectul sau calea dinspre periferie spre zonele corticale ale unui nerv.

cortizon = provine de la subst. **Lat.** *cortex, corticis* "scoarță, înveliș", deoarece a fost extras din cortexul suprarenal prima dată de către *Edward Calvin Kendall* (1886 – 1972) în 1935

costocondral = cuvîntul e format din subst. **Lat.** *costa, costae* "coastă" și din subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) "arpacaș, zgîrci, cartilaj". La început subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) însemna "arpacaș", ajungînd, prin extensie figurativă, să descrie multe alte alimente cu consistență granulară, precum sarea, cenușa sau zgîrciul, cartilajul, deoarece cînd se ronțăia scotea sunete specifice măcinării unor granule. Sindromul de joncțiune costocondrală, inflamația dureroasă a articulației costocondrale de etiologie necunoscută, a fost descris de către *Alexander Tietze* (1864 – 1927).

cot = regiunea articulară dintre humerus, pe de-o parte, și radius și ulnă, pe de-altă parte. Provine de la subst. **Lat.** *cubitus, cubitus* "cot", derivat de la vb. **Lat.** *cubo, cubare* "a sta culcat în pat (sprijinit în cot)".

cotiledon = s-a format de la subst. **Gr.** κοτυληδών (kotyledon) "pîntecele gol al unui vas sau al unei cupe". Acesta conține subst. **Gr.** κοτύλη (kotyle) "vas sau cupă mică" și subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Termenul a fost folosit prima dată

C

de către *Marcello Malpighi* (1628 – 1694).

coxal = care se referă la articulația șoldului sau la osul coxal, format din ilion, ischion și pubis. S-a format de la subst. **Lat.** *coxa, coxae* "osul coapsei, coapsă, șold". Se folosește în sintagma *os coxae* sau prin sinonimul, mai rar, *os innominatum.*

cranial = care se referă la craniu sau care desemnează o structură aflată în partea superioară a unei extremități. S-a format de la substantivul din latina medievală *cranium, cranii* "craniu", împrumut al subst. **Gr.** κρανίον (kranion) "craniu".

craniometrie = măsurarea dimensiunilor craniene. Cuvîntul este compus din subst. **Gr.** κρανίον (kranion) "craniu" și din subst. **Gr.** μέτρον (metron) "măsură, limită, metru".

C

craniu = scheletul capului și al feței. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** κρανίον (kranion) "craniu". Acesta are rădăcina Indo-Europeană ***ker-*** "cap, corn", care a mai dat subst. **Gr.** κέρας (keras) "cap, corn", subst. **Lat.** *cerebrum, cerebri* "creier, cap, minte", dar și subst. **Lat.** *cervus,cervi* "cerb"

creastă = orice formațiune cu aspect liniar asemănător unei creste (creasta iliacă, creasta ampulei canalului semicircular, *crista* galli a osului etmoid, creastă neurală). S-a format de la subst. **Lat.** *crista, cristae* "creastă, smoc de păr, clitoris".

cremaster = mușchi striat din canalul inghinal și scrot care acoperă testiculul și cordonul spermatic. Provine de la subst. **Gr.** κρεμαστήρ (kremaster) "mușchiul cremaster", care s-a format de la adj. **Gr.** κρεμαστός (kremastos) "atîrnat, suspendat" sau de la tema vb. **Gr.** κρεμάννυμι (kremannymi) "a atîrna". Se folosește în sintagma *musculus cremaster.*

cribriform = este compus din subst. **Lat.** *cribrum, cribri* "sită, ciur" și subst. **Lat.** *forma, formae* "formă, aspect". În anatomie se folosește în sintagma *lamina cribrosa ossis ethmoidalis* (lama ciuruită a osului etmoid).

cricoid = cartilaj laringian, singurul de forma unui inel complet. Provine de la adj. **Gr.** κρικοειδής (krikoeides) "de forma unui inel", fiind format din subst. **Gr.** κρίκος (krikos) "inel" și subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Apare în sintagma *cartilago cricoidea,* cu referire la cartilajul cricoid de la nivelul laringelui.

criptă = formațiune anatomică care desemnează o cavitate în care se găsesc celule glandulare, de forma unui săculeț deschis la un singur capăt. Provine de la subst. **Gr.** κρύπτη (krypte) "loc ascuns, ascunziș, criptă".

criptorhidie = coborîrea incompletă a unui testicul sau a ambelor gonade în cursul dezvoltării embrionare; ectopie testiculară. Cuvîntul este format din adj. **Gr.** κρυπτός (kryptos) "ascuns" și subst. **Gr.** ὄρχις (orchis) "testicul".

crista galli = porțiunea endocraniană a lamei perpendiculare a osului etmoid. Conține subst. **Lat.** *crista, cristae* "creastă, smoc de păr, clitoris" și subst. **Lat.** *gallus, galli* "cocoș", cu forma sa de genitiv *galli* "a, al cocoșului".

croitor = sintagma *musculus*

sartorius a fost tradusă în română prin "mușchiul croitor", sensul plecînd de la subst. **Lat**. *sartor, sartoris* "croitor". În limba română cuvîntul *croitor* provine pe filieră slavă, de la *kroiti* sau *krajati* "a tăia". *Vide* **croitor**.

cromatină = complex macromolecular compus din proteine, ADN și ARN, care formează cromozomii, putîndu-se găsi în două forme: heterocromatină (densă) și eucromatină (dispersată). Are la bază subst. **Gr.** χρῶμα (chroma) "culoare", la care se adaugă sufixul "chimic" *–ină*".

cromatoliză = degenerarea cromatinei nucleare. Cuvîntul este compus din temele subst. **Gr.** χρῶμα (chroma) "culoare" și ale subst. **Gr.** λύσις (lysis) "dezlegare, separare", acesta din urmă format de la vb. **Gr.** λύω (lyo) "a dezlega".

cromozom = structura organizată în care se regăsește ADN-ul, cu rolul transmiterii informației genetice generației următoare. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** χρῶμα (chroma) "culoare" și subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp". Numele a fost dat deoarece cromatina și cromozomii se colorează intens folosind anumite colorații histologice, termenul ca atare fiind creat de *Heinrich Wilhelm Gottfried von Waldeyer-Hartz* (1836 – 1921) în anul 1888 în lucrarea *Über Karyokinese und ihre Beziehungen zu den Befruchtungsvorgängen* (Despre kariokineză și relațiile ei cu procesele de fertilizare), bazîndu-se pe studiile despre cromatină și nucleu ale lui *Walter Flemming* (1843 – 1905). Teoria cromozomială *Boveri-Sutton,* a lui *Theodor Heinrich Boveri* (1862- 1915) și a lui *Walter Sutton* (1877 – 1916), unifică teoriile despre genetică din acea vreme și consideră cromozomii drept purtători ai materialului genetic. *Walter Sutton* spunea: *I may finally call attention to the probability that the association of paternal and maternal chromosomes in pairs and their subsequent separation during the reducing division /.../ may constitute the physical basis of the Mendelian law of heredity* (Reușesc, în sfîrșit, să atrag atenția asupra probabilității că asocierea în perechi a cromozomilor paterni și materni și ulterioara lor separare în timpul diviziunii reducționale poate constitui baza fizică a legii mendeliene a eredității). Bazîndu-se pe teoriile mendeliene ale eredității, embriologul *Wilhelm Roux* (1850 – 1924) a considerat cromozomii ca fiind purtătorii eredității, realizînd că fiecare cromozom poartă o diferită încărcătură genetică, publicîndu-și rezultatele experimentelor sale în *Über die Entwicklungsmechanik der Organismen* (Despre mecanica dezvoltării organismelor) din 1890. Studiile lui *Boveri* și *Sutton* l-au influențat pe *Edmund Beecher Wilson* (1856 – 1939) să scrie una dintre cele mai importante cărți de la începutul citologiei ca știință modernă, *The Cell in Development and Inheritance* (Dezvoltarea celulei și moștenirea). Citologul *Clarence Erwin McClung* (1870 – 1946) va descoperi în 1902 cromozomul X și importanța acestuia pentru caracterele sexuale.

cronic = boală de lungă durată și cu evoluție lentă. Provine de la adj. **Gr.** χρονικός (chronikos) "care ține de timp", derivat de la subst. **Gr.** χρόνος (chronos) "timp".

cruciat = provine de la participiul perfect *cruciatum* "răstignit,

C

chinuit" al vb. **Lat**. *crucio, cruciare* "a răstigni, a chinui, a tortura". Acestea au la bază subst. **Lat**. *crux, crucis* "cruce, stîlp de spînzurat", care prin extensie figurativă poate să însemne și "chin, tortură". Se referă la aspectul încrucișat al unei structuri anatomice, precum *ligamentul anterior cruciat* (încrucișat) sau *ligamentul posterior cruciat* (încrucișat).

crus = cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *crus, cruris* "gambă, picior (de la genunchi în jos)", anume porțiunea membrului inferior cuprinsă între genunchi și articulația talo-crurală.

cubital = ceea ce ține de cot (fosa cubitală din porțiunea anteiroară a cotului). Provine de la adj. **Lat**. *cubitalis* "de un cot (ca măsură)", dar în limbajul medical face referire la osul cubital. *Vide* **cubitus**.

C

cubitus = unul dintre cele două oase ale antebrațului, aflat în partea medială, prezentînd superior olecranul și procesul coronoid și inferior procesul stiloid. Provine de la subst. **Lat**. *cubitus, cubitus* "cot", înrudit cu vb. **Lat**. *cubo, cubare* "a sta întins, a sta culcat". Deoarece romanii stăteau într-un pat oblic în timp ce mîncau și se sprijineau în cot, osul de sprijin a ajuns să se numească *cubitus*, cuvînt înrudit etimologic cu *cubitus, cubitus* "poziție de culcat, pat".

cuboid = os din partea laterală a piciorului. Se articulează anterior cu oasele metatarsiene IV și V și posterior cu calcaneul. Cuvîntul este format din subst. **Lat**. *cubus, cubi* "cub, zar" și din sufixul –*oid*, care provine de la subst. **Gr**. εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Se folosește în sintagma *os cuboideum*.

culmen = porțiunea anterioară și superioară a vermisului cerebelului, aflată lîngă fisura primară. Provine de la subst. **Lat**. *culmen, culminis* "culme, creștet".

cuneat = adjectivul **Lat**. *cuneatus* "ascuțit ca un cui" provine din participiul perfect al vb. **Lat**. *cuneo, cuneare* "a strînge un cui, a prinde un cui". Este înrudit cu subst. **Lat**. *cuneus, cunei* "cui, formă de cui, unghi, triunghi".

cuneiform = cuvîntul este compus din subst. **Lat**. *cuneus, cunei* "cui, formă de cui, unghi, triunghi" și din subst. **Lat**. *forma, formae* "formă, aspect".

cuneus = provine de la subst. **Lat**. *cuneus, cunei* "cui, formă de cui, unghi, triunghi".

cupulă = structură de forma unui butoi mic (cupula ampulară din structura sistemului vestibular, cupula cohleară, cupula optică în dezvoltarea embrionului). Substantivul **Lat**. *cupula, cupulae* "butoi mic, manivelă mică" este forma de diminutiv a subst **Lat**. *cupa, cupae* "butoi, manivelă".

curvatură = cuvîntul s-a format de la subst. **Lat**. *curvatura, curvaturae* "curbură", derivat de la adj. **Lat**. *curvus* "îndoit, înconvoiat, curb".

cuspidă = provine de la subst. **Lat**. *cuspis, cuspidis* "vîrf, armă ascuțită". Termenul se poate referi fie la valvele atrio-ventriculare, fie la eminențele de pe fața masticatorie a dinților.

cutanat = care are legătură cu

pielea. Provine de la o formă din latina medievală a adj. **Lat.** *cutaneus* "legat de piele, cutanat", format pe baza subst. **Lat.** *cutis, cutis* "piele".

cuticulă = = forma subst. **Lat.** *cuticula, cuticulae* "pielicică" este diminutivul subst. **Lat.** *cutis, cutis* "piele".

cvadrangulă = cuvîntul este format din subst. **Lat.** *quadra, quadrae* "pătrat" și subst. **Lat.** *angulus, anguli* "unghi, colț". Spațiul cvadrangular Velpeau se află în regiunea scapulei și se mai numește patrulaterul humero-birondo-tricipital, care conține artera circumflexă humerală posterioară și nervul axilar. Spațiul este delimitat superior de rotundul mic și infraspinos, inferior de rotundul mare, medial de capul lung al tricepsului și lateral de colul chirurgical al humerusului.

cvadrat = cuvîntul provine de la participiul perfect *quadratum* al vb. **Lat.** *quadro, quadrare* "a da formă pătrată". De la forma de participiu s-a format prin substantivare și subst. **Lat.** *quadratus, quadrati* "pătrat, cub".

cvadriceps = mușchiul porțiunii anterioare a coapsei, alcătuit din mușchiul drept femural, vast lateral, vast medial și vast intermediar. Provine de la adj. **Lat.** *quadriceps, quadricipitis* "cu patru capete".

cvadrigemen = s-a format de la adj. **Lat.** *quadrigemius* "împătrit". *Vide* **colicul.**

cvadrupleți = provine de la adj. **Lat.** *quadruplex, quadruplicis* "împătrit" adj. **Lat.** *quadruplus* "împătrit, de patru ori mai mare". Termenul se poate referi la patru feți în cadrul aceleiași sarcini.

C

cvadrat → cuadratal, present de la participi [illegible] al vi
Lat. [illegible] quadrus "[illegible]" de la [illegible]
[illegible]. De la forma de participi
[illegible]
[illegible] Lat. [illegible]
"[illegible]".

cuadricopsi [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Lat. [illegible]
Zona de la [illegible] Lat. [illegible]
[illegible] "[illegible]".

cuadriguantu [illegible] forma de la adj.
Lat. [illegible] "[illegible]" [illegible]
[illegible].

cuadrúpedo [illegible] Lat.
[illegible] "[illegible]"
adj. Lat. [illegible]
[illegible] "[illegible]"
[illegible]
[illegible].

partes. [illegible] de la o forma de
latina medievale [illegible]. Lat. quadrus
"lugar de plena cuitanar", format pe
[illegible] Lat. [illegible] "pieza" [illegible]

cuadrado → [illegible] Lat.
[illegible] "[illegible]"
[illegible] Lat. [illegible].

cuadrángulo [illegible]
[illegible] Lat. "[illegible]"
"[illegible]" Lat. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

D

dactil = care se referă la degete. Provine de la subst. **Gr.** δάκτυλος (daktylos) "deget" (de la mînă sau de la picior) ori, cu alt sens, este folosit ca termen de comparație pentru a indica o măsură de aproximativ 2 cm. Prin extrapolare cu această măsura, termenul a pătruns în poezie, iar cele 3 oase ale unui deget au folosit drept paradigmă pentru piciorul metric cunoscut drept *dactil,* o silabă lungă urmată de două scurte. Cu acest sens se regăsește în forma subst. **Lat.** *dactylus, dactyli* "vers dactilic".

dartos = fascia dartos reprezintă membrana de țesut conjunctiv care se găsește în structura scrotului și a penisului, continuîndu-se cu fascia Colles a perineului și cu fascia Scarpa a abdomenului. Cuvîntul provine de la adj. **Gr.** δαρτός (dartos) "decojit, jupuit", în relație cu vb. **Gr.** δέρω (dero) "a decoji, a jupui", de la care s-a format mai departe subst. **Gr.** δέρμα (derma) "piele".

decalcificare = demineralizarea calcică a țesutului osos. *Vide.* **calcificare.**

decidua = mucoasa care tapetează cavitatea uterului în timpul sarcinii și se elimină după expulzia fătului. Cuvîntul provine de la adj. **Lat.** *deciduus* "căzător, care se îndepărtează", la rîndul său derivat din vb. **Lat.** *decido, decidere, decidi* "a cădea". Acesta e compus din prepoziția Lat. *de* "de sus, din" și vb. **Lat.** *cado, cadere, cecidi, casum* "a cădea". *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619) a cercetat în 1586, pe cînd era profesor de anatomie la Universitatea din Padova, formarea fătului, realizînd disecția uterului și a placentei unei femei gestante. Acesta a publicat două opere importante în domeniul embriologiei: *De formatu foetu (Despre formarea fătului)* publicată în 1600 și *De formatione ovi et pulli* (Despre formarea oului și a puiului) publicată postum în 1621. Ambele conțineau descrieri detaliate și imagini ale uterului, comparativ la oameni și la alte mamifere. Este considerat primul care a studiat *decidua* și a ilustrat formarea sa la oameni. De la același adj. **Lat.** *deciduus* "căzător, care se îndepărtează" provine și sintagma *dinți deciduali (căzători)* pentru a se referi la dentiția temporară (dinți de lapte).

decliv = provine de la adj. **Lat.** *declivis* "înclinat, în pantă (privind de sus în jos)", în opoziție cu adj. **Lat.** *acclivis* "înclinat, privind (de jos în sus)".

decubit = atitudinea corpului de a sta în plan orizontal. Este format de la vb. **Lat.** *decumbo, decumbere, decubui*" a se culca (pe spate)", înrudit cu subst. **Lat.** *cubitus, cubitus* "poziție de culcat, pat", și subst.

D

Lat. *cubitum, cubiti* "cot" (pe care te sprijini în pat în timp ce mănînci", termeni de la care s-a denumit și osul *cubitus*.

decusație = încrucișarea anumitor structuri anatomice, în special cu referire la fibrele nervoase. Provine de la subst. **Lat.** *decussatio, decussationis* "intersecție" (dintre două linii, în formă de X)".

defecație = provine de la subst. **Lat.** *defaecatio, defaecationis* "curățire, limpezire", înrudit cu vb. **Lat.** *defaeco, defaecare* "a limpezi, a curăța" și adj. **Lat.** *defaecatus* "curățat de murdărie, spălat".

deferent = care se referă la canalul deferent din structura aparatului genital masculin, care transportă sperma de la epididim către canalul ejaculator. Este format de la vb. **Lat.** *defero, deferre, detuli, delatum* "a duce (dintr-un loc mai înalt într-altul mai jos)". *Vide* **aferent**.

D

deget = provine de la subst. **Lat.** *digitus, digiti* "deget". Se folosește în sintagmele *digitus pollex* "police", *digitus index* sau *salutaris* "deget arătător", *digitus medius* sau *infamis* sau *impudicus* "deget mijlociu", *digitus medicus* sau *medicinalis* "degetul inelar", *digitus minimus* "degetul mic".

deglutiție = act reflex motor care realizează transportul bolului alimentar de la istmul orofaringian pînă la stomac. Provine de la vb. **Lat.** *deglutio, deglutire* "a înghiți". De la un substantiv din latina tîrzie, *deglutitio, deglutitionis* "înghițire" s-a format în franceză substantivul *déglutition*, de unde ulterior a pătruns în română.

dehiscență = provine de la vb. **Lat.** *dehisco, dehiscere, dehivi* "a se deschide, a se desface, a se crăpa". În limbajul medical implică ideea unei incizii realizate de sus în jos prin folosirea prepoziției *de* "de sus, din". E înrudit cu vb. **Lat.** *hisco, hiscere* "a se căsca, a deschide gura, a spune" și subst. **Lat.** *hiatus, hiatus* "deschizătură, crăpătură".

deltoid = mușchiul articulației umărului, de formă triunghiulară, care participă în realizarea rotației laterale și abducției brațului. S-a format de la adj. **Gr.** δελτοειδής (deltoeides) "de forma literei delta", implică aspectul triunghiular al literei delta de tipar, Δ, și adăugarea sufixului *–oid*, acesta de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

dendrită = prelungire scurtă a corpului neuronal cu rolul de a transporta impulsul nervos către pericarion și de a realiza multiple sinapse cu alte structuri capabile de a prelua sau genera impuls. Provine de la adj. **Gr.** δενδρίτης (dendrites) "care ține de copac (cu referire la aspectul ramurilor)". Este derivat de la subst. **Gr.** δένδρον (dendron) "copac". *Santiago Ramón y Cajal* (1852 – 1934) a studiat tipurile celulare ale structurilor neuronale și a susținut *doctrina neuronală,* conform căreia sistemul nervos e format din celule individuale care comunică între ele într-o anumită ierarhie a structurării informației; aceasta a fost într-o vreme opusă *doctrinei reticulare,* care considera sistemul nervos drept o singură rețea, teorie dezvoltată de *Joseph von Gerlach* (1820 – 1896) în 1871 și promovată de *Camillo Golgi* (1843–1926). *Ramón y Cajal* a postulat existența spinelor dendritice, fără însă a le considera locuri de

contact sinaptic, și a descoperit un tip de celulă interstițială din tractul gastro-intestinal, numită *celula interstițială Cajal*. Mai tîrziu, s-a dovedit că aceasta are 2 tipuri celulare, tip MY, mienteric, care are funcție de pacemaker pentru contracția mușchiului neted și tip IM, intramuscular, implicată în stimularea mușchiului neted și medierea neurotransmițătorilor de la acest nivel.

dentină = țesut osos modificat care formează partea principală a dintelui în proporție de 80%, acoperită de smalț la nivelul coroanei și de cement la nivelul rădăcinii, care conține camera pulpară și canalul rădăcinii dentare. Cuvîntul s-a format de la subst. **Lat**. *dens, dentis* "dinte", cu adăugarea sufixului –*ină*, numit și "sufix chimic", folosit în terminologia mineralogică sau cea a chimiei (glicerină, acetină, albumină etc.).

dentiție = procesul apariției dinților prin erupție alveolară (dentiție primară temporară, dentiție mixtă, dentiție permanentă). Provine de la subst. **Lat**. *dentitio, dentitionis* "dentiție, creștere a dinților", derivat al vb. **Lat**. *dentio, dentire* "a-i crește dinții".

depresor = provine de la adj. **Lat**. *depressus* "la adîncime, adîncit", intrat în limba română și în uzul medical prin intermediul subst. **fr**. *dépresseur: une substance qui ralentit l'activité du système nerveux central et a un effet anxiolytique, hypnotique ou sédatif* (o substanță care încetinește activitatea sistemului nervos central și are efect anxiolitic, hipnotic sau sedativ). De asemenea, termenul se poate referi la un mușchi care are rolul de a coborî o parte a corpului (mușchiul depresor al buzei) sau la un nerv care determină scăderea tensiunii arteriale.

dermă = se poate referi la stratul mijlociu al tegumentului (epiderm, derm, hipoderm) sau poate desemna, mai rar și inexact, pielea ca organ. Cuvîntul provine de la subst. **Gr**. δέρμα (derma) "piele".

dermal = ceea ce ține de **dermă**.

dermatoglife = amprentă digitală unică a individului, formată din creste tegumentare. S-a format prin compunerea a două cuvinte, subst. **Gr**. δέρμα (derma) "piele" și subst. **Gr**. γλυφή (glyphe) "gravură".

dermatom = cuvîntul s-a format prin compunerea dintre subst. **Gr**. δέρμα (derma) "piele" și subst. **Gr**. τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", care dă sufixul *–tom*. Acest din urmă substantiv este format de la vb. **Gr**. τέμνω (temno) "a tăia". Cuvîntul *dermatom* are trei sensuri în limbajul medical: 1. un instrument de tăiat pielea în fîșii subțiri pentru grefare, 2. zona de piele cu fibre nervoase aferente de la o singură rădăcină nervoasă spinală posterioară, 3. partea laterală a unei somite embrionare.

detritus = fragmente celulare și tisulare care apar în urma necrozei (detritus necrotic). Provine de la subst. **Lat**. *detritus, detritus* "uzură, deteriorare", derivat de la vb. **Lat**. *detero, -deterere* "a uza (prin frecare)".

detrusor = mușchiul detrusor al vezicii urinare care determină prin contracție golirea conținutului urinar. Format de la vb. **Lat**. *detrudo, detrudere, detrusi, detrusum*

D

"a împinge cu forța, a arunca, a alunga", termen regăsit în sensul substantivului *thrust* "a împinge" din engleză.

diabet = termenul provine de la διαβήτης (diabetes), cuvînt creat de *Aretaeus din Cappadocia* (Ἀρεταῖος Καππάδοξ – Aretaios Kappadox) cu sensul de "descărcare excesivă de urină". A fost format de la vb. **Gr.** διαβαίνω (diabaino) "a străbate, a trece prin", apoi a pătruns în latină sub forma subst. **Lat.** *diabetes, diabetae* "sifon" (tub curbat prin care trece lichidul spre un nivel superior) și e atestat în engleză prima dată în 1425 cu forma *diabete.* De obicei, i se mai adaugă adj. **Lat.** *mellitus* "îndulcit cu miere". *Aretaeus* a descris în cartea *De causis et signis diuturnorum morborum* (Despre cauzele și semnele bolilor cronice), în tabloul clinic al diabetului, setea, poliuria și deshidratarea. *Matthew Dobson* (1730 – 1784) a presupus că în urină se găsesc glucide, fapt demonstrat chimic prin identificarea glucozei urinare de către *Michel Eugène Chevreul* (1786 – 1889). *Joseph von Mering* (1849 – 1908) a studiat pancreasul și, pentru a îi descoperi funcțiile, a îndepărtat organul de la un cîine, care a început să urineze în exces, iar prin analiza urinei a identificat glicozuria; de la aceasta a postulat că pancreasul cauzează, prin pierderea funcției, diabetul, ceea ce însemna producerea anterioară a unei substanțe pentru metabolizarea glucidelor. La acest experiment a participat și *Oskar Minkowski* (1858 – 1931), cei doi publicînd împreună în 1889 rezultatele cercetării în lucrarea *Diabetes mellitus nach Pankreasextirpation* (Diabetul zaharat după îndepărtarea pancreasului). În timpul studenției sale, *Eugene Lindsay Opie* (1873 – 1971) a observat în mod repetat distrucții morfologice ale insulelor Langerhans din pancreas la pacienți cu diabet zaharat și a sugerat existența unei substanțe cu potențial antidiabetic în aceste insule. În 1905 *John Rennie* și *Thomas Fraser* identificau la pește substanța din insulele Langerhans, descoperire relatată în lucrarea *The Islets of Langerhans in Relation to Diabetes* (Insulele Langerhans și relația lor cu diabetul). În 1922 vor descoperi insulina la om *Frederick Grant Banting* (1841 – 1941) și *Charles Herbert Best* (1899 – 1978). După ce au citit într-o lucrare publicată în 1920 de *Moses Baron* despre ligaturarea ductului pancreatic care a dus la distrucția celulelor pancreatice secretoare de tripsină, *Banting* împreună cu studentul său *Best* au continuat experimentul, din pancreas rămînînd după ligaturare doar insulele Langerhans, din care ulterior au izolat insulina, pentru care au luat premiul Nobel. Profesorul *Nicolae Paulescu* (1869 – 1931) a descris anterior insulina, dar publicația în care a apărut a fost ignorată de literatura vremii. Cererea ulterioară a României de restabilire a adevărului nu a fost luată în considerare.

diafiză = corpul osului lung, mărginit de corticala osoasă și care conține canalul medular, în care se găsește măduvă osoasă hematogenă sau grăsoasă. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** διάφυσις (diaphysis) "creștere, germene, separație naturală, interstițiu", care provine de la vb. **Gr.** διαφύω (diaphyo) "a crește, a deveni". Acesta este un termen care desemnează o creștere

între două repere, precum osul diafizar între cele două epifize. În latină se folosește ca sinonim perifraza *interstitium inter artus*, propriu-zis "interstițiu între articulații".

diafragm = perete musculo-tendinos care separă cavitățile toracică și abdominală. Există în latina tîrzie subst. **Lat.** *diaphragma, diaphragmae* provenit de la subst. **Gr.** διάφραγμα (diaphragma) "separație, barieră". Termenul ajunge să desemneze mușchiul care separă toracele de abdomen. Uneori era folosit și pentru a desemna separația dintre cele două narine. S-a format de la vb. **Gr.** διαφράσσω (diaphrasso) "a separa (printr-o barieră)". Dacă în antichitate termenul se folosea pentru orice separație anatomică, precum mediastinul, vălul palatin sau septul nazal, *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) folosește cuvîntul pentru a desemna doar mușchiul diafragm.

diagnostic = s-a format propriu-zis de la adj. **Gr.** διαγνωστικός (diagnostikos), derivat de la subst. **Gr.** διάγνωσις (diagnosis) și de la vb. **Gr.** διαγιγνώσκω (diagignoskein) "a cunoaște". Aceste cuvinte trebuie înțelese prin elementele care le compun: prepoziția διά (dia) "prin", care implică sensul străbaterii, al parcurgerii și verbul **Gr.** γιγνώσκω (gignosko) "a cunoaște" , provenit din rădăcina Indo-Europeană ***gno-** "a cunoaște". De aici, reiese sensul de discernere, de a distinge, a recunoaște pe măsură ce străbați cu mintea, care conduce în final, prin extensie, la actul de a formula o judecată, de a decide în funcție de ceea ce ai acumulat prin experiența cunoașterii unui lucru. *Diagnostic* reunește, așadar, atît ideea de a cunoaște printr-un demers gnoseologic, cît și ideea de a formula o judecată pe baza a ceea ce s-a cunoscut.

diartroză = articulație complexă care permite mișcarea în mai multe planuri. Provine de la subst. **Gr.** διάρθρωσις (diarthrosis) "articulație mobilă", ideea de mobilitate fiind sugerată de prepoziția διά (dia), alipită termenului propriu-zis care desemnează articulația, subst. **Gr.** ἄρθρωσις (arthrosis) "articulație, conexiune, articulare (a limbajului)".

diastema = cuvîntul provine de la subst. **Gr.** διά (diastema), unde *stema* se referă la orice lucru care stă în picioare "suport, coloană, bridă", deoarece provine de la vb. **Gr.** ἵστημι (histemi) "a sta (drept, în picioare)". Prepoziția διά (dia) implică ideea de străbatere, de separație. În general, *diastema* se pretează la trei înțelesuri: 1. spațiul gol dintre doi dinți, 2. din punct de vedere patologic poate semnifica orice spațiu anormal, fisură sau fantă într-o parte a corpului ori într-un organ, 3. în biologia celulară, reprezintă protoplasma modificată a ecuatorului celulei, care există dinainte de diviziunea mitotică.

diastolă = reprezintă perioada de relaxare a cavităților cordului între sistole și umplerea lor cu sînge adus de vene. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** διαστολή (diastole) "îndepărtare, separare, dilatare, expansiune", la rîndul său derivat de la vb. **Gr.** διαστέλλω (diastello) "a trimite departe", acesta fiind compus din prepoziția διά (dia)

D

"prin" și verbul στέλλω (stello) "a trimite".

diencefal = cuvîntul este compus din prepoziția διά (dia) "prin, printre" și subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier", avînd sensul literal de "creierul din mijloc, creierul care străbate". În engleză se folosesc termenii *betweenbrain* sau *interbrain*. Corespunde anatomic părții posterioare a prozencefalului și este format din epitalamus, talamus, metatalamus, hipotalamus și subtalamus, incluzînd mare parte din ventriculul III.

diferențiere = proces în cursul dezvoltării embrionare cînd un anume tip celular sau tisular nespecializat ajunge să îndeplinească o funcție specifică. Provine de la vb. **Lat.** *differo, diferre, distuli, dilatum* "a răspîndi, a risipi", care are la bază vb. **Lat.** *fero, ferre, tuli, latum*"a purta".

digastric = mușchi care face parte din grupul mușchilor suprahioidieni (digastric, stilohioidian, milohioidian, geniohioidian), cu originea în incizura mastoidiană și inserția în fosa digastrică mandibulară, fiind format din două pîntece (posterior și anterior) unite printr-un tendon intermediar. Este format din numeralul cardinal **Gr.** δύο (dyo) "doi" și subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, stomac". Este folosit și ca termen general pentru un mușchi cu două pîntece.

digestie = procesul complex al transformării alimentelor în substanțe nutritive, care pot fi utilizate în scop plastic sau energetic. Provine de la subst. **Lat.** *digestio, digestionis* "descriere, diviziune, digerare", folosit prin extensie cu sensul de "digerare" mai tîrziu, derivat al vb. **Lat.** *digero, digerere, digessi, digessum* "a despărți, a separa, a descompune, a topi, a digera". Verbul este format propriu-zis din vb. **Lat.** *gero, gerere, gessi, gessum* "a purta, a căra", înglobînd sensul de disociere pe care îl induce particula *dis* în latină.

dințat = mușchi plat cu originea prin mai multe fascicule pe diferite structuri anatomice (coaste, procese spinoase ale vertebrelor), care îi conferă aspect dințat. Se inseră pe marginea medială a scapulei. *Vide* **dinte**. Se folosește în sintagmele *musculus serratus anterior* sau *musculus serratus lateralis*.

dinte = structură anatomică a cavității bucale, cu consistență dură și cu rol în tăierea și fărîmițarea alimentelor. Se fixează pe maxilar sau mandibulă în alveola dentară. Coroana reprezintă partea liberă a dintelui care este acoperită de smalț, iar rădăcina dentară, care se fixează în alveolă, este acoperită de cement. Dintele conține la interior dentina, care acoperă pulpa și canalul dentar. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *dens, dentis* "dinte". Se regăsea în sintagmele *dentes primores/aduersi* "dinții din față", *dentes maxillares/genuini/intimi* "dinții molari".

diploe = substanța spongioasă osoasă dintre două lame compacte a oaselor late ale boltei craniene. Provine de la subst. **Gr.** διπλοή (diploe) "împăturire, dublură", folosit în anatomie cu sensul de "substanță poroasă aflată între cele două lame osoase ale oaselor craniului", dar și, într-un sens mai larg, de "miez spongios, poros".

D

diploid = care prezintă două seturi de cromozomi. Termenii ἁπλόος (haploos) "simplu, singur" și διπλόος (diploos) "dublu", combinați cu subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, apariție", au dus la formarea cuvintelor *haploid* și *diploid*. Din punct de vedere etimologic, termenii conțin rădăcina Indo-Europeană ***pel-** care înseamnă "a împături", iar cele două cuvinte s-ar traduce literal "împăturit o dată" și, respectiv, "împăturit de două ori". Termenii au fost creați de către *Eduard Strasburger* (1844-1912) și folosiți în cartea, la care au contribuit mai mulți cercetători, *Lehrbuch der Botanik für Hochschulen* (Manual de botanică pentru învățămîntul superior), apărută în 1894. În crearea celor doi termeni, acesta s-a bazat pe teoria lui *August Weismann* (1834-1914) numită *Das Keimplasma,* cunoscută în engleză drept *The Germ Plasm Theory* (Teoria plasmei germinale). *Eduard Strasburger* se referea la termenul *diploid* vorbind despre un organism cu numărul dublu de cromozomi, față de un organism haploid, opunînd ca sens pe "dublu" lui "unic, singur". *Vide* **haploid**.

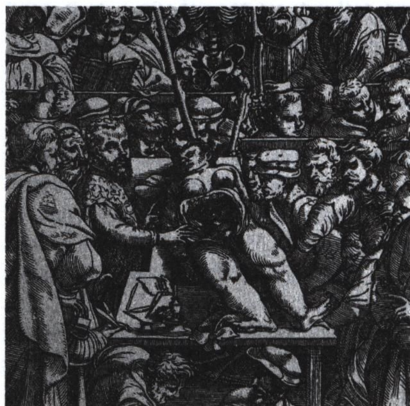
diplopie = termenul s-a format de la adj. **Gr.** διπλόος (diploos) "dublu" și subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție". Semnifică "vedere dublă", perceperea simultană a două imagini ale unui singur obiect.

disartrie = s-a format din alăturarea particulei δυς- (dys-) la subst. **Gr.** ἄρθρωσις (arthrosis) "articulație, conexiune, articulare (a limbajului)". În medicină, *disartrie* înseamnă "articulare dificilă a cuvintelor", reprezentînd o afecțiune a vorbirii de ordin motor, în care se păstrează înțelegerea limbajului. Poate evolua pînă la pierderea totală a capacității de vorbire, *anartrie* sau, mai des folosit, *afemie*. *Vide* **afazie**.

disc = structură anatomică de formă circulară (disc intervertebral, disc interpubian, disc embrionar, disc optic). Provine de la subst. **Lat.** *discus, disci* "disc, platon, taler, cadran".

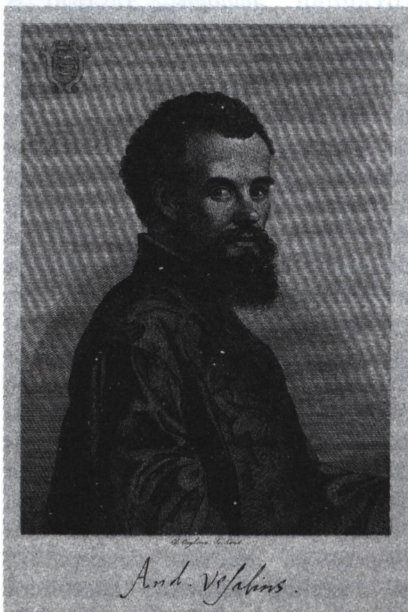
disecție = cuvîntul a pătruns în română din latina medievală, provenind de la subst. **Lat.** *dissectio, dissectionis* "disecție". Verbul **Lat.** *disseco, dissecare* "a tăia (în părți, în bucăți)" este format din particula **Lat.** *dis-* și vb. **Lat.** *seco, secare, secui, secutum* "a tăia", de unde se observă nuanța pe care prefixul *dis* o induce, de destrămare a unui lucru, împărțirea în mai multe părți. Substantivul **Lat.** *dissectio, dissectionis* corespunde, în linii largi, cuvîntului *anatomie,* propriu-zis "tăiere de sus în jos", cu diferența de nuanțe pe care particula *dis-* și prepoziția ἀνά- (ana) le dau. În Paris, spre exemplu, la Universitatea de Medicină, se realizau două-trei ședințe demonstrative de disecție în fiecare an. Disecția era realizată de prosectori, în timp ce profesorul de anatomie stătea la catedră și citea în latinește din cărțile lui *Galen,* prosectorul încercînd să fie în ritm cu ceea ce se citea. Studenții stăteau în sală la o distanță suficient de mare de cadavru, astfel încît să nu poată vedea structurile anatomice corect, mai mult, chiar în timp ce descrierile din *Galen* erau incorecte. Acesta realizase în timpul său disecții pe animale, descoperind și descriind structuri anatomice pe care le credea prezente și la om. Într-o astfel de atmosferă

D

Imagine din *De humani corporis fabrica,* care îl înfățișează pe *Vesalius* (stînga) realizînd disecția cadavrului unei femei.

universitară se spune că *Andreas Vesalius* (1514 – 1564), în timpul unei disecții, revoltat de incorectitudinea descrierilor anatomice, și-a părăsit

Andreas Vesalius (1514 – 1564)

locul de student și a luat bisturiul din mîna unui prosector, executînd el însuși disecția. Pînă atunci era sub demnitatea medicilor și a profesorilor activitatea realizată de prosector. Din această perspectivă, *Vesalius* rămâne omul care a revoluționat anatomia, pentru că a refuzat dogmatismul galenian din medicina vremii, recunoscînd numeroase și grave greșeli în cărțile doctorului grec, și și-a dat seama de importanța disecției în anatomie.

disfagie = dificultatea de a înghiți alimente solide sau lichide. Cuvîntul este format din particula **Gr.** δυς- (dys-) și vb. **Gr.** φαγεῖν (phagein) "a mînca". Acesta din urmă are la bază radicalul Indo-European ***bhag-** "a împărți, a mărunți". *Disfagie* înseamnă literal "dificultate în a mînca", dar medical este înțeles ca simptom, mai degrabă, drept "dificultate de a înghiți". De la al doilea termen s-au mai putut crea *odinofagie* care implică ideea de "durere în a înghiți" sau *fagofobie* "frica de a mînca".

disgenezie = tulburare apărută în cursul dezvoltării. Cuvîntul conține particula de disociere *dis* și are la bază subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" ori de la subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens.

distal = care se află situat mai departe de rădăcina unui membru sau de un punct de reper anatomic (ex. de originea unui vas sau nerv). Nu există un adj. *distalis* în latină, ci pare mai degrabă un adjectiv format după modelul *ventral, dorsal, central* etc., de la vb. **Lat.** *distendo, distendere* "a întinde" și de la subst. **Lat.** *distantia, distantiae* "depărtare,

D

distanță". A pătruns în română prin intermediul substantivului din franceză *distal*, cu sensul de "situat într-o poziție mai departe față de un punct de referință". În anatomie se folosește pentru a indica o poziție extremă periferică a corpului.

diureză = producerea și eliminarea urinei. Provine de la vb. **Gr.** διουρέω (dioureo) "a trece în urină" sau folosit cu sens pasiv "a avea proprietăți diuretice", precum și de la adj. **Gr.** διουρητικός (diouretikos) "diuretic". La bază se află vb. **Gr.** οὐρέω (oureo) "a urina", cu adăugarea nuanței de străbatere dată de prepoziția διά (dia) "prin".

diverticul = provine de la subst. **Lat.** *diverticulum, diverticuli* sau, cu forma, *deverticulum, deverticuli* "răscruce, ocol" și, prin extensie, "digresiune, abatere". Din punct de vedere anatomic, termenul a pornit de la ideea de întrerupere a conturului normal al mucoasei, dar întrerupere nuanțată ca ocol, drum lateral, ca evaginare, nu ca fisură.

diviziune = separarea unei structuri în părți (diviziune reducțională prin care se reduce la jumătate numărul de cromozomi, diviziune celulară ca proces de înmulțire celulară). Provine de la subst. **Lat.** *divisio, divisionis* și de la vb. **Lat.** *divido, dividere, divisi, divisum* "a separa, a diviza, a împărți".

dizigotic = cuvîntul este compus din numeralul cardinal **Gr.** δύο (dyo) "doi" și adj. **Gr.** ζυγωτός (zygotos) "înjugat", tradus literal "doi înjugați". Acesta descrie sarcina cu două ovule fertilizate separat de spermatozoizi, dîndu-i-se ca sinonim și "fraternal". Se află în opoziție semantică cu *monozigotic* (identic). *Vide* **zigot**.

dolicocefal = malformație congenitală caracterizată prin alungirea craniului, mai mult decît lățimea sa. Cuvîntul s-a format prin compunere de la adj. **Gr.** δολιχός (dolichos) "lung" și subst. **Gr.** κεφαλή (kephale) "cap" ori adj. **Gr.** κεφαλικός (kephalikos) „cefalic, din vîrf, din cap".

dorsal = partea posterioară a unei structuri anatomice. Provine de la adj. **Lat.** *dorsalis* "de pe spate, dorsal", derivat de la subst. **Lat.** *dorsum, dorsi* "spate, dos".

drept = a pătruns în română de la adj. **Lat.** *directus* "drept, în linie dreaptă".

duct = tub sau canal pentru eliminarea unei secreții lichidiene (ductul unei glande exocrine, ductul deferent. duct eferent, *ductus arteriosus* sau canalul Botallo) Provine de la subst. **Lat.** *ductus, ductus* "ducere, conducere, traseu, duct".

duoden = numeralul distributiv **Lat.** *duodeni, duodenae, duodena* înseamnă "cîte doisprezece". Cuvîntul original de la care provine termenul medical este subst. **Gr.** *dodekadaktylon* "de douăsprezece degete", folosit ca atare de medicul grec *Herophilos* (Ἡρόφιλος, 335-280 a. Chr.) pentru a descrie prima parte a intestinului subțire, duodenul. *Herophilos* este considerat împreună cu *Erasistratos* (Ἐρασίστρατος, 304 – 250 a. Chr.) ca întemeietor al școlii medicale din Alexandria. Termenul *dodekadaktylon* a fost folosit de *Avicenna* (980 – 1037) în

D

arabă în fundamentala operă *Kitab al-Tasrif* (*Canonul Medicinei*). Un traducător italian numit *Gerard de Sabioneta* (care des este confundat cu alt traducător italian de cărţi ştiinţifice *Gerardus Cremonensis*, din aproximativ aceeaşi perioadă a secolului al XII-lea sau al XIII-lea), la trecerea cărţii arabe în limba latină, a folosit termenul tradus ca *intestinum duodenum digitorum* "intestin de douăsprezece degete lungime". Ulterior, a rămas doar denumirea de *duoden* pentru a descrie organul, urmînd traiectoria din greacă, în arabă şi, în cele din urmă, şi în latină.

dura = dura mater reprezintă stratul extern meningeal, cuprins între arahnoidă şi canalul osos cranio-vertebral. Provine de la adj. Lat. *durus* "dur, tare, aspru".

D

E

echilibru = este compus din adj. **Lat.** *aequus* "neted, egal" și subst. **Lat.** *libra, librae* "livră, balanță".

ectoderm = reprezintă stratul extern al discului embrionar din care se formează epiteliul stomodeum-ului și al proctodeum-ului, tubul neural, tegumentul etc. Cuvîntul este compus din prepoziția **Gr.** ἐκτός (ektos) "în afara" și subst. **Gr.** δέρμα (derma) "piele". Biologul rus *Heinz Christian Pander* (1794 – 1865) a descoperit cele trei straturi germinative care apar în embriogeneză, studiind dezvoltarea ouălor de găină. Este considerat cel care a întemeiat domeniul embriologiei moderne. Munca sa a fost continuată de *Karl Ernst von Baer* (1792 – 1976), om de știință estonian, care a studiat straturile germinative la mai multe specii vertebrate, ulterior introducînd și conceptul de *blastulă* și de *notocord*. A întemeiat disciplina de embriologie comparată prin cartea, din 1828, *Über Entwicklungsgeschichte der Thiere* (Despre istoria dezvoltării animalelor), apoi a descoperit existența ovulului și și-a completat cercetările cu cartea *Ovi Mammalium et Hominis genesi* (Ouăle mamiferelor și geneza omului). Teoriile sale au fost corectate pe alocuri de către *Robert Remak* (1815 – 1865). Există 4 legi, cunoscute drept "legile embriologice ale lui *Baer*": 1. Caracteristicile generale ale grupului de care aparține un embrion apar înainte de a se dezvolta caracteristicile speciale, 2. Din formele cele mai generale se dezvoltă formele mai puțin generale, și tot așa, pînă cînd în final apar formele speciale, 3. Fiecare embrion care ține de un gen animal, în loc să treacă prin alte forme, mai degrabă se separă de ele, 4. Embrionul unui rang animal superior nu seamănă cu adultul altei forme animale, ci doar seamănă cu embrionul acestuia din urmă.

ectopie = termenul desemnează un organ sau o structură găsită în alt loc decît normal anatomic. Provine de la adj. **Gr.** ἐκτόπιος (ektopios) "departe de un loc, îndepărtat", format din prepoziția **Gr.** ἐκ (ek) "din, afară din" și subst. **Gr.** τόπος (topos) "loc".

edem = acumulare lichidiană în exces în țesuturile organismului (edem subcutanat, pulmonar, pleurezie, ascită etc.). Provine de la subst. **Gr.** οἴδημα (oidema) "umflătură, tumoră", derivat de la vb. **Gr.** οἰδέω (oideo) "a se umfla". Aceste cuvinte au la bază radicalul Indo-European ***oid-*** "a (se) umfla".

efector = structură care determină activitatea altei structuri anatomice (nerv motor care produce contracție musculară sau secreție glandulară). Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *effector, effectoris* "făcător, creator, autor", la rîndul său format de la vb.

E

Lat. *efficio, efficere* "a face, a realiza, a săvîrși, a îndeplini", derivat de la vb. **Lat**. *facio, facere* "a face". Acestea au la bază radicalul Indo-European ***dhē-** "a face": în sanscrită *dádhāti,* avestă *daδāiti,* veche persă *ada,* hitită *dai-,* greacă τίθημι (tithemi) , lituaniană *deti,* vechea germană de sus *tuon,* germană *tun,* veche engleză *don,* frisiană *dua,* veche suedeză *duon,* veche islandeză *dalidun.*

eferent = care pleacă dintr-o regiune periferică spre o altă structură anatomică (un vas, un nerv etc.). S-a format de la forma de participiu prezent *efferens* a vb. **Lat**. *effero, effere, extuli, elatum* "a duce, a scoate afară". Verbul **Lat**. *fero, fere, tuli latum* "a purta, a duce" are radicalul Indo-European ***bher-** "a purta": în sanscrită *bharati,* avestă *baraiti,* veche persă *barantiy,* armeană *berem,* greaca veche φέρω (fero), veche islandeză *bera,* paleoslavă *birati. Vide* **aferent**.

E

ejaculare = proces fiziologic de eliminare în jet a spermei, prin contracția veziculelor seminale, a sfincterelor uretrale și a mușchilor bulbocavernoși. Cuvîntul provine de la vb. **Lat**. *eiaculor, eiaculari, eiaculatus sum* "a azvîrli, a arunca afară", format de la prepoziția **Lat**. *ex* "din" și vb. **Lat**. *iaculor, iaculari* "a arunca (săgeți)", sens regăsit în subst. **Lat**. *iaculum, iaculi* "lance".

elastină = reprezintă o mucoproteină fibroasă elastică, similară colagenului, a cărei etimologie provine de la vb. **Gr**. ἐλαύνω (elauno) "a împinge înainte, a conduce, a dirija, a întinde".

electroencefalogramă = cuvîntul e format din trei părți: subst. **Gr**. ἤλεκτρον (elektron) "aliaj metalic care conține patru cincimi aur și o cincime argint", subst. **Gr**. ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier" și subst. **Gr**. γραμμή (gramme) "linie, trăsătură" și, cu referire la scriere, "linie pentru a forma o literă", apoi prin extensie "literă"; acesta din urmă provine de la vb. **Gr**. γράφω (grapho) "a scrie". În 1875, *Richard Caton* (1842-1926) a expus fenomenele electrice care apar în creierul iepurilor și al maimuțelor în *British Medical Journal.* În 1912, fiziologul rus *Vladimir Vladirmirovici Pravdici-Neminsky* (1879 – 1952) a analizat potențialele de acțiune neuronale la cîine. Studiile au continuat, prin înregistrări EEG ale crizelor epileptice la oameni, induse experimental, de către *Napoleon Cybulski* (1854 – 1919). Primul EEG uman a fost înregistrat în 1924 de către *Hans Berger* (1873-1971), psihiatru german, care i-a și dat numele de electroencefalogramă. De notat, că în 1947 s-a înființat *The American EEG Society.* În congresele societății, în 1953, *Eugene Aserinsky* (1921 – 1998) și *Nathaniel Kleitman* (1895 – 1999) au fost primii care au descris somnul REM. În anii '50, a fost creată topografia EEG de către *William Grey Walter* (1910-1977), un salt tehnologic care a permis înregistrarea activității electrice pe întreaga suprafață a creierului.

embol = material (cheag sangvin, aer, lichid amniotic, corp străin) care obstruează brusc un lumen vascular (embol pulmonar, embol gazos). Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr**. ἔμβολον (embolon) care desemnează orice lucru care se aruncă sau se înfige, precum "zăvor, pinten, cioc al unei nave, limbă de pămînt, stabilimentul unei colonii, puiet, dop". Acesta provine de la vb.

Gr. ἐμβάλλω (emballo) „a arunca (înăuntru sau asupra)", care are la bază vb. **Gr.** βάλλω (ballo) " a arunca, a scăpa de ceva, a doborî, a lovi, a pune ". *Rudolph Virchow* (1821 – 1902) a demonstrat în 1856, în lucrarea *Thrombose und Embolie. Gefässentzündung und septische Infektion* (Tromboză și Embolie. Inflamația vasculară și infecția septică), etiologia embolismului pulmonar prin formarea trombilor în sistemul venos vascular la nivelul extremităților, în special la nivelul membrelor inferioare, și migrarea lor. Factorii care duc la constituirea trombozei venoase, deși studiați în medicină înainte de aceste cercetări, au devenit cunoscuți drept triada lui Virchow: stază, lezare endotelială și hipercoagulabilitate.

emboliform = care se referă la aspectul unui embol sau care are potențial de a deveni embol. *Vide* **embol**.

embriogeneză = cuvînt format de la subst. **Gr.** ἔμβρυον (embryon) care în greacă desemna orice "nou-născut", în special iedul, dar în cărțile de medicină era folosit cu sensul de fetus uman. Al doilea cuvînt, subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" este un cuvînt polivalent, cu o gamă largă de sensuri, asemenea vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni, a naște, a forma, a genera". Radicalul Indo-European ***gen-*** străbate toate limbile indo-europene, plecînd de la un sens de bază "a naște" și luînd, prin extensie, toate nuanțările sale semantice.

embriologie = știința care studiază dezvoltarea embrionului și a fătului. *Vide* **embriogeneză** cu privire la subst. **Gr.** ἔμβρυον (embryon) și subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

embrion = produsul de concepție din momentul fertilizării ovulului pînă în săptămîna a 8-a de sarcină. Termenul s-a format de la subst. **Gr.** ἔμβρυον (embryon) care în greacă desemna orice "nou-născut". Extensia semantică e dată de prepoziția ἐν (en) "în", iar sensul de bază provine de la vb. **Gr.** βρύω (bryo) "a crește, a umfla". *Vide* **embriogeneză**.

eminență = partea proeminentă a unei formațiuni anatomice (eminență tenară, hipotenară, eminență ilio-pectinee, eminență intercondiliană tibială). Provine de la subst. **Lat.** *eminentia, eminentiae* "înălțare, proeminență, superioritate", la rîndul său de la vb. **Lat.** *emineo, eminere* "a se ridica, a se înălța, a se arăta clar, a ieși la lumină".

E

emisar = s-a format de la subst. **Lat.** *emissarius, emissarii* "agent, spion, curier, mesager", de la *emitto, emittere* "a trimite afară, a alunga, a da afară"; acesta din urmă este format cu prepoziția *ex* "din" și vb. **Lat.** *mitto, mittere* "a trimite".

emisferă = emisfera cerebrală reprezintă una din cele două jumătăți ale creierului. Latina a preluat subst. **Lat.** *hemisphaerium, hemisphaerii* prin împrumutut de la subst. **Gr.** ἡμισφαίριον (hemisphairion) "emisferă", cu sensuri folosite în geometrie, cosmologie, anatomie: emisfera pămîntului, emisferă celestă, emisferă cerebrală.

enartroză = articulație diartrozică

sferoidală în care un cap osos se articulează cu o cavitate în formă de cupă (articulația șoldului, articulația umărului). Provine de la subst. **Gr.** ἄρθρον (arthron) "articulație, membru", precedat de prepoziția ἐν (en) "în". *Vide* **amfiartroză**.

encefal = masă de țesut nervos conținută în cutia craniană care formează partea superioară a sistemului nervos central. Provine de la subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos), care e format prin alăturarea prepoziției ἐν (en) "în" la subst. **Gr.** κεφαλή (kephale) "cap".

encefalocel = reprezintă hernierea encefalului. *Vide* **encefal**. Termenul este folosit uneori sub denumirea de *cranium bifidum*. Ultimul compus, care apare în română drept sufixul *–cel*, este subst. **Gr.** κήλη (kele) cu sensul general de "tumoră" și, particular, "hernie".

E

endocard = tunica internă a peretelui inimii. Cuvîntul este compus din prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru", și subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă", cu radicalul Indo-European ***kerd-*** "inimă". De la acesta s-a format și subst. **Lat.** *cor, cordis* "inimă".

endocondral = nu există în limba română cuvîntul *endocondru,* ci adjectivul *endocondral,* care provine de la subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) "arpacaș, zgîrci, cartilaj". Acesta era mai des întrebuințat în Antichitate pentru a desemna manubriul sternal. Este precedat de prefixul *endo-,* provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru". La început subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) însemna "arpacaș", ajungînd, prin extensie figurativă, să descrie multe alte alimente cu consistență granulară, precum sarea, cenușa sau zgîrciul, cartilajul, deoarece cînd se ronțăia scotea sunete specifice măcinării unor granule.

endocraniu = fața internă a craniului. Cuvîntul este precedat de prefixul *endo-,* provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru". Pentru *craniu,* latina a împrumutat subst. **Lat.** *cranium, cranii* de la subst. **Gr.** κρανίον (kranion) "craniu". Acesta are rădăcina Indo-Europeană ***ker-*** "cap, corn", care a mai dat subst. **Gr.** κέρας (keras) "cap, corn", subst. **Lat.** *cerebrum, cerebri* "creier, cap, minte", dar și subst. **Lat.** *cervus,cervi* "cerb".

endocrin = verbul care stă la baza cuvintelor *endocrin* sau *endocrinologie* este vb. **Gr.** κρίνω (krino), cu multiple sensuri, de la "a separa, a pune deoparte, a distinge", pînă la "a decide în favoarea, a judeca, a estima", apoi "a prefera, a alege". Acesta este precedat de prefixul *endo-,* provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru". Sensul strict al lui *endocrin* este acela de "secreție internă", cu ideea, în subsidiar, de a se separa dintr-o celulă conținutul ei și a trece în circulația sangvină.

endoderm = reprezintă stratul intern al discului embrionar din care se dezvoltă mucoasele majorității organelor tubului digestiv și a glandelor anexe (ficat, veziculă biliară, pancreas). Cuvîntul este precedat de prefixul *endo-,* provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru", și are la bază subst. **Gr.** δέρμα (derma)

"piele, derm". Teoria conform căreia organele se formează din diferite straturi germinative îi aparține lui *Karl Ernst von Baer* (1792 – 1976), iar clasificarea propriu-zisă a straturilor în ectoderm, endoderm și mezoderm a fost făcută în 1845 de către *Robert Remak* (1815 – 1865). *Vide* **ectoderm**.

endolimfă = lichidul aflat în cavitățile labirintului membranos al urechii. Cuvîntul este precedat de prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru". Pentru limfă, etimologia indică subst. **Lat.** *lympha, lymphae* "apă limpede, clară", sinonim poetic al subst. **Lat.** *aqua, aquae* "apă". Ca sinonime pentru endolimfă se mai foloseau *liquor Scarpae* sau *umoarea vitroasă a urechii*.

endometrioză = prezența patologică de țesut endometrial în alte zone ale organismului (plămîni, rect etc.). *Vide* **endometru**.

endometru = stratul intern al peretelui uterin (mucoasa uterină) format din epiteliu monostratificat al mucoasei și glande, lipsit de submucoasă. Cuvîntul este precedat de prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru" și este format de la subst. **Gr.** μήτρα (metra) "pîntece, uter", cu siguranță înrudit cu subst. **Gr.** μήτηρ (meter) "mamă". *Ludwig Adler* (1876 – 1958) și *Fritz Hitschmann* (1870 – 1926) au publicat împreună în 1907 în cadrul Societății Germane de Ginecologie un tratat complet în care descriau schimbările ciclice de morfologie ale endometrului uman, ocazie cu care au înlocuit teoriile greșite ale *endometritei*.

endomisium = structură fină conjunctivă din interiorul unui mușchi, care învelește o singură fibră musculară. Cuvîntul este precedat de prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru", avînd la bază subst. **Gr.** μῦς (mys), cu genitivul μυός (myos), însemnînd atît "șoarece", cît și "mușchi". Mai este înrudit și cu subst. **Gr.** μυῶν (myon) "masă musculară". Sensul de bază este "șoarece", dar a evoluat, printr-o extensie figurativă, de-a lungul folosirii sale în celelalte limbi indo-europene, pînă la sensul de "mușchi", cel mai probabil datorită formei sau a mișcării unor mușchi, în special cei ai membrului inferior. Se spune că anticii au sesizat o similaritate de formă între bicepsul brahial și forma unui șoarece.

endoneurium = structură conjunctivă fină, care învelește fibrele nervoase din interiorul unui nerv. Cuvîntul este precedat de prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru". *Neurium* provine de la subst. **Gr.** νευρίον (neurion), diminutiv al subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) "nerv, tendon". Acesta era folosit mai ales pentru a descrie tendoanele de la picior, fiind folosit cu sensul de "nerv" mult mai tîrziu în medicină. În afara limbii grecești, cel mai apropiat corespondent este subst. **Lat.** *nervus, nervi* "nerv, tendon". În română, în locul lui *endoneurium* se mai folosește *endonerv*, cu același înțeles. Se mai folosesc sinonimele *canal neurial, foiță endoneurială* sau *foița lui Henle*. Termenul a fost introdus de către *Friedrich Gustav Jakob Henle* (1809-1885).

E

endorfină = substanță analgetică secretată de neuroni din sistemul nervos, cu acțiuni asemănătoare morfinei. Termenul este precedat de prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru", adăugat cuvîntului *morfină*. Acesta din urmă provine de la numele lui Μορφεύς (Morpheus), zeul somnului, înfățișat cu precădere în *Metamorfozele* autorului *Ovidius*. Morpheus putea lua orice formă atunci cînd apărea în visele oamenilor, lucru sugerat de cuvîntul care îi stă la bază, subst. **Gr.** μορφή (morphe) "formă, apariție, înfățișare". Prima dată s-a folosit în limba franceză sub forma lui *morphine*. Farmacistul german *Friedrich Wilhelm Adam Sertuerner* (1783 – 1841) a fost cel care a izolat prima dată morfina din opiu, *Papaver somniferum*, pe care a denumit-o *morphium*, după numele lui Morpheus. *Sertuerner* a început să distribuie morfină în propria farmacie pe care și-a înființat-o în orașul Einbeck, studiindu-i mereu efectele, iar din 1827 compania Merck, pe atunci un magazin mic al cîtorva chimiști, a început să o vîndă comercial și cu un marketing mai bun. Morfina a devenit larg folosită după inventarea seringii în 1857.

endoschelet = este precedat de prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru". Subst. **Gr.** σκελετός (skeletos) a însemnat mai întîi "corp uscat, mumie", deoarece sensul vb. **Gr.** σκέλλω (skello) era "a usca, a deshidrata". Fiindcă structura osoasă este ceea ce rămîne după descompunerea unui corp, al doilea sens al lui *skeletos* a devenit "schelet".

endoscopie = metodă diagnostică de a obține imagini din interiorul corpului prin intermediul unui tub optic, flexibil sau rigid, prevăzut cu minicameră video și dispozitiv de iluminare. Provine de la vb. **Gr.** σκοπέω (skopeo) "a vedea, a privi, a observa" care dă sufixul *-scopie*. Este precedat de prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru". Primul endoscop a fost inventat de doctorul german *Philipp Bozzini* (1773 – 1809) în 1805 și denumit de acesta *Lichtleiter* "conductor ușor". Era format din mai multe tuburi, o canulă specială pentru uretră și vezică, un suport pentru lumînare din ceară și un mîner pentru a dirija lumina. În 1853, chirurgul francez *Antonin Jean Desormeaux* (1830 – 1894) a modificat acest *Lichtleiter* pentru a examina pacienții cu afecțiuni urologice. A improvizat mecanismul cu un sistem de oglinzi pentru a îmbunătăți imaginea și a folosit o lampă mai puternică, adăugînd un amestec de alcool și terebentină. Cu acest instrument, prima încercare de esofagoscopie neconvențională a avut loc în 1868, cînd *Adolf Kussmaul* (1822 – 1902) a folosit un uretroscop Desormeaux pentru a diagnostica un carcinom esofagian. Endoscopul iluminat electric a fost creat de inventatorul *Gustave Trouvé* în 1869, denumit de acesta *poliscop*, prototipul endoscopului de astăzi. În 1877 *Maximiliam Nitze* (1848 – 1906) a creat cu succes primul cistoscop modern, folosit exclusiv pentru examinarea vezicii urinare, adăugînd în plus, spre deosebire de celelalte invenții, un sistem de răcire și lentile telescopice. *Vide* **fibroscop**.

endoteliu = prefixul *endo-*, provenit de la adverbul **Gr.** ἔνδον (endon) "în interior, înăuntru" e alăturat subst. **Gr.** θηλή (thele) "sîn, sfîrc, papilă", acesta din urmă cu radicalul Indo-European ***dhē(i)-** "a suge". Termenul a fost introdus în 1865 de către embriologul *Wilhelm His* (1831–1904) pentru a denumi stratul celular care căptușește lumenul vascular și alte cavități ale corpului, precum pericardul, pleura, peritoneul, unele articulații, adică ceea ce deriva din mezoderm, în opoziție cu epiteliul. Mai tîrziu, sensul termenului a fost restrîns de către *Heinrich Wilhelm Gottfried von Waldeyer-Hartz* (1836 – 1921) la stratul care căptușește lumenul vaselor sangvine și limfatice. Pînă în 1970 endoteliul a fost considerat doar o barieră de difuzie, care prevenea interacțiunea dintre celulele sangvine și matrix-ul vascular.

enteric = care se referă la structura și funcția intestinelor sau la o afecțiune a acestora. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἔντερον (enteron) "mațe, intestine", care s-a format, propriu-zis, de la prepoziția Indo-Europeană ***en** "în", cu forma extinsă ***entero-** "mai înăuntru". Multă vreme s-a folosit sintagma *febră enterică* pentru a desemna *tifosul*, termen întrebuințat prima dată de *Pierre Charles Alexandre Louis* (1787 -1872) în 1828. De asemenea, de menționat, că prima procedură de *enterotomie* într-un caz de ocluzie a fost realizată de *Auguste Nélaton* (1807 – 1873) în 1840 la Paris.

enzimă = structură proteică de catalizare a reacțiilor chimice din organism. Cuvîntul a fost folosit pentru prima dată în 1878 de către *Wilhelm Kühne* (1837-1900), după ce a descoperit tripsina, folosindu-se, pentru crearea termenului, de subst. **Gr.** ζύμη (zyme) "drojdie" și subst. **Gr.** ζύμωσις (zymosis) "fermentație", adăugînd sensului aportul dat de prepoziția ἐν (en) "în, înăuntru, în interior".

ependim = membrană formată preponderent din celule ependimare care căptușește canalul ependimar și ventriculii cerebrali. Provine de la subst **Gr.** ἐπένδυμα (ependyma) "manta, îmbrăcăminte", derivat de la vb. **Gr.** ἐπενδύω (ependyo) "a pune ceva deasupra îmbrăcămintii", menit să redea ideea de "epiteliu care căptușește". După îndepărtarea prepoziției ἐπί (epi) "pe, peste", cuvîntul de bază se relevă a fi vb. **Gr.** δύω (dyo) "a (se) îmbrăca".

epiblast = unul din cele două straturi, alături de hipoblast, care se formează din masa celulară internă (embrioblast) a blastocistului. Prezintă la început prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste", alături de subst. **Gr.** βλαστός (blastos), care înseamnă, mai întîi, "mlădiță, vlăstar", apoi, mai tîrziu în limbajul medical, capătă sensul de "germene, embrion".

epicantus = pliu cutanat arcuat al pleoapei superioare care acoperă unghiul palpebral medial și caruncula lacrimală. Provine de la subst. **Gr.** κανθός (kanthos), care se poate referi atît la "colțul ochiului, ochi", cît și la "șină de roată" sau "buza unui vas". Este precedat de prepoziția ἐπὶ (epi), care întregește sensul de ceva care se află "peste", care acoperă. Un sinonim latinesc este *plica palpebronasalis*.

epicard = tunica externă a peretelui

E

inimii, lama viscerală a pericardului seros. Cuvîntul s-a format prin alăturarea prepoziției ἐπί (epi) "pe, peste" la subst. **Gr.** καρδία (kardia). Acesta are corespondent în subst. **Lat.** *cor, cordis* "inimă". Au la bază radicalul Indo-European ***k̂erd-*** "inimă". *Vide* **endocard**.

epicondil = proeminență pe un condil. S-a format prin alăturarea prepoziției ἐπί (epi) "pe, peste" la subst. **Gr.** κόνδυλος (kondylos) "încheietură, pumn".

epicraniu = structurile anatomice ale scalpului care acoperă craniul. Cuvîntul este format din prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste" și din subst. **Gr.** κρανίον (kranion). *Vide* **endocraniu**.

epiderm = stratul extern al pielii. Format prin adăugarea prepoziției ἐπί (epi) "pe, peste" la subst. **Gr.** δέρμα (derma) "piele".

E

epididim = organ alungit în formă de virgulă, aflat posterior de testicul, alcătuit din unirea canalelor eferente care se deschid în canalul epididimar și susținut de ligamentele testiculo-epididimare superior și inferior. Este împărțit anatomic în cap, corp și coadă. Parte a căii genitale masculine, aflată pe marginea posterioară a testiculului, epididimul este divizat în trei regiuni: *caput, corpus* și *cauda*. Cuvîntul este precedat mai întîi de prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste". Cuvîntul este format prin dublarea consoanei inițiale δ (delta) de la numeralul cardinal **Gr.** δύο (dyo) "doi", asemănător cu **Lat.** *duo,* în cadrul subst. **Gr.** δίδυμος (didymos). Acest termen poate însemna "testicule" sau "ovare".

epidural = situat deasupra durei mater (spațiul epidural dintre dura mater și peretele osos medular sau cranian). Cuvîntul provine prin alipirea prepoziției ἐπί (epi) "pe, peste" la forma de feminin a adj. **Lat.** *durus,* anume *dura.* Structura *dura mater* este folosită în latina medievală de la sintagma *dura mater cerebri,* împrumutată din limba arabă: *umm al-dimagh as-safigah,* care înseamnă literal "mamă groasă a creierului".

epifiză = poate avea două sensuri: glanda epifiză sau epifiza osoasă ca extremitate atașată de diafiză. Se regăsește pe prima poziție prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste", apoi subst. **Gr.** φύσις (physis) "naștere, existență generare, natură, creștere". Acesta, la rîndul său, provine de la vb. **Gr.** φύω (phyo) "a fi". Aceste forme au la bază radicalul Indo-European ***bheu-*** "a fi, a exista", de la care provine și verbul *a fi* în limba română. *Vide* **apofiză**.

epigastru = regiune topografică în partea superioară și mediană a peretelui abdominal. Cuvîntul s-a format prin alăturarea prepoziției ἐπί (epi) "pe, peste" la subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, stomac".

epigeneză = cuvîntul este format prin alăturarea prepoziției ἐπί (epi) "pe, peste" la subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație", un cuvînt polivalent, cu o gamă largă de sensuri, asemenea vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni". Epigeneza reprezintă teoria conform căreia organismele se dezvoltă printr-o serie de secvențe în care celulele se diferențiază pînă la formarea organelor. De-a lungul istoriei, această teorie

s-a opus *preformaționismului* sau *preformismului*, teorie care susține că organismele se dezvoltă din variante miniaturale ale lor înseLe, în om existînd preformat corpul miniatural din care se dezvoltă organismul definitiv. *Aristoteles* (Ἀριστοτέλης) (384 - 322 a.Chr.) dezvoltă teoria epigenezei în cartea Περὶ ζῴων γενέσεως (Peri zoon geneseos), latinizată *De Generatione Animalium* (Despre formarea animalelor), iar teoriile sale au fost modernizate de către embriologul *Caspar Friederich Wolff* (1735 – 1794). Înainte de acesta, *William Harvey* (1578 – 1657) prin lucrarea *Exercitationes de generatione animalium* (Cercetări asupra nașterii animalelor) din 1651 a afirmat teoria *ex ovo omnia* "totul provine dintr-un ou" și a pus bazele doctrinei epigenezei, respingînd teoria preformistă. Revenind la *Wolff*, acesta a descoperit mezonefrosul, corpii wolffieni și ductele excretoare. De asemenea, acesta sugerează existența unor straturi germinative ca bază de formare a organismului, iar cărțile sale *Theoria Generationis* (Teoria generării) și *De formatione intestinorum* (Despre formarea intestinelor) reprezintă bazele embriologiei moderne, cele pe care *Heinz Christian Pander* (1794 – 1865) și *Karl Ernst von Baer* (1792 – 1976) își vor dezvolta teoriile și vor descoperi cele trei straturi germinative. *Vide* **ectoderm.**

epiglotă = organ fibrocartilaginos care formează partea superioară a laringelui și acoperă glota în timpul deglutiției. Provine de la subst. **Gr.** ἐπιγλωττίς (epiglottis), care are același sens ca în limba română, conținînd, după prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste", substantivul diminutiv **Gr.** γλῶττις "limbuță" (corespondentul subst. **Lat.** *lingula,lingulae*), de la subst. **Gr.** γλῶττα (glotta) "limbă".

epineurium = reprezintă stratul extern conjunctiv care îmbracă fasciculele de fibre nervoase. Termenul precedat de prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste", conține subst. **Gr.** νεῦρος (neuros) "neuron", cu corespondent în subst. **Lat.** *nervus, nervi* "nerv" sau, chiar, "venă (a unei frunze)" ori "curaj, îndrăzneală", "răbdare", "rezistență", "temeritate", "legătură", "tendon"; o gamă largă de sensuri. O altă variantă de scriere în română este *epinerv.*

epiploic = ceea ce se referă la oment. Provine de la subst. **Gr.** ἐπίπλοος (epiploos) "prapură" (cf. definiției din *Dicționarul Elinesc-Românesc* de *G. Ioanid* din 1864: "prapurul în care stau înfășurate mațele"). Provine de la vb. **Gr.** ἐπιπλέω (epipleo) "a pluti", fiindcă omentul mare pare să plutească pe suprafața intestinelor.

epispadias = malformație congenitală a uretrei, care constă în deschiderea sa pe fața dorsală a penisului, asociată uneori cu extrofie vezicală. Cuvîntul este precedat de prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste", alături de subst. **Gr.** σπάδων (spadon) "eunuc". Metode de tratament cu succes pentru epispadias au fost dezvoltate de *Auguste Nélaton* (1807 – 1873) în 1852 și de către *Karl Thiersch* (1822 – 1895) în 1869. Se consideră că primul caz documentat de epispadias a fost diagnosticat de către doctorii împăratului bizantin *Flavius Heraclius* (Φλάβιος Ἡράκλειος, Phlavios Herakeleios, 610 – 641).

E

epitalamus = formațiune anatomică din structura diencefalului, aflată în partea superioară a acestuia și care cuprinde glanda epifiză și trigonul habenular în care se află nucleii habenulari. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ἐπιθαλάμιος (epithalamios) "cîntec nupțial, cîntat de cor în fața camerei femeii", unde subst. **Gr.** θάλαμος (thalamos) înseamnă "cameră (în special a femeii), dormitor, casă". *Vide* **talamus.**

epiteliu = țesut care se găsește în piele și mucoase, acoperind structuri exterioare și cavitare (cu excepția vaselor limfatice și a vaselor sangvine). Este precedat de prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste", alături de subst. **Gr.** θηλή (thele) "sîn, sfîrc, papilă". *Frederic Ruysch* (1638 -1731) a introdus termenul în al treilea volum al operei sale *Thesaurus Anatomicus* în 1703, descriind acest tip de țesut după ce a disecat buza unui cadavru. De menționat, în plus, studiile importante pe care *Ruysch* le-a făcut, descriind sistemul vascular, valvele vaselor limfatice, artera oftalmică și arterele bronșice. Descrierea histologică a epiteliului, în mare detaliu, a fost făcută de *Jakob Henle* (1809 – 1885), investigînd epiteliul intestinal, cu descoperirea vililor și stabilirea epiteliului vezicii urinare ca structură intermediară între epiteliul cilindric și cel pavimentos. Toate cercetările sale asupra histologiei epiteliului sînt reunite în cartea, publicată în 1838, *Über die Ausbreitung des Epithelium im menschlichen Körper* (Despre distribuția epiteliului în corpul omenesc).

epoofor = rest embrionar în dezvoltarea aparatului genital feminin. Cuvîntul conține prepoziția ἐπί (epi) "pe, peste", alături de subst. **Gr.** ᾠόν (oion), cu corespondent în subst. **Lat.** *ovum, ovi* "ou", și sufixul *-for* provenit de la vb. **Lat.** *fero, ferre, tuli, latum* sau de la vb. **Gr.** φέρω (fero), echivalente ca sens, "a purta". Ca sinonime pentru *epoofor* se mai folosesc *parovarium* sau *organul lui Rosenmüller*, după anatomistul german *Johann Christian Rosenmüller* (1771 – 1820), care a publicat în 1802 lucrarea *Quaedam de ovariis embryonum et foetuum humanorum* (Despre ovarul embrionului și al fetusului uman). Acesta mai e cunoscut pentru denumirile *fossa Rosenmüller*, recesul lateral nazo-faringian, și glanda *Rosenmüller*, porțiunea palpebrală a glandei lacrimale.

erectil = care este în erecție sau care poate provoca erecția. Provine de la vb. **Lat.** *erigo, erigere, erexi, erectum* "a ridica, a susține drept".

erector = s-a format de la vb. **Lat.** *erigo, erigere, erexi, erectum* "a ridica, a susține drept" care conține prepoziția *ex* "din" și vb. **Lat.** *rego, regere, rexi, rectum* "a conduce (drept înainte)". De la *erigo* s-au format și participiul perfect **Lat.** *erectum* "ridicat în sus, drept, vertical" și subst. **Lat.** *erector, erectoris* "cel care ridică". Mușchiul *erector spinae* contribuie așadar, fapt sugerat de etimologie, la menținerea verticalității coloanei vertebrale. În literatura veche medicală mai era denumit *sacrospinalis*, iar în medicina modernă se preferă din ce în ce mai mult sintagma sinonimică *extensor spinae*.

ereditar = ceea ce se moștenește de la unul sau de la ambii genitori. S-a format de la adj. **Lat.** *hereditarius*

"moștenit, de moștenire", format, împreună cu subst. **Lat.** *hereditas, hereditatis* "moștenire", de la subst. **Lat.** *heres, heredis* "moștenitor".

erigent = este format de la vb. **Lat.** *erigo, erigere, erexi, erectum* "a ridica, a susține drept". *Vide* **erector**.

eritrocit = cuvîntul provine de la adj. **Gr.** ἐρυθρός (erythros) "roșu", similar ca origine și sens cu adj. **Lat.** *ruber*, și de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol". *Jan Swammerdam* (1637 – 1680) a fost primul care a identificat la microscop celulele roșii în anul 1658, iar independent de cercetările acestuia, *Antoni van Leeuwenhoek* (1632 – 1723), cunoscut drept "părintele microbiologiei", a îmbunătățit calitățile microscopului din acea vreme și a identificat celulele roșii, despre care a spus că sînt de "25.000 de mii de ori mai mici decît un grăunte de nisip". Considerat primul mare microbiolog, acesta a identificat microorganismele pe care le-a numit, mai întîi, prin subst. **Lat.** *animaliculum, animaliculi* și la plural *animalicula* "animăluțe". În plus, după ce a adus îmbunătățiri considerabile microscopului, atît celui mecanic, cît și celui optic, a identificat fibrele musculare, diferite bacterii, spermatozoizii și a observat capilarele de sînge. Cuvîntul *eritrocit* e folosit drept compus în mai multe stiuații: *eritroblastoza fetală*, descrisă de *John William Ballantyne* în 1895 în cartea *Deformities of the Foetus* (Malformații ale fetusului), *eritrocitoza*, descrisă în 1922 prima dată de *Felix Gaisbock* în relație cu carcinomul renal, *eritromelalgia*, tulburare vasomotorie descrisă și denumită astfel de neurologul *Silas Wier Mitchell* în 1872, *eritromicina*, antibiotic obținut din *Streptomyces erythreus* în 1952 de către *James Myrlin McGuire*, *eritropoieza*, descrisă independent ca avînd loc în măduva osoasă de *Ernest Neumann* și *Giulio Bizzozero* în 1868 și *eritropoietina*, ale cărei efectele au fost inițial observate la iepuri în 1906 de către *Paul Carnot*.

esofag = conduct muscular situat între faringe și stomac, format în prima treime din țesut muscular striat și în următoarele două treimi din țesut muscular neted. Provine de la subst. **Gr.** οἰσοφάγος (oisophagos) "gîtlej". Prima parte a cuvîntului e formată de la forma de viitor οἴσω (oiso) "voi purta" a vb. **Gr.** φέρω (fero) "a purta", iar a doua parte provine de la vb. **Gr.** φαγεῖν (phagein) "a mînca". *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) constata că "esofagul primește ceea ce noi mîncăm", *Gaius Plinius Secundus* (23 – 79 p. Chr.), cunoscut drept Pliniu cel Bătrîn, credea că există o comunicare între esofag și stomac, iar *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a reușit să deducă capacitatea esofagului de a se contracta, așadar, a identificat mișcările peristaltice. *Atrezia esofagiană* a fost descrisă prima dată la un copil de doi ani de *Thomas Gibson* (1647 – 1722) în 1697 în cartea *Anatomy of Human Bodies Epitomized* (Anatomia organismelor umane luate ca exemplu). *Carcinomul esofagian* a fost operat în diferinte variante de *Vincenz Czerny* (1842 – 1916) prin rezecția părții cervicale esofagiene în 1877 sau, altă metodă, rezecția carcinomului prin abord abdominal de către *Friedrich Voelcker* (1872 – 1955) în anul 1908. *Manometria esofagiană* a fost dezvoltată pentru a observa motilitatea acestui organ în 1884 de către *Karl Hugo Kroneker*

(1839 – 1914) și de *Samuel James Meltzer* (1851 – 1920), fapt care a ajutat la diagnosticarea acalaziei (*vide* **acalazie**); *ruptura esofagiană* prin emeză exagerată, cu hematemeză consecutivă, a fost descrisă în 1724 de către *Herman Boerhaave* (1668 – 1739). *Strictura esofagiană* a fost tratată prin dilatatoare, inițial fabricate din metal, de către *Josiah Cox Russel* în 1898 și de *Henry Stanley Plummer* (1874 – 1937) în 1920. *Varicele esofagiene* au fost observate de pe vremea lui *Galen* drept cauză de hematemeză, fără a fi realizată, însă, legătura etiologică, elucidată mai tîrziu de *Peter Frank* (1745 – 1821) în anul 1820, cu hipertensiunea portală. *Esofagectomia* a fost realizată, mai întîi, experimental, la animale, dar primele încercări asupra pacienților umani le-au aparținut lui *Vincenz Czerny* (1842 - 1916) și *Friederich Voelcker* (1842 - 1916), menționați anterior. *Esofagotomia* a fost prima data realizată de către *James Syme* (1799 – 1870) în 1861. Pentru *esofagoscopie, vide* **endoscopie**.

estrogen = hormon steroid secretat de ovar, corticosuprarenală, testicul și placentă, care are rol în dezvoltarea sexuală feminină și a caracterelor sexuale secundare feminine. Principalii hormoni estrogeni sînt estriolul, estrona și estradiolul. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *oestrus, oestri* "tăun", dar și "delir, elan, inspirație (profetică)". Sufixul *–gen* s-a format de la subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" ori de la subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens.

estru = *vide* **oestru**.

etiologie = studiul cauzei unei boli. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** αἰτιολογία (aitiologia) "stabilirea cauzei", format de la subst. **Gr.** αἰτία (aitia) cu multiple sensuri "vină, acuzație, invectivă", dar ceea ce interesează domeniul medical este sensul de "cauză". *Aitiologia* este derivat de la vb. **Gr.** ἀιτιολογέω (aitiologeo) "a cerceta cauza, a stabili motivul". Mai este de menționat și proveniența cuvîntului *etiologic* de la adj. **Gr.** αἰτιολογικός (aitiologikos) "care cercetează cauza, care află motivul". În formele acestor cuvinte se observă invariabil subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință", care încadrează termenii la nivel gnoseologic, de cercetare medicală.

etmoid = os median al bazei craniului care face parte din structura orbitei și a cavității nazale, conținînd lama ciuruită (cribriformă) prin care trec filetele nervilor olfactivi. Cuvîntul provine de la adj. **Gr.** ἠθμοειδής (ethmoeides) "în formă de strecurătoare". Acesta este format din două părți: subst. **Gr.** ἠθμός (ethmos) "strecurătoare", derivat de la vb. **Gr.** ἠθέω (etheo) "a strecura", și sufixul *–oid* provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

eversie = realizarea unei mișcări spre exterior, în afară. S-a format de la vb. **Lat.** *everto, evertere* "a răsturna, a dărîma", precedat de prepoziția **Lat.** *ex* "din" și, avînd la bază, vb. **Lat.** *verto, vertere, versi, versum* "a întoarce, a răsturna".

excavație = lărgire anormală a unei cavități sau depresiuni. Provine de la subst. **Lat.** *excavatio, excavationis* "scobitură, găurire" derivat de la vb. **Lat.** *excavo, excavare* "a scobi". Acesta este format din prepoziția

E

Lat. *ex* "din" și verbul de bază **Lat.** *cavo, cavare* "a săpa, a scobi, a găuri".

excreție = procesul de eliminare a unei substanțe. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *excretio, excretionis* "creștere, mărire", derivat de la vb. **Lat.** *excresco, excrescere* "a crește, a mări". Sensul ulterior de "eliminare, excreție" se datorează subst. **Lat.** *excrementum, excrementi* "pleavă (ce a rămas după ce s-a ciuruit), apoi, prin extensie, capătă și sensurile de "excreție, secreție".

exocrin = procesul prin care se elimină la exterior produșii de secreție a glandelor. Verbul care stă la bază (*vide* **endocrin**) este vb. **Gr.** κρίνω (krino), cu multiple sensuri, de la "a separa, a pune deoparte, a distinge", pînă la "a decide în favoarea, a judeca, a estima", apoi "a prefera, a alege". Acesta e precedat de prefixul *exo-*, provenit de la prepoziția **Gr.** ἔκ/ἔξ (ek/ex) "din afară, dinăuntru". Sensul strict al lui *exocrin* este acela de "secreție externă".

exoftalmie = protruzia globului ocular din orbită. Există ca atare adj. **Gr.** ἐξόφθαλμος (exophthalmos) "cu ochi ieșiți în afară", format de la prepoziția **Gr.** ἔκ/ἔξ (ek/ex) "din afară, dinăuntru" și subst. **Gr.** ὀφθαλμός (ophthalmos) "ochi".

exsudat = lichid extravazat dintr-un focar inflamator, care conține plasmă, proteine, leucocite sau agenți patogeni. Provine de la subst. **Lat.** *exsudatio, exsudationis* "asudare" și de la vb. **Lat.** *exsudo, exsudare* "a se evapora, a se zvînta", ambele conținînd prepoziția Lat. *ex* "din". Cuvintele de bază sînt vb. **Lat.** *sudo, sudare* "a asuda, a transpira" și subst. **Lat.** *sudor, sudoris* "sudoare, transpirație". În limbajul medical există confuzie asupra scrierii corecte *exsudat* sau *exudat*; astfel, dată fiind etimologia, corectă este forma *exsudat*.

extensie = provine de la subst. **Lat.** *extensio, extensionis* "întindere", care conține prepoziția **Lat.** *ex* "din" și vb. **Lat.** *tendo, tendere* "a întinde".

extern = cuvîntul provine de la adj. **Lat.** *externus* "din afară, exterior, extern", înrudit cu adj. **Lat.** *exterus, extera, exterum* "din afară, din exterior".

extracelular = cuvîntul este precedat de adv. **Lat.** *extra* "în afară, pe deasupra" și are la bază subst. **Lat.** *celulla, cellulae* "cămăruță, celulă", corespunzător subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol". Termenul de *celulă* a fost introdus de către *Robert Hooke* (1635 – 1703) în cartea sa *Micrographia* în anul 1665, considerînd că unitatea biologică seamănă cu camerele mici ale călugărilor unei mănăstiri. Teoria celulară a fost dezvoltată în 1838 de către *Matthias Jakob Schleiden* (1804 – 1881) și *Theodor Schwann* (1810 – 1882), fundamentînd ideea că organismele sînt compuse din una sau mai multe celule, iar celula este unitatea structurală de bază a oricărui organism viu, conținînd informațiile ereditare pentru reglarea funcțiilor organismului și fiind responsabilă pentru transmiterea informațiilor către noi generații celulare.

extrafusal = în afara fusului neuromuscular. Cuvîntul este precedat de adv. **Lat.** *extra* "în afară, pe deasupra" și are la bază subst. **Lat.** *fusus, fusi* "fus".

E

extraperitoneal = este precedat de adv. **Lat.** *extra* "în afară, pe deasupra", dar etimologia cuvîntului *peritoneu* trebuie discutată separat. Acesta conține prepoziția **Gr.** περί (peri) "în jur, de jur împrejur" și subst. **Gr.** τόνος (tonos) "întindere", la rîndul său provenind de la vb. **Gr.** τείνω (teino) "a întinde". *Vide* **peritoneal.**

extrapiramidal = este precedat de adv. **Lat.** *extra* "în afară, pe deasupra", cu substantivul de bază provenit fie pe filiera subst. **Lat.** *pyramis, pyramidos*, fie prin subst. **Gr.** πυραμίς (pyramis) "piramidă".

extravazare = conține adv. **Lat.** *extra* "în afară, pe deasupra" și subst. **Lat.** *vas, vasis* "vas" ori în forma subst. **Lat.** *vasus, vasi*, cu prima variantă mai probabilă. *Vide* **exsudat.**

extremitate = provine de la subst. **Lat.** *extremitas, extremitatis* "extremitate, capăt".

extrinsec = provine de la adv. **Lat.** *extrinsecus* "venind din afara, de afară".

E

F

facial = provine de la subst. **Lat.** *facies, faciei* "manieră, formă, aspect, față". Este înrudit cu verbul **Lat.** *facio, facere* "a face", ambele avînd la bază radicalul Indo-European ***dhē-*** "a pune, a plasa, a face", de la care s-a format și vb. **Gr.** τίθημι (tithemi) "a pune". Alte exemple de la acest radical: în sanscrită *dádhāti* "(el) pune", în avestă daδaiti "(el) pune", veche slavă *děti* "a așeza". De la *facies* derivă și adj. **Lat.** *superficialis* (*vide* **superficial**). În anatomie, canalul nervului facial, după ce acesta trece de nervul auditiv, a fost descris de *Gabriele Falloppio* (1523 – 1562), cunoscut prin numele latinizat *Fallopius*, elevul lui *Andreas Vesalius* (1514 – 1564) și, la rîndul său, magistru pentru *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619). *Fallopius* a studiat cu precădere anatomia feței umane, descoperind primul nervul facial și descriindu-i calea, structura și ramurile. De asemenea, este cunoscut pentru studiile sale de anatomie descriptivă a urechii medii și a urechii interne, inventînd chiar un speculum auricular pentru diagnosticarea diferitor afecțiuni otologice. A descris în detaliu vestibulul și cohleea, ductele lacrimale ale ochiului, osul etmoid și a identificat nervii trigemen, acustico-vestibular și glosofaringian. A corectat anumite erori anatomice din cărțile lui *Andreas Vesalius,* a studiat comparativ organele reproductoare, apoi a descris anatomic corect trompele uterine și legătura lor cu ovarul și uterul, de unde și sintagma sinonimică *tub falopian* pentru tuba uterină. A introdus prima dată în limbajul medical termenii *vagin* și *placentă.*

facies = cuvîntul se folosește în limba română, propriu-zis, în forma latinizată a subst. **Lat.** *facies, faciei* "față", pentru a caracteriza aspectul chipului care apare în mod specific într-o boală. Printre primele corelații ale analizei faciesului în contextul unei boli a fost *facies Hippocratica,* descrisă de marele medic grec la pacienții bolnavi de holeră, cu sindrom de consumpție și emaciere în urma pierderilor lichidiene masive.

factor = substanță chimică care participă în procesele fiziologice (factor de coagulare, de creștere, de necroză). S-a format de la vb. **Lat.** *facio, facere* "a face", cu adăugarea sufixului care arată agentul acțiunii *-tor.*

fagocit = este format de la vb. **Gr.** φαγεῖν (phagein) "a mînca" și de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "un vas (gol), urnă, oală" sau "piele, corp", acest din urmă sens corespunzîndu-i subst. **Lat.** *cutis, cutis* "piele". Cuvîntul *kytos* provine de la vb. **Gr.** κύω (kyo) "a ține, a conține,

a purta în pîntece"; prin extensie figurativă, în biologie, a ajuns să desemneze termenul de *celulă* (*vide* **celulă**). Procesul fagocitozei a fost descoperit de către *Ilia Ilici Mecinikov* (1845-1916) în anul 1882, premiat Nobel în 1908. Acesta a descoperit fagocitoza pe teritoriul embriologiei comparate, studiind larvele stelelor de mare și procesul lor de digestie a microorganismelor, care seamănă cu acela al leucocitelor din corpul uman. Descoperirea sa a fost privită la început cu scepticism de către *Louis Pasteur* și *Emil von Behring*, care în acea epocă, credeau că leucocitele ingerau patogenii și îi răspîndeau apoi prin tot corpul, fiind deci responsabile de diseminarea infecției, nu de protecția împotriva ei.

falangă = os mic din scheletul mîinii sau al piciorului. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** *φάλαγξ* (phalanx) cu multiple sensuri: "falangă militară, rînd sau linie în cadrul unei armate", apoi "drug (de lemn)" și, anatomic, "falangă (os al degetelor de la mînă și picior)". Acest din urmă sens a fost dat, prin extensie figurată, de la ideea militară, anume că degetele sînt aliniate și par a sta într-o anumită ordine, asemenea rîndurilor/formațiilor de luptă.

falciform = termenul are sensul propriu-zis "cu aspect de coasă, de forma unei coase", care reiese din subst. **Lat**. *falx, falcis* "coasă, seceră, cosor" și de la subst. **Lat**. *forma, formae* "formă, aspect". Ligamentul falciform separă lobul hepatic drept de lobul stîng și participă la fixarea ficatului de diafragm și de peretele abdominal.

falus = termenul provine din română pe filieră latină, de la subst. **Lat**. *phallus, phallii*, un împrumut din greacă în latină de la subst. **Gr.** φαλλός (phallos) "falus, penis". Acestea au la origine radicalul Indo-European ***bhel-*** "a se umfla, a se mări".

falx = structură anatomică de forma unei coase sau seceri (coasa creierului, coasa cerebelului, coasa inghinală). *Vide* **falciform.**

faringe = reprezintă al doilea segment al tubului digestiv, situat deasupra orificiului superior al laringelui și posterior de cavitățile bucală și nazală; este împărțit în trei porțiuni: nazofaringe, orofaringe și laringofaringe. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** *φάρυγξ* (pharynx) "gît" și uneori "trahee", înrudit etimologic cu subst. **Lat**. *frumen, fruminis* "gîtlej".

faringocel = diverticul care se deschide în faringe, dezvoltat anormal în locul unui reces faringian. Termenul cuprinde la origine subst. **Gr.** *φάρυγξ* (pharynx) "gît" și subst. **Gr.** κήλη (kele) "tumoră, hernie".

fascicul = mănunchi care poate cuprinde diferite structuri, precum fibre musculare, nervi, mușchi sau fibre tendinoase. Provine de la subst. **Lat**. *fasciculus, fasciculi*, diminutiv format de la subst. **Lat**. *fascis, fascis* "mănunchi, snop", apoi, prin extensie figurativă, fiindcă lictorii care însoțeau unii magistrați romani purtau fascii, ajunge să însemne "sarcină, funcție înaltă".

fascie = strat conjunctiv care formează învelișul diferitelor structuri anatomice, mușchi, organe interne, nervi, vase sangvine etc.

F

Provine de la subst. **Lat.** *fascia, fasciae* "fîșie, bandă, fașă", cu origine în radicalul Indo-European ***bhasko-*** "legătură, snop". (*vide* **fascicul**).

fastigial = provine de la subst. **Lat.** *fastigium, fastigii* "vîrf, ridicare, înălțare" și "coborîre, înclinare, pantă, adîncime". În anatomie descrie vîrful acoperișului celui de-al patrulea ventricul cerebral.

față = provine de la subst. **Lat.** *facies, faciei,* cu același înțeles ca în română, „față", asemănător cu cele din italiană *faccia,* franceză *face,* spaniolă *faz,* portugheză *face,* neogreacă φάτσα (phatsa). *Vide* **facial**.

fauces = cuvîntul s-a format de la subst. **Lat.** *faux, faucis,* cu pluralul *fauces,* care înseamnă "gîtlej, gît, gură" sau "trecere strîmtă, strîmtoare, istm". Reprezintă orificiul de comunicare între cavitatea bucală și faringe, înconjurat de palatul moale, arcurile palatine și baza limbii.

fecundare = este similar ca sens cu vb. **Lat.** *fecundo, fecundare* "a fertiliza, a fecunda", precum și subst. **Lat.** *fecunditas, fecunditatis* "fecundare, abundență" sau adj. **Lat.** *fecundus* "fertil, fecund, bogat, abundent".

femur = os lung al coapsei. Provine de la subst. **Lat.** *femur, femoris* "coapsă".

fenestrat = cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *fenestra, fenestrae* "fereastră".

fenotip = cuvîntul s-a format din două cuvinte cu multiple sensuri: vb. **Gr.** φαίνω (phaino) "a scoate la lumină, a face să apară, a apărea" și subst. **Gr.** τύπος (typos) "lovitură, semnul unei lovituri, impresie, schiță, model". Imaginea mentală care a stat la baza introducerii acestui termen în domeniul biologiei și al medicinei poate fi aceea de "impresie care se vede", semnele "vizibile, care se manifestă" ale genelor. Distincția dintre genotip și fenotip a fost propusă de către botanistul și geneticianul danez *Wilhelm Ludwig Johannsen* (1857-1927) în 1911 pentru a deosebi ceea ce este ereditar într-un organism, de ceea ce ereditatea face să apară ca fiind manifest. Termenii au apărut în cartea *Arvelighedslaerens Elementer* (Elementele eredității), acolo unde e folosit prima dată termenul *genă,* cu sensul care a rămas pînă prezent. Acesta din urmă a fost utilizat pentru a i se opune teoriei pangenezei lui Darwin și termenului de *pangenă* (această teorie care avea în centrul ei termenul *pangenă* implica faptul că întreg organismul parental participă la geneză; teorie greșită, de inspirație hipocratică, înlocuită mai tîrziu de legile mendeliene).

fereastră = provine de la subst. **Lat.** *fenestra, fenestrae* "fereastră".

fertilizare = procesul de unire dintre spermatozoid și ovul, cu declanșarea meiozei și formarea celui de-al doilea globul polar, urmate de fuzionarea pronucleilor și diviziunea prin clivaj a zigotului. Cuvîntul a pătruns în română din franceză, *fertilisation,* provenit din adj. **Lat.** *fertilis* "fertil, roditor".

fesă = provine din latina populară, sub forma subst. **Lat.** *fissa, fissae* "crăpătură", care este gramatical la origine un participiu perfect, substantivat, de la vb. **Lat.** *findo, findere, fidi, fissum* "a crăpa, a despica".

F

fetus = produsul de concepție după a noua săptămînă de sarcină. Provine de la subst. **Lat.** *fetus, fetus* "naștere", dar se poate referi și la orice lucruri nou-apărute: fruct, vlăstar, odraslă, prăsilă. În literatura medicală circulă și o formă de scriere hipercorectă *foetus*. Forma *fetus*, cea corectă, se folosește cu precădere în America de Nord și Europa, iar *foetus* în țările Commonwealth.

fibră = sensul de bază al subst. **Lat** *fibra, fibrae* este "filament, fibră, vînă", iar în limba augurală, ritualică, a profeților și a sacrificatorilor, este folosit cu sensul de "lob al plămînului, al ficatului", apoi ajunge să însemne "ficat" și, prin extensie, "măruntaie".

fibrilă = reprezintă o fibră mică sau un filament al unei fibre. Este un diminutiv din perioada latinei tîrzii în forma subst. **Lat.** *fibrilla, fibrillae*, format de la subst. **Lat.** *fibra, fibrae* "filament, fibră, vînă" (*vide* **fibră).**

fibrilație = stare de contracții succesive de mică intensitate și rapide ale unui grup de fibre musculare. *Vide* **fibrilă.**

fibrină = provine de la subst. **Lat.** *fibra, fibrae* "filament, fibră, vînă" (*vide* **fibra**). *Fibrina* este sinonim pentru *factorul I activat* din cascada coagulării, o proteină fibroasă, non-globulară, formată prin acțiunea proteazei trombină asupra fibrinogenului.

fibrinogen = proteină a procesului de coagulare, care este activată de trombină și se transformă în fibrină. S-a format de la subst. **Lat.** *fibra, fibrae* "filament, fibră, vînă" (*vide* **fibra**) și de la subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" ori de la subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens.

fibroblast = celulă a țesutului conjunctiv formată dintr-o celulă mezenchimală primordială. Cuvîntul s-a format din compunerea unui cuvînt latinesc și a unuia grecesc, subst. **Lat.** *fibra, fibrae* "filament, fibră, vînă" (*vide* **fibră**) și subst. **Gr.** βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar".

fibrocartilaj = țesut mixt fibros și cartilaginos, care se găsește în simfiza pubiană, discurile intervertebrale, menisc și în articulația temporo-mandibulară. Provine de la subst. **Lat.** *fibra, fibrae* "filament, fibră, vînă" (*vide* ***fibră***) și subst. **Lat.** *cartilago, cartilaginis* "cartilaj, pulpa fructelor", cel mai probabil pătruns în română din franceză prin intermediul lui *cartilage*.

fibroscop = provine de la subst. **Lat.** *fibra, fibrae* "filament, fibră, vînă" (*vide* **fibra**) și vb. **Gr.** σκοπέω (skopeo) "a vedea, a privi, a observa", folosindu-se în română drept sufix *–scop*, uneori *–scopie* (*vide* **endoscopie**), aceste sufixe fiind adăugate la finalul manevrelor sau numelor de instrumente folosite pentru observație. În 1957, gastroenterologul american *Basil Hirschowitz* (1925 – 2013) a folosit asupra unui pacient primul endoscop flexibil cu fibră optică. Îmbunătățirile asupra acestui dispozitiv au presupus nu doar știință medicală, ci faptul că medicul a trebuit să îmbunătățească și calitatea fibrei optice în sine, lucru de care diferite industrii din domeniu au profitat. Numele său mai este legat, printre altele, de *sindromul*

Groll-Hirschowitz, o boală genetică cu anomalii gastrointestinale, în asociere cu surditate și neuropatie.

fibula = os lung al gambei, situat lateral de tibie, de formă prismatic triunghiulară. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *fibula, fibulae* "agrafă, broșă, fermoar", dar, în general, sensul cuvîntului este larg, implicînd orice lucru cu vîrf ascuțit care se înfige într-un obiect pentru a-l menține fix. La început *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) folosea subst. **Lat.** *sura, surae* "pulpa piciorului, gambă, os peroneu" pentru a se referi exclusiv la osul peronier, dar mai tîrziu acesta a ajuns să fie denumit *fibulă* din pricina faptului că părea a fi precum o agrafă sau acul unei agrafe care ține la un loc mușchii.

ficat = glandă anexă a tubului digestiv, situată în loja hepatică în dreptul hipocondrului drept, divizată în patru lobi: lobul drept, lobul stîng, lobul pătrat și lobul caudat. Cuvîntul folosit în latină pentru a desemna ficatul este subst. **Lat.** *iecur, iecoris* "ficat", înrudit etimologic cu subst. **Gr.** ἧπαϱ (hepar) "ficat", acesta din urmă responsabil de adjectivul *hepatic* din română. Exista în Antichitatea romană felul de mîncare numit *iecur ficatum* "ficat de gîscă umplut cu smochine", unde *ficatum* provine de la subst. **Lat** *ficus,fici* "smochină". De la această sintagmă, *iecur ficatum*, ultimul termen ajunge, generic, să desemneze *ficatul* ca organ. Formele latină și greacă sînt înrudite cu cele din sanscrită, veche persă, avestă și veche lituaniană. Pe de altă parte, în limbile germanice, slave și celtice nu găsim înrudire cu acești termeni de la care pleacă *iecur, iecoris* sau ἧπαϱ (hepar). Termenul din engleză *liver*, provine dintr-o formă din engleza veche *lifer*, la rîndul ei de proveniență Proto-Germanică ***librō*** "ficat". Pe această filieră, există cuvintele: în olandeză *lever*, în germană *Leber*, iar în limbile scandinave *lever*.

filament = care se referă la o structură de forma unui fir. Provine de la subst. **Lat.** *filamentum, filamenti* "țesătură de fir", la rîndul său format de la subst. **Lat.** *filum, fili* "fir".

filtrum = în latina tîrzie subst. **Lat.** *philtrum, philtri* este un împrumut de la subst. **Gr.** φίλτϱον (philtron) "farmec, vrajă de dragoste", înrudit cu vb. **Gr.** φιλέω (phileo) "a iubi".

filum = structură anatomică de forma unui fir, fusiformă (*filum terminale* a măduvei spinării). Provine de la subst. **Lat.** *filum, fili*, cu sensul primar de "fir", apoi prin extensie "lama sabiei", "linia discursului", "trăsătură", iar în cele din urmă "formă". S-a recreat radicalul Indo-European ***gwhis-lom*** "fir, filament", care a dat în armeană *jil* "fir, linie", în lituaniană *gysla* "venă" și în paleoslavă *zila* "venă".

fimbrie = formațiune anatomică de forma unui ciucure sau a unui franjure (fimbrie ovariană, fimbriile tubei uterine). Provine de la subst. **Lat.** *fimbria, fimbriae* cu sensul de "tiv la haină, franjuri, ciucure", dar și "fir, legătură".

fimoză = afecțiune care împiedică decalotarea prepuțului. Provine de la subst. **Gr.** φιμός (phimos) "muștiuc".

fistulă = canal patologic care drenează secreții dintr-o formațiune anatomică (glandă, cavitate,

organ). Cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *fistula, fistulae* cu prim sens "țeavă, tub, conductă", dar, mai tîrziu, ajunge să desemneze și termenii de "fistulă, ulcerație" în domeniul medical. *Fistulă* e derivat de la vb. **Lat**. *findo, findere, fidi, fissum* "a despica, a crăpa". În *Corpus Hippocraticum*, o colecție de 60 de tratate medicale atribuite lui *Hippokrates* (Ἱπποκράτης, 460 – 370 a. Chr.), se întîlnește un tratat numit "Despre fistule", din care redăm partea de început, în traducere liberă: "Fistulele sînt produse prin leziuni sau umflături [hemoroizi] și, de asemenea, pot apărea de la vîslit, călărie, atunci cînd sîngele se acumulează în zona fundului, lîngă anus. Pentru că putrezește acolo, se întinde înspre părțile mai moi din acea zonă (spărtura fiind de natură umedă, iar carnea în care se răspîndește e moale), pînă cînd umflătura se sparge și afectează și anusul. Cînd se întîmplă aceasta, se formează o fistulă, din care se scurge un lichid gălbui, iar pe lîngă fistulă mai trec și fecalele, vînturile. Se produce fistula, așadar, printr-o leziune, cînd zonele din jurul anusului rămîn învinețite, dintr-o lovitură, cădere ori rană sau de la călărie, vîslit și altele asemenea [care produc hemoroizi]. Apoi se acumulează sînge în interiorul fistulei și, devenind stricată, începe să curgă. În primul rînd, dacă se formează umflătura [hemoroidul] trebuie tăiată și scoasă, atît timp cît nu s-a copt, înainte să se scurgă și să se răspîndească în adîncimea rectului." În ceea ce privește tratamentul unei fistule, *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) recomanda folosirea unui instrument subțire și lung din metal, stilet, pentru a observa cît mai bine răspîndirea leziunii și a facilita scurgerea lichidului acumulat.

fisura = formațiune anatomică de forma unui șanț mai puțin adînc (fisura laterală a lui Sylvius). Provine de la subst. **Lat**. *fissura, fissurae* "crăpătură, despicătură", format de la vb. **Lat**. *findo, findere, fidi, fissum* "a despica, a crăpa".

flaciditate = stare de moleșeală prin scăderea tonusului muscular. Cuvîntul provine de la adj. **Lat**. *flaccidus* "moale, bleg", derivat de la adj. **Lat**. *flaccus* "bleg" sau de la cu vb. **Lat** *flacesco, flacescere* "a se înmuia, a veșteji, a deveni fleșcăit".

flavum = provine de la adj. **Lat**. *flavus* "galben, blond, auriu". Acesta apare în sintagmele *ligamentum flavum* sau, la plural, mai des, *ligamenta flava*.

flegmon = inflamație acută sau subacută de origine infecțioasă a țesutului conjunctiv cutanat sau profund, care poate evolua spre ulcerație. Cuvîntul provine de la subst. **Gr**. φλεγμονή (phlegmone) "căldură arzătoare, inflamație", înrudit cu subst. **Gr**. φλέγμα (phlegma) "flamă, flacără, inflamație, flegmă (una dintre cele patru umori ale corpului)" și vb. **Gr**. φλέγω (phlego) "a arde, a fi inflamat". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a descris această afecțiune drept o inflamație generală ori o "tumoră roșietică dureroasă" care trenează.

flexor = mușchi care realizează îndoirea, flexia unui membru în întregime sau a unui segment de membru. O întreagă gamă de cuvinte

F

s-a format de la vb. **Lat**. *flecto, flectere, flexi, flexum* "a îndoi, a înconvoia". Cel mai des folosite în latină sînt vb. **Lat**. *flexo, flexare* "a îndoi, a curba", subst. **Lat**. *flexio, flexionis* "îndoire, curbare, flexiune", subst. **Lat**. *flexus, flexus* "flexiune, curbare" sau subst. **Lat**. *flexura, flexurae* "îndoire, curbură, întortochere". În latină nu a existat niciodată cuvîntul **flexor* propriu-zis.

flexura = curbura realizată de o structură anatomică (flexura hepatică, flexura colonului, flexura duodenală). Provine de la subst. **Lat**. *flexura, flexurae* "îndoire, curbură". *Vide* **flexor.**

flocculus = lobulul cerebelului care face parte din arhicerebel și este situat postero-inferior de pedunculul cerebelos mijlociu. Provine de la subst. **Lat**. *flocculus, flocculi* "smoc mic de lînă", diminutiv al subst. **Lat**. *floccus, flocci* "smoc de lînă".

focomielie = malformație congenitală de obicei a membrului superior, cu atrofia scheletului (a oaselor lungi) de la braț și antebraț, cu membrul scurtat în lungime și atașat direct la trunchi printr-un bont scurt. S-a format prin compunerea a două cuvinte, subst. **Gr.** φώκη (phoke) "focă" și subst. **Gr.** μέλος (melos) "membru". Termenul a fost prima dată folosit în 1836 de către naturalistul *Étienne Geoffroy Saint-Hilaire* (1772 – 1844), colegul și prietenul lui *Jean-Baptiste Lamarck*, și unul dintre apărătorii de frunte ai lamarckism-ului. Deși *focomielia* poate rezulta ca urmare a unei anomalii genetice, autozomal recesive, transmisă printr-o mutație a cromozomului 8, mult mai des boala a fost corelată cu etiologia medicamentoasă. În 1958 a apărut pe piața farmaceutică, în Republica Democrată Germană, medicamentul *Talidomidă*, sedativ și hipnotic prescris pentru a vindeca anxietatea, insomnia, gastrita și tensiunea. Pentru că avea efecte antiemetice și îndepărta grețurile de dimineață ale femeilor însărcinate, a început să fie luat, din ce în ce mai des, *over the counter* (OTC, disponibile fără prescripție medicală), pentru acest din urmă simptom. În 1960 s-au născut în Germania, conform statisticilor, aproape 7000 de copii cu focomielie, dintre care 40% au supraviețuit. Cazuri au fost semnalate și în Statele Unite, Australia, în țările din vestul Europei, constatîndu-se legătura între administrarea medicamentului și afecțiunea teratogenă. Pe lîngă focomielie, Talidomida mai producea: malformații cardio-vasculare, genito-urinare, malnutriție, modificări oculare prin deformarea globului ocular, pierderea vederii și surditate.

folicul = provine de la subst. **Lat**. *folliculus, folliculi* "sac mic de piele, balon, bășică" și "vezică urinară" sau "scrot" ori "foale (abdomen, pîntece, burtă, stomac)". Este un diminutiv format de la subst. **Lat**. *follis, folle* "foale (de suflat în foc), burduf, pungă". Deși cuvîntul *folicul* pretează la multiple sensuri în medicină, este de menționat hormonul FSH (*follicle stimulating hormone).* Acesta a fost descoperit de către *Edward Doisy* împreună cu colegul său *Edgar Allen* (1823 – 1867), în timpul studiilor lor asupra hormonilor și vitaminelor K1 și K2. După terminarea facultății de medicină din St. Louis, ambii

F

au dezvoltat tehnici de citologie vaginală, analizînd potența diferiților hormoni cu influență asupra reglării estrogenice la șoareci ovarectomizați.

folie = provine de la subst. **Lat.** *folium, folii* "frunză, foaie de hîrtie". *Acidul folic* își trage numele de la acest substantiv, deoarece se găsește în cantități foarte mari în frunzele verzi, fiind izolat din spanac, apoi și din drojdie. La început, acidul folic se numea *factorul L. Caesi,* deoarece în culturi cu *Lactobacillus Caesi,* îi provoca și întreținea creșterea. La un an după sintetizarea sa în 1945, s-a utilizat cu succes la pacienți cu anemie macrocitară.

fonație = procesul emiterii de sunete prin vibrația corzilor vocale. Provine de la subst. **Gr.** φωνή (phone) "voce". *Vide* **afonie**.

F

fontanelă = zonă neosificată a craniului la locurile de intersecție a suturilor craniene, acoperită de aponevroza epicraniană și piele, care se osifică după primii doi ani de viață (fontanela anterioară/ bregmatică, fontanela posterioară/ lambdoidă). A pătruns în limba română din franceză, *fontanelle,* avînd forma în vechea franceză de *fontenelle*. La început, sensul era de "izvor, fîntînă", regăsit și în subst. **Lat.** *fontana, fontanae* "izvor". Probabil imaginea care a servit termenului anatomic este aceea că o fîntînă trebuie să aibă un loc neacoperit din care să iasă apă, iar fontanela unui nou-născut este "neacoperită" de oasele craniene în curs de dezvoltare.

foramen = orificiu de dimensiuni mici. Provine de la subst. **Lat.** *foramen, foraminis* " gaură, spărtură", derivat de la vb. **Lat.** *foro, forare* "a găuri".

forceps = instrument chirurgical de forma unui clește. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *forceps, forcipis* "clește (de fierărie, de scos dinți, chirurgical, de tortură)". Invenția forcepsului obstetrical în secolul al XVII-lea a reprezentat un moment important în tehnica nașterii pe cale vaginală. Invenția instrumentului este controversată, iar istoria apariției sale în domeniul medical e complicată. Este sigur că a fost creat în cadrul unei familii englezești de renume, familia Chamberlain, cel mai probabil de către *Peter Chamberlain* (1632 – 1720).

formă = provine de la subst. **Lat.** *forma, formae* "formă, aspect".

fornix = structură anatomică de formă arcuată, care are aspect de boltă (fornixul cerebral, fornixul faringian, fornixul vaginal, fornixul sacului lacrimal). Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *fornix, fornicis* "arc, boltă, fațadă".

fosă = adîncitură pe suprafața unei formațiuni anatomice sau suprafața adîncită a unei structuri (fosa acetabulară, fosa cubitală anterioară, fosa hipofizară, fosa iliacă, fosa ischio-rectală, fosa olecranului). Provine de la subst. **Lat.** *fossa, fossae* "șanț, groapă, canal", substantivat de la forma de participiu perfect *fossum* a vb. **Lat.** *fodio, fodere, fodi, fossum* "a săpa".

fossula = adîncitură de mai mică dimensiune decît fosa (*fossula fenestrae vestibuli, fossula petrosa*) provine de la subst. **Lat.** *fossula,*

fossulae "șanț mic", diminutiv al subst. **Lat**. *fossa, fossae* "șanț, groapă, canal".

fotoreceptor = celulă senzitivă a retinei, cu con sau cu bastonaș, cu rol în transformarea impulsului luminos, sub forma fotonilor, în impuls nervos (fototransducție). Tot ceea ce ține de forma *foto* provine de la subst. **Gr**. φῶς (phos), aflat la cazul nominativ, și φῶτος (photos) la genitiv, care înseamnă "lumină". Există în greaca veche un grup complex φάε (phae), φάος (phaos), φῶς (phos) care au la bază ideea de *lumină* și au dat numeroși derivați. Verbul **Gr**. φάε (phae) e o formă verbală de persoana a 3-a a unui aorist (corespunde trecutului simplu din română) care înseamnă "a străluci, a apărea", iar forma mai veche a subst. **Gr**. φάος (phaos) se contractă (își unește vocalele *a* și *o*) în forma mai nouă a subst. **Gr**. φῶς (phos), cu genitivul φῶτος (photos) "lumină". Substantivul **Lat**. *receptor, receptoris* s-a format de la vb. **Lat**. *recipio, recipere* "a trage înapoi, a lua din nou, a redobîndi".

fovee = provine de la subst. **Lat**. *fovea, foveae* "groapă, gaură", *vide* **fosă.** Cuvîntul este folosit în sintagma *fovea centralis* pentru a descrie depresiunea cu conuri a retinei, localizată în centrul maculei lutea. *Samuel Thomas von Sömmerring* (1755 – 1830) a observat prima dată *macula lutea*, a desenat-o, apoi a realizat existența unei mici depresiuni rotunde în centru, despre care a crezut că este o "înțepătură" fină, de aceea a numit-o *foramen centrale*. Despre acest *foramen centrale* (în realitate *fovea centralis*) a crezut *Sömmerring* că era punctul orb identificat de *Edme Mariotte* (1620 – 1684), cel care descoperise, de fapt, scotomul; această eroare se va propaga pînă la începutul secolului al XIX-lea. Observațiile lui *Sömmerring* au plecat de la analiza structurii retinei la un om care s-a înecat, apoi a continuat să studieze schimbările foveei la pacienți sănătoși în funcție de vîrstă și după cantitatea de pigment: macula era galbenă la copii, foarte galbenă la adolescenți și palid galbenă la bătrîni. La identificările corect anatomice și la denumirile impuse în anatomie a contribuit foarte mult și oftalmologul *Francesco Buzzi* (1751 – 1805).

foveolă = formațiune anatomică care descrie o depresiune mică (foveolele granulare Pacchioni din oasele craniului, foveolele palatine). *Vide* **fovee**.

fractură = cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *fractura, fracturae* "spargere, fractură (de membru), fragment", format de la vb. **Lat**. *frango, frangere, fregi, fractum* "a frînge, a sparge, a rupe". Pentru a desemna o bucată mai mică a unei fracturi se folosea subst. **Lat**. *fractamentum, fractamenti* "frîntură, fragment mic". În papirusul *Edwin Smith* (*vide* **afazie**) sînt atestate medical cele mai vechi fracturi cu diferite metode de a încerca vindecarea, folosind atele și tije introduse în osul fracturat. *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) a încercat pe lîngă o definiție a fracturii, "diviziune, ruptură sau excizie a unei părți a osului, produse printr-un act violent extern", o caracterizare a fracturilor după forma lor: *cucumeratim/caulatim* reprezenta fractura transversă, deoarece osul

F

se rupea asemenea unui castravete (*cucummis)* sau a unui cotor de verză (*caulis)*; apoi *scandulatim*, de la *scandula* "scîndură", pentru fractura longitudinală; *polentatim* pentru fractura parcelară sau cominutivă, deoarece semăna cu *polenta* "turtă de orz", care se fărîmița repede. *Paulos Aiginetes* s-a folosit în cercetările sale, firește, de scrierile lui *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) "Despre Fracturi" și de cele ale lui *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), în care acesta discuta în detaliu tratamentul fracturilor.

fren = s-a format de la subst. **Lat**. *frenum, freni* "frîu, căpăstru, zăbală". În anatomie avea sensul de "prepuț". Despre acest ultim sens *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) menționează că *frenum* este "frîul care strînge interiorul prepuțului de glandul penisului".

F

frenic = provine la subst. **Gr**. φρήν (phren), care pune anumite probleme etimologice cu privire la identificarea precisă a organului în cauză, deoarece, la început, făcea referire la un grup de organe din partea superioară a corpului, fără specificitate. Are mai multe sensuri, inițial desemnînd "diafragma" în epopeile homerice. Alt sens este acela de "pericard" și, de aici mai vag, de "organe interne". De asemenea, poate semnifica "inimă (ca centru al sentimentelor)", apoi, prin extensie figurativă, "spirit, minte", ca centru al gîndirii" și, de aici, "voință". Mai rar a avut sensul de "plămîni" în anumite cazuri. Folosirea acestuia în anatomie, *nerv frenic*, pornește de la ideea că nervul inervează diafragma. Dar *freniç* se întîlnește și în cuvinte precum *schizofrenic* (literal "cu mintea despicată, despărțită") sau *frenologie* (acel tip de pseudoștiință întemeiată la începutul secolului al XIX-lea de *Franz Gall* pentru a studia morfologia cutiei craniene și pentru a crea o legătură cauzală între aceasta și caracteristicile morale ori trăsăturile raselor umane).

frenulum = repliu tegumentar sau mucos care limitează mișcarea unui organ (fren lingual, frenulum clitorisului, frenul valvei ileo-cecale). Provine de la subst. **Lat**. *frenulum, frenuli,* diminutiv al subst. **Lat**. *frenum, freni* "frîu, hățuri, căpăstru, zăbală".

frontal = provine de la un adjectiv din latina tîrzie *frontalis,* derivat de la subst. **Lat**. *frons, -ntis* "frunte, față, partea din față", deoarece în latina clasică nu exista **frontalis*. Se folosea la plural subst. **Lat**. *frontalia, frontalium* "armură de forma unei plăci care se punea anterior pe trunchi". *Vide* **dorsal**.

fund = care descrie baza sau porțiunea lată a unui organ (fundul uterului). Provine de la subst. **Lat**. *fundus, fundi* "fundul oricărui lucru (de pămînt, al mării, de rîuri, al unei vaze sau dulap)", apoi rămîne mai des folosit pentru a descrie "fundul de pămînt".

fundiform = *vide* **fund,** alături de subst. **Lat**. *forma, formae* "formă, aspect".

funicul = provine de la subst. **Lat**. *funiculus, funiculi* "sfoară subțire", care este un diminutiv al subst. **Lat**. *funis, funis* "funie". Funiculul spermatic reprezintă structura anatomică care străbate canalul inghinal, de la inelul inghinal

profund pînă la capul epididimului. Conține ductul deferent, artera testiculară, artera cremasterică, artera ductului deferent, vene aferente, vase limfatice și nervi.

fus = structură fusiformă (fus neuromuscular ca receptor sensibil la întinderea mușchiului). Cuvîntul este format de la subst. **Lat.** *fusus, fusus* "fus". Fusul neuromuscular a fost studiat în 1862 de către *Wilhelm Friedrich Kühne* (1837 – 1900), cel care a introdus cuvîntul *enzimă* în uzul fiziologiei. În anul 1892, pe cînd studia rădăcinile spinale dorsale și ventrale și a cartografiat dermatoamele senzoriale, *Charles Scott Sherrington* (1857 – 1952) a descoperit că fusul neuromuscular inițiază reflexul de întindere sau reflexul miotatic. Prin corespondența dintre *Charles Sherrington* și *Angelo Ruffini* (1864 – 1929), embriologul și histologul italian a contribuit la descrierea fusului muscular și la descrierea terminațiilor nervoase încapsulate, numite mecanoreceptori, numiți în prezent *corpusculii Ruffini*.

fusiform = provine de la subst. **Lat.** *fusus, fusus* "fus", cuvînt asociat des cu imaginea Parcelor, care torceau firul vieții.

F

G

galea = cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *galea, galeae,* care desemnează la origine o "cască de fier", apoi orice fel de cască în general; seamănă cu subst. **Gr.** γαλέη (galee) care făcea referire la o cască făcută din pielea unui animal carnivor, precum nevăstuica, animal considerat în Antichitate a fi combativ și rezistent, în așa fel încît calitățile animalului din care era făcută casca să se transmită războinicului. În anatomie apare în sintagma *galea aponeurotica* (de asemenea și *aponeurosis epicranialis*), desemnînd, datorită formei și localizării, stratul aponevrotic al mușchiului occipito-frontal.

gamet = celulă sexuală haploidă matură, ovulul sau spermatozoidul. Există vb. **Gr.** γαμέω (gameo) "a se însura, a lua în căsătorie (o femeie)" și subst. **Gr.** γάμος (gamos) "căsătorie, nuntă"; de la acestea provin adj. **Gr.** γαμετή (gamete) "căsătorită legal, în calitate de soție legitimă" și subst. **Gr.** γαμέτης (gametes) "soț". Sensul de "celulă care fuzionează cu altă celulă în timpul fertilizării a două organisme" a fost introdus de *Gregor Johann Mendel* (1822-1884). Acesta a lucrat asupra hibridizării plantelor de mazăre, pe cînd era călugăr la mănăstirea augustiniană din Brno. Legile sale asupra purității gameților și a segregării independente a perechilor de caractere au fost publicate în 1865 în lucrarea *Versuche über Pflanzen-Hybriden* (Cercetări asupra hibridizării plantelor). Considerată a avea ca subiect central *hibridizarea,* mai degrabă decît acela al *eredității,* lucrarea a fost citată de 30 de ori de oamenii de știință în următorii 35 de ani. Teoriile sale au rămas aproape necunoscute, pînă cînd au fost redescoperite și promovate de geneticianul englez *William Bateson* (1861 – 1926) prin intermediul cărții *Mendel's Principles of Heredity* (Principiile mendeliene ale eredității), apărute în 1902.

gametogeneză = procesul de meioză prin care se formează gameții, ovulul sau spermatozoidul. Conține subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" sau cu subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens. *Vide* **gametogeneză**.

ganglion = structură care desemnează un grup de celule nervoase (ganglion parasimpatic, ganglion simpatic, ganglion de pe rădăcina senzitivă spinală) sau o formațiune a sistemului limfatic de pe traiectul vaselor limfatice (ganglion axilar, cervical, abdominal etc.). Provine de la subst. **Gr.** γαγγλίον (ganglion) cu sensul inițial de "tumoră (încapsulată) a tendonului sau a aponevrozei", folosit de *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.), care atrăgea atenția asupra pericolelor de a deschide o astfel de tumoră. Termenul "ganglion" a fost

folosit de *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) pentru a desemna orice umflătură patologică a unui nerv. De asemenea și chirurgul grec *Antyllos* (Ἄντυλλος), care a trăit în secolul al II-lea p. Chr. la Roma și a cărui operație pentru anevrism a rămas de referință pînă în secolul al XIX-lea, recomanda drept tratament excizia ganglionilor din vecinătatea unei tumori.

gangrenă = necroză tisulară de întindere variabilă care se elimină la exterior (gangrenă uscată, umedă, gazoasă). Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** γάγγραινα (gangraina), care desemna o "maladie care consumă carnea". *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) afirma că "dacă țesutul bolnav nu putea fi eliminat pe gură, rect, uretră sau prin porii pielii, atunci acesta va da o tumoră eruptivă sau gangrenă". Mult mai tîrziu, chirurgul grec *Archigenes* (Ἀρχιγένης), care și-a practicat meseria la Roma în timpul lui *Traianus*, a fost printre primii care au amputat membre pentru a îndepărta tumori maligne sau gangrenă. *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a încercat ca tratament inducerea hemoragiei părții bolnave sau venesecția. Paulos Aiginetes (Παῦλος Αἰγινήτης 625-690 p.Chr.) folosea pentru gangrenă termenul σφακελισμός (sphakelismos) și o descria ca fiind "mortificare apărută prin violența inflamației, dar care încă nu s-a format, ci este în curs de formare. Dacă o astfel de stare nu este repede vindecată, partea afectată moare și boala se răspîndește spre organele apropiate, ducînd la moarte". În enciclopedia sa medicală în treizeci de volume *Kitab al-Tasrif* (Metoda medicinei), unul dintre cei mai mari chirurgi ai lumii arabe, *Abu al-Qasim Al-Zahrawi* (936 – 1013), numit și *Albucasis* prin latinizarea numelui, recomanda amputarea părților afectate, care în prealabil nu au putut fi vindecate prin hemoragie sau venesecție. Patogeneza gangrenei a fost cercetată de *Victor-Joseph François* (1790-1868) în *L'Examen des doctrines médicales* (Examinarea doctrinelor medicale) din 1816 și în *Essai sur les gangrènes spontanées* (Eseu despre gangrenele spontane) din 1832, acesta fiind de părere că majoritatea bolilor apar ca urmare a iritației tractului gastro-intestinal. *François Quesnqy* (1694 – 1774) în *Traité de la gangrène* (Tratat despre gangrenă), publicat în 1739, presupunea o cauză arterială. *William Henry Welch* (1850 – 1934) a descoperit *Clostridium welchii* în 1892, astăzi cunoscută drept *perfringens*, responsabilă de gangrena gazoasă.

gastric = termen care face referire la stomac. Provine de la subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac", format dintr-o formă veche neatestată *γρασ-τήρ (gras-ter), care înseamnă propriu-zis "devorator". Acest sens provine de la vb. **Gr.** γράω (grao) " a devora", similar cu verbul din sanscrită *grastar-* "care ascunde, eclipsează", care prin extensie ajunge să însemne "care devorează". Aceeași rădăcină care stă la baza acestor cuvinte dă și subst. **Lat.** *gramen, graminis* "iarbă", deoarece este devorată de animale. Limbile indo-europene obișnuiau să denumească printr-un singur cuvînt, atît exteriorul, cît și interiorul abdomenului, de aceea *gaster* poate desemna ambele instanțe, burta și stomacul.

gastrină = hormon secretat de celulele G ale antrului piloric cu rol în stimularea secreției clorhidrice și în producerea peristalticii stomacului. Provine de la subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac" și conține sufixul "chimic" *–ină*, aplicat substanțelor chimice. Gastrina a fost descoperită în 1905 de către *John Sydney Edkins* (1863 – 1940), după ce a fost inspirat de experimentele pavloviene. *Edkins* a folosit o metodă similară, injectînd în mucoasa pilorică un extract de acid gastric si pepsină la pisici sub anestezie. Deși teoria sa a fost repede acceptată, a fost pus în discuție rolul îndoielnic al gastrinei în secreția gastrică, după descoperirea histaminei în 1910. Gastrina a fost izolată 60 de ani mai tîrziu de către *Roderic Alfred Gregory* (1913 – 1990).

gastrocnemian = mușchi al gambei format dintr-un cap lateral cu origine pe condilul lateral femural și dintr-un cap medial cu origine pe condilul medial femural, care se unește cu mușchiul solear pentru a forma împreună tendonul lui Ahile, care se inseră pe fața posterioară a calcaneului. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** γαστροκνήμη (gastrokneme) "gambă", fiind compus din subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac" și subst. **Gr.** κνήμη (kneme) "gambă, tibie". S-a format, probabil, de la ideea că mușchiul gastrocnemian al gambei este umflat, avînd aspect "pîntecos".

gastrointestinal = s-a format prin alipirea subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac" la subst. **Lat.** *intestinum, intestini,* folosit mai des la plural *intestina, intestinorum* "intestine, mațe, pîntece". Acesta din urmă mai apare în sintagmele *intestinum summum* "duoden", literal "intestinul cel mai de sus" la *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.), sau *intestinum medium* "mezenter".

gastroscopie = tehnică de diagnosticare sau de tratament care folosește un tub flexibil din fibră optică dotat cu cameră video. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac" și vb. **Gr.** (skopeo) "a vedea, a privi, a observa", sub forma sufixului *–scopie*.

gastrostomie = procedură chirugicală prin care se deschide și se fixează la peretele abdominal anterior stomacul, cu scopul alimentării printr-o sondă. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac". Sufixul *–tomie* s-a format de la subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune".

gastrotomie = intervenție chirurgicală de deschidere a stomacului cu scop diagnostic sau terapeutic. Reprezintă un termen vechi pentru laparotomie, format de la subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac" și de la subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", aici sub forma sufixului *–tomie*.

gastroschizis = malformație congenitală a peretelui abdominal, ca urmare a închiderii incomplete a peretelui abdominal. Termenul conține subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac" și vb. **Gr.** σχίζω (schizo) "a despărți, a sparge, a fisura, a despica".

gastrulă = stadiu de dezvoltare embrionară, format din ectoderm și

G

endoderm, care cuprinde intestinul primitiv numit archenteron (deschis la exterion prin blastopor). Provine de la subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac". Termenii de *gastrulă* și *gastrulație* au fost creați de *Ernst Haeckel* (1834 – 1919), odată cu studiile sale asupra spongierilor calcaroși din clasa *Calcarea*. Acesta a ajuns la o *Gastrea-Theorie,* termen german, în care stipulează că felul ancestral al formării straturilor germinale, gastrulația, s-a produs prin invaginare pentru a produce un intestin funcțional. Observațiile asupra *Calcarea* au dus la formarea cuvîntului *gastrulă*: o larvă ciliată ovalară cu gură și intestin, într-unul din stadiile de evoluție a spongierilor. În aceeași teorie, stadiul de gastrulă poate fi găsit în dezvoltarea tuturor animalelor, fiind recapitularea ancestrală a dezvoltării metazoarelor, *Gastrea,* animal diploblastic cu intestin ciliat. *Haeckel,* în studiile sale de embriologie, este responsabil de introducerea termenilor *ontogenie, filogenie* și *ecologie*.

gastrulație = procesul formării celor două straturi embrionare, ectoderm și endoderm, care formează gastrula. Despre *gastrulație,* biologul *Lewis Wolpert* (n. 1929) spunea: *It is not birth, marriage, or death, but gastrulation which is truly the most important time in your life* (Nu nașterea, căsătoria și nici măcar moartea, ci gastrulația este cu adevărat cea mai importantă clipă a vieții").

gaură = orificiu de dimensiune relativ mare al unei structuri anatomice (gaura occipitală mare, gaura optică). Provine din subst. **Lat.** *cavum, cavi* "gaură", de la o formă din Proto-Română ***cavula**.

geamăn = doi sau mai mulți indivizi din aceeași sarcină și avînd aceeași părinți, putînd fi gemeni univitelini (fecundarea de către un spermatozoid a unui ovul, care se divide și din care rezultă doi embrioni) sau bivitelini (fecundarea simultană a două ovule de către doi spermatozoizi). Limba română pare să provină de la adj. **Lat.** *geminus* și de la vb. **Lat.** *gemino, geminare* "a dubla, a uni, a pune la un loc", mai degrabă decît de la adj. **Lat.** *gemellus* "geamăn" sau de la subst. **Lat.** *gemellus, gemelli* "geamăn". În engleză se folosește *twin,* cu origine din engleza veche *twinn*. La baza desemnării în limbile germanice stau radicalele Indo-Europene ***dwi-*** "dublu" și ***dwo-*** "doi, care au dat termenul Proto-Germanic ***twisnjaz*** "dublu". Pe această filieră se găsesc în germană *Zwilling* "geamăn", în olandeză *tweeling* "geamăn", în islandeză *tvenna* "pereche" sau în rusă *dvojnja* "geamăn".

gelatinos = s-a format de la vb. **Lat.** *gelo, gelare* "a îngheța, a face să înghețe", dar a pătruns în română, cu sensul din prezent, pe filieră franceză *gélatine* sau italiană *gelatina,* ambele încorporînd în sfera lor semantică ideea de "încremenit" sau, poate, "cu aspect înghețat".

genă = unitate moleculară a eredității organismelor, aflată sub forma unui locus într-o regiune a ADN-ului, care conține o secvență de aminoacizi, în care se regăsește informația codificată producerii unei funcții. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" sau cu subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens. *Vide* **fenotip**.

genetică = știință care se ocupă cu studiul genelor, al eredității și cu legile transmiterii variațiilor genetice. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație", cuvînt polivalent, cu o gamă largă de sensuri, asemenea vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni, a crea, a naște, a forma, a genera". Radicalul Indo-European ***gen-*** străbate toate limbile indo-europene, plecînd de la un sens de bază "a naște" și luînd, prin extensie, toate nuanțările sale semantice. Știința geneticii a fost denumită ca atare de către *William Bateson* (1861 – 1926) în 1906, același care a contribuit la răspîndirea ideilor mendeliene în comunitatea științifică prin lucrarea *Mendel's Principles of Heredity* (Principiile mendeliene ale eredității) din 1902. *Bateson* scria următoarele: *I suggest... the term Genetics, which sufficiently indicates that our labours are devoted to the elucidation of the phenomena of heredity and variation: in other words, to the physiology of descent, with implied bearing on the theoretical problems of the evolutionist and the systematist, and application to the practical problems of breeders whether of animals or plants* (Propun termenul de genetică, care indică, suficient, faptul că toate eforturile noastre sînt îndreptate către elucidarea fenomenelor eredității și ale variației. Cu alte cuvinte, către fiziologia descendenței, cu aplicație practică [în același timp] pentru problemele crescătorilor de animale sau de plante). Bazele geneticii au fost puse de *Gregor Johann Mendel* (1822 – 1884). *Vide* **gamet**. Embriologul și biologul belgian *Edouard van Beneden* (1846 – 1910) a contribuit la domeniul citogeneticii prin studiile sale asupra parazitului *Ascaris*, observînd organizarea cromozomilor în timpul meiozei, alături de faptul de a fi stabilit că numărul de cromozomi este constant pentru, aproape, fiecare celulă din corp și sînt în număr caracteristic fiecărei specii. Inspirat de mendelism și de cercetările care luau amploare la începutul secolului al XX-lea în acest nou domeniu, precum și intrigat de teoria mutaționismului a lui *Hugo de Vries* (teorie care, pe scurt, spunea că mutația este sursa noului, pe cînd selecția darwiniană nu e creativă) *Thomas Hunt Morgan* (1866 – 1945) a studiat mutațiile produse la *Drosophila melanogaster*, demonstrînd că genele sînt conținute de cromozomi și că acestea reprezintă baza eredității. La începutul secolului al XX-lea, odată cu noile descoperiri ale geneticii asupra mutațiilor, geneticienii contestau teoria selecționismului darwinian. Odată cu cartea *A Critique of the Theory of Evolution* (Critica teoriei evoluției) din 1916 a aceluiași *Morgan*, lucrurile par a se împăca, anume că mutațiile și selecționismul sînt complementare: *Does selection play any role in evolution? How can selection produce anything new? Is selection no more than the elimination of the unfit? Is selection a creative force?* (Oare selecția joacă vreun rol în evoluție? Cum poate selecția să producă ceva nou? Selecția nu reprezintă nimic mai mult decît eliminarea celui mai puțin apt să supraviețuiască? Este selecția o forță creativă?) Din aceeași carte, redăm ultimul pasaj al întregii lucrări și care pare să sintetizeze efortul de gîndire în acest nou domeniu al științei: *In reviewing the evidence relating to selection I have*

G

tried to handle the problem as objectively as I could. The evidence shows clearly that the characters of wild animals and plants, as well as those of domesticated races, are inherited both in the wild and in the domesticated forms according to Mendel's Law. The causes of the mutations that give rise to new characters we do not know, although we have no reason for supposing that they are due to other than natural processes. Evolution has taken place by the incorporation into the race of those mutations that are beneficial to the life and reproduction of the organism. Natural selection as here defined means both the increase in the number of individuals that results after a beneficial mutation has occurred (owing to the ability of living matter to propagate) and also that this preponderance of certain kinds of individuals in a population makes some further results more probable than others. More than this, natural selection can not mean, if factors are fixed and are not changed by selection. (Reluînd dovezile cu privire la selecție, am încercat să rezolv problema pe cît de obiectiv am putut. Dovezile arată evident că trăsăturile animalelor sălbatice și ale plantelor, precum și cele ale raselor domesticite, sînt moștenite atît în sălbăticie, cît și în timpul domesticirii, conform legii lui Mendel. Cauzele mutațiilor care generează noi caractere nu ne sînt cunoscute, deși nu putem avea vreun motiv pentru care să presupunem că se datorează vreunui alt lucru decît proceselor naturale. Evoluția s-a petrecut prin încorporarea în rasă a acelor mutații care au fost benefice pentru viața și reproducerea organismului. Selecția naturală definită aici înseamnă atît creșterea numărului de indivizi care apar în urma unei mutații benefice, datorită capacității materiei vii de a se reproduce, cît și această predominanță a unui anumit tip de indivizi într-o populație care face ca unele rezultate să fie mai probabile decît altele. Mai mult decît atît, selecția naturală nu poate să cuprindă faptul că factorii sînt stabili și nu pot fi schimbați.) Prima catedră de genetică a fost creată la Cambridge în 1912, iar colegul și prietenul lui *Bateson,* cu care a înființat și *Journal of Genetics* în 1910, *Reginald Crundall Punnett* (1875 – 1967) a fost primul profesor al acestei catedre. Cartea lui *Punnett* din 1905 se numește *Mendelism,* acolo unde apare conceptul, cunoscut mai tîrziu, drept *pătratul lui Punnett*: faimoasa diagramă folosită în biologie pentru a determina probabilitatea ca un urmaș să aibă un genotip anume, sumarizînd într-un tabel toate combinațiile posibile între alelele materne și cele paterne. Pătratul lui Punnett este imaginea eredității mendeliene, ajutînd la înțelegerea termenilor de heterozigot, homozigot, alelă dominantă sau alelă recesivă.

genian = desemnează un termen referitor la bărbie. S-a format de la subst. **Lat.** *gena, genae* "umerii obrajilor, obraz, pleoape, bărbie", folosit frecvent la plural *genae, genarum* "obraji, umerii obrajilor" (ca exemplu, după un citat din *Natura Deorum* (Despre natura zeilor) a lui *Cicero*: *genae oculos ab inferiore parte tutantur,* în traducere "umerii obrajilor apără ochii dinspre partea de jos". Prin extensie semantică, uneori, cuvîntul ajunge să însemne și "pleoape" sau "orbita ochiului", "bărbie", eventual chiar "ochi" în poezie.

G

geniculat = formă curbată a unei structuri. Provine de la adj. **Lat.** *geniculatus* "care face noduri, curbat", derivat de la subst. **Lat.** *geniculum, geniculi* "genunchi (mic)". Acesta din urmă este forma de diminutiv a subst. **Lat.** *genu, genus* "genunchi".

genioglos = mușchi pereche cu origine pe apofiza mentonieră superioară a feței interne mandibulare și cu inserție dorsală pe osul hioidian și la baza limbii. Cuvîntul este format din două părți, prima de la subst. **Gr.** γένειον (geneion) "bărbie", iar a doua de la subst. **Gr.** γλῶσσα (glossa) "limbă" sau, scris în dialectul atic folosit în Athena, γλῶττα (glotta). Acesta este corespondentul semantic al subst. **Lat.** *lingua, linguae* "limbă".

geniohioidian = mușchi cu origine pe spinele mentale inferioare și cu inserție pe fața anterioară a osului hioid. Prima parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** γένειον (geneion) "bărbie", iar a doua de la adj. **Gr.** ὑοειδής (hyoeides) "care seamănă cu litera Y" (ὖ ψιλόν - ypsilon). Mai tîrziu, în anatomie, se folosește sintagma ὀστοῦν ὑοειδής (ostoun hyoeides), care ajunge să desemneze osul hioid. Această formă va fi împrumutată în latină în sintagma *os hyoideum*.

genital = care face referire la organele genitale. Subst. **Lat.** cu forma de plural *genitalia, genitalium* "organele genitale" este derivat de la adj. **Lat.** *genitalis* "dătător de viață, care procreează, fecundează". Aceste cuvinte derivă de la vb. **Lat.** *gigno, gignere, genui, genitum* "a naște, a crea, a procrea", în aceeași gamă cu vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni". La baza lor stă radicalul Indo-European **gen-* "a naște, a genera".

genotip = totalitatea caracterelor genetice ale unui organism care determină un fenotip specific. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" sau de la subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens și de la subst. **Gr.** τύπος (typos) "lovitură, semnul unei lovituri, impresie, schiță, model". *Vide* **fenotip**.

genunchi = articulația membrului inferior formată între epifiza inferioară a femurului, epifiza superioară a tibiei și rotulă. Provine de la subst. **Lat.** *genu, genus* "genunchi" și de la subst. **Lat.** *geniculum, geniculi* "genunchi (mic)". Prima amputație a articulației genunchiului a fost realizată în 1825 de către *Nathan Smith* (1762 – 1829), iar prima carte despre chirurgia articulației genunchiului a fost publicată de *Richard James Mackenzie* (1821- 1854), numită *Excision of the Knee Joint* (Excizia articulației genunchiului).

germinal = ceea ce se referă la stadiile embrionare de dezvoltare sau desemnează un proces de generare a unui țesut sau organ. Provine de la adj. **Lat.** *germinalis* "germinal, generator" din latina tîrzie, derivat de la subst. **Lat.** *germen, germinis* "sămînță, germene, mugur, copil".

germinativ = *Vide* **germinal**. Este dubletul etimologic al cuvîntului *germinal*, provenind ambele de la subst. **Lat.** *germen, germinis* "sămînță, germene, mugur, copil".

gestație = sarcina unei femei,

G

considerată din momentul fecundării pînă în momentul nașterii. Provine de la subst. **Lat.** *gestatio, gestationis* "plimbare, purtatul cuiva (în brațe, în pîntec)", înrudit cu vb. **Lat.** *gesto, gestare* "a purta, a purta în pîntece (copil)". Ambele își iau sensul de bază de la vb. **Lat.** *gero, gerere, gessi, gestum* "a purta (ținînd, avînd)".

ginecomastie = dezvoltarea țesutului glandular mamar la bărbat din cauza unei tulburări hormonale. Provine de la adj. **Gr.** γυναικόμαστος (gynainkomastos) "care are sîni de femeie", compus la rîndul său din subst. **Gr.** γυνή (gyne) "femeie" și subst. **Gr.** μαστός (mastos) "sîn". *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης 625-690 p.Chr.) a remarcat procesul de feminizare la unii bărbați care dezvoltau sîni asemănători femeilor, lucru pe care l-a considerat patologic și pentru care a recomandat rezecția și apoi suturarea pielii.

gingie = parte a mucoasei bucale care acoperă crestele alveolare și regiunea cervicală a dinților, precum și parte din fețele interne și externe ale părții alveolare ale oaselor maxilar și mandibular. Provine de la subst. **Lat.** *gingiva, gingivae*, folosit mai ales la plural, existînd chiar și un diminutiv sub forma subst. **Lat.** *gingivula, gingivulae* "gingie mică". În engleză se folosește, mai curînd, termenul *gums*, provenit din vechea engleză *gōma* "boltă palatină", pe filiera unui cuvînt Proto-Germanic **gōmo* "palat, boltă palatină". Acesta are la rîndul său la bază radicalul Indo-European **ghew-* "a căsca".

ginglim = cuvîntul provine de la subst. **Gr.** γίγγλυμος (ginglymos) "balama", cu referire la mișcarea permisă doar după un singur ax, imagine care a servit desemnării unei articulații într-un singur plan, în care unul din oase are o trohlee articulară, iar celălalt are o suprafață adîncită corespondentă, putîndu-se realiza mișcări de flexie-extensie și mișcări reduse de lateralitate.

gips = provine de la subst. **Lat.** *gypsum, gypsi* "gips", alături de forme precum adj. **Lat.** *gypsatus* "de gips, dat cu cretă", sau vb. **Lat.** *gypso, gypsare* "a da cu gips, a tencui". Latina a împrumutat cuvîntul din greacă, acolo unde se regăsește subst. **Gr.** γύψος (gypsos) "cretă, gips".

girus = circumvoluțiune cerebrală cuprinsă între două șanțuri sau fisuri (girus precentral, postcentral, cingulat etc.) a pătruns în română din latină prin intermediul subst. **Lat.** *gyrus, gyri* "cerc, spirală", împrumutat la rîndul său din greacă, de la subst. **Gr.** γῦρος (gyros) "cerc, inel".

gît = de origine incertă, se presupune la origine un substantiv din latina tîrzie **Lat.** *guttura, gutturae*, care se observă și în substantivul francez *goître* "gușă".

glabelă = suprafață osoasă ușor proeminentă a osului frontal, la locul de unire a crestelor supraorbitale. Cuvîntul ajunge să desemneze porțiunea de piele dintre sprîncene, superior rădăcinii nazale, deoarece adj. **Lat.** *glabellus* însemna "cam chel"; acesta era derivat la rîndul său de la adj. **Lat.** *glaber* "fără păr, chel".

gland = glandul penisului reprezintă extremitatea liberă de

G

formă conică, acoperită de prepuț, avînd la bază un șanț coronar. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *glans, glandis* "ghindă, proiectil", apoi, mai tîrziu, în anatomie "capul membrului viril, gland".

glandă = grup celular specializat constituit uneori într-un organ cu funcția de a sintetiza și secreta diferite substanțe (glande exocrine, endocrine, hipofiza, tiroida, glandele suprarenale etc.). Provine de la subst. **Lat.** *glans, glandis,* iar diminutivul *glandula* din latina tîrzie ajunge să desemneze "glandele gîtului, amigdalele", apoi orice fel de glandă. Este posibil ca în română să fi pătruns din franceză prin substantivul *glande,* la rîndul său din vechea franceză *glandre* "glandă". Cuvîntul *glandă* a fost folosit cu sensul medical care s-a păstrat pînă în prezent, prima dată, de către *Thomas Wharton* (1614 – 1673) în cartea sa *Adenographia: sive glandularum totius corporis descriptio* (Adenografia: sau descrierea glandelor întregului corp), apărută în 1656. Acesta a lucrat la spitalul *St. Thomas* ca doctor din 1659 pînă la moartea sa în 1673, fiind printre puținii medici care au supraviețuit ciumei din 1665, în urma numeroaselor contacte cu bolnavii. Pînă la publicarea cărții, *Wharton* a cercetat în detaliu anatomia pancreasului, a descris ductul salivar submandibular și a studiat cordonul ombilical, descoperind *substantia gelatinea funiculi umbilicalis* (substanța gelatinoasă a cordonului ombilical), ceea ce astăzi se numește *gelatina Wharton.*

glenoid = care se referă la o suprafață concavă eliptică din unghiul lateral al scapulei, locul de articulație cu capul humeral. Provine de la subst. **Gr.** γλήνη (glene) "orbită", la care se adaugă sufixul *-oid,* format de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

glob = structură anatomică sferică (glob ocular, *globus pallidus*). Provine de la subst. **Lat.** *globus, globi* "glob, sferă, bulă", cu derivate precum forma de diminutiv subst. **Lat.** *globulus, globuli* "glob (mic)" sau adj. **Lat.** *globosus* "sferic, rotund".

glomerul = formațiune rotundă arterio-capilară (glomerul renal, glomerul arterial cohlear, glomerul pronefrotic). Verbul de bază de la care s-a format cuvîntul este vb. **Lat.** *glomero, glomerare* "a face ghem, a aduna în grămadă", cu derivatul sub forma adj. **Lat.** *glomerosus* "îngrămădit într-un ghem". Format în latina tîrzie, pe tipicul altor neologisme, probabil de la subst. **Lat.** *glomus, glomeris* "ghem", apare subst. **Lat.** *glomerulus, glomeruli,* "glomerul" pentru uzul științific.

glomus = formațiune anatomică corpusculară nervoasă (glomus carotidian, glomus jugular, glomus coccigian). Provine de la subst. **Lat.** *glomus, glomeris* "ghem". Se mai folosește sinonimul *glomangiom.*

glosal = epitet care face referire la limbă provine de la subst. **Gr.** γλῶσσα (glossa) "limbă" sau, scris în dialectul atic, folosit în Athena, γλῶττα (glotta).

glosofaringian = perechea a IX-a de nervi cranieni, cu origine în nucleii nervului glosofaringian din bulb. Termenul este compus din subst. **Gr.** γλῶσσα (glossa) "limbă" și din subst. **Gr.** φάρυγξ (pharynx) "gît". *Vide* **facial.** În plus față de

descrierile lui *Fallopius*, anatomistul austriac *Johannes Ehrenritter* a mai descris ganglionul nervului glosofaringian la trecerea sa prin foramenul jugular, iar ramura timpanică a fost identificată de către anatomistul și chirurgul danez *Ludwig Lewin Jacobson* (1783 – 1843). De menționat, în plus, că acesta din urmă a descoperit în 1813 primul organ din sistemul olfactiv accesor, numit atunci *organul Jacobson*, astăzi *organul vomeronazal*.

glotă = segment laringian situat sub vestibulul laringian și deasupra regiunii glotice, unde se află corzile vocale. Provine de la subst. **Gr.** γλῶσσα (glossa) "limbă" sau, scris în dialectul atic, folosit în Athena, γλῶττα (glotta).

gluteus = una dintre grupele de mușchi fesieri. Provine de la subst. **Gr.** γλουτός (gloutos) "fund, dos", iar grupele musculare sînt denumite: *gluteus maximus*, *gluteus medius* și *gluteus minimus*.

gnation = reprezintă punctul antropometric situat median pe marginea inferioară a mandibulei. Cuvîntul provine de la forma de diminutiv a subst. **Gr.** γνάθος (gnathos) "falcă, obraz". Se folosește ca sinonim *punct mental*.

gomfoză = reprezintă articulația imobilă a dintelui cu alveola dentară. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** γόμφωσις (gomphosis) "batere în cuie", cu un sens tîrziu de "articulație fixă". Are la bază sensul subst . **Gr.** γόμφος (gomphos) "cui" și al vb. **Gr.** γομφόω (gomphoo) "a bate în cuie".

gonadă = termenul se poate referi la glandele sexuale embrionare nediferențiate în ovar sau testicul, ori la glandele deja formate, testicul și ovar, care produc celule sexuale mature, gameți. Provine de la subst. **Gr.** γονή (gone) "urmaș, vlăstar, rasă, familie", derivat de la vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni". Hormonul gonadotrop al adenohipofizei a fost descoperit și numit *gonadotropină* sau *prolan* de *Bernard Zondek* (1891 – 1966) și *Selmar Aschheim* (1878 – 1965) în cadrul testului care a ajuns să fie cunoscut drept testul A-Z (Aschheim-Zondek) utilizat pe șoareci.

gonion = desemnează punctul craniometric din vîrful unghiului mandibular. Etimologia cuvîntului să provină de la subst. **Gr.** γωνία (gonia) "unghi". Reprezintă punctul antropometric situat în partea cea mai inferioară, posterior și lateral, de unghiul mandibular.

gonioscopie = vizualizarea receselor din camera anterioară a ochiului se poate realiza prin gonioscopie, cuvînt format de la subst. **Gr.** γωνία (gonia) "unghi" și vb. **Gr.** (skopeo) "a vedea, a privi, a observa", care dă sufixul *–scopie*.

gracilis = mușchi lung și subțire de pe fața medială a coapsei, cu origine pe ramura inferioară a pubisului și inserție pe fața medială și superioară a tibiei. Contribuie la realizarea adducției coapsei cînd genunchiul este în extensie, iar cînd genunchiul este în flexie completează mișcarea de flexie și contribuie la realizarea rotației interne a gambei. Provine de la adj. **Lat.** *gracilis* "zvelt, înalt și subțire, delicat". Denumirea dată mușchiului, probabil, are legătură cu poziția sa superficială pe partea

G

medială a coapsei și se datorează subțirimii sale.

granular = care are aspect de aglomerări multicelulare. *Vide* **granulație**.

granulație = procesul de reparație tisulară în urma unei leziuni care are drept scop constituirea unui țesut reparator (țesut de granulație), bogat în fibroblaști și vase de neoformație. Provine de la subst. **Lat.** *granum, grani* "grăunte, sîmbure", probabil printr-o formă de diminutiv din latina tîrzie *granulum, granuli* "grăunță". *Vide* **hematologie**.

graviditate = provine de la subst. **Lat.** *graviditas, graviditatis* "graviditate", alături de adj. **Lat** *gravida* "însărcinată" și vb. **Lat.** *gravido, gravidare* "a lăsa grea o femeie". Acestea au la bază etimologia adj. **Lat.** *gravis* "greu". În engleză *pregnant* își are originea din adj. **Lat.** *praegnans praegnantis* "gata să nască, gravidă", alături de subst. **Lat.** *praegnatio, praegnationis* "însărcinare, graviditate, unde rădăcina ***gn-*** aparține verbului Lat. *gigno, gignere, genui, genitum* "a naște, a crea", asemănător în sens cu vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni".

griseum = adj. **Lat.** *griseus,* cu forma de neutru *griseum,* pare să fie un împrumut al latinei medievale din limbile germanice. Cît despre girusul supracalosal, el este cunoscut prin sintagma *indusium griseum* sau *gyrus epicallosus*. Dacă subst. **Lat.** *indusium, indusii* era "un veșmînt pus pe deasupra", se înțelege traducerea literală a lui *indusium griseum* ca "veșmînt gri".

gubernaculum = poate desemna o structură embrionară formată din mezenchim, care se atașează în partea inferioară a gonadelor (testicul, ovar). De asemenea, se poate referi la o fîșie de țesut conjunctiv care leagă unele structuri sau organe (gubernaculum dentar, gubernaculum testicular). La origine subst. **Lat.** *gubernaculum, gubernaculi* reprezenta "bara de cîrmă a corabiei", apoi ajunge să desemneze "cîrmă" în general. Verbul **Lat.** *guberno, gubernare* "a conduce corabia, a guverna" e înrudit cu vb. **Gr.** κυβερνάω (kybernao) cu același sens, precum subst. **Lat.** *gubernator, gubernatoris* "cîrmaci, guvernator" are drept corespondent subst. **Gr.** κυβερνήτης (kybernetes).

gură = cavitatea bucală. Provine de la subst. **Lat.** *gula, gulae* "gîtlej, beregată, gît".

gust = provine de la subst. **Lat.** *gustus, gustus* "gustare, degustare, gust", derivat de la vb. **Lat.** *gusto, gustare* "a gusta", alături de subst. **Lat.** *gustatus, gustatus* "simțul gustului".

gustativ = *Vide* **gust**.

H

habenulă = este diminutivul subst. Lat. *habena, habenae* care înseamnă "curea, cingătoare (care se ține în mînă)", iar la plural "frîuri", implicînd sensul de "a ține în mînă, a avea în posesie", deoarece provine de la vb. Lat. *habeo, habere* "a avea". În anatomie, la început, desemna tija epifizară, *habenula pineală*, dar, treptat, a ajuns să facă referire la acel grup de celule nervoase din apropierea pinealei, despre care se credea că au legături structurale între ele, formațiune numită mai tîrziu *nucleu habenular*.

habitat = provine de la vb. Lat. *habeo, habere* "a avea", cu o pleiadă de cuvinte derivate din acesta: vb. Lat. *habito, habitare* "a locui", subst. Lat. *habitator, habitatoris* "locatar, locuitor", subst. Lat. *habitatio, habitationis* "locuință" și adj. Lat. *habitabilis* "de locuit". *Habitat* se folosește în general pentru a descrie o arie ecologică în care se află anumite specii de animale, plante sau orice alt tip de organism. Sinonim cu acest cuvînt este *biotop*, diferența fiind că subiectul unui *habitat* este specia sau populația, iar al unui *biotop* este comunitatea biologică.

habituație = acest substantiv provine din latina medievală, cu forma subst. Lat. *habituatio, habituationis,* nume de acțiune format de la participiul perfect al vb. Lat. *habituo, habituare* "a locui, a se stabili". *Habituația* este definită ca o formă de învățare, prin care un organism își descrește sau încetează responsivitatea la stimuli repetați care nu sînt biologic relevanți. Este un tip de comportament adaptativ care aparține învățării non-asociative. Învățarea non-asociativă presupune schimbarea răspunsului față de un stimul care nu implică asocierea dintre un stimul nou apărut și un alt stimul sau eveniment, precum recompensa sau pedeapsa. Răspunsul scăzut sau stins față de un stimul repetat nu e datorat adaptării senzoriale sau oboselii motorii. Habituația este un proces observat în toată lumea animală, de la amibe pînă la oameni. De exemplu, în natură, anumite animale trebuie să se protejeze pe ele însele și teritoriul pe care îl ocupă, lucru care presupune un sistem de apărare mental, pe lîngă cel de a ataca efectiv intrusul. Un stimul nou va provoca un răspuns defensiv, deoarece animalul trebuie să răspundă prin a se apăra, neștiind dacă stimulul se va dovedi în mod real amenințător. Dacă stimulul este inofensiv, la apariția lui de mai multe ori, reacția de apărare a animalului va descrește, pînă va dispărea. Dacă animalele care își protejează teritoriul nu s-ar adapta la stimuli neamenințători, ar reacționa de fiecare dată și și-ar consuma energia. Exemple la

oameni, ar putea fi tresărirea la zgomote necunoscute sau consumul din ce în ce mai scăzut al aceluiași fel de mîncare, care nu mai provoacă apetit crescut, ca la început. În prezent, se consideră că răspunsurile comportamentale care suferă procesul de habituație pot include orice output final al sistemului nervos, de la simple reflexe, precum cel pupilar sau transpirația, pînă la contracția musculară sau activitatea unui neuron motor. De asemenea, eliberarea unui hormon poate fi privită ca output-ul final al sistemului neuroendocrin.

habitus = provine de la subst. **Lat.** *habitus, habitus* "aspect, ținută, fel de a fi", la rîndul său derivat de la vb. **Lat.** *habeo, habere* "a avea". La început, termenul a fost folosit de *Aristoteles* (Αριστοτέλης, 384 - 322 a.Chr.) pentru a se referi la înclinația dobîndită de a realiza o anumită activitate, filosoful referindu-se în special la capacitatea esențială a omului de a realiza acte virtuoase. În sociologie, termenul a făcut carieră prin lucrările lui *Marcell Mauss, Maurice Merleau-Ponty* și apoi ale lui *Pierre Bourdieu.* În anatomie, pe de altă parte, termenul se folosește pentru a descrie fizicul unei persoane, anume habitus *endomorfic* (supraponderal), *mezomorfic* (normoponderal) sau *ectomorfic* (subponderal). De asemenea, se mai folosește pentru a descrie caracteristicile fizice și de constituție ale unui individ, în relație cu boala pe care o are sau o poate dezvolta, precum *habitus Chvostek*, care descrie dispoziția ginoidă a părului la un bărbat cu ciroză, sau *habitus marfanic*, cu referire la aspectul longilin al unui individ cu boala Marfan.

haluce = provine de la subst. **Lat.** *hallux, hallucis* pentru a desemna degetul mare de la picior.

hamat = os piramidal carpian de formă piramidală, care are pe suprafața sa o proeminență în formă de cîrlig. Osul hamat se află în poziția cea mai medială în rîndul distal de oase carpiene. Cuvîntul s-a format de la adj. **Lat.** *hamatus* "încîrligat, de forma unui cîrlig", la rîndul său derivat de la subst. **Lat.** *hamus, hami* "cîrlig". Osul hamat ar însemna propriu-zis "osul cu cîrlig", iar pentru a desemna acea porțiune de forma cîrligului, se folosește diminutivul în forma subst. **Lat.** *hamulus, hamuli.* Un sinonim pentru osul hamat este *osul unciform,* de la subst. **Lat.** *uncus, unci* "cîrlig, harpon".

hamulus = proeminență osoasă în formă de cîrlig (hamulus lacrimal al crestei lacrimale posterioare, hamulus pterigoidian pe marginea inferioară a lamei pterigoidiene mediale). Subst. **Lat.** *hamulus, hamuli* este diminutivul subst. **Lat.** *hamus, hami* "cîrlig" (*vide* **hamat**).

haploid = desemnează componența unui singur set de cromozomi într-o celulă. Este garnitura cromozomială, caracteristică celulelor gameți, reprezentînd jumătate din garnitura adultului. Termenul a fost introdus de către *Edouard van Beneden* (1846 – 1910), profesor de zoologie la universitatea din Liège, pe cînd studia parazitul nematod *Ascaris,* după ce a descoperit modul în care cromozomii se combinau în timpul meiozei, al formării gameților. *Vide* **diploid, genetică**.

haustră = dilatații succesive de-a

lungul colonului, determinate de plici semilunare. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *haustrum, haustri,* care desemna un mecanism sau o mașinărie de a evacua apa, folosit mai ales la plural *haustra, haustrorum* "gălețile unei roți de scos apă". În anatomie ajunge să se întrebuințeze în sintagma *haustra coli*. Termenul provine de la vb. **Lat.** *haurio, haurire* "a scoate apa [din puț], a goli, a evacua".

helicotremă = orificiu la vîrful melcului osos (urechea internă) prin care rampa timpanică comunică cu rampa vestibulară. Cuvîntul este compus din subst. **Gr.** ἕλιχ (helix) "spirală" și din subst. **Gr.** τρῆμα (trema) "groapă, orificiu", acesta din urmă provenind de la vb. **Gr.** τεραίνω (teraino) "a găuri".

helix = parte a urechii care delimintează marginile superioară, posterioară și anterioară a pavilionului. Reprezintă o îngroșare răsfrîntă spre antehelix, care începe prin rădăcina helixului și se termină la nivelul lobului urechii. *Vide* **helicotremă**.

hemal = reprezintă ceea ce are legătură cu sîngele sau referitor la vasele de sînge. Conține subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge".

hematologie = cuvîntul este format din subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge" și subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință". "Știința sîngelui" a fost dezvoltată de medicul german *Paul Ehrlich* (1854 – 1915), care a descoperit mastocitele, încă din timpul conceperii tezei sale de doctorat, publicată în 1878, *Beiträge zur Theorie und Praxis der histologischen Färbung* (Contribuții asupra teoriei și metodei colorației histologice). De asemenea, datorită noilor tehnici de colorație, i-a fost posibil să distingă între limfocite și leucocite, iar prin analiza granulației, mai departe, a reușit o clasificare mai bună a celulelor albe. În 1880 a descoperit reticulocitele, pe care le-a împărțit în normoblaste, megaloblaste, microblaste și poikiloblaste, iar mai tîrziu a scris lucrări despre diferitele tipuri de anemie și a încercat o clasificare a leucemiilor. Medicul german *Karl von Vierordt* (1818 – 1884) este recunoscut drept cel care a identificat trombocitele, care a inventat instrumentul numit *hemotahometru* pentru a măsura viteza sîngelui și care, mai apoi, în 1854, a creat sfigmograful pentru a estima tensiunea arterială, predecesorul sfigmomanometrului modern. *Joseph Arneth* (1873 – 1955) a clasificat cu succes celulele imune polimorfonucleare în cinci grupe, după configurația nucleară, clasificare folosită în prezent. Printre numeroșii oameni de știință care au contribuit la dezvoltarea hematologiei, sînt de menționat *Paul Carly Seyfarth* (1890 – 1950), care a dezvoltat tehnica puncției sternale pentru studiul funcției măduvei, *Mikhail Arinkin* (1876 – 1948) pentru perfecționarea tehnicii puncției, *Maxwell Myer Wintrobe* (1901 – 1986) pentru contribuții în clasificarea anemiilor, măsurarea hematocritului și cunoscut pentru *indicii Wintrobe*, în prezent folosiți sub denumirile de *volumul mediu eritrocitar, concentrația hemoglobinei* și *concentrația medie celulară de hemoglobină*. Acesta din urmă a fost unul dintre primii medici care au contribuit la scrierea cărții *Harrison's Principles of Internal Medicine* din

1950. Lui *Karl Landsteiner* (1868 – 1943) îi revine meritul de a fi dezvoltat clasificarea grupelor de sînge, datorită identificării aglutininelor și, mai tîrziu, împreună cu *Alexander Wiener*, a factorului Rhesus.

hematopoieză = proces al măduvei osoase hematogene prin care se formează eritrocitele la un om normal. Cuvîntul este format de la subst. **Gr.** *αἷμα* (haima) "sînge" și de la subst. **Gr.** *ποίησις* (poiesis) "facere, creație". Acesta din urmă este derivat de la vb. **Gr.** *ποιέω* (poieo) "a face, a crea, a modela".

hematurie = prezența într-un grad variabil a hematiilor în urină (hematurie microscopică, macroscopică). Cuvînt format din compunerea subst. **Gr.** *αἷμα* (haima) "sînge" și a subst. **Gr.** *οὖρον* (ouron) "urină", înrudit etimologic cu **Lat.** *urina, urinae*. *Rhazes* (854 – 925), numele latinizat al lui *Muhammad ibn Zakariya al-Razi*, unul dintre cei mai mari oameni de știință și medici persani, a corelat hematuria cu patologia bolii de tract urinar. Acesta a adus contribuții numeroase în privința fiziopatologiei tractului urinar, descriind boli venerice, calculi renali și de vezică urinară, vezica neuropată în urma unei fracturi de vertebră și încercînd să dezvolte metode de depistare și tratare a calculilor. Părintele nefrologiei este considerat *Richard Bright* (1789 – 1858), cel care a teoretizat nefrita acută și cea cronică, considerate pe vremuri ca o singură entitate, *boala Bright*.

hemeralopie = diminuarea acuității vizuale în lumina crepusculară (seara) sau pe timp de iluminare redusă (hipovitaminoză A). Cuvîntul tripartit este compus din subst. **Gr.** ἡμέρα (hemera) "zi", adj. **Gr.** ἀλαός (alaos) "orb, nevăzător, întunecat, obscur" și din subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție". Are ca sinonim, folosit mai rar, *heliofobie* și ca antonim *nictalopie*.

hemianopsie = cuvîntul are în componența sa prefixul **Gr.** ἡμί (hemi) "semi, pe jumătate", corespunzător lui **Lat.** *semi*, apoi prefixul negativ ἀ- (a) "fără", cu ν (n) adăugat eufonic, și subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție". Sensul literal este "lipsa vederii pe jumătate" de cîmp vizual.

hemipareză = limitarea mișcărilor a jumătate de corp, cu scăderea amplitudinii, a vitezei sau a forței de execuție a mișcărilor unui membru. S-a format prin adăugarea prefixului **Gr.** ἡμί (hemi) "semi, pe jumătate" la subst. **Gr.** *παράλυσις* (paralysis) "amorțire, paralizie", acesta din urmă de la vb. **Gr.** *παραλύω* (paralyo) "a dezlega de o parte, a slăbi într-o parte". Se remarcă, în plus, prezența prepoziției **Gr.** *παρά* (para) "pe lîngă, de-a lungul" și a vb. **Gr.** *λύω* (lyo) "a dezlega", care stă la baza sensului.

hemiplegie = lipsa totală a mișcărilor într-o jumătate de corp. este precedat de prefixul **Gr.** ἡμί (hemi) "semi, pe jumătate" și subst. **Gr.** *πληγή* (plege) "lovitură, rană", avînd corespondentul latinesc *plaga, plagae* de la vb. **Gr.** *πλήσσω* (plesso) "a lovi, a răni".

hemisferă = este o variantă de scriere mai veche a cuvîntului **emisferă.** *Vide* **emisferă.**

hemoglobină = este compus

H

din subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge" și subst. **Lat.** *globus, globi* "glob, sferă". *Ernst Felix Immanuel Hoppe-Seyler* (1825 – 1895), elevul lui *Rudolph Virchow,* a devenit fondatorul disciplinei de biochimie prin publicarea a patru volume de *Physiologische Chemie* (1877 – 1881). Acesta a obținut prima dată hemoglobina în formă cristalină și i-a dat numele care a rămas pînă în prezent. A fost primul om de știință care a demonstrat absorbția spectrală a pigmentului roșu în două benzi distincte; de asemenea, a identificat funcția de legare a oxigenului pe care eritrocitul o are prin intermediul hemului, cu formarea de oxihemoglobină. În continuarea studiilor sale, *B. R. Burmeister* a identificat formarea porfirinei și a protoporfirinei în celulele roșii din măduva osoasă. *Max Ferdinand Perutz* (1914 – 2002) a descris structura moleculară a hemoglobinei, identificînd lanțurile de aminoacizi. Iar *Linus Pauling* (1901 – 1994) a descoperit structura helicoidală a lanțurilor de globină.

hemopericard = acumulare de sînge în sacul pericardic din jurul inimii. Pe prima poziție se află subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge", apoi urmează prepoziția περί (peri) "de jur împrejur" adăugată subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă". Tradus literal, *hemopericard* înseamnă "sînge în jurul inimii", în cavitatea pericardică. Chirurgul german *Edmund Rose* (1836 – 1914) a introdus termenul *Herztamponade* "tamponadă cardiacă", în 1884, drept complicație a hemopericardului.

hemoragie = extravazarea sîngelui din sistemul circulator în interiorul organismului (hemoragie internă) sau în afara lui (hemoragie externă). Provine de la subst. **Gr.** αἱμοῤῥαγία (haimorrhagia) "sîngerare violentă", format de la subst. **Gr.** ἅιμα (haima) "sînge" și de la vb. **Gr.** ῥήγνυμι (rhegnymi) "a țîșni, a sparge". Empiric, medicii Antichității au făcut observații importante asupra controlului hemoragiei. *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) trata hemoragia aplicînd bureți înmuiați în apă rece pe rană, punînd presiune asupra plăgii, iar dacă hemoragia continua, recomanda debridarea țesuturilor și ligaturarea zonelor încă viabile. *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a remarcat importanța formării unui cheag în oprirea unei hemoragii, recomandînd aplicarea de presiune pe vasul secționat pentru a crea condiții de coagulare.

hemopneumotorax = acumulare simultană de aer și sînge în cavitatea pleurală. Termenul conține ca origine etimologică: subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge", subst. **Gr.** πνεῦμα (pneuma) "respirație, aer vital, suflu" și subst. **Gr.** θώραξ (thorax) "platoșă pentru piept, trunchi, piept, torace".

hemoroid = cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge", alături de vb. **Gr.** ῥέω (rheo) "a curge", cu adăugarea sufixului *–oid,* provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Despre formarea hemoroizilor a vorbit *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.), recomandînd excizia și ligaturarea lor, pentru a preveni formarea unei fistule, insistînd asupra creării condițiilor de infecție și necroză a țesutului. *Vide* **fistulă**.

H

hemotorax = acumulare de sînge în cavitatea pleurală. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge" și din subst. **Gr.** θώραξ (thorax) "platoșă pentru piept, trunchi, piept, torace". Medicul scoțian *John Hunter* (1728 – 1793) a fost unul dintre chirurgii vremii care s-a opus metodelor conservatoare de vindecare a hemotoraxului, acele metode care vizau vindecarea închizînd plaga cît mai repede și așteptînd oprirea sîngerării prin creșterea presiunii intratoracice. Acesta susținea necesitatea creării unei incizii intercostale la un nivel potrivit, astfel încît sîngele să se scurgă și să nu mai comprime plămînii. Metoda era mai eficientă decît tratamentul conservator, dar apăreau cazuri de pneumotorax și în scurt timp de empiem. *George James Guthrie* (1785 – 1856), urmînd calea de mijloc, a admis importanța evacuării prin puncție, cît mai rapid, a sîngelui din cavitatea pleurală, dar a sesizat că, dacă hemoragia persistă, e mai indicat să închidă plaga, astfel încît presiunea intratoracică să crească și să oprească hemoragia remanentă; dacă hemoragia se oprea, susținea ca peste cîteva zile să se redeschidă plaga pentru a drena în continuare lichidul acumulat și aflat în proces de coagulare. Abia după anii 1870, tehnica de bază pentru tratamentul hemotoraxului a inclus evacuarea lentă prin trocar cu scurgerea lichidului printr-un furtun.

hepatic = care se referă la sau care ține de ficat. *Vide* **ficat**.

hepatomegalie = prima parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** ἧπαρ (hepar) "ficat", înrudit cu subst. **Lat.** *iecur, iecoris*. *Vide* **ficat**. A doua parte provine de la genitivul μεγάλος al adj. **Gr.** μέγας (megas) "mare".

hermafrodit = individ care deține în același timp gonade sexuale feminine și masculine. Cuvîntul Ἑρμαφρόδιτος (hermaphroditos) are o poveste diferită de aceea a lui *androgin*. Ἑρμαφρόδιτος este numele fiului lui Hermes (corespondentul lui Mercur) și al Afroditei (corespondentul grecesc al zeiței Venus romane). În cartea sa, *Metamorfozele*, *Ovidius* descrie iubirea nebună pe care nimfa *Salmakis* o avea pentru *Hermaphroditos*. Aceasta s-a rugat pentru a deveni una cu iubitul ei, pentru a se contopi într-un singur trup, devenind hermafrodit, combinînd caracteristicile masculine cu cele feminine. Una dintre cele mai frumoase reprezentări artistice sculpturale este *Hermafroditul dormind* din 1620 a lui *Gian Lorenzo Bernini*. *Vide* **androgin**.

hernie = protruzia unui segment visceral sau al unui organ printr-un orificiu anatomic normal sau patologic (hernie inghinală, scrotală, hiatală, ombilicală etc.). Provine de la subst. **Lat.** *hernia, herniae* folosit de către *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) pentru prima oară, după ce a observat anse intestinale herniate, aflate sub piele, prin slăbirea peretelui muscular abdominal. Abia în perioada Renașterii, marele chirurg francez *Pierre Franco (1505 – 1578)* a realizat o herniotomie în cazul unei hernii inghinale strangulate, reușind să păstreze intacte organele genitale. A realizat cu succes și operații pentru corecția cataractelor, dar în general este considerat un predecesor al fundării științei urologiei, prin

H

prisma invenției operației de cistotomie suprapubiană pentru îndepărtarea calculilor.

heterozigot = individ care are genele alele diferite, gene aflate în același loc al cromozomilor pereche. S-a format de la pronumele ἕτερος "altul (din doi)", corespondentul pronumelui **Lat**. *alter*, și din subst. **Gr**. ζυγόν (zygon) "jug", asemănător cu subst. **Lat**. *iugum, iugi* "jug". Termenul a fost descris de *William Bateson* (1861 – 1926), pentru prima dată în 1902, ca fiind un zigot cu alele genice diferite într-unul sau mai multe locus-uri, în cartea *Mendel's Principles of Heredity* (Principiile mendeliene ale eredității). *Vide* **genetică, heterozigot, zigot**.

hialin = țesut translucid cartilaginos de culoare alb-albăstrie, cu o cantitate redusă de fibre de colagen și de celule; face parte din categoria de țesut cartilaginos care cuprinde trei tipuri: hialin, elastic și fibros. Probabil intrat în limba română prin intermediul subst. **Lat**. *hyalus, hyali* "sticlă de culoare verzuie", împrumutat de la subst. **Gr**. ὕαλος (hyalos) "sticlă (transparentă sau colorată).

hiatus = termen care face referire la o întrerupere a structurii unui țesut sau a unui organ, de forma unui spațiu deschis prin care pot trece alte formațiuni anatomice (hiatusul adductorilor, hiatusul aortic). Provine de la subst. **Lat**. *hiatus, hiatus* "deschizătură, căscare, crăpătură", derivat de la vb. **Lat**. *hio, hiare* "a căsca, a crăpa. a deschide".

hidrocefalie = acumulare excesivă de lichid cefalorahidian în ventriculii cerebrali, care poate determina un sindrom de hipertensiune intracraniană. Este compus din subst. **Gr**. ὕδωϱ (hydor) "apă" și din subst. **Gr**. κεφαλή (kephale) "cap". În mormintele egiptene s-au descoperit numeroase cranii deformate din cauza hidrocefaliei. Asupra acestei condiții, deloc rare, s-au interesat pentru a o studia *Hippokrates, Galen* și *Albucasis*, observînd cantitatea de lichid în volum mare care presează înăuntrul creierului, dar neidentificînd cauza acelei acumulări masive care ajunge să deformeze oasele craniene. Una dintre primele cărți despre acest subiect îi aparține lui *Robert Whytt* (1714 – 1766), *Observation on Dropsy of the Brain* (Observație asupra hidropiziei creierului). În 1875 *Gustaf Retzius* (1842 – 1919) și *Axel Key* au identificat căile de circulație a lichidului cefalorahidian. Folosindu-se de studiile lor, *Carl Wernicke* (1848 – 1905) a încercat să trateze un caz de hidrocefalie prin drenaj, respectînd căile descrise anterior, printr-o puncție ventriculară sterilă. Pînă la inventarea modernă a șunturilor și a diferitelor tuburi de drenaj pentru asemenea proceduri, intervenția lui *Wernicke* a rămas de elecție.

hidrocel = cuvîntul s-a format de la subst. **Gr**. ὕδωϱ (hydor) "apă" și subst. **Gr**. κήλη (kele) "tumoră, hernie". *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) a descris hidrocelul ca fiind "un fluid inert care s-a adunat între părțile care învelesc scrotul", recomandînd incizia și drenajul ca tratament. Acesta l-a avut predecesor pe *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.), care a încercat diferite metode de drenaj a hidrocelului, cu puțin succes însă. *Vide* **hernie**.

H

hil = reces sau orificiu larg al unui organ anatomic, reprezentînd calea de intrare și ieșire a structurilor vasculo-nervoase, pediculul organului. Provine de la subst. **Lat.** *hilum, hili* "un grăunte, o foarte mică parte".

hilar = ceea ce ține de **hil**.

himen = membrană care înconjoară parțial intrarea în vagin. Cuvîntul originar provine de la subst. **Gr.** ὕμην (hymen) "membrană, piele", împrumutat în latină prin subst. **Lat.** *Hymen* "zeul căsătoriei" sau subst. **Lat.** *hymenaeus, hymenaei* "cîntec nupțial". La baza cuvintelor se află radicalul Indo-European ***syu-*** "a strînge, a coase". *Andreas Vesalius* (1514 – 1564) a fost primul care a folosit termenul pentru a descrie această membrană genitală la femeie.

H

hioid = os de forma literei "U" sau în formă de potcoavă, situat la nivelul gîtului, median și anterior, între bărbie și glanda tiroidă. Numele osului provine de la adj. **Gr.** ὑοειδής (hyoeides) "care seamănă cu litera Y" (ὖ ψιλόν – y psilon). Mai tîrziu, în anatomie, se folosește sintagma ὀστοῦν ὑοειδής (ostoun hyoeides), care ajunge să desemneze osul hioid. Această formă va fi împrumutată în latină în sintagma *os hyoideum*.

hipaxial = cuvîntul este precedat de prep. **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt", alături de subst. **Lat.** *axis, axis* "osie, car, ax, os axial". *Hipaxial* s-ar putea traduce literal "ceea ce este (situat) sub axis".

hiperacuzie = sensibilitate exagerată a organului auditiv la stimulii auditivi. Este precedat de prep. **Gr.** ὑπέρ (hyper) "peste, deasupra", alături de subst. **Gr.** ἄκουσις (akousis) "auz", care este înrudit cu adj. **Gr.** ἀκουστικός (akoustikos) "care ține de auz". Formele acestea au la bază vb. **Gr.** ἀκούω (akouo) "a auzi".

hiperglicemie = creștere anormală a concentrației de glucoză în sînge, peste valoarea de 120 mg/dl. S-a format prin prep. **Gr.** ὑπέρ (hyper) "peste, deasupra" la adj. **Gr.** γλυκύς (glykys) "dulce", alături de subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge", care regăsește în sufixul *-emie*. *Vide* **diabet**.

hipermetropie = anomalie de refracție oculară caracterizată prin focalizarea razelor de lumină la o distanță variabilă în spatele retinei. Provine de la adj. **Gr.** ὑπέρμετρος (hypermetros) "excesiv, care depășește măsura". Acesta este format din prep. **Gr.** ὑπέρ (hyper) "peste, deasupra" și subst. **Gr.** μέτρον (metron) "măsură, limită, metru". Sufixul *–opie* provine de la subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție". Adjectivul **Gr.** ὑπέρμετρος (hypermetros) este derivat de la vb. **Gr.** ὑπερμετρέω (hypermetreo) "a depăși măsura, a depăși limita".

hiperplazie = multiplicarea numerică a celulelor unui țesut sau organ care duce la creșterea structurii respective în volum. Cuvîntul este precedat de prep. **Gr.** ὑπέρ (hyper) "peste, deasupra", adăugată subst. **Gr.** πλάσις (plasis) "creație, model, conformație". Acesta din urmă este derivat de la vb. **Gr.** πλάσσω (plasso) "a crea, a forma, a modela". *Vide* **aplazie**.

hipertelorism = anomalie în dezvoltarea feței, constînd în plasarea ochilor la mare distanță unul de celălalt. Cuvîntul provine de la prep. **Gr.** ὑπέϱ (hyper) "peste, deasupra" și de la subst. **Gr.** τέλος (telos) "sfîrșit, capăt". Sufixul *–orism* provine de la verbul **Gr.** ὁϱίζω (orizo) "a separa, a demarca, a limita", de la care derivă și subst. **Gr.** ὁϱός (horos) "limită, barieră, demarcație, frontieră".

hipertrofie = creșterea în volum și masă a celulelor unui țesut sau organ, care duce la dezvoltarea exagerată a unui țesut sau organ. Pe prima poziție se află prep. **Gr.** ὑπέϱ (hyper) "peste, deasupra", la baza cuvîntului aflîndu-se sensul subst. **Gr.** τϱοφή (trophe) "hrană".

hipoacuzie = sensibilitate diminuată a analizatorului auditiv la stimulii auditivi. Este format din prep. **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt" și subst. **Gr.** ἄκουσις (akousis) "auz". *Vide* **hiperacuzie.**

hipocamp = subst. **Lat.** ἱππόκαμπος (hippokampos) reprezenta căluțul de mare, care făcea parte din carul lui *Neptunus*. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** ἵππος (hippos) "cal". *Giulio Cesare Aranzi* (1520 – 1589), latinizat *Arantius*, a fost profesor de anatomie la Universitatea din Bologna și chirurg. A fostprimul anatomist care a descris ventriculii cerebrali și creierul, recunoscînd anumite structuri de comunicare între acestea, denumind structura identificată de el *hippocampus* în 1564, alături de completări despre structura lui *foramen ovale* și a lui *ductus arteriosus*. Pe lîngă aceasta, a descris în detaliu plexul coroid și a explicat morfologia celui de-al IV-lea ventricul, "cisterna cerebelului". A identificat o eroare a medicinei de atunci, anume că mușchii ochilor nu își au originea în *dura mater*. A lucrat împreună cu *Realdo Colombo* (1516 – 1559) pentru a stabili corecta cale de circulație sangvină intracardiacă, de la dreapta la stînga, a camerelor cardiace. De asemenea, a identificat *nodulii lui Aranzio*, astăzi cunoscuți ca nodulii valvelor semilunare aortice și pulmonare sau ca nodulii Morgagni. A identificat, în plus, mușchiul levator palpebral și mușchii coracobrahiali, descriindu-i corect. A fost preocupat de fiziopatologia hidrocefaliei, a polipilor nazali, a gușei și a tumorilor, de formarea ascitei, a hemoroizilor, a fistulelor și a abceselor anale. Principala lui operă este *De Humane Feto* (Despre fetusul omenesc), publicată în 1564.

hipofiză = cuvîntul este format de la prep. **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt" adăugată subst. **Gr.** φύσις (physis) "naștere, existență generare, natură, creștere", la rîndul său de la vb. **Gr.** φύω (phyo) "a fi". Traducerea literală ar fi "subcreștere" sau "creștere mică". Etimologia lui *physis* are la bază radicalul Indo-European ***bheu-*** "a fi, a exista", de la care provine și verbul *a fi* în limba română. Medicii greci au folosit termenul "hipofiză" pentru a desemna "subcreșterea", adică deficitul staturo-ponderal. De asemenea, asociau acest deficit al creșterii cu faptul de a fi identificat hipofiza, anatomic, la baza creierului, după una din credințele conform căreia în creier rezidă φύσις (physis) "ființa, existența", deci era o incapacitate de a crește normal; ceea ce era sub *physis* nu mai creștea corect. Anatomic,

termenul *hipofiză* a fost folosit corect de către *Samuel Thomas von Sömmerring* (1755 – 1830). Sinonimul *glandă pituitară* provine de la subst. **Lat**. *pituita, pituitae* "secreție cu mucozități, flegmă", cu adj. **Lat**. *pituitosus* "mucos, care dă guturai, umed", termen folosit cu acest sens de *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200). Totuși Galen identificase funcțional hipofiza corect, ca fiind ἀδήν (aden) "glandă". Acest din urmă sens urma credința vremii că *pituitara* era glanda responsabilă de a provoca secreții mucoase nazale. *Andreas Vesalius* (1514 – 1564) a tradus latinește ἀδήν (aden) prin subst. **Lat**. *glans, -ndis* "glandă" și spunea despre aceasta *in quam pituita destillat* "[glandă] în care mucozitățile se adună [și din care se scurg]". Zona osoasă unde se află hipofiza, datorită asemănării cu o șa turcească (particulară ca formă față de alte șei de cal), s-a numit *sella turcica* a osului sfenoid; prezintă posterior o lamă osoasă patrulateră verticală. *Martin Heinrich Rathke* (1793 – 1860) în cartea sa *Űber die Entstehung der Glandula pituitaria* (Despre dezvoltarea glandei pituitare) din 1838, a descris structura embrionică din care se dezvoltă lobul anterior al glandei, ceea ce a ajuns să fie cunoscută drept *punga lui Rathke. În 1887, Oskar Minkowski* (1858 – 1931) a descris, prin biopsie, mărirea glandei pituitare la toți pacienții cu acromegalie. În 1892 *Robert Massalongo* (1856 – 1919), fiul lui *Abramo Bartolommeo Massalongo*, a corelat acromegalia cu funcția pituitară crescută, demonstrînd acest lucru prin analiza unei tumori pituitare care conținea celule granulare specifice, mărite ca dimensiune. Deja în 1877, *Henri Henrot* (1838 – 1919) publicase, în urma unei autopsii, cazul unui pacient cu gigantism la care glanda pituitară avea dimensiuni crescute 4,5 * 3,5cm. Conexiunile nervoase dintre hipotalamus si hipofiză au fost demonstrate de către *Stephen Walter Ranson* (1880 – 1942).

hipoglicemie = scădere anormală a concentrației de glucoză în sînge, sub valoarea de 70 mg/dl. Cuvîntul este precedat de prep. **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt" și adj. **Gr.** *γλυκύς* (glykys) "dulce", alături de subst. **Gr.** *αἷμα* (haima) "sînge" care dă sufixul *-emie. Vide* **diabet**.

hipoglos = perechea a XII-a de nervi cranieni, care inervează musculatura limbii. Se regăsește pe primul loc prep. **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt", alături de subst. **Gr.** *γλῶσσα* (glossa) "limbă" sau, scris în dialectul atic folosit în Athena, *γλῶττα* (glotta).

hipoplazie = dezvoltare insuficientă a unui țesut sau organ. Cuvîntul este format din prep. **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt" și subst. **Gr.** *πλάσις* (plasis) "creație, model, conformație, invenție", acesta din urmă derivat de la vb. **Gr.** *πλάσσω* (plasso) "a crea, a forma, a modela". *Vide* **hiperplazie**.

hipospadias = malformație congenitală în care meatul urinar se deschide pe fața ventrală a penisului (hipospadias glandular cînd se deschide sub gland, hipospadias penian cînd se deschide la mijlocul penisului și hipospadias peno-scrotal cînd se deschide la nivelul unghiului penisului cu scrotul). Este

format de la subst. **Gr.** ὑποσπάδιας (hypospadias) "afecțiune în care orificiul uretrei e prea jos". Se regăsesc în cuvînt prep. **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt", alături de vb. **Gr.** σπεύδω (speudo) "a deschide".

hipotalamus = parte a diencefalului formată din partea supraoptică (superior de chiasma optică, care conține nucleii supraoptic, paraventricular și hipotalamic anterior), din tuber cinereum (conține nucleii hipotalamici lateral, dorso-medial, tuberal, ventro-medial, posterior) și din corpii mamilari (conține nucleii medial, lateral și nucleii mamilari intercalați, premamilari și supramamilari). Cuvîntul este format din prep. **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt" și subst. **Gr.** θάλαμος (thalamos) "cameră (în special a femeii), dormitor, casă". Posibil înrudit cu verbul ὑποθάλαπω "a încălzi (înăuntru)". În 1912, savanții germani *V.R. Isenschimdt* și *Ludolph Krehl* (1861 – 1937) au publicat lucrarea *Über den Einfluß des Gehirns auf die Wärmeregulation* (Despre influența creierului asupra reglării temperaturii), prin care descopereau una dintre funcțiile hipotalamusului, aceea de reglare a temperaturii. Au reușit acest lucru după ce au identificat *tuber cinereum* în partea caudală a diencefalului ca centru termoreglator. Treptat au fost descoperite alte afecțiuni cu plecare de la leziuni ale hipotalamusului: obezitate, caractere sexuale anormale, toate acestea observate în special în studiul asupra animalelor. *Walter Rudolph Hess* (1881 – 1973) a folosit electrozi, începînd cu 1920, aplicați în diferite zone ale creierului, pentru a studia diferite comportamente patologice. Cînd a stimulat în felul acesta hipotalamusul, a observat inducția de comportamente care variau de la excitabilitate la apatie, schimbări de temperatură, tulburări de somn, variații în stările emoționale și excitația comportamentului sexual. Stimulînd partea anterioară a hipotalamusului, a produs hipotensiune marcată, bradicardie și a provocat foame, sete, senzație de micțiune și defecație. Comparînd, a stimulat partea posterioară a hipotalamusului, și a determinat diferite comportamente excitabile, alături de adoptarea unui comportament de apărare. Unul dintre marii experimentatori în domeniul neuroștiințelor și al psihiatriei, *Horace Winchell Magoun* (1839 – 1914), a descris structura și funcțiile hipotalamusului, alături de identificarea punților de legătură dintre cortexul motor și cerebel, concepînd, în plus, tehnici de îmbunătățire a electroencefalogramei.

hipotenar = cuvîntul este format din alăturarea prepoziției **Gr.** ὑπό (hypo) "sub, dedesubt" la subst. **Gr.** θέναϱ (thenar) "palmă, talpă". Sintagma *eminentia hypothenaris*, cu subst. **Lat.** *eminentia, eminentiae* "înălțare, proeminență, relief", se referă la mușchii palmar scurt, flexor scurt al degetului mic, opozant al degetului mic și abductor al degetului mic.

histeroscopie = metodă diagnostică sau de tratament care folosește un instrument tubular prevăzut cu sistem de iluminare

H

și cameră video pentru explorarea interiorului uterului. Provine de la subst. **Gr.** ὑστερά (hystera) "pîntec, uter" și vb. **Gr.** σκοπέω (skopeo) "a vedea, a privi, a observa", care dă sufixul *–scopie*. *Vide* **fibroscopie**. De la cuvîntul grecesc care desemnează uterul, s-a format și cuvîntul *isterie*, scrierea englezească *hysteria* fiind mai fidelă etimologiei. Termenul a fost creat din pricina credinței că femeile cu leziuni, malformații sau dureri de uter erau capabile de reacții emoționale exagerate. Prima carte despre isterie a fost publicată de către doctorul *Edward Jorden* (1569 – 1632) în 1603 sub numele *A Brief Discourse of a Disease Called The Suffocation of the Mother* (O scurtă poveste despre boala numită sufocarea mamei).

histologie = studiul structurii țesuturilor. Cuvîntul s-a format prin compunere de la subst. **Gr.** ἱστός (histos) "pînză, rețea (inițial cu referire la pînzele de corabie)" și subst **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

H

holocrin = secreția glandulară prin care, odată cu eliminarea produsului de secreție, se elimină și structura celulară popriu-zisă. Provine de la adj. **Gr.** ὅλος (holos) "întreg, complet", alături de terminația *–crin* pe post de sufix, de la verbul κρίνω (krino) "a alege, a separa, a decide, a judeca", înrudit cu vb. **Lat.** *cerno, cernere*. *Vide* **apocrin**.

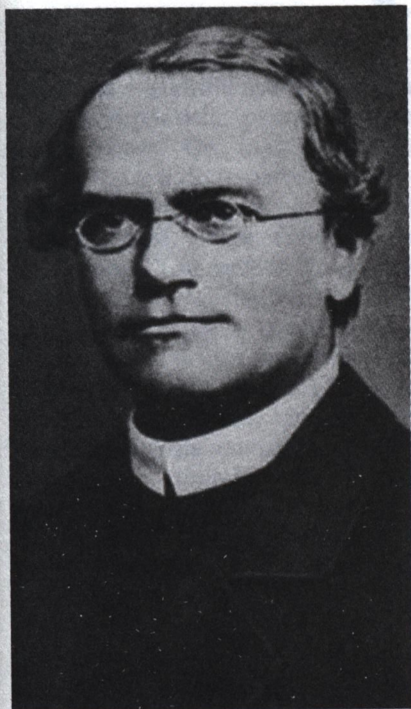
homo = termen care desemnează ceva asemănător cu alt lucru. Cuvîntul poate proveni, în funcție de contextul în care este utilizat, fie de la pronumele demonstrativ sau adjectiv pronominal **Gr.** ὅμοιος (homoios) "același, asemănător", fie de la subst. **Lat.** *homo, hominis* "om", termen care are la bază radicalul Indo-European ***dheĝhom-*** "pămînt" și radicalul ***dhghmmo-*** "pămîntean".

homozigot = individ care are genele alele asemănătoare, aflate în același loc al cromozomilor pereche. Este format de la pronumele demonstrativ sau adjectiv pronominal demonstrativ **Gr.** ὅμοιος (homoios) "același, asemănător". A doua parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** ζυγόν (zygon) "jug", asemănător cu subst. **Lat.** *iugum, iugi "jug"*. Termenul a fost descris prima dată în cartea *Mendel's Principles of Heredity* (Principiile mendeliene ale eredității) de către *William Bateson* (1861 – 1926) în 1902 și definit ca zigot dezvoltat din unirea a doi gameți de aceeași calitate. *Vide* **homozigot, genetică, zigot.**

hormon = substanță secretată direct în sînge de o glandă endocrină sau de o celulă nervoasă specializată. S-a format plecînd de la subst. **Gr.** ὁρμή (horme) "mișcare rapidă înainte, plecare de pe loc, impuls, zvîcnire", derivat de la vb. **Gr.** ὁρμάω (hormao).

humerus = os lung al brațului, care prezintă epifiza humerală superioară (conține capul humeral, colul anatomic, tuberculul mare, tuberculul mic, șanțul intertubercular sau culisa bicipitală și colul chirurgical), epifiza distală (condilul humeral cu capitul, trohlee, fosa radială, coronoidă și olecraniană și epicondilii medial și lateral) și corpul humeral aproape cilindric în porțiunea superioară și

prismatic triunghiular spre inferior. Provine de la subst. **Lat.** *humerus, humeri* "umăr, osul humerus", mai des folosit cu sensul de "umăr" în epoca clasică, precum în expresia *aliquid humeris ferre* "a purta ceva pe umeri".

Gregor Johann Mendel
(1822 – 1884)

William Bateson
(1861 – 1926)

H

I, Î

iatrogen = cuvîntul este format din două componente: prima provine de la subst. **Gr.** ἰατρός (iatros) "doctor", iar a doua parte, sufixul –*gen*, de la subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație" sau de la subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens. Substantivul ἰατρός (iatros) era numele uzual pentru a-l descrie pe doctor, provenind de la vb. **Gr.** ἰάομαι (iaomai) "a trata (medical), a îngriji, a vindeca". În ceea ce privește cuvîntul *iatrogen*, traducerea literală, cu sens peiorativ, ar fi "produs de doctor", cu referință la provocarea unei boli sau a unei afecțiuni în cadrul unui tratament. *Paracelsus* (1493 - 1541), pe numele său adevărat *Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim*, a fost printre primii care a folosit cuvîntul *iatrochimie*, teorie care concepea sănătatea și boala drept urmări ale echilibrelor sau ale dezechilibrelor chimice din corp. Acesta a vorbit despre tratarea bolilor cu substanțe chimice (tincturi de sulf, fier, amoniu, plumb, arsenic) pentru a restabili echilibrul chimic și a atenționat cu privire la toxicitatea medicamentelor. Avîntul iatrochimiei în secolul al XV-lea și al XVI-lea, cînd pentru tratamentul bolilor se foloseau din plin substanțe precum mercur, arsenic sau bromină, a reprezentat o cauză importantă de producere a afecțiunilor iatrogene. Pentru cele două cuvinte ἰατρός (iatros) și ἰάομαι (iaomai), exista o concurență din partea subst. **Gr.** θεραπευθτής (therapeutes) și a vb. **Gr.** θεραπεύω (therapeuo). Ambele pleacă de la baza semantică a subst. **Gr.** θεράπων (therapon) "servitor". Astfel, spre exemplu, vb. **Gr.** θεραπεύω (therapeuo) presupune a realiza îndatoririle unui servitor, fie într-un sens religios, de a servi un zeu, fie de a fi de ajutor unui prieten, unui personaj important, de unde, în final, se extinde și ajunge să însemne "a avea grijă de un bolnav". La fel, preia sensurile și subst. **Gr.** θεραπευτής (therapeutes) "cineva care servește pentru, care se ocupă de, care îngrijește" și θεραπεία (therapeia) "serviciu, îngrijire, tratament, terapie", cuvinte de la care s-au format în prezent *terapeut, terapeutic* sau *terapie*.

iatromecanică = s-a format din subst. **Gr.** ἰατρός (iatros) "doctor" și subst. **Gr.** μηχανή (mechane) "unealtă, mașinărie". Știința iatromecanicii a fost dezvoltată de *William Harvey* (1578 – 1657) sub influența filosofiei lui *René Descartes* (1596 -1650). A fost dezvoltată mai departe de *Santorio Santorio* (1561 – 1636), care în cartea *De statica medicina* (Despre medicina statică) din 1614 a făcut cercetări cantitative sistematice, inventînd termometrul, măsurînd organismul cu cîntarul și vorbind prima dată despre bilanțul

energetic al organismului. A inventat de asemenea și *pulsilogiul* pentru a măsura pulsul. Elevul lui *Galileo Galilei, Giovanni Alfonso Borelli* (1608 – 1679) a scris *De motu animalium* (Despre mișcarea animalelor) în care stabilea ca legi mecanice funcțiile de respirație, circulație și mișcare și explica anatomia și fiziologia mușchilor prin pîrghii (oasele) care acționau pe niște funii (mușchii).

icter = afecțiune caracterizată de colorația în galben a tegumentelor, a sclerei și a mucoaselor, din cauza hiperbilirubinemiei. Provine inițial din subst. **Gr.** ἴκτερος (ikteros) "gălbeneală, icter", apoi a fost împrumutat în latină, unde se găsesc adj. **Lat.** *ictericus* "icteric, atins de icter" și subst. **Lat.** *icterus, icteri* "grangur", o pasăre galbenă despre care, popular, se credea că, la vederea ei, un bolnav cu icter se poate vindeca. Deși în engleză există cuvîntul *icterus,* foarte rar utilizat, se preferă folosirea termenului *jaundice,* împrumutat din franceză de la cuvîntul *jaunisse* "gălbeneală, icter", la rîndul său derivat de la adjectivul *jaune* "galben". *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) a observat icterul la pacienți al căror ficat era dur și micșorat, cu margini neregulate, recomandînd ca tratament băi frecvente și abținerea de la consumul de mîncare grasă. *Aretaios* (Ἀρεταῖος, 81 – 138) presupunea și alte cauze pentru icter, anume în contextul afecțiunilor de splină, stomac, rinichi sau colon. *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) considera icterul drept o răspîndire a bilei în tot corpul, uneori dînd pielii o culoare foarte închisă, aproape neagră, alteori galbenă. Acesta recomanda ca tratament provocarea sîngerării sau consumul anumitor decocturi din plante medicinale. Interesantă este observația lui *Teophilus ibn Tuma* din Edesa (695 – 785) care a identificat cazuri de icter provocate de obstrucția prin calculi a canalului coledoc, dîndu-și seama empiric de consecințele colestazei.

idiopatic = termenul caracterizează o boală de cauză necunoscută sau care apare spontan. S-a format de la adj. **Gr.** ἴδιος (idios) "propriu, care aparține sieși", corespondentul său latinesc fiind *privus* "propriu" sau *privatus* "privat", și de la subst. **Gr.** πάθος (pathos) "experiență, suferință, pasiune", care la rîndul său provine de la vb. **Gr.** πάσχω (pascho) "a suferi, a îndura". Se folosește rar ca sinonime *criptogenetic* sau *criptogenic.*

ileon = segmentul distal al intestinului subțire, de la jejun pînă la valva ileo-cecală. Provine de la un substantiv din latina tîrzie *ileum, ilei* pentru a descrie ultima parte a intestinului subțire, format de la substantivul cu formă de plural **Lat.** *ilia, ilium* "mațe, intestine, măruntaie, pîntece".

ileus = sindrom de ocluzie intestinală funcțională la nivelul intestinului subțire (ileus adinamic, biliar, parazitic). Provine de la subst. Gr. εἰλεός (eileos) "obstrucție intestinală", folosit de către *Hippokrates* și *Aretaios* cu acest sens. *Carl von Rokitansky* (1804 – 1883) a fost primul care a identificat un ileus meconial. Medicul *Charles Hilton Fagge (1838 – 1883)* a descris boala la adulți în detaliu în cartea sa din 1886 *Principles and Practice of Medicine* (Principiile și practica medicinei).

iliac = osul iliac a primit denumirea de la *Andreas Vesalius* (1514 – 1564), prin sintagma *os ilium*, unde subst. **Lat**. *ilia, ilium* înseamnă "mațe, intestine, pîntece, burtă". Așadar *os ilium* însemna literal "osul burții", deoarece *ilium* este un genitiv plural. La un moment dat, se folosea ca sinonim *os lagonicum*, termen introdus de *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), atunci cînd spunea *τᾰ πλατέα λαγόνων ὀστᾶ* (ta platea lagonon osta) "oasele plate ale flancului", unde *ta platea osta* înseamnă "oasele plate", iar subst. **Gr**. *λαγών* (lagon) înseamnă "flanc". Pe de altă parte, mușchiul iliac, de formă triunghiulară, este situat în zona inghinală, cu origine în fosa iliacă și inserția pe trohanterul mic al femurului.

ima = cunoscută complet drept *arteria thyroidea ima* (tradusă literal *artera tiroidiană cea mai de jos*), apare la aproximativ 10% din oameni, putînd avea origine din aortă, din artera carotidă comună dreaptă, din artera subclavie dreaptă, sau din artera toracică internă. Numită în trecut artera lui Neubauer, după anatomistul *Johann Ernst Neubauer* (1742 – 1777), aceasta a fost descrisă în articolul *Arteria thyreoidea ima ex arcu aortae producta* (Artera tiroidiană cea mai de jos, ieșită din arcul aortic), apărut post-mortem în 1786 în *Opera Anatomica Collecta* a aceluiași autor. Cel care a identificat-o primul, totuși, a fost *Henricus Albertus Nicolai* în *De directione vasorum* (Despre traseul vaselor), în anul 1747. Deoarece această arteră își are originea, de obicei, mai jos de tiroidă, fiind și inconstantă, i s-a adăgat adjectivul **Lat**. *imus* "cel mai de jos", cu forma de feminin **Lat**. *ima*.

impar = provine de la adj. **Lat**. *impar, imparis* "nepreche, impar", dar, prin extensie, poate însemna și "inegal, inferior".

implantare = cuvîntul s-a format de la vb. **Lat**. *planto, plantare* "a planta", pătruns în limba română pe filieră franceză *implanter* "a implanta, a insera". În embriologie, termenul se folosește ca sinonim pentru *nidație*: fixarea oului de mucoasa uterină după 6-8 zile de la procesul fecundării, în stadiul de blastocist.

impresiune = cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *impressio, impressionis* "întipărire, imprimare, presiune", derivat de la vb. **Lat**. *imprimo, imprimere, impressi, impressum* "a apăsa, a aplica, a imprima".

inaniție = stare patologică caracterizată prin pierderea excecesivă în greutate, ca urmare a lipsei aportului alimentar sau a unei boli intestinale care împiedică digestia ori asimilarea substanțelor nutritive. Sensul primar al adj. **Lat**. *inanis* este "gol, care nu are nimic înăuntru sau asupra lui", similar cu adj. **Lat**. *vacuus* "fără nimic înăuntru" și opus adjectivului **Lat**. *plenus* "plin". Prin derivare, se obține subst. **Lat**. *inanitas, inanitatis* "spațiu gol, vid" sau subst. **Lat** *inanitio, inanitionis* "goliciune, nemîncare, inaniție".

incizie = Provine de la vb. **Lat**. *incido, incidere, incidi, incisum [in + caedo "a reteza"]* cu sensul de "a face o tăietură, a cresta", de la care se obțin subst. **Lat**. *incisio,*

I, Î

incisionis "tăietură, incizie" și subst. **Lat**. *incisura, incisurae* "incizură, crestătură, linie (în palmă), nervură (la frunze), dîră, contur".

incizură = termenul se folosește în anatomie pentru a descrie o formațiune cu aspect scobit sau crestat (incizura jugulară, incizura claviculară, incizura ischio-pubiană). Provine de la subst. **Lat**. *incisura, incisurae* "incizură, crestătură, linie (în palmă), nervură (la frunze), dîră, contur". *Vide* **incizie**.

incontinență = lipsa capacității de control voluntar al unui proces declanșat inițial automat (incontinență urinară, incontinență anală). Provine de la subst. **Lat**. *incontinentia, incontinentiae* "incontinență (de urină), nestăpînire (a unei porniri)", format de la vb. **Lat**. *contineo, continere* "a ține laolaltă, a conține", alături de sensul pe care prepoziția *in* "în, înăuntru" îl adaugă. În ceea ce privește incontinența urinară, *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a bănuit cauza acesteia ca fiind o leziune spinală, iar *Avicenna* (980 – 1037) a completat teoria, adăugînd că leziunea spinală provoacă relaxarea sfincterului vezical, ducînd astfel la pierderea necontrolată de urină.

incudomaleolar = termenul se referă la articulația sinovială dintre ciocan și nicovală din urechea medie (*cavum tympani*), cu rol în transferul vibrațiilor către urechea internă. Este format din subst. **Lat**. *incus, incudis* "nicovală" și din subst. **Lat**. *malleus, mallei* "ciocan, măciucă".

incudostapedial = articulația sinovială dintre nicovală și scăriță din urechea medie (*cavum tympani*), cu rol în transferul vibrațiilor către urechea internă. Pe prima poziție se află subst. **Lat**. *incus, incudis* "nicovală". Al doilea termen provine de la un cuvînt format în latina medievală sau modernă *stapedius, stapedii*, neatestat ca atare în dicționare. Etimologia sa este incertă. Este tradus drept "scăriță" și se presupune că *stapedius* s-a format de la un cuvînt din vechea germană de sus, *staph* "scăriță (de șa)", ori provine dintr-o combinație a două cuvinte latinești: posibil vb. **Lat**. *sto, stare* "a sta" și subst. **Lat**. *pes, pedis* "picior". Creditul descoperirii osului stapedian este împărțit între doi anatomiști. Primul este anatomistul spaniol *Pedro Jimeno* (1515 – 1551), care a audiat cursurile lui *Andreas Vesalius* la Padova, cu puțin înainte de publicarea operei acestuia *De humani corporis fabrica* (Despre structura corpului uman). *Pedro Jimeno* s-a ghidat în cercetările sale anatomice avîndu-i mereu aproape pe *Galen* și pe *Andreas Vesalius*, care l-au inspirat să scrie principala sa operă *Dialogus de re medica* (Dialog despre practica medicală) în 1549, unde realizează o descriere a anatomiei umane sub forma unui dialog între *cetățeanul Gaspar* și *medicul Andrés*. Al doilea, care probabil a descoperit osul stapedian independent și aproximativ în aceeași perioadă, este *Giovanni Filippo Ingrassia* (1510 – 1580), doctor, profesor de anatomie și, la rîndul său, student al lui *Vesalius*. În 1546, în cartea sa *In Galeni librum de ossibus doctissima et expectatissima commentaria* (Comentarii preaînvățate și mult așteptate împotriva cărții *De ossibus* a lui Galen) descrie structura

și localizarea osului sfenoid, ale etmoidului și ale majorității oaselor craniului, în mare detaliu, descoperind la rîndul său existența celui de-al treilea os al urechii medii. Cartea sa, deși scrisă în 1546, a fost publicată postum în 1603.

incus = os al urechii medii, aproximativ de forma unei nicovale, format dintr-un corp și două apofize. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *incus, incudis* "nicovală".

index = termenul este folosit în anatomie de la subst. **Lat.** *index, indicis* cu sensul de "deget arătător", acesta mai însemnînd și "denunțător, spion", "indiciu, semn" sau "listă, indice, titlu de carte". Pleiada de sensuri provine de la vb. **Lat.** *indico, indicare* "a arăta, a face cunoscut, a indica", care are la bază vb. **Lat.** *dico, dicere* "a spune". Acesta din urmă are aceeași origine ca vb. **Gr.** δείκνυμι (deiknymi) "a arăta". Radicalul Indo-European de la care aceste două verbe provin este **deyk-* "a arăta".

inductor = provine de la subst. **Lat.** *inductor, inductoris* "cel care introduce, îndrumă, aplică", format la rîndul său de la subst. **Lat.** *inductio, inductionis* "aducere, introducere, înclinație, demonstrație" și de la vb. **Lat.** *induco, inducere, induxi, inductum* "a duce în, a introduce".

indusium = provine de la subst. **Lat.** *indusium, indusii,* care era "un veșmînt pus pe deasupra". *Vide* **griseum**.

inel = provine de la subst. **Lat.** *anellus, anelli* "inel", formă de diminutiv de la subst. **Lat.** *anus, ani* "inel". În latină mai există omonimele *anus, ani* "inel, anus" și *anus, anus* "bătrînă".

inervație = distribuția unui nerv într-un țesut sau organ. Are la bază subst. **Lat.** *nervus, nervi* "tendon, ligament, nerv", dar ajunge să desemneze orice obiect făcut din fibre, din tendoane "coardă de arc, de instrument muzical".

infarct = provine de la vb. **Lat.** *infarcio (infercio), infarcire, infarsi, infarctum* "a îndesa, a umple prea mult". De la ultima formă menționată, aceea de participiu perfect *infarctum,* s-a creat subst. **Lat.** *infarctus, infarcti,* în latina modernă, pentru a servi limbajului medical, cu același sens din prezent. De-a lungul secolului al XIX-lea s-a crezut că tromboza arterelor coronare provoacă întotdeauna moarte subită. S-au realizat anumite experimente pe animale, în care prima artera coronară era ligaturată, apoi se făceau cercetări, post-mortem, asupra afectării mușchilor cardiaci. *Ludolph von Krehl* (1861 – 1937), în cartea sa *Die Erkrankungen des Herzmuskels* (Bolile mușchilor cardiaci) publicată în 1901, afirma că tromboza coronarelor nu provoacă întotdeauna moarte subită, ci, ca urmare a infarctizării, se poate complica și prin formarea unui anevrism ventricular sau a unei rupturi miocardice. În lucrări importante, relația de cauzalitate dintre tromboza arterelor coronare și infarct era pusă în evidență. Medicul canadian *William Osler* (1849 – 1919) scria în cartea sa *The Principle and Practice of Medicine* (Principiul și practica medicinei) din 1892 următoarele cu privire la arterele coronare: *The blocking of one of these vessels by a thrombus or an embolus leads to a condition which*

I, Î

is known as anaemic necrosis, or white infarct. This is most commonly seen in the left ventricle and in the septum, in the territory of distribution of the anterior coronary artery (Obstrucționarea unuia dintre aceste vase de către un tromb sau un embol duce la afecțiunea numită necroză anemică sau infarct alb. Aceasta se observă cel mai des în ventriculul stîng și în sept, teritoriul de distribuție a arterei interventriculare anterioare, ramură din coronara stîngă). Patologul american *Ludwig Hektoen* (1863 – 1951), într-un articol numit *Infarction of the Heart* (Infarctizarea inimii) din 1899, spunea: *While cardiac infarction may be caused by embolism, it is caused much more frequently by thrombosis, and thrombosis again is usually secondary to sclerotic changes in the coronaries* (În timp ce infarctul poate fi cauzat de embolism, este provocat mult mai des de către tromboză, aceasta fiind urmarea modificărilor structurii peretelui coronar). Marele cardiolog american *William Dock* a fost printre primii doctori care au diagnosticat infarctul miocardic la un pacient care încă mai trăia, publicîndu-și observațiile în articolul *Notes on the coronary arteries* (Însemnări despre arterele coronare) în 1896; de-a lungul carierei sale, *Dock* a influențat multe generații de diagnosticieni, abordînd clinic pacienții prin metode inovative de palpare și auscultație. De la acesta este cunoscut *murmurul Dock,* care apare într-o stenoză severă a arterei coronare descendente stîngi, ramură interventriculară anterioară a arterei coronare stîngi, de tip diastolic, fiindcă arterele coronare se umplu în diastolă; suflul este, așadar, diastolic și în descrescendo, similar într-o măsură cu suflul de regurgitație aortică. În 1910, *Vasilii Parmenovici Obratsov* (1849 – 1851) a oferit prima descriere clinic corectă a unui infarct miocardic acut, non-fatal, la un pacient cu tromboză de artere coronare. În continuarea acestor studii, *James Herrick* descrie în 1912 simptomele și semnele clasice ale unui infarct miocardic acut în articolul *Clinical features of sudden obstruction of the coronary arteries* (Trăsăturile clinice ale obstrucției acute a arterelor coronare), făcînd în același timp referiri la eforturile predecesorilor săi în domeniul cardiologiei: *I have been surprised at the preservation of bodily strength that is often manifested. Patients occasionally walk about within a few hours after such a seizure and within a few days may be out of doors trying to attend to business... As in so many other conditions the first essential is to think of this condition as a possibility and to rid the mind of the notion that such a diagnosis is only possible at autopsy* (Am fost surprins de păstrarea forței corpului care se observă lesne. Pacienții merg de obicei după cîteva ore de la o criză și după cîteva zile pot ieși pe ușă încercînd să își reia treburile. Ca în multe alte afecțiuni, primul lucru important este să ne gîndim la această afecțiune ca fiind doar o posibilitate și să nu ne gîndim la faptul că un astfel de diagnostic este posibil doar la autopsie). După aceea, confirmarea obiectivă grafică a fost realizată de *Fred Smith* (1888 – 1946), care a arătat în 1918 modificările pe ECG asociate cu ligaturarea anumitor artere coronare la cîini. La oameni, *Harold Ensign Bennet Pardee* (1886 – 1973) a descris schimbările electrocardiografice specifice infarctului miocardic acut în 1920 în

articolul *An electrocardiographic sign of coronary artery obstruction* (Un semn electrocardiografic al obstrucției arterei coronare), reunindu-și mai tîrziu toate observațiile în cartea sa principală *Clinical Aspect of the Electrocardiogram* (Aspecte clinice ale electrocardiogramei) publicată în 1928.

inferior = provine de la adj. **Lat.** *inferior* sau *inferius*, care este o formă de adjectiv comparativ provenită de la adj. **Lat.** *inferus* "de jos, de sub pămînt, din infern". Astfel, adj. **Lat.** *inferior* ajunge să însemne "mai jos, mai mic, inferior", dînd chiar posibilitatea formării subst. **Lat.** *inferior, inferioris* "cel inferior (într-o ierarhie, într-o funcție)".

infraspinos = prima poziție o ocupă *infra,* folosit și ca adv. **Lat.** *infra* "în partea de jos, mai jos (ca loc), după (ca timp)", dar și ca prepoziție "mai jos de, după". Pe a doua poziție se află adj. **Lat.** *spinosus* "acoperit de spini, spinos" sau "care ține de șira spinării", unde subst. **Lat.** *spina, spinae* înseamnă "spin, țep, șira spinării". Mușchiul, cunoscut prin sintagma *musculus infraspinatus,* își are originea în fosa infraspionoasă a scapulei, cu inserția în partea medială a tuberculului mare humeral, vascularizat de arterele suprascapulară și scapulară circumflexă, inervat de nervul suprascapular. Mușchiul infraspinos realizează rotația laterală a brațului și stabilizează poziția humerusului.

infundibulum = substantivul **Lat.** *infundibulum, infundibuli* "pîlnie, coșul morii" provine de la vb. **Lat.** *infundo, infundere, infusi, infusum* "a vărsa în, a stropi, a revărsa". În medicină este folosit în multiple contexte: *infundibulum* ca tijă a pituitarei (conexiunea anatomică dintre hipotalamus și neurohipofiză); *infundibulum* al firului de păr; *infundibulum* sau *conus arteriosus* al ventriculului drept; din *infundibula* pelvisului renal trece urina prin calicele mare și calicele mici; uneori *sacii alveolari* erau numiți *infundibula;* în cadrul unui carcinom, *infundibulum* este tija vasculară care asigură fluxul sangvin al tumorii; la nas există *infundibulum* etmoidal care este cel mai important, fiind locul de vărsare al *infundibulum* frontal și *infundibulum* maxilar; la ovar *infundibulum* trompei uterine este situat lîngă oviductul ovarului; iar la vezicula biliară *infundibulum* veziculei este partea cea mai apropiată de ductul cistic, des dilatată și loc obișnuit de adunare a calculilor.

inghinal = provine de la un adj. **Lat.** *inguinalis* din latina tîrzie, derivat de la subst. **Lat.** *inguen, inguinis* "vintre, parte de jos a pîntecelui, zona inghinală". Hernia inghinală este o boală care apare menționată încă din jurul anului 1550 a.Chr. în papirusul egiptean *Ebers,* care făcea referire la umflarea zonei inghinale în urma tusei și oferea recomandări pentru tratament, prin tăieturi succesive în acel loc, pentru a scarifica și întări țesutul prin care hernia protruzionează. Numele papirusului de 20 de metri provine de la egiptologul german *Georg Ebers,* cel care a descoperit în 1873 scrierea de aproximativ 110 pagini în ruinele orașului Teba. S-a stabilit că papirusul a fost scris în 1550 a. Chr. și este, de fapt, copia unui papirus vechi datînd din anii 2830-2500 a. Chr, pe vremea construirii celor trei

I, Î

piramide. În *Corpus Hippocraticum*, hernia avea două etiologii: dacă persoana bea apă din rîuri mari, sau dacă suferea un traumatism în zona burții. Medicii din perioada alexandrină, după cum menționează și *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) în *De re medica* (Despre practica medicală), foloseau anestezie cu extract din mandragoră și încercau să obțină hemostază prin ligaturarea vasculară în operația unei hernii, dar, adăuga *Celsus*, este posibil ca prin această procedură să salvezi de la necroză și testiculele, care de regulă erau îndepărtate în timpul operației. *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), obișnuit să trateze rănile gladiatorilor, descria hernia ca fiind o ruptură a peritoneului și ca o supraîntindere a fasciilor și a mușchilor abdominali și o trata prin ligaturarea sacului de hernie, împreună cu ligaturarea funiculului spermatic și rezecția testiculelor. *Paulos Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) trata hernia fără rezecția testiculară, deschizînd hernia, mai întîi, reducînd-o, apoi aplicînd suturi multiple deasupra sediului de herniere, încercînd să obțină scarificare și să întărească țesutul. *Albucasis*, în cartea sa *al-Tasrif*, recunoaște faptul că unele hernii se pot reduce spontan, dar, în timp, lăsate netratate, pot deveni "permanente" prin dezvoltarea de aderențe; în traducere engleză, *Albucasis* scria: *Let the patient lie on his back, in front of you; make a transverse incision of approximately three finger 'breaths', over the neck of the inguinal swelling and dissect the subcutaneous membranes. Then take a wooden stiletto and apply it on the top side of the peritoneal sac, so as to reduce it in the interior of the abdomen; use two good sutures above the stiletto and knot them; then remove the wooden stiletto with care not to section the peritoneum, nor to touch the testicle, as I teached you previously; continue by applying a normal wound dressing; when the sutures fall off, the wound is infecting and the peritoneal retraction prevent recurrence. Cauterisation has the most beneficial effects in the inguinal region.* (Lasă pacientul să stea pe spate, în fața ta. Realizează o incizie transversală pe o lungime de aproximativ trei degete deasupra umflăturii inghinale și disecă membranele subcutanate. Apoi ia un stilet de lemn și aplică în extremitatea superioară a sacului peritoneal pentru a reduce hernia în interiorul abdomenului. Folosește două suturi deasupra stiletului de lemn și leagă-le. Apoi îndepărtează stiletul de lemn cu grijă, pentru a nu secționa peritoneul sau pentru a nu atinge testiculul, după cum te-am învățat. Continuă procedura aplicînd un pansament normal pentru o rană. Dacă suturile vor cădea, atunci rana s-a infectat, iar retracția peritoneală va preveni reapariția herniei. Cauterizarea are efectele cele mai bune în regiunea inghinală).

inimă = în limba română cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *anima, animae* "aer, răsuflare, duh, ființă, suflet". În celelalte limbi romanice își păstrează sensul de "suflet, spirit", ca în italiană *anima*, în catalană *arma*, în franceză **âme**, în spaniolă și portugheză *alma*. Doar în română se trece de la sensul de *suflet* la cel de *inimă* ca organ, în care rezidă totuși nuanța de spiritualitate în unele sensuri, fiind un cuvînt înzestrat cu multiple nuanțe metaforice.

inion = punct craniometric în plan median, situat pe protuberanța occipitală externă. Provine de la subst. **Gr.** ινίον (inion) "ceafă, mușchii cefei, os occipital", parțial similar în sens cu subst. **Lat.** *occiput, occipitis* "ceafă". Sensul cu care era folosit cel mai des era acela de *os occipital*, dar, mai tîrziu, cuvîntul ajunge să se specializeze pentru a descrie punctul aflat la extremitatea postero-inferioară a osului occipital, sens pentru care se întrebuința sintagma sinonimică *protuberantia occipitalis externa*. *Inionul* se folosește ca punct important în sistemul de înregistrare EEG.

inodor = care nu emană miros. Provine de la adj. **Lat.** *inodorus* "fără miros, inodor, fără simțul mirosului".

inserție = punctul de fixare a unui segment de organ sau a unui organ pe o altă structură anatomică. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *insertio, insertionis* "inserție (anatomică), altoire", derivat, cu sensul anatomic, de la vb. **Lat.** *insero, inserere, inserui, insertum* "a vîrî, a introduce, a insera".

insipid = care nu are gust. S-a format de la adj. **Lat.** *insipidus* "fără savoare, fad, insipid".

inspecție = cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *inspectio, inspectionis* "privire, examinare, inspecție", derivat de la vb. **Lat.** *inspecto, inspectare* cu aceleași sensuri, ambele provenind de la vb. **Lat.** *inspicio, inspicere, inspexi, inspectum* "a privi în, a privi atent, a cerceta îndeaproape". La acesta din urmă, se observă prepoziția *in* "în", adăugată formei verbale *specio, specere, spexi, spectum* "a privi, a vedea". Această formă a verbului este mai veche în latină și mai puțin folosită, față de forma frecventativă a vb. **Lat.** *specto, spectare* "a privi atent, a se uita, a lua seama".

insulă = are forma unui structuri anatomice care conține grupuri celulare sau un tip de țesut diferit de țesutul înconjurător (insulele Langerhans ale pancreasului, insula cortexului cerebral care acoperă corpul striat). Provine de la subst. **Lat.** *insula, insulae* cu primul sens "insulă", dar, prin extensie figurativă, poate desemna și "un grup de case" înconjurat de străzi care îl izolează de restul orașului.

integument = sinonim pentru tegument, piele. S-a format de la subst. **Lat.** *integumentum, integumenti* "acoperămînt, veșmînt, învelitoare", care provine de la subst. **Lat.** *tegumentum, tegumenti* "înveliș, acoperămînt" și de la vb. **Lat.** *tego, tegere, texi, tectum* "a acoperi, a înveli".

intercalat = descrie o structură anatomică situată între alte două structuri. Sensul se regăsește în următoarea familie de cuvinte: subst. **Lat.** *intercalatio, intercalationis* "intercalare", vb. **Lat.** *intercalo, intercalare* " a intercala (o zi, o lună în calendar)" și adj. **Lat.** *intercalaris* "intercalat".

intercostal = s-a format prin adăugarea prepoziției **Lat.** *inter* "între, printre" la subst. **Lat.** *costa,costae* "coastă". Mușchii intercostali ocupă spațiul dintre coaste, cei externi fiind situați superficial, cu rolul de a ridica coastele în timpul inspirului, iar cei

I,Î

interni fiind situați profund, cu rol de a coborî coastele în expir.

interdigitație = unirea unor structuri prin procese asemănătoare întrepătrunderii degetelor ambelor mîini. Este format de la adj. **Lat.** *digitatus* "care are degete", precedat de prepoziția **Lat.** *inter* "între, printre".

intermediar = cuvîntul provine de la adj. **Lat.** *intermedius*, "interpus, intercalat", format de la adj. **Lat.** *medius* "de mijloc, la mijloc, mijlociu", alături de nuanța semantică a prepoziției *inter* "între, printre".

intern = s-a format de la adj. **Lat.** *internus* "intern, interior", folosit uneori ca substantiv colectiv **Lat.** *interna, internorum* "intestine".

I,Î

intersecție = cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *intersectio, intersectionis* "metopă", folosit mai ales în limbajul arhitecturii, are la bază subst. **Lat.** *sectio, sectionis* "tăiere, operație, secțiune" și vb. **Lat.** *seco, secare, secui, secutum* "a tăia". Prepoziția *inter* "între, printre" adaugă nuanța străbaterii.

interstițiu = țesut conjunctiv de susținere a unui organ parenchimatos. Provine de la subst. **Lat.** *interstitio, interstitionis* "spațiu între, interval, încetare" sau de la subst. **Lat.** *interstitium, interstitii*, "interstițiu, interval", ambele formate de la vb. **Lat.** *sisto, sistere, stiti, statum* "a face să stea, a așeza", cu participiul perfect *status* "stabilit, fixat".

intervertebral = s-a format de la subst. **Lat.** *vertebra, vertebrae* "articulație, încheietură, vertebră", derivat de la vb. **Lat.** *verto, vertere, versi, versum* "a întoarce". Sensul anatomic de "vertebră" pentru *vertebra, vertebraae* a fost dat de către *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.). Mai există subst. **Lat.** *vertebrum, vertebri* "os iliac", corespunzătorul subst. **Gr.** ἰσχίον (ischion).

intestin = porțiune a tubului digestiv, cuprinsă între stomac și anus, împărțită în intestinul subțire și intestinul gros. Provine de la subst. **Lat.** *intestinum, intestini* "intestin", folosit mai ales la plural *intestina, intestinorum* "mațe, pîntece, burtă". Alături de acesta mai există adj. **Lat.** *intestinus* "lăuntric, intern, interior", ambele cuvinte fiind derivate de la adverbul **Lat.** *intus* "înăuntru". Se foloseau des sintagmele *intestinum summum* "duoden", *intestinum medium* "mezenter" sau *ex intestinis laborare* "a avea crampe la stomac".

intimă = desemnează tunica internă a peretelui vascular al unei artere sau al unei vene, ori stratul intern al unor organe. S-a format adj. **Lat.** *intimus* "cel mai dinăuntru", acesta fiind forma de adjectiv superlativ de la **Lat.** *interior* sau *interius* "mai dinăuntru, mai interior".

intracranial = care este localizat înăuntrul craniului. S-a format de la subst. **Gr.** κρανίον (kranion) "cap, craniu", precedat de prepoziția *intra* "înăuntrul", care adaugă nuanța străbaterii.

intrafusal = fibra musculară intrafusală reprezintă fibra striată specializată pentru recepția stimulilor proveniți din interiorul corpului (proprioceptor), transmițînd informațiile kinestezice

musculare referitoare la gradul de întindere a mușchiului. Cuvîntul s-a format prin adăugarea prepoziției **Lat**. *intra* "înăuntrul" la subst. **Lat**. *fusus, fusi* "fus" (*fusum torquere* "a răsuci fusul"). Termenul se poate folosi și pentru structuri din interiorul fusului neuromuscular (terminații nervoase, fibre musculare etc.)

intrinsec = de la adv. **Lat**. *intrinsecus* "pe dinăuntru, înăuntru".

introit = pătrunderea într-o cavitate sau orificiu. Provine de la subst. **Lat**. *introitus, introitus* "intrare", format de la vb. **Lat**. *introeo, introire* "a intra".

intumescență = formațiune anatomică cu aspect umflat, tumefiat. S-a format de la vb. **Lat**. *intumesco, intumescere* "a se umfla, a se mări, a crește".

invaginare = pătrunderea unei porțiuni sau segment dintr-un organ flexibil în el însuși (invaginare intestinală). Cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *vagina, vaginae* "teacă de sabie, înveliș, păstaie" și, în anatomie, "vagin".

inversiune = rearanjarea unui cromozom în care un segment este inversat capăt la capăt, rezultînd într-o schimbare a ordinii genelor (inversiunea paracentrică nu include centromerul, cu ambele rupturi apărute pe un singur braț; inversiunea pericentrică include centromerul și există puncte de ruptură pe ambele brațe). Provine de la subst. **Lat.** *inversio, inversionis* "inversiune, alegorie", cu vb. **Lat**. *inverso, inversare* "a întoarce pe toate părțile", ambele avînd la bază vb. **Lat**. *verto, vertere* "a întoarce, a răsturna".

iodopsină = s-a format din adj. **Gr**. ἰοειδής (ioeides) "violet", derivat de la subst. **Gr**. ἴον (ion) "violetă (floare)", și din subst. **Gr**. ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție". Proteinele din familia retinilidenelor, numite și opsine, reprezintă un grup proteic care folosește retinalul în calitate de cromofor pentru receptarea luminii. De-a lungul evoluției există două categorii distincte de opsine. Prima categorie o reprezintă cele care se întîlnesc, îndeosebi, la procariote și alge, care folosesc canale ionice și pompe, numite și tipul cromofor microbian. A doua categorie este opsina cuplată cu proteina G, întîlnite la vertebrate: acestea leagă izomerul 11-cis retinal și îl fotoizomerizează în starea all-trans în urma receptării fotonilor. Opsinele animale se mai găsesc în pielea amfibienilor, în glandele pineale ale șopîrlelor sau ale păsărilor și în hipotalamusul broaștelor. Dacă rodopsina este responsabilă de vederea nocturnă, iodopsina, analog de rodopsină, realizează vederea diurnă. La oameni există 3 tipuri diferite de iodopsine, cele care conțin complexe proteice de pigment fotopsină I, II sau III împreună cu retinal: eritrolab (fotopsina I + retinal) care are absorbție maximă pentru roșu, clorolab (fotopsina II + retinal) cu absorbție pentru verde și cianolab (fotopsina III + retinal) pentru culoarea albastru. Opsinele au fost descoperite de către *Geroge Wald* (1906 – 1997) de-a lungul unui șir de cercetări începute după 1950: acesta a observat vitamina A în componența retinei, apoi a reușit

I, Î

să extragă pigmenții din retină și să le analizeze absorbția undelor de lumină la spectrofotometru. Mai tîrziu, prin evoluția microspectrofotometriei, a reușit să măsoare absorbția direct din celule, nu din extract de pigmenți.

ipsilateral = de aceeași parte a corpului. S-a format de la pronumele de identitate **Lat.** *ipse* "însumi, însuți, însuși" și de la adj. **Lat.** *lateralis* "de latură, de o parte, de șold", în sens anatomic avînd nuanța "de aceeași parte". Are antonimul în limba română *contralateral*.

iris = structură oculară, ca parte a uveei, de forma unui disc. Este o diafragmă opacă cu suprafața sa posterioară aflată anterior de cristalin, separînd camerele anterioară și posterioară, iar partea sa centrală prezintă o perforație circulară, pupila. Se găsește cuvîntul atît în forma subst. **Gr.** ἶρις (iris), cît și în subst. **Lat.** *iris, iridis*, ambele cu același sens "curcubeu". I se atribuie omului de știință, eclectic cercetător, *Paolo Sarpi* (1552 – 1623) faptul de a fi descoperit proprietățile contractile ale irisului. Se spune că *William Cheselden* (1688 – 1752), anatomist și chirurg, printre tehnicile inventate de a trata cataracta, a realizat prima operație de iridectomie parțială pentru a crea o pupilă artificială, într-un caz de irită cronică. Cel care a denumit boala ca atare, *irită*, a fost *Johan Adam Schimdt* (1759 – 1809) în articolul din 1801 *Über Nachstar und Iritis nach Staaroperationen* (Despre cataractă și irită postoperator). *Schimdt* împreună cu *Karl Gustav Himly* (1772 – 1837) au înființat prima revistă medicală din Germania în 1802, *Ophthalmologische Bibliothek*.

ischemie = reducerea fluxului de sînge și diminuarea aportului de oxigen într-un teritoriu tisular sau la nivelul unui întreg organ. Termenul s-a format de la vb. **Gr.** ἴσχω (ischo) "a ține, a opri" și de la subst. **Gr.** *αἷμα* (haima) "sînge". Mai există în greacă adj. **Gr.** ἴσχαιμος (ischamos) " care oprește sîngele" care se apropie ca sens de definiția ischemiei.

ischiofemural = are pe prima poziție subst. **Gr.** ἰσχίον (ischion) "ischion, os iliac", urmat de subst. **Lat.** *femur, femoris* "coapsă", care se mai folosește cu același sens și în forma subst. **Lat.** *femen, feminis*.

ischion = os cuprins în partea inferioară a osului coxal. Provine de la subst. **Gr.** ἰσχίον (ischion) "ischion, os iliac", care își are corespondent în subst. **Lat.** *vertebrum, vertebri* "os iliac". *Vide* **intervertebral**.

istm = partea îngustată sau gîtul unui organ (istm tiroidian, istm faringian). Provine de la subst. **Gr.** ἰσθμός (isthmos) "istm", care descrie orice loc de trecere îngust.

încapsulat = care se află închis într-o capsulă. De la subst. **Lat.** *capsula, capsulae* "cutiuță".

închistat = care se află închis într-un chist. Provine de la subst. **Gr.** κύστις (kystis) "bășică, pungă, vezică".

I,Î

J

jejun = porțiune a intestinului subțire, aflată între duoden și ileon. Provine de la subst. **Lat.** *ieiunium, ieiunii* "nemîncare, post, foame", înrudit cu adj. **Lat.** *ieiunus* "nemîncat, înfometat, gol". Porțiunea anatomică a intestinului subțire are această etimologie, datorită observației că la persoanele decedate, în urma proceselor de îmbălsămare care se practicau uneori, acea porțiune intestinală se golea mereu după deces. Alte cuvinte înrudite, de la aceeași temă, sînt vb. **Lat.** *ieiuno, ieiunare* "a se abține de la mîncare, a posti" și vb. **Lat.** *iento, ientare* "a prînzi".

jejunostomie = procedură chirurgicală prin care jejunul este deschis la peretele abdominal. Format de la subst. **Lat.** *ieiunium, ieiunii* "nemîncare, post, foame" și subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", de la vb. **Gr.** τέμνω (temno) "a tăia", sens regăsit în sufixul *-tomie*.

jug = creastă sau șanț care leagă două părți ale unui os. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *iugum, iugi* "jug". În domeniul lingvisticii comparate indo-europene, cuvîntul "jug" se folosește adesea ca exemplu didactic. Are la bază radicalul Indo-European ***yeug-*** "a uni", care la rîndul său formează radicalul ***yugom**. De la acesta din urmă se formează în latină *iugum,* în greacă ζυγόν (zygon), în hitită *iukan,* în lituaniană *jungas,* în vechea engleză *geoc,* în vechea germană *joh,* în vechea persă *yug,* în sanscrită *yuga;* cîteva exemple menite să arate cîte puțin din ceea ce înseamnă practic descendența indo-europeană.

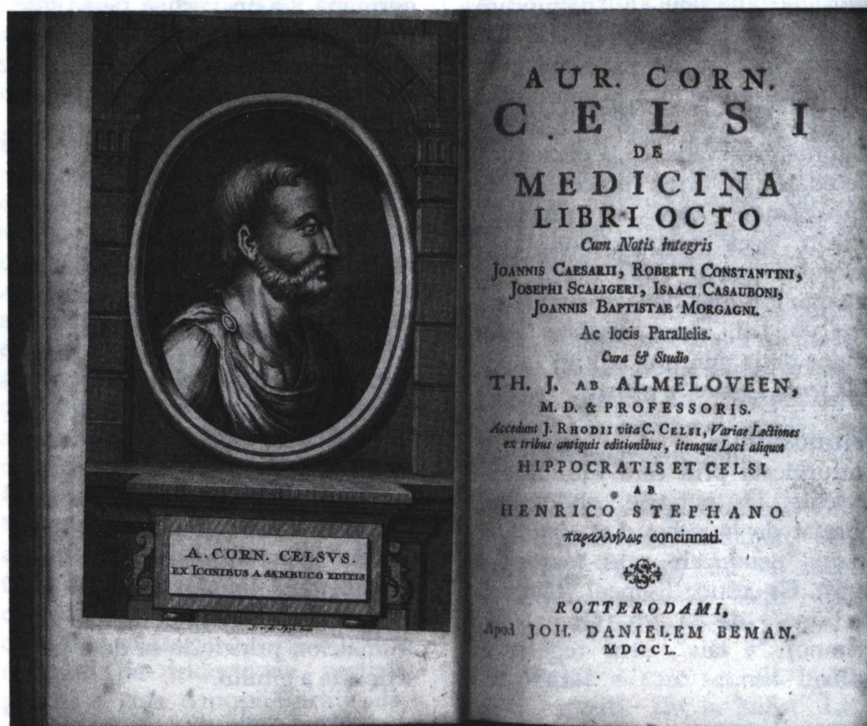
jugal = provine de la adj. **Lat.** *iugalis* "care ține de jug", cu denumirea anatomică de "os zigomatic" dată de *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) prin sintagma **Lat.** *os iugale* (os zigomatic sau malar).

jugular = cuvîntul are la bază subst. **Lat.** *iugum, iugi* "jug". În latina tîrzie s-au format subst. **Lat.** *iugulum, iuguli* "gît, gîtlej" și adj. **Lat.** *iugularis* "care ține de gît, care se află în zona gîtului", ajungînd ulterior în medicină să desemneze *vena jugulară.* Jugular provine de la imaginea așezării jugului pe gîtul animalelor, prinzîndu-se de-o parte și de alta a gîtului.

juxtaglomerular = cuvîntul începe prin prepoziția **Lat.** *iuxta* "lîngă, în apropiere de", alipită substantivului **Lat.** *glomerulus, glomeruli,* "glomerul". *Vide* **glomerul**. *Norbert Goormaghtigh* (1890–1960) a descoperit aparatul juxtaglomerular. Patologul belgian avea ca domeniu de interes endocrinologia, în special glandele suprarenale, rinichii, etiologia hipertensiunii

și carcinogeneza. A publicat 10 lucrări între 1932 și 1945 doar despre aparatul juxtaglomerular. În prima lucrare despre acest subiect, *Goormaghtigh* descrie în detaliu celulele afibrilare din arteriolele juxtaglomerulare, în cazul unei paciente de 8 ani care a murit de febră în contextul scarlatinei. A descris un al doilea tip celular la nivelul aparatului juxtaglomerular, numit colectiv prin termenul *lacis*, datorită proceselor lor în formă de rețea și care interacționau cu membrana bazală.

juxtapoziție = s-a format prin adăugarea prepoziției **Lat.** *iuxta* "lîngă, în apropiere de" la subst. **Lat.** *positio, positionis* "punere, folosire, poziție".

AUR. CORN.
CELSI
DE
MEDICINA
LIBRI OCTO
Cum Notis integris
JOANNIS CAESARII, ROBERTI CONSTANTINI,
JOSEPHI SCALIGERI, ISAACI CASAUBONI,
JOANNIS BAPTISTAE MORGAGNI.
Ac locis Parallelis.
Cura & Studio
TH. J. AB ALMELOVEEN,
M. D. & PROFESSORIS.
Accedunt J. RHODII vita C. CELSI, Variae Lectiones ex tribus antiquis editionibus, itemque Loci aliquot
HIPPOCRATIS ET CELSI
AB
HENRICO STEPHANO
παραλλήλως concinnati.

ROTTERODAMI,
Apud JOH. DANIELEM BEMAN.
MDCCL.

Aulus Cornelius Celsus (25 a. Chr. – 50 p. Chr.)

K

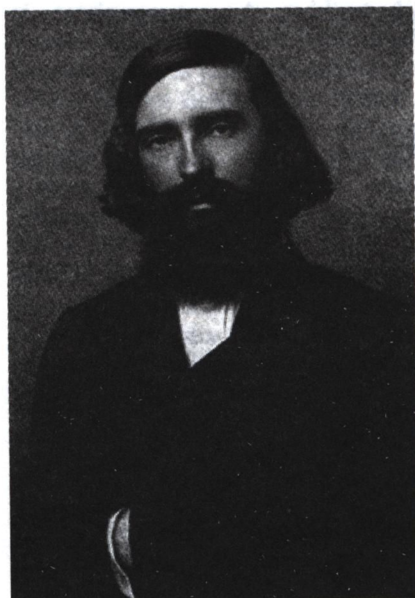
kalikreină = serin-protează care scindează kinine (bradikinină, kalidină) din precursorii lor, kininogeni. Provine de la subst. **Gr.** καλλίκρεας (kallikreas) "momițe", care era folosit uneori, în domeniul culinar, drept sinonim pentru subst. **Gr.** *πάγκρεας* (pankreas) "pancreas". Primul cuvînt *kallikreas,* tradus literal, înseamnă "carne bună", deoarece este format din adj. **Gr.** κάλλος (kallos) "bun" și subst. **Gr.** κρέας (kreas) "carne". Mai tîrziu, *πάγκρεας* (pankreas) ajunge să desemneze exclusiv organul *pancreas.* Înainte de descoperirea kalikreinei, se observase că injectarea de urină, bogată în kinine, produce hipotensiune. Savanții germani *Emil Karl Frey* (1888 – 1977) și *Heinrich Kraut* (1893 – 1992) au izolat kalikreina din urină, iar *Frey* a observat, mai tîrziu, prezența aceleiași substanțe în conținutul drenajului dintr-un chist pancreatic.

kariocit = orice celulă nucleată. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** κάρυον (karyon) "sîmbure, nucleu" și subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol".

karioliză = procesul de distrucție a nucleului, precedat de kariorexis. Este format de la subst. **Gr.** κάρυον (karyon) "sîmbure, nucleu" și subst. **Gr.** λύσις (lysis) "dezlegare, separare", acesta din urmă plecînd de la vb. **Gr.** λύω (lyo) "a dezlega".

kariorexis = procesul de fragmentare a nucleului. S-a format din subst. **Gr.** κάρυον (karyon) "sîmbure, nucleu" și subst. **Gr.** ῥῆξις (rhexis) "a sparge, a rupe". Acesta din urmă provine de la vb. **Gr.** ῥήγνυμι (rhegnymi) "a sparge, a rupe, a distruge".

keratoconus = provine de la subst. **Gr.** κέρας (keras) "corn" și subst. **Lat.** *conus, coni* "con", sensul medical fiind de "cornee conică", o afecțiune degenerativă prin care structura corneei se schimbă, se subțiază, și capătă formă conică, diferită de cea normal curbată. Afecțiunea a fost descrisă de către *Albrecht von Gräfe* (1828 – 1870) în 1868. Deși a studiat filosofia, logica, științele naturale și anatomia, munca sa medicală se concentrează asupra patologiei ochiului , fiind considerat în lumea medicală drept fondatorul oftalmologiei moderne și al chirurgiei oftalmologice moderne. Încă de la terminarea universității din Berlin în 1850 cu teza *Über die Wirkung der Augenmuskeln* (Despre funcționarea mușchilor oculari), acesta și-a continuat eforturile de cercetare în oftalmologie. A găsit metode de tratament pentru glaucom, prin operația de iridectomie, și a inventat o nouă metodă de operație a cataractei, folosindu-se de un bisturiu special care îi poartă și numele, *bisturiul von Gräfe,* întrebuințat pînă în 1960 în operații. A observat retracția

Albrecht von Gräfe
(1828 – 1870)

K

pleoapei în boala Basedow, a identificat cauzele de nevrită optică, de oftalmoplegie progresivă externă și a identificat edemul papilar la pacienți cu tumori cerebrale.

kinetoterapie = cuvîntul este format din vb. **Gr.** κινέω (kineo) ″a (se) mișca″, care a dat subst. **Gr.** κίνησις (kinesis) ″mișcare″, și din subst. **Gr.** θεραπεία (therapeia) ″serviciu, îngrijire, tratament, terapie″.

kinină = kininele reprezintă o gamă de polipeptide înrudite structural, făcînd parte din familia autacoizilor. Termenul care le desemnează își are originea de la vb. **Gr.** κινέω (kineo) ″a (se) mișca″ și de la subst. **Gr.** κίνησις (kinesis) ″mișcare″.

Klinefelter = deși este un nume propriu, făcînd parte din sintagma *sindromul Klinefelter*, a fost introdus, ca articol de dicționar, datorită importanței sale anatomice. *Sindromul XXY* a fost descris de *Harry Fitch Klinefelter* (1912 – 1990), asociind hiperploidiei semne de ginecomastie, azoospermie și niveluri crescute de hormon foliculostimulant la bărbați.

kinocil = cil mobil. Provine de la vb. **Gr.** κινέω (kineo) ″a (se) mișca″ sau de la subst. **Gr.** κίνησις (kinesis) ″mișcare″, alături de subst. **Lat.** *cilium, cilii* ″pleoapă, geană, sprînceană″.

koniocortex = format de la subst. **Gr.** κόνις (konis) ″praf (de cenușă), pulbere″ și subst. **Lat.** *cortex, cortcis* ″scoarță, înveliș″. Reprezintă anumite regiuni cerebrale cu trăsătura specifică de a avea stratul patru, granular intern, bine dezvoltat. Acest tip de cortex se găsește în ariile Brodmann 1, 2 și 3 ale cortexului somatic senzorial, în aria Brodmann 41 a cortexului auditiv și în aria 17 Brodmann a cortexului vizual.

kinestezic = cuvîntul este format din vb. **Gr.** κινέω (kineo) ″a (se) mișca″ și din subst. **Gr.** *αἴσθησις* (aisthesis) ″simț, percepție, organe de simț″, derivat de la vb. **Gr.** *αἰσθάνομαι* (aisthanomai) ″a simți, a percepe, a cunoaște prin intermediul simțurilor″. Termenul *kinestezic* a fost introdus de către *Henry Charlton Bastian* (1837 – 1915). Printre studiile sale asupra istoriei naturale și originii vieții, fiind unul dintre susținătorii abiogenezei, a folosit în engleză sintagma *kinaesthetic cortex*. Cea mai importantă carte a sa este *The Brain as Organ of the Mind* (Creierul ca organ al minții) din 1888, unde analizează

fiziologia sistemului nervos central pe terenul anatomiei comparate. În timpul studierii kinesteziei, s-a concentrat și pe cercetarea afaziei, descriind exemple numeroase de afazie motorie cu agrafie și dislexie, punînd în evidență componentele vizuale și auditive ale limbajului: *We think in words in fact, and these words are received as sound impressions in the auditory receptive centres of the cerebral hemispheres* (De fapt gîndim în cuvinte, iar aceste cuvinte sînt percepute ca impresii ale sunetului în centrii receptori auditivi ai emisferelor cerebrale), lărgind astfel conceptul de afazie Broca, care avea în centrul său termenul de afemie. Ideile sale despre kinestezie sînt concentrate în paragraful: /.../ *the brain is assisted in the execution of movements by guiding impressions of some kind which, whilst they differ from the impressions of the ordinary cutaneous and deep sensibility, may differ still further from these owing to the fact of their not being revealed in consciousness* (creierul este asistat în execuția mișcărilor de impresii îndrumătoare de un anumit fel, care, în timp ce diferă de acele impresii pe care le oferă sensibilitatea cutanată și profundă, pot diferi și mai mult de acestea prin faptul că ele nu sînt revelate în conștiință).

[illegible] kinestezie sint [illegible]

[illegible]

[illegible] nervos central [illegible] comportame[illegible] kinestezie [illegible] și pe [illegible] nu [illegible] de [illegible] și dată [illegible] componente [illegible] individului [illegible] de [illegible] sint [illegible] auditivi, la [illegible]

[illegible]

L

labie = cuvîntul a pătruns în română ori de la forma subst. **Lat.** *labia, labiae* "buză", folosit în latina arhaică și postclasică, ori prin subst. **Lat.** *labium, labii* "buză" cu forma de plural *labia* care poate fi înțeles drept un substantiv colectiv.

labirint = provine de la subst. **Gr.** λαβύρινθος (labyrinthos) "labirint". Se presupune că etimologia cuvîntului este non-indo-europeană, datorită legendei Minotaurului, poveste cu influențe rămase de la civilizația minoică, băștinașă europeană. Labirintul a fost o structură construită de Δαίδαλος (Daidalos, în română Dedal, tatăl lui Icar) pentru regele Μίνως (Minos, fiul lui Zeus și al Europei) din Creta și Knossos, destinat a-l ține captiv pe Minotaur, care în cele din urmă a fost omorît de Tezeu. Legenda spune că o dată la nouă ani, Minos îl obliga pe regele Egeu să aleagă și să îi trimită șapte băieți și șapte fete pentru a fi eliberați în labirint și a sfîrși mîncați de Minotaur. Gramaticienii apropie etimologia de cuvîntul lidian *labrys* "topor cu două tăișuri". Istoricul *Ploutarchos* (Πλούταρχος 46 – 120 p.Chr) crede că *labrys* este de origine lidiană, spunînd: Λυδοὶ γὰρ λάβρυν τὸν πέλεκυν ὀνομάζουσι (Lydoi gar labryn ton pelekyn onomazousi) "Lidienii numesc toporul drept *labrys*." În anatomie, labirintul membranos și osos, canalele semicirculare, vestibulul și cohleea au fost descoperite în 1772 de către *Antonio Scarpa* (1752 – 1832), prima sa operă publicată numindu-se *De structura fenestrae rotundae auris et de tympano secundario, anatomicae observationes* (Observații anatomice despre structura ferestrei rotunde a urechii și despre timpan). În 1794, prin lucrarea *Tabulae neurologicae*, destinată mai ales descrierii detaliate a inervației inimii, *Scarpa* descoperă endolimfa, lichidul aflat în interiorul labirintului membranos, care ajunge să se numească de atunci *fluidul Scarpa*. Studii asupra naturii și efectelor endolimfei a realizat, mai tîrziu, *Robert Bárány* (1876 – 1936). Ceea ce astăzi face parte din rutina examenului clinic neurologic în analiza nistagmusului, otologul vienez a descoperit injectînd în urechea internă apă, încercînd să vindece un pacient de vertij. Acesta introducea apă caldă și observa că pacientul are nistagmus în direcția contralaterală, dar cînd apa era rece pacientul avea vertij și nistagmusul se manifesta de aceeași parte cu leziunea. Acest experiment a luat numele de *reacția Bárány*, crezîndu-se că endolimfa își scădea nivelul cînd era răcită și creștea cînd era încălzită, transmițînd stimuli către proprioreceptorii vestibulari în funcție de nivelul la care se afla. Otologul vienez și-a continuat cercetările asupra aparatului vestibular și asupra funcțiilor

cerebelului, obţinînd premiul Nobel în 1914.

labrum = formaţiune anatomică în formă de buze (labrum acetabular, labrum glenoidal). Provine de la subst. **Lat**. *labrum, labri* "buză, margine". *Vide* **labie**. În latină, gramaticienii au încercat să impună o nuanţă de diferenţiere între sinonimele subst. **Lat**. *labia, labiae* şi subst. **Lat**. *labrum, labri*: *labra sunt superiora, labia inferiora* (*labra* sînt buzele de sus, *labia* sînt cele de jos).

lac = provine de la subst. **Lat**. *lacus, lacus* "vas mare (pentru lichide), cadă, lac, bazin".

lacerare = cuvîntul provine de la vb. **Lat**. *lacero, lacerare* "a rupe în bucăţi, a sfîşia, a sfîrteca".

lacertus = mănunchi de fascicule fibroase sau de fibre musculare, reprezentînd expansiunea colaterală a unei aponevroze. Subst. **Lat**. *lacertus, lacerti* desemna partea superioară a braţului (de la umăr la cot), putînd avea sensul generic de "braţ", suprapunîndu-se într-o oarecare măsură peste sensul subst. **Lat**. *brachium, brachii* "braţ".

lacerum = provine de la adj. **Lat**. *lacer, lacera, lacerum,* mai exact de la ultima formă, de neutru, însemnînd "rupt în bucăţi, sfîşiat, sfîrtecat". *Foramen lacerum* (gaura ruptă) este o gaură triunghiulară aflată la baza craniului, localizată între sfenoid, partea bazilară a osului occipital, şi apexul părţii pietroase a osului temporal.

lacrimal = este format de la subst. **Lat**. *lacrima (lacruma), lacrimae* "lacrimă", cu corespodentul grecesc în forma subst. **Gr**. δάκρυον (dakryon) "lacrimă". În secolul al XVI-lea, *Gabriele Falloppio* (1523 – 1562) a descris osul lacrimal şi ductul lacrimal, iar *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619) a inventat un stilet subţire cu care putea să apese pe sacul lacrimal şi să determine secreţia acestuia. *Dominique Anel* (1679 – 1730), chirurg francez, a reuşit să cateterizeze ductul lacrimal şi a tratat cu succes *fistula lacrymalis,* inventînd pentru această operaţie o mică seringă care îi poartă numele, *seringa Anel. James Ewing* (1866 – 1943), cel care a descoperit sarcomul osos, afecţiune malignă cunoscută în oncologie drept *sarcomul Ewing,* a reuşit să obţină imaginea ductului lacrimal prin utilizarea bismutului în cadrul realizării unei radiografii. Acesta a rămas cunoscut ca unul dintre primii medici care a studiat cancerul în diferitele sale forme şi a pus bazele radioterapiei, creînd operele fundamentale *Neoplastic Diseases: A Texbook on Tumors* (Bolile neoplazice: manual despre tumori) în 1919 şi *Causation, Diagnosis and Treatment of Cancer* (Cauzalitate, diagnostic şi tratamentul cancerului) în 1931.

lactaţie = secreţia laptelui de către glandele mamare. Cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *lactatio, lactationis* "lactaţie", format de la subst. **Lat**. *lac, lactis* "lapte".

lactifer = care conduce laptele, galactofor. S-a format de la subst. **Lat**. *lac, lactis* "lapte", la care s-a adăugat sufixul *–fer,* provenit de la vb. **Lat**. *fero, ferre, tuli, latum* "a purta".

lacună = depresiune sau spaţiu mic ocupat de un lichid sau de o celulă. Provine de la vb. **Lat**. *lacuna,*

-lacunae "adîncitură, groapă, baltă, mlaştină", format de la aceeaşi temă ca subst. **Lat.** *lacus, lacus*. *Vide* **lac**.

lambdoid = provine de la litera din alfabetul grecesc λάμ(β)δα (lambda), iar prin adăugarea sufixului *–oid,* provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparenţă", *lambdoid* ajunge să se traducă literal "de forma literei lambda (Λ)".

lamelă = provine de la subst. **Lat.** *lamella, lamellae* "lamă mică, foiţă", diminutiv al subst. **Lat.** *lamina, laminae* "lamă, foaie".

lamina = subst. **Lat.** *lamina, laminae* descrie la început o "foaie (de metal)", dar poate avea şi sensurile de "placă, tablă, lamă".

lagoftalmie = imposibilitatea de a închide pleopele complet. Termenul s-a format de la subst. **Gr.** λαγωός (lagoos) "iepure" şi de la subst. **Gr.** ὀφθαλμός (ophtalmos) "ochi".

lanugo = păr fin şi moale, de obicei puţin pigmentat, prezent la făt şi la nou-născut. Provine de la subst. **Lat.** *lanugo, lanuginis* "puf", derivat de la subst. **Lat.** *lana, lanae* "lînă".

laparoscopie = metodă de diagnostic, explorare sau tratament al cavităţii peritoneale prin intermediul unui tub (laparoscop), dotat cu sistem optic şi de iluminare. Compus din subst. **Gr.** λαπάρα (lapara) "flanc (partea moale dintre coaste şi şold)" şi din vb. **Gr.** σκοπέω (skopeo) "a vedea, a privi, a observa" prin sufixul *–scopie*. Prima operaţie laparoscopică a fost realizată pe un cîine de către chirurgul german *Georg Kelling* (1866 – 1945), specializat în anatomia şi chirurgia aparatului gastro-intestinal. Acesta şi-a numit procedura *celioscopie* şi s-a folosit în realizarea ei de cistoscopul *Nitze,* inventat de urologul *Maximilian Nitze* (1848 – 1906) pentru explorarea vezicii urinare, iar fiindcă prin cistoscop nu putea insufla aer, *Kelling* a insuflat abdomenul printr-un trocar separat, astfel încît să obţină nu doar o imagine abdominală mai bună, ci prin crearea unui pneumoperitoneu să împiedice hemoragia intraabdominală în timpul operaţiei. Cel care a dezvoltat posibilităţile acestei metode de investigaţie a fost *Hans Christian Jacobaeus* (1879 – 1937), realizînd prima toracoscopie în 1910, folosindu-se tot de un cistoscop, pentru a diagnostica şi a trata un pacient tuberculos cu aderenţe. Convins de posibilităţile de îmbunătăţire a cistoscopului şi de analiză a altor cavităţi, scrie în 1911 articolul *Über die Möglichkeit die Zystoskopie bei Untersuchung seröser Höhlungen anzuwenden* (Despre posibilitatea cistoscopiei de a fi întrebuinţată în cercetarea cavităţilor seroase). Primele imagini de laparoscopie publicate într-un atlas în 1927 îi aparţin lui *Roger Korbsch,* autorul cărţii *Lehrbuch und Atlas der Laparo- und Thorakoskopie* (Manual şi atlas de laparoscopie şi toracoscopie), care cu doi ani înainte, în 1925, încă explora metodele de endoscopie în cartea sa *Die Gastroskopie und ihre neueren Ergebnisse* (Gastroscopia şi ultimele ei rezultate). Laparoscopul modern a fost dezvoltat de către gastroenterologul german *Heinz Kalk* (1895 – 1973) în 1928, care a cerut companiei *Heynemann* să construiască conform indicaţiilor

sale un endoscop cu sistem de întoarcere la 135 de grade, pentru a-l folosi în proceduri laparoscopice. De asemenea, a alăturat un trocar de 6 mm pentru a induce pneumoperitoneul și s-a folosit de acest *laparotoracoscop*, la început, pentru a preleva biopsii hepatice. Acesta a denumit procedura prin termenul *laparoscopie* pentru a arăta îndatorarea muncii sale cercetărilor lui *Hans Christian Jacobaeus* (1879 – 1837). Independent de *Kalk*, internistul *John C. Ruddock* (1891 – 1964) a dezvoltat *peritoneoscopia*, plecînd tot de la cistoscop, și a inventat *peritoneoscopul*. Acesta consta dintr-un instrument care evacua fluidul și avea o valvă care izola pentru a nu pierde inducerea pneumoperitoneului, un ac pneumoperitoneal, un bisturiu cu obturație care acționa drept trocar, un "telescop" de 35 cm preoblic și un forceps pentru biopsii. Spre deosebire de *Kalk*, *Ruddock* s-a concentrat mai mult asupra afecțiunilor gastrice maligne.

laparotomie = deschiderea cavității abdominale prin incizie cu scopul de a explora integritatea viscerelor și a stabili un diagnostic. Provine de la subst. **Lat.** λαπάρα (lapara) "flanc (partea moale dintre coaste și șold)", căruia i s-a adăugat sufixul *–tomie* de la subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", la rîndul său derivat de la vb. **Gr.** τέμνω (temno) "a tăia". *Vide* **laparoscopie**.

laringe = provine de la subst. **Gr.** λάρυγξ (larynx) cu multiple sensuri din cauza ezitării anatomiștilor antici, precum "laringe" sau "parte superioară a traheei" ori, chiar, "gît, gîtlej". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) numea laringele drept "primul și cel mai important instrument al vocii", comparînd organul cu un flaut, iar *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619) a scris în 1600 *De larynge vocis organo* (Despre laringe ca organ al vocii), concepînd ideea că dilatarea sau contracția orificiului glotic este responsabilă dacă sunetele sînt grave sau acute.

lateral = care se află la o anumită depărtare de planul median. Provine de la adj. **Lat.** *lateralis* "de șold, de latură, de o parte", format de la subst. **Lat.** *latus, lateris* "parte laterală a corpului, coastă, coapsă, șold".

latissimus = mușchi al spatelui, plat, în partea dorso-laterală a trunchiului, acoperit parțial de către mușchiul trapez. Termenul reprezintă forma de superlativ "foarte lat, cel mai lat" a adj. **Lat.** *latus*, "lat, larg". Sintagma *musculus latissimus dorsi* înseamnă propriu-zis "mușchiul cel mai lat al spatelui", conținînd în sintagmă și subst. **Lat.** *dorsum, dorsi* "spate, dos".

lemă = tegument sau parte a tegumentului. Provine de la subst. **Gr.** λέμμα (lemma) "coajă" înrudit cu vb. **Gr.** λέπω (lepo) "a (se) coji, a decoji".

lemnisc = cale senzorială secundară a sistemului nervos central, cu origine în trunchiul cerebral, care se termină în talamus (lemniscul lateral este o cale auditivă secundară cu origine în nucleii cohleari și care se termină în coliculul inferior și corpul geniculat medial; lemniscul medial este format din nucleul gracil și nucleul cuneat ai bulbului, cu terminație în nucleul ventral

postero-lateral talamic). Provine de la subst. **Lat.** *lemniscus, lemnisci* "panglică, bandă, fașă".

lentiform = care are aspectul unei lentile. Apare în sintagma *nucleus lentiformis,* unde subst. **Lat.** *lens, lentis* înseamnă "lentilă". Nucleul lentiform cuprinde putamenul și *globus pallidus,* aflîndu-se lateral de capsula internă și avînd o formă conică, cu aspectul unei lentile.

leptomeninge = parte a meningelui care cuprinde pia mater și arahnoida. Provine de la adj. **Gr.** λεπτός (leptos) "decojit, fin, subțire", la rîndul său derivat de la vb. **Gr.** λέπω (lepo) "a decoji, a desface". Conține și subst. **Gr.** μῆνιγξ (meninx) "membrană", folosit cu sensul de "membrană a creierului", "timpan" și uneori de "membrană a ochiului".

leucemie = reprezintă un grup de neoplazii cu punct de plecare în măduva osoasă hematogenă, caracterizat prin creșterea numărului de leucocite. S-a format din compunerea adj. **Gr.** λευκός (leukos) "alb" și a subst. **Gr.** αἷμα (haima) "sînge", care furnizează sufixul din limba română *–emie.* Anatomistul și chirurgul *Alfred Velpeau* (1795 – 1867) a descris în 1827 semnele leucemiei, fără a identifica boala ca atare din perspectiva fiziopatologiei, iar *Rudolf Virchow* (1821 - 1902) a observat în 1845, la un număr de pacienți cu semiologie similară, un număr anormal, crescut, de leucocite în frotiul de sînge periferic; de la abundența de leucocite, a denumit boala în limba germană *die Leukämie.* Tot în anul 1845, independent, *John Hughes Bennett* (1812 – 1875), patolog englez, a publicat în *Edinburgh Medical and Surgical Journal* articolul *Case of Hypertrophy of the Spleen and Liver in which Death Took Place from Suppuration of the Blood* (Un caz de hipertrofie a splinei și a ficatului, cînd moartea a apărut de la supurația sîngelui), denumind boala pe care a identificat-o drept *leucocitemie.* Patologul german *Franz Ernst Christian Neumann* (1834 – 1918) a stabilit că anemia pernicioasă și leucemia sînt boli ale măduvei osoase, în concordanță cu cercetările sale asupra proceselor de eritropoieză și leucopoieză. Acesta a introdus termenul *mielogen,* în prezent folosit în sintagma *leucemie mieloidă acută,* cu referire la schimbările petrecute în măduvă în această afecțiune malignă, descriind modificarea galbenă a măduvei roșii, fenomen recunoscut mai tîrziu drept *legea Neumann.* Ca axiomă a legii Neumann stă afirmația că la naștere toate oasele conțin măduvă roșie hematogenă. Continuîndu-și cercetările, *Neumann* a identificat în ficatul embrionar "marele limfocit", celula care va fi cunoscută mai tîrziu drept celula stem care stă la baza eritropoiezei și a leucopoiezei, afirmînd în cartea *Blut und Pigmente* (Sînge și pigmenți) publicată în 1917:*"Formele celulare diferite care apar în sînge, în organele limfatice și în măduva osoasă sînt toate descendente din celula stem mare limfocitică".*

leucocit = celulă a sistemului imun, care cuprinde două mari categorii: granulocite (neutrofile, eozinofile, bazofile) și agranulocite (limfocite, monocite). Cuvîntul s-a format de la adj. **Gr.** λευκός (leukos) "alb", la care se adaugă sufixul *–cit,* provenit de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol". *William Hewson* (1739 – 1774),

anatomist și chirurg englez, cunoscut drept "părintele hematologiei", în cadrul cercetărilor sale care debutează cu cartea *An Experimental Inquiry into the Properties of the Blood* (O investigație experimentală asupra proprietăților sîngelui), publicată în 1771, continuată cu alte volume pe același subiect, studiază componentele celulare ale sîngelui, descoperind eritrocitul ca avînd o formă discoidă, descoperind fibrina și alți factori de coagulare. La un microscop neperformant la acea vreme, eritrocitul apărea "plat ca o guinee", iar centrul celular dens l-a interpretat ca fiind nucleul celulei, observînd și că la copii eritrocitele sînt mai mari în volum decît la adulți, precum și faptul că copiii au un timus mai mare decît adulții. Mult mai tîrziu, *Otto Funke* (1828 – 1879), cel care a cristalizat pentru prima dată hemoglobina, avea să identifice "centrul dens nuclear" al lui Hewson ca fiind, de fapt, hemoglobina, în 1851, responsabilă și de culoarea roșie a sîngelui. *Hewson,* după ce a descoperit "celulele albe", mult mai rare decît celulele roșii, presupune că acestea aparțin sistemului limfatic, găsindu-și drum în sînge prin intermediul sistemului limfatic la trecerea din ductul toracic în sistemul venos, traiect descris de *Barholin,* iar în ductul toracic, unele dintre ele se pot dezvolta în celule roșii. În cartea *Experimental Inquiries, Part the Second, a Description of the Lymphatic System* (Investigații experimentale, a doua parte, o descriere a sistemului limfatic) din 1774, *Hewson* descrie leucocitele și metoda care i-a facilitat identificarea lor: în loc de a dilua sîngele sub microscop cu apă, a folosit ser fiziologic. La momentul la care lucra, nu existau încă metode de colorație pentru a identifica diferitele subtipuri de celule albe. *Hewson* credea că celulele albe sînt produse în nodulii limfatici și în timus, apoi că ajung în splină prin intermediul ductului toracic și prin sistemul circulator. La ajungerea în splină, aceasta separa celulele albe de celelalte celule și le stoca drept *corpusculi malpighieni. Hewson,* astfel, remarcă: *The thymus gland we consider as being an appendage to the lymphatic glands, for the more perfectly and expeditiously forming the central particles of the blood of the foetus, and in the early part of life. We have proved that vast numbers of central particles made by the thymus and lymphatic glands are poured into the blood vessels through the thoracic duct and if we examine the blood attentively we see them floating in it. Nature surely would not make so many particles to answer no purpose! What then becomes of these particles after they are mixed with the circulating blood, are they immediately destroyed? No. They are, we believe carried with the blood to the spleen, not that the spleen has any elective attraction over them; but that being equally and uniformly diffused through the general mass of blood, a due proportion of them is received by the spleen with its arterial blood, and that when arrived there the spleen has the power of separating them from other parts of the blood.* (Considerăm că timusul este un apendice al sistemului limfatic, întrucît formează particulele centrale ale sîngelui fetus-ului de-o manieră perfectă și promptă. Am demonstrat că un număr mare de particule centrale, create de timus și de sistemul limfatic, se varsă în vasele sangvine prin ductul toracic, iar dacă examinăm sîngele atent,

L

le vom observa plutind în acesta. Natura cu siguranță nu ar crea atîtea particule fără vreun scop anume. Ce se întîmplă, totuși, cu acestea după ce sînt amestecate cu sîngele circulant: sînt oare distruse imediat? Nu. Sînt, credem, transportate odată cu sîngele către splină, și nu pentru că splina ar avea vreo afinitate electivă către acestea. Dar, fiindcă sînt în mod egal și uniform distribuite în masa totală a sîngelui, o bună măsură din acestea este primită de splină odată cu sîngele arterial. Iar cînd ajung în organ, splina are capacitatea de a le separa de celelalte componente ale sîngelui). În același timp, *Hewson* corectează teoriile lui *Bartholin* (*vide* **limfatic**) despre sistemul limfatic : *"By the lymphatic system and its appendages we mean the lymphatic vessels, the lymphatic glands (nodes), the thymus and the spleen. At first view it may seem extraordinary that nature should have given so many and so complicated organs to form only part of the blood, when she effects other secretions by organs apparently more simple; but our surprise must cease when we reflect that upon a due formation of these particles, not only the various functions of the body but the very existence of the animal, in a great measure, depends"* (Prin sistemul limfatic și sistemele aferente ne referim la vasele limfatice, la ganglionii limfatici, timus și la splină. La prima vedere ar părea de necrezut că natura ne-a oferit atît de multe organe complicate, doar ca să formeze o parte din sînge, în timp ce creează alte secreții prin organe cu mult mai simple. Dar surpriza noastră trebuie să dispară cînd ne gîndim că de o parte din aceste particule, nu depind doar funcțiile diferite ale corpului, ci depinde în mare măsură însăși existența animalului). *Louis-Antoine Ranvier* (1835 – 1922), în cartea sa *Traité technique d'histologie* (Tratat tehnic de histologie) din 1875, identifica faptul că limfocitele erau implicate în sistemul imunitar și în reparația tisulară, presupunînd că au abilitatea de a migra prin pereții vaselor de sînge; în plus, teoretiza că leucocitul putea purta în interiorul celulei sale nutrienți și metaboliți esențiali pentru țesutul care avea nevoi metabolice urgente de a se vindeca. *Ranvier* își baza teoria conform căreia leucocitele participă în cadrul inflamației, folosindu-se de lucrările lui *Henri Dutrochet* (1776 – 1847) și ale lui *Julius Cohnheim* (1839 – 1884), care au observat aderența leucocitelor la vasele de sînge și mișcarea lor în spațiul extravascular.

levator = mușchi implicat în ridicarea unei structuri pe care are punctul de inserție (mușchiul levator al scapulei). Provine de la subst. **Lat**. *levator, levatoris* "cel care ușurează", derivat de la vb. **Lat**. *levo, levare* "a ridica, a înălța, a ușura", alături de adj. **Lat**. *levis* "ușor, fără greutate" și subst. **Lat**. *levatio, levationis* "ridicare".

lien = provine de la forma subst. **Lat**. *lien, lienis* "splină", căreia îi corespunde subst. **Gr**. σπλήν (splen) „splină".

lienal = ceea ce se referă la splină. Cuvîntul e format de la subst. **Lat**. *lien, lienis* "splină", cu derivatele sale: adj. **Lat**. *lienicus* "de splină", subst. **Lat**. *lienosus, lienosi* "bolnav de splină".

ligament = țesut conjunctiv fibros care leagă între ele oase, diverse

L

organe sau alte structuri ale corpului. Provine direct de la subst. **Lat**. *ligamentum, ligamenti* "legătură, bandă, fașă", cu aceleași sensuri ca și subst. **Lat**. *ligamen, ligaminis,* ambele derivate de la vb. **Lat**. *ligo, ligare* " a lega".

ligatură = procedură chirurgicală de realizare a legării unor structuri anatomice (exemplu: ligaturarea unui vas pentru obținerea hemostazei). De la subst. **Lat**. *ligatura, ligaturae* "legătură, înlănțuire, ligatură", provenit de la vb. **Lat**. *ligo, ligare* " a lega".

limb = formațiune anatomică de forma unei creste circumferențiale (limb cornean ca margine între cornee și scleră, limbul fosei ovale, la nivelul septului interatrial, ca vestigiu care acopera foramen ovale în viața embrionară). Format de la subst. **Lat**. *limbus, limbi* "tiv, pulpană, bandă".

L

limbă = de la subst. **Lat**. *lingua, linguae* "limbă, limbaj", îi corespunde ca sens subst. **Gr**. γλῶττα (glotta) "limbă".

limbic = structurile cerebrale situate profund în regiunea mediană a creierului, care conține structuri ale telencefalului, ale diencefalului și ale mezencefalului. S-a format plecînd de la subst. **Lat**. *limbus, limbi* "tiv, pulpană, bandă".

limen = termen care se referă la limita dinte anumite structuri anatomice (*limen nasi* ca limită între partea cu epiteliu pavimentos dintre vestibulul cavității nazale și mucoasa respiratorie a cavității nazale; *limen insulae* care delimitează insula de substanța perforată anterioară). Cuvîntul provine de la forma subst. **Lat**. *limen, liminis* "prag, hotar".

limfă = lichid intercelular (interstițial) format prin transsudarea plasmei sangvine, care circulă prin vase și ganglioni limfatici, ajungînd în final în sistemul venos. A pătruns în limba română prin intermediarul din limba franceză *lymphe,* ambele provenite de la subst. **Lat**. *lympha, lymphae* "apă limpede", folosit des în poezie pentru a înlocui banalul subst. **Lat**. *aqua, aquae* "apă". *Lympha* este înrudit cu subst. **Gr**. νύμφη (nymphe) "nimfă", spirit divin asociat apelor, o antropomorfizare a calităților naturii.

limfatic = derivat de la subst. **Lat**. *lympha, lymphae* "apă limpede", adj. **Lat**. *lymphaticus* ajunge să însemne "apucat, scos din minți, nebun", poate din pricina legăturii cuvîntului cu spiritele apelor și ale naturii. *Vide* **limfă**. Datorită faptului că sistemul limfatic este subțire și observarea lui prin injectare se face dificil, primele teorii anatomice despre acesta apar tîrziu în istorie. *Bartolomeo Eustachio* (1524 – 1574) a identificat ductul toracic la un cal, în 1563, în același an în care a descoperit și glandele suprarenale. *Gaspare Aselli* (1581 – 1626), chirurg și profesor de anatomie la universitatea din Padova, a descoperit vasele lacteale ale sistemului limfatic, a identificat vasele chiloase și a încercat să urmărească funcțiile acestor structuri care conțineau și valve, asemănîndu-se întrucîtva cu venele. A identificat în 1622 vasele chilifere în timp ce realiza disecția unui cadavru de cîine, studiind aceste vase și înțepîndu-le cu un ac, fapt în urma căuia a văzut ieșind un lichid alb lăptos. *Aselli* scrie despre sistemul

limfatic, dar cartea este publicată la un an după moartea savantului, în 1627, avînd titlul *De lactibus sive lacteis venis* (Despre venele lăptoase sau lacteale). La finalul cărții sale apar, pentru prima dată în istoria medicală, ilustrații color ale unor structuri anatomice. Omul de știință *Jean Pecquet* (1622 – 1674), deopotrivă interesat de comportamentul gazelor, de psihologie și de anatomie, a descoperit *receptaculum chyli*, denumire mai corectă din punct de vedere etimologic, decît cea folosită astăzi de *cisterna chyli*. Uneori se mai folosește și denumirea de *rezervorul lui Pequet*. Cercetările sale anatomice se regăsesc în *De circulatione sanguinis et chyli motu* din 1653 (Despre circulația sîngelui și mișcarea chilului) și în *De thoracicis lacteis* (Despre vasele lacteale toracice). *Thomas Bartholin* (1616 – 1680) studiază sistemul limfatic la oameni și observă în 1652 că ductul toracic comunică cu sistemul venos, ceea ce îl face primul care identifică corect sistemul limfatic în legătură cu sistemul circulator. Dar acesta credea, în urma descoperirii sale, că sistemul limfatic și sistemul circulator nu sînt structuri distincte, teorie demonstrată a fi greșită mult mai tîrziu de către *William Hewson* (1739 – 1774). În aceeași perioadă cu *Bartholin*, la distanță de cîteva luni, *Olaus Rudbeck* (1630 – 1702) descoperă aceeași comunicare a ductului toracic cu sistemul circulator. Dar cartea pe care o scrie apare cu cîteva luni întîrziere față de cea a lui *Barthoin*, astfel încît între cei doi oameni de știință, și mai tîrziu între susținătorii lor, se dispută întotdeauna întîietatea descoperirii sistemului limfatic la oameni. Cartea lui *Thomas Bartholin* apare în 1652 cu titlul *De lacteis thoracicis in homine brutisque nuperrime observatis historia anatomica* (Despre lactealele toracice la om recent observate în istoria anatomică). Ca observație paralelă subiectului, glandele Bartholin, localizate posterior bilateral față de orificiul vaginal, au fost descoperite de către fiul celui menționat mai devreme, anume *Caspar Bartholin cel Tînăr* (1655 – 1738). În 1875, *Louis-Antoine Ranvier* (1835 – 1922) va descrie, corect, sistemul limfatic în cartea sa monumentală de 1100 de pagini *Traité technique d'histologie*, arătînd structura și funcția nodulilor limfatici. Urologul și radiologul român *Dimitrie Gerota* (1867 – 1939) a fost primul care a folosit metoda de a injecta în sistemul limfatic o vopsea solubilă în cloroform (mercur și albastru de Prusia), făcînd în acest mod vizibili, pentru prima dată în istorie, ganglionii limfatici, tehnică ce a rămas cunoscută drept *metoda Gerota*. De numele său este legat faptul de a fi aplicat primele metode de radiografie în România, de a fi descris grăsimea perirenală, care îi poartă numele (grăsimea perirenală Gerota) și de a fi predat anatomia la Școala Națională de Arte Frumoase din București, avîndu-l student pe *Brâncuși*. Acesta din urma îi va dedica profesorului său lucrarea "Jupuitul".

limfocit = principalul tip celular aflat în sistemul limfatic, care cuprinde celulele NK (natural killer), celulele T implicate în răspunsul imun celular și celulele B implicate în răspunsul imun umoral. Cuvîntul are la bază subst. **Lat.** *lympha, lymphae* "apă limpede". *Vide* **limfă**. Sufixul *–cit* provine de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol".

L

lingual = care ține de subst. **Lat.** *lingua, linguae* "limbă, limbaj".

lingula = formațiune anatomică de forma unei limbi de dimensiune mai mică (lingula cerebelului – lob mic al vermisului; lingula pulmonară stîngă – reprezintă porțiunea inferioară a lobului superior pulmonar stîng; lingula sfenoidală ca apofiză care pornește de la corpul sfenoidului către fiecare din aripile mari sfenoidale; lingula mandibulară – proces osos care înconjoară parțial foramenul mandibular). Este diminutivul subst. **Lat.** *lingua, linguae* "limbă", după forma subst. **Lat.** *lingula, lingulae* "limbă mică", cu corespondent în subst. **Gr.** γλωττίς (glottis).

linia = de la subst. **Lat.** *linea* (*linia*), *lineae* "fir, sfoară, linie".

L

lipid = provine de la subst. **Gr.** λίπος (lipos) "grăsime, untură". Biochimistul *Walter Ray Bloor* (1877 – 1966) sugerează folosirea cuvîntului *lipid* în cadrul teoriilor sale despre metabolismul grăsimilor în corpul uman, incluzînd în conceptul biochimic acizii grași și trigliceridele.

lisencefalie = cuvîntul are pe prima poziție adj. **Gr.** λισσός (lissos) "neted", urmat de subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier", traducîndu-se literal "creier neted". În anatomie, *lisencefalia* înseamnă absența girusurilor și a circumvoluțiunilor cerebrale, în asociere cu un encefal de dimensiuni mici și ventriculi mari, din cauza unei migrări neuronale improprii în săptămînile 12-24 de viață intrauterină. *Lisencefalia* nu trebuie confundată cu termeni precum *agirie* "absența girusurilor" sau *pahigirie* "girusuri groase, largi". Fiind implicate multe mutații genetice în cadrul lisencefaliei, boala a fost împărțită în trei categorii, care la rîndul lor cuprind mai multe sindroame.

litiază = prezența calculilor într-un organ. Termenul s-a format de la subst. **Gr.** λίθος (lithos) "piatră".

litotomie = operație de îndepărtare a calculilor. Cuvîntul are la bază subst. **Gr.** λίθος (lithos) "piatră", alături de sufixul *-tomie*, format de la subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune".

lizozim = enzimă bacteriolitică aflată în lacrimi, salivă, mucus sau urină. Cuvîntul e format de la subst. **Gr.** λύσις (lysis) "dezlegare, separare", acesta din urmă plecînd de la vb. **Gr.** λύω (lyo) "a dezlega". În a doua parte, regăsim subst. **Gr.** ζύμη (zyme) "drojdie"; *vide* **enzimă**. *David Chilton Phillips* (1945 – 1999) a obținut în 1965 structura tridimensională a lizozimului provenit de la un ou de găină, folosindu-se de cristalografie cu raze X la 2 ångström. *Lizozimul* este o muramidază, mai exact N-acetilmuramid-glicanhidrolază, implicată în hidrolizarea peretelui bacterian: enzima taie legăturile 1,4-beta dintre acidul N-acetilmuramid, rezultînd peptidoglicani, și hidrolizează N-acetil-D-glucozamina, rezultînd citodextrine.

lizozom = organit celular granular care conține enzime hidrolitice capabile de liza moleculelor. Cuvîntul e format de la subst. **Gr.** λύσις (lysis) "dezlegare, separare", acesta din urmă plecînd de la vb. **Gr.** λύω (lyo) "a dezlega". A doua

componentă provine de la subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp", care vine să sugereze că *lizozomul* este o componentă de sine stătătoare, un organit celular delimitat de o membrană. În 1974, *for their discoveries concerning the structural and functional organization of the cell* (pentru descoperirile lor în legătură cu organizarea structurală și funcțională a celulei), trei cercetători împărțeau premiul Nobel pentru inovații aduse în domeniul microscopiei electronice aplicate biologiei celulare: *Albert Claude* (1899 – 1983) pentru descoperirea fracționării celulare și a funcțiilor mitocondriei, *George Emil Palade* (1912 – 2008) pentru descoperirea ribozomilor și a reticulului endoplasmic și *Christian de Duve* (1917 – 2013) pentru descoperirea lizozomului și a peroxizomului. Pe lîngă descoperirea lizozomului ca organit celular, *de Duve* este responsabil de crearea și descrierea termenilor *autofagie, endocitoză* și *exocitoză*. Înainte de descoperirea lizozomului, *de Duve* a contribuit la lămurirea cercetărilor lui *Earl Wilbur Sutherland, Jr.* (1915 – 1974), care descoperise *factorul hiperglicemic-glicogenolitic* (HG), produs de insulele pancreatice. *Christian de Duve* a descoperit că acest factor este produs nu doar de către celulele alfa pancreatice, ci și în mucoasa gastrică și alte părți ale tractului digestiv, apoi i-a dat numele, care a rămas pînă în prezent, de *glucagon*. Tot atunci, acesta a observat că producerea de insulină duce la hipoglicemie și la preluarea glucozei de către ficat, iar între insulină și glucagon trebuie să existe un anumit echilibru pentru a menține o glicemie potrivită corpului uman. Continuîndu-și cercetările asupra hepatocitelor și asupra enzimei *glucozo-6-fosfatază*, observînd că este principala enzimă responsabilă de reglarea glicemiei, *de Duve* a ajuns, într-un final, să descopere, folosindu-se de fracționarea celulară, *lizozomul* și să îi descrie "proprietățile digestive". Împreună cu cercetătorul *Alex Benjamin Novikoff* (1913 – 1987), *Christian de Duve* identifică la microscopia electronică *lizozomul*, cei doi folosind o metodă de colorație pentru evidențierea fosfatazei acide, ca mai apoi să se folosească indirect de acest fapt pentru a localiza sediul enzimelor hidrolitice ca fiind lizozomul.

lob = porțiunea macroscopică a unui organ parenchimatos. Provine de la subst. **Gr.** λόβιον (lobion) "lob (al urechii, al ficatului)", împrumutat în latină mai tîrziu prin subst. **Lat.** *lobus, lobi* "lob".

L

lobotomie = provine de la subst. **Gr.** λόβιον (lobion) "lob" și de la subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", care formează sufixul *–tomie*. Ideea de excizie a lobilor frontali a fost teoretizată începînd cu sfîrșitul secolului al XIX-lea. Neurologul portughez *António Egas Moniz* (1874 – 1955), cel care a inventat angiografia cerebrală, a realizat prima *leucotomie*, după cum o numea, în 1935 asupra unui pacient considerat psihiatric incurabil. După această primă încercare, a realizat operația de peste 40 de ori, considerînd la acea vreme că procedura este "simplă, mereu sigură, care poate fi eficientă ca tratament chirurgical în unele tulburări mentale". Cercetările sale apar în articolele *Tentatives opératoires dans le traitement de certaines psychoses*

(Încercări operatorii în cadrul tratamentului anumitor psihoze) publicat în 1936, *La leucotomie préfrontale* (Leucotomia prefrontală) *și Traitement chirurgical de certaines psychoses* (Tratamentul chirurgical al anumitor psihoze) din 1937. Totuși, în timp, a observat apariția, din cauza exciziilor, a unor afecțiuni mai importante, considerînd tulburările de comportament și de personalitate drept consecințe grave ale lobotomiei, ajungînd la concluzia că, pe termen lung, procedura nu este benefică. În 1949 a primit premiul Nobel, *"for his discovery of the therapeutic value of leucotomy in certain psychoses"* (pentru descoperirea valorii terapeutice a leucotomiei în anumite psihoze). În același an, la scurt timp după premiere, a fost împușcat de unul dintre pacienții săi și a rămas invalid, folosindu-se de un scaun cu rotile pentru restul vieții. Procedura *leucotomiei*, a *lobotomiei*, a căzut în dizgrație în lumea medicală începînd cu anii '60 și a fost considerată ca barbară și inutilă, motiv pentru care practicarea ei a fost abandonată.

lobul = subdiviziune a unui organ compact, parenchimatos (lobul hepatic, pulmonar, testicular). Provine de la substantivul diminutivat **Lat.** *lobulus, lobuli* "lob mic, lobul". *Vide* **lob**.

locomotor = provine de la subst. **Lat.** *locus, loci* "loc, localitate, ținut" și subst. **Lat.** *motor, motoris* "cel care pune în mișcare". Acesta din urmă e format de la vb. **Lat.** *moto, motare* "a mișca încoace și încolo", înrudit cu vb. **Lat.** *moveo,movere* "a mișca" și cu subst. **Lat.** *motus, motus* "mișcare".

locus = regiune anatomică diferită structural sau molecular de restul regiunilor din organul respectiv (*locus coeruleus* din punte care conține neuroni noradrenergici). În genetică reprezintă poziția unei gene la nivelul unui cromozom. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *locus, loci* "loc, localitate, ținut", cu pluralele *loci* sau *loca*.

lombar = regiune din partea posterioară a trunchiului, între ultima coastă și pelvis. Termenul a fost creat în latina tîrzie sub forma adj. **Lat.** *lumbaris* "lombar", de la subst. **Lat.** *lumbus, lumbi* "șold, șale, coapsă". Mai sînt înrudite și cuvintele, folosite mai rar, precum subst. **Lat.** *lumbare, lumbaris* "cingătoare în jurul șoldului" sau subst. **Lat.** *lumburi, lumborum* "rinichi".

longissimus = reprezintă forma de adjectiv superlativ de la adj. **Lat.** *longus* "lung", întîlnindu-se în sintagmele *musculus longissimus thoracis, musculus longissimus cervicis* și *musculus longissimus capitis*.

longitudinal = înrudit cu adj. **Lat.** *longus* "lung", s-a format de aici subst. **Lat.** *longitudo, longitudinis* "lungime", folosibil, de exemplu, în expresia *in longitudinem* "pe lungime".

lordoză = curbarea coloanei vertebrale cu realizarea unei convexități spre anterior (lordoză lombară). Provine de la subst. **Gr.** λόρδωσις (lordosis) "curbatură a coloanei vertebrale convexă anterior", derivat de la adj. **Gr.** λορδός (lordos) "aplecat înainte (convex spre înainte)", sau de la vb. **Gr.** λορδόω (lordoo) "a se apleca înainte (cu capul rămînînd ușor în spate)".

lumbrical = provine de la subst. **Lat.** *lumbricus, lumbrici* "limbric (vierme intestinal)", iar în anatomie, probabil datorită aspectului filiform, cuvîntul a fost folosit pentru a denumi mușchii lumbricali ai mîinii sau cei ai piciorului, *musculi lumbricales manus* sau *musculi lumbricales pedis*.

lumen = spațiul din interiorul unei structuri tubulare (lumen intestinal, lumen vascular etc.). Provine de la subst. **Lat.** *lumen, luminis* cu sensul principal de "lumină", apoi, prin extensie figurativă, ajunge să însemne și "deschizătură (prin care trece lumina)", fiind folosit în anatomie pentru a desemna o cavitate lungă, dar îngustă, precum *lumenul vascular*.

lunat = deoarece *osul lunat* se mai numește *osul semilunar*, acesta își ia numele de la subst. **Lat.** *luna, lunae* "lună", care are adesea aspect semicircular. Mai există derivatele: adj. **Lat.** *lunaris* "de lună, lunar" și adj. **Lat.** *lunaticus* "care trăiește pe lună, în formă de semilună". Este unul dintre oasele carpiene ale mîinii, situat în rîndul proximal, între osul scafoid aflat lateral și osul piramidal, medial.

lung = provine de la adj. **Lat.** *longus* "lung, îndepărtat".

lupus = cuvîntul este format de la subst. **Lat.** *lupus, lupi* "lup". *Lupus pernio,* unde se află și subst. **Lat.** *pernio, pernionis* "degerătură", reprezintă indurația cutanată patognomonică pentru sarcoidoză, identificată pentru prima dată de către dermatologul *Ernest Henri Besnier* (1831 – 1909) în 1889. *Lupus erythematosus* a fost o sintagmă folosită de romani pentru a descrie cancerul, deoarece, credeau ei, acesta consuma trupul uman asemenea unui lup. În epoca modernă, acest sens a fost transmutat pentru a descrie boala imunologică numită *lupus eritematos sistemic*. Înainte de a fi înțeles mecanismul autoimun al bolii, lupusul eritematos a fost descris drept o boală dermatologică de către *Laurent-Théodore Biett* (1781-1840). Acesta nu a lăsat cărți scrise în urma sa, dar studentul său *Pierre Louis Alphée Cazenave* a adunat la un loc prelegerile profesorului în cartea *Abregé pratique des maladies de la peau* (Rezumat practic despre bolile de piele), apărută în 1828 și devenită rapid o lucrare de referință în domeniul dermatologiei. Aici apare pentru prima dată termenul, în franceză, *lupus érythémateux* pentru a descrie boala.

luteal = cuvîntul provine de la adj. **Lat.** *luteus* "galben, gălbui".

luteum = provine de la subst. **Lat.** *luteum* "culoarea galbenă, galben".

L

M

macrocefalie = malformație congenitală caracterizată prin dimensiunea anormal de mare a capului, în comparație cu restul corpului. Cuvîntul este format de la adj. **Gr.** μακρός (makros) "lung, mare, înalt" și subst. **Gr.** κεφαλή (kephale) "cap".

macrocit = eritrocit de dimensiuni anormal de mari, care se observă mai ales în anemia prin deficit de vitamină B12 sau de acid folic. Provine de la adj. **Gr.** μακρός (makros) "lung, mare, înalt" și de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol". Bacteriologul danez *Hans Christian Joachim Gram* (1853 – 1938), inventatorul colorației gram, a descoperit prima dată macrocitoza și macrocitele ca eritrocite cu volum mare, în cazuri de anemie pernicioasă.

macrofag = provine de la adj. **Gr.** μακρός (makros) "lung, mare, înalt" și de la vb. **Gr.** φαγεῖν (phagein) "a mînca", bazat pe radicalul Indo-European ***bhag**- "a împărți, a mărunți". Termenul a fost creat de către *Ilia Ilici Mecinikov* (1845-1916). *Vide* **fagocit**.

macroscopic = termenul s-a format prin compunerea adj. **Gr.** μακρός (makros) "lung, mare, înalt" și a vb. **Gr.** σκοπέω (skopeo) "a vedea, a privi, a observa".

macrosom = făt cu o greutate anormal de mare, de peste 4 kilograme. S-a format de la adj. **Gr.** μακρός (makros) "lung, mare, înalt" și de la subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp".

maculă = arie care diferă structural de restul formațiunii din care face parte (macula lutea, macula saculară, macula utriculară). Provine de la subst. **Lat**. *macula, maculae* "pată". Termenul a fost explicat de către *Samuel Thomas von Sömmerring* (1755 – 1830). *Vide* **fovee**.

magnum = forma *magnum* reprezintă neutrul de la adj. **Lat**. *magnus* "mare".

malar = de la subst. **Lat**. *mala, malae* "falcă, obraz" s-a creat în latina modernă adj. **Lat**. *malaris* "care ține de obraz, malar".

malformație = orice anomalie congenitală care se îndepărtează într-un grad variabil de la structura fizică normală. Termenul s-a format de la adj. **Lat**. *malus* "rău, prost, bolnav" și de la subst. **Lat**. *formatio, formationis* "formare, formă, plan, fel de a fi format". *Vide* **teratologie**.

maleolă = proeminență osoasă de forma unui cap de ciocan (maleola fibulară, maleola tibială). Pentru a se referi la structura anatomică a apofizelor unor oase *Andreas Vesalius* (1514 -1564) întrebuința subst. **Lat**.

M

maleolus, maleoli "ciocănaș, maleolă", diminutiv format de la subst. **Lat.** *malleus, mallei* "ciocan, măciucă".

malleus = unul dintre cele trei oscioare ale urechii medii, care se atașează de timpan și se articulează cu nicovala. Provine de la subst. **Lat.** *malleus, mallei* "ciocan, măciucă".

mamar = s-a format de la subst. **Lat.** *mamma, mammae* "sîn", dar și "mamă" în vorbirea copiilor mici. A pătruns ca adjectiv în limba română probabil prin intermediul limbii franceze, de la *mammaire* "mamar".

mamilar = care are formă cilindrică sau conică, asemănătoare mamelonului (exemplu: corpii mamilari din zona posterioară a hipotalamusului, implicați în controlul sistemului nervos simpatic, al trezirii, al termoreglării și pentru fixarea informațiilor). Provine de la subst. **Lat.** *mamillare, mamillaris* "bandă (pentru a susține sînul), sutien", derivat de la *mamilla, mamillae* "mamelă, țîță".

mamografie = examinare radiografică de screening sau de diagnostic a sînului, care folosește radiații X de intensitate joasă. Cuvîntul este format de la subst. **Lat.** *mamma, mammae* "sîn" și subst. **Gr.** γραφή (graphe) "scriere", înrudit cu vb. **Gr.** γράφω (grapho) "a scrie". Chirurgul german *Albert Salomon* (1883 – 1976) este considerat creatorul tehnicii mamografiei, după ce în anul 1913 a realizat studii comparative asupra a 3000 de mastectomii, stabilind diferențe radiologice între țesutul mamar canceros și cel necanceros.

mandibulă = os nepereche mobil al viscerocraniului, format dintr-un corp și două ramuri. Cuvîntul provine de la un substantiv din latina tîrzie **Lat.** *mandibula, mandibulae* "mandibulă, falcă", creat de la tema vb. **Lat.** *mando, mandere, mandi, mansum* "a mușca, a mesteca". În papirusul *Edwin Smith*, scris în jurul anilor 1600 – 1500 a. Chr., apare descrierea tratamentului unei dislocări a articulației temporo-mandibulare.

manubriu = provine de la subst. **Lat.** *manubrium, manubrii* "mîner, toartă", înrudit cu subst. **Lat.** *manus, manus* "mînă". Doctorul *Pierre-Charles-Alexandre Louis* (1787 – 1872) a denumit unghiul dintre manubriu și corpul sternal, cunoscut în prezent în anatomie drept *unghiul Louis*. Acesta a cercetat îndeosebi patologia pulmonară, tuberculoza, pneumonia, febra tifoidă și a dezvoltat, începînd cu anul 1823, în domeniul patologiei, așa-numita *metodă numerică*. Teoria presupunea analiza unei boli într-un grup populațional, luînd în calcul factori de risc, precum severitatea bolii, vîrsta, sexul, răspunsul la tratament etc. și eșalonarea lor statistică, astfel încît patologia să pornească de la analiza grupului și să țintească spre tratamentul cazurilor individuale. Teoria lui *Louis* este predecesoarea metodelor epidemiologice și ale studiilor clinice.

marfanic = adjectivul provine de la descrierea sindromului Marfan de către *Antoin Bernard Jean Marfan* (1858 – 1942) în anul 1896. Acesta a descris cazul unui bolnav cu membre lungi și subțiri, subluxație de cristalin și hiperlaxitate ligamentară. Termenul *arahnodactilie* "degete de păianjen" a fost introdus

M

pentru a descrie aspectul degetelor în sindromul Marfan de către *Emile Charles Achard* (1860 – 1944).

margine = provine de la subst. **Lat.** *margo, marginis* "margine".

marginal = înrudit cu subst. **Lat.** *margo, marginis,* s-a format de la tema vb. **Lat.** *margino, marginare* "a mărgini a delimita".

maseter = mușchi pereche de forma unui patrulater, situat pe fața laterală a ramurii mandibulei, se întinde între arcada zigomatică și unghiul mandibular și, după orientarea fasciculelor, se împarte în două porțiuni, superficială și profundă. Cuvîntul își are originea de la tema vb. **Gr.** μασάομαι (masaomai) "a mesteca". De la acesta s-au format subst. **Gr.** μασητά (maseta) "mîncare mestecată" și subst. **Gr.** μασητήρ (maseter) "mușchiul cu care muști, maseter". Se folosește în sintagma *musculus masseter*.

mastectomie = îndepărtarea chirugicală parțială sau totală a glandei mamare. Termenul este compus din subst. **Gr.** μαστός (mastos) "sîn" și sufixul *–ectomie,* format din prepoziția **Gr.** ἔκ/ἔξ (ek/ex) "din afară, dinăuntru", care sugerează îndepărtarea. și subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune". Proceduri de mastectomie s-au practicat încă din Antichitate: *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) exciza sînul "ulcerat" și lăsa mușchiul pectoral intact, iar *Leonidas din Alexandria,* Λεωνίδας, care a trăit între secolele al II-lea și al III-lea p. Chr., practica mastectomia cu îndepărtarea țesuturilor sănătoase din jur, inclusiv mușchiul pectoral mare. În cartea *Armamentarium chirurgicum* (Arsenal de chirurgie) a lui *Johannes Scultetus* (1595 – 1645), apărută în anul 1655, apar ilustrații despre proceduri de mastectomie, mai exact în *TABVULA XXXVIII,* unde sînt prezentate tipul inciziei, excizia, drenajul, suturile, laolaltă cu instrumentarul chirurgical. În anul 1773 Academia din Lyon oferea un premiu pentru cel mai bun articol la răspunsul întrebării *Qu' est ce que le cancer?* (Ce este cancerul). Premiul a fost cîștigat de *Bernard Peyrilhe* (1735 – 1804) care încerca să stabilească cauzele, natura, tiparele de creștere și tratamentul cancerului. Acesta credea că la baza apariției cancerului stă *une matière ichoreuse,* care ar ieși din limfa degenerată, putridă. Numele provine de la subst. **Gr.** ἰχώρ (ichor) "lichid gălbui, sînge, bilă galbenă", al cărui sens înainte de toate era "sîngele zeilor", deoarece se credea că *ichor* curge prin venele zeilor greci. *Peyrilhe* a vrut să testeze capacitatea acestei *matière ichoreuse* de a induce cancerul, astfel încît a extras țesut dintr-un cancer de sîn și l-a injectat în pielea unui cîine pe care îl ținea acasă sub observație. Se spune că experimentul a fost scurtat de faptul că servitorii lui *Peyrilhe* au înecat cîinele care se chinuia și lătra continuu. Pe lîngă acestea, *Bernard Peyrilhe* a făcut observația că patologia poate avea origine locală, apoi să apară cancere "consecutive" în alte țesuturi sau organe. În Statele Unite *William Stewart Halsted* (1852 – 1922) a realizat prima mastectomie radicală pentru cancerul de sîn în anul 1882, realizînd excizia sînului, a ganglionilor axilari și a mușchilor pectoral mare și pectoral mic într-o procedură *en bloc*.

masticație = procesul mecanic și

fizico-chimic prin care alimentele introduse în cavitatea bucală sînt fragmentate, apoi sînt supuse acțiunii secreției salivare. Cuvîntul s-a format de la tema vb. **Lat.** *mastico, masticare* "a mesteca", înrudit cu vb. **Gr.** μαστιχάω (mastichao) "a scrîşni din dinți".

mastocit = celulă granulară a sistemului imun, prezentă preponderent în țesuturile conjunctive, care conține în principal heparină, histamină și serotonină. Termenul german *die Mastzelle* a fost creat în 1878 de către *Paul Ehrlich* (1854 -1915) odată cu publicarea tezei sale de doctorat *Beiträge zur Theorie und Praxis der histologischen Färbung* (Contribuții asupra teoriei și practicii colorației histologice). Cuvîntul înseamnă literal "celulă care se hrănește" și are la bază sensul substantivului din germană *die Mast* și "îngrășare, îndopare, cu verbul *mästen* "a (se) îndopa. Deși *Ehrlich* a observat că celulele conțineau granule, a folosit termenul mastocit crezînd inițial că celulele însele au capacitatea de fagocitoză.

mastoid = sensul literal "de forma unui sîn" provine de la subst. **Gr.** μαστός (mastos) "sîn" și subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență", fiind folosit în sintagma *processus mastoideus ossis temporalis*. Procesul mastoid reprezintă o proeminență osoasă a osului temporal, localizată posterior de meatul auditiv extern și lateral de procesul stiloidian.

matitate = diminuarea sonorității normale la percuția unei regiuni anatomice. Etimologia cuvîntului este incertă, precum și a adjectivului *mat*. Dicționarele franceze consideră termenii *mat* și *matité* apropiați de un adjectiv creat în latina tîrzie *matus* "înmuiat, umed".

matrice = provine de la subst. **Lat.** *matrix, matricis* "femelă însărcinată, trunchiul unui arbore care produce lăstari, uter, născătoare" sau, în biologie, "rețea, matrice". Acest din urmă sens poate proveni din faptul că rolul *matrix-ului* este "să suporte", să ofere "sprijin" sau să fie un mijloc de nutriție în același timp. Matrixul extracelular reprezintă o rețea structurală complexă care înconjoară celulele țesutului conjunctiv. Matrixul intracelular este structura gelatinoasă care formează mediul interstițial în care se află încorporate și își desfășoară activitatea structuri mai specializate (mitocondrii, aparat Golgi etc.)

maxilar = os pereche al viscerocraniului, format dintr-un corp în care se află sinusul maxilar și patru procese (alveolar, frontal, palatin, zigomatic). Forma de subst. **Lat.** *maxilla, maxillae* "maxilar, falcă" este diminutivul subst. **Lat.** *mala, malae* "falcă, obraz".

măduvă = 1. măduva spinării reprezintă componenta sistemului nervos central aflată în coloana vertebrală, învelită la exterior de meninge, din care se desprind 31 de perechi de nervi spinali și care se continuă superior cu trunchiul cerebral; 2. măduva osoasă este țesutul aflat în canalul medular osos, care poate fi măduvă roșie hematogenă sau măduvă galbenă, grăsoasă. Provine de la subst. **Lat.** *medulla, medullae* "măduvă (a copacului, a oaselor), măruntaie, esență". Sintagma *medulla oblongata*, bulbul, conține adj. **Lat.** *oblongus*

"lunguieț, prelung". *Julien Jean César Legallois* (1775 – 1814) a identificat centrul respirator din măduva spinării și și-a prezentat experimentele în cartea *Expériences sur le principe de la vie* (Experiențe asupra principiului vieții). *Marie Jean Pierre Flourens* (1794 – 1867) a confirmat experimentele lui *Legallois,* provocînd leziuni la nivelul trunchiului cerebral care au indus asfixia animalelor de experiment. Acesta a realizat numeroase experimente pentru identificarea funcțiilor sistemului nervos central: a îndepărtat emisferele cerebrale la animale și a observat dispariția percepțiilor, a mișcărilor voluntare și a judecății, sau a îndepărtat cerebelul și a observat afectarea echilibrului și a coordonării mișcărilor.

meat = structură anatomică alungită care prezintă o deschidere la un capăt (meatul auditiv extern dintre membrana timpanică și pavilionul urechii, meatul auditiv intern săpat în stînca temporalului, meatul nazal inferior în care se deschide canalul lacrimonazal etc.). S-a format de la subst. **Lat.** *meatus, meatus* "mișcare, curs, drum, cale". Se folosește în sintagmele *meatus acusticus externus* și *meatus acusticus internus.*

medial = care este situat într-o poziție centrală, mai aproape de planul median. Provine de la adj. **Lat.** *medius* "de mijloc, central" și de la adj. **Lat.** *medialis* "la mijloc, medial" din latina tîrzie.

median = situat într-un plan care împarte o structură în două jumătăți simetrice, stîngă și dreaptă. Provine de la adj. **Lat.** *medianus* "de mijloc, median" sau de la subst. **Lat.** *medianus, mediani* "mijlocul".

mediastin = spațiu al regiunii toracice aflat între cavitățile pleurale, delimitat anterior de stern, posterior de coloana vertebrală toracică, superior de apertura superioară a toracelui și inferior de diafragm. Acesta conține cordul, vasele mari ale cordului, traheea, esofagul, timusul și ductul toracic, precum și structuri nervoase (nervul vag, nervul frenic, trunchiul simpatic toracic). Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *mediastinus, mediastini* "sclav pentru treburi obișnuite, servitor bun la toate", înrudit cu adj. **Lat.** *medius* "de mijloc, central".

medular = care ține de măduvă sau care seamănă cu măduva (canal medular, partea medulară a glandei suprarenale, partea medulară a rinichiului). Provine de la adj. **Lat.** *medullaris* "care pătrunde pînă în măduva oaselor".

megacariocit = celulă de dimensiuni mari, precursoare a trombocitelor, cu nucleu multilobat și citoplasmă abundentă. Numele celulei e format din adj. **Gr.** μέγας (megas) "mare" și din subst. **Gr.** κάρυον (karyon) "sîmbure, nucleu". *James Homer Wright* a propus teoria conform căreia trombocitele se formează din megacariocite în articolul din 1906 numit *The Origin and Nature of the Blood Plates* (Originea și natura trombocitelor). Acestea erau caracterizate de *Wright* ca avînd: *a central granular, red-violet portion and a marginal, homogenous, hyaline, blue staining portion* (o porțiune centrală granulară, roșu-violet, și o porțiune marginală omogenă, hialină, care se colorează în albastru). Megacariocitele, identificate deja pînă la analizele lui *Wright,* aveau pseudopode și

M

dădeau naștere unor celule de dimensiunea trombocitelor.

megacolon = dilatarea parțială sau totală a colonului (boala Hirschsprung prin absența plexului mienteric, megacolonul toxic ca urmare a unei ocluzii ori a unei boli inflamatorii intestinale). În prima parte a cuvîntului se regăsește adj. **Gr**. μέγας (megas) "mare". A doua parte conține subst. **Lat**. *colon, coli* "porțiune a intestinului gros, colon", care are corespondent în subst. **Gr**. κόλον (kolon) "colon". Megacolonul congenital a fost diagnosticat de *Harald Hirschsprung* (1830 – 1916) în 1888 în articolul *Stuhlträgheit Neugeborener in Folge von Dilatation und Hypertrophie des Colons* (Constipația la nou-născuți din cauza dilatării și a hipertrofiei colonului), discutînd cazul a doi copii care au murit din cauza bolii, avînd constipație cu asocierea dilatării și hipertrofiei colonului. La finalul articolului a concluzionat că etiologia trebuie să fi apărut *in utero*, fie ca malformație congenitală, fie ca boală contractată.

M

megaloblast = cuvîntul s-a format de la genitivul μεγάλος (megalos) al adj. **Gr**. μέγας (megas) "mare și de la subst. **Gr**. βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar". Dimensiumea mare a unui eritroblast în asociere cu anemia megaloblastică, cel mai des prin deficiență de vitamină B12 sau de acid folic, a fost descoperită de *Paul Ehrlich* (1854 – 1915).

meibomian = glandele sebacee meibomiene, numite și *glandulae tarsales*, au fost descoperite în *palpebra inferior* (pleoapa inferioară) și *palpebra superior* (pleoapa superioară) de către *Johann Heinrich Meibom* (1638 – 1700), cunoscut și prin latinizarea numelui ca *Ioannes Henricus Meibomius*. Glanda meibomiană este un tip de glandă sebacee aflată pe placa tarsală a pleoapelor, care produce un lichid lipidic extern, sub care se află un strat apos produs de glandele lacrimale și un strat intern hidrofil de mucină produs de celule din conjunctivă și din epiteliul ocular superficial. Lichidul produs de glandele meibomiene are rolul unui surfactant și rol de barieră.

meioză = diviziune celulară în urma căreia apar celule gameți cu număr haploid de cromozomi. Cuvîntul provine de la subst. **Gr**. μείωσις (meiosis) "împuținare, micime", format de la o formă neregulată de adjectiv comparativ **Gr**. μείων (meion) "mai mic, mai puțin", care are la bază sensul adj. **Gr**. μικρός (mikros) "mic, scurt". De la acestea s-a mai format și vb. **Gr**. μειόω (meioo) "a împuțina, a face mic". *Oscar Hertwig* (1849 – 1922) a descoperit procesul meiozei la aricii de mare în 1876 , iar *Edouard van Beneden* (1846 – 1910) a descris meioza la viermii *Ascaris*. Faptul că două diviziuni celulare sînt necesare ca o celulă diploidă să se transforme în patru celule haploide, astfel încît numărul cromozomilor să fie păstrat, a fost observat de către *Friederich Leopolod August Weismann* (1834 – 1914), care a înțeles adevărata importanță a meiozei în reproducere și transmiterea informației genetice.

melanină = pigment brun-negru responsabil de colorarea tegumentelor, produs de melanocite prin oxidarea și polimerizarea tirozinei. Termenul provine de la adj. **Gr**. μέλας (melas) "negru", care are formele de feminin μέλαινα

(melaina) și neutru μέλαν (melan). În structura cuvîntului se regăsește și sufixul "chimic" *–ină*.

melatonină = hormon al epifizei cu secreție reglată de ritmul circadian, secretat preponderent la întuneric. Provine de la adj. **Gr.** μέλας (melas) "negru", precum **melanina**, dar conține subst. **Gr.** τόνος (tonos) "întindere, încordare, tensiune", cuvîntul fiind creat, probabil, sub influența formei *serotonină*. Hormonul a fost izolat de către dermatologul *Aaron Bunsen Lerner* (1920 – 2007) din glanda epifiză a vacilor, cel care i-a dat și numele.

membrană = provine de la subst. **Lat.** *membrana, membranae* "membrană, înveliș, coajă, scoarță". Sensul de bază este de "piele care acoperă orice parte a corpului", întrucît derivă de la subst. **Lat.** *membrum, membri* care poate desemna "orice parte a corpului".

membru = provine de la subst. **Lat.** *membrum, membri* "membru", la origine desemnînd orice parte a corpului, nu doar membrele superioare sau inferioare. Are corespondentul cu același sens în subst. **Gr.** μέλος (melos) "membru".

meninge = ansamblul celor trei meninge care acoperă creierul și măduva spinării, de la interior spre exterior: pia mater și arahnoida (leptomeningele) și dura mater (pahimeningele). Provine de la subst. **Gr.** μῆνιγξ (meninx) "membrană", folosit cu sensul de "membrană a creierului", "timpan" și uneori de "membrană ochiului". *Camillo Golgi* (1843 – 1926) a identificat prima dată tumora benignă *meningiom*, pe care l-a numit inițial *endoteliom*.

meningocel = herniere unică a meningelui umplut cu LCR, prin defect disrafic, defect de fuziune spinală a lamelor vertebrale pe linia mediană. Cuvîntul e format din subst. **Gr.** μῆνιγξ (meninx) "membrană", des cu sensul de "membrană a creierului", și din subst. **Gr.** κήλη (kele) cu sensul general de "tumoră" și, în particular, "hernie".

menisc = fibrocartilaj de formă semilunară situat în articulația genunchiului, cu rol de a amortiza șocurile și de a limita mișcările laterale ale femurului. S-a format prin intermediul adj. **Gr.** μηνίσκος (meniskos) "semilunar", derivat la rîndul său de la subst. **Gr.** μήν (men) "lună".

menopauză = încetarea menstruației pe o durată mai mare de 12 luni, din cauza absenței definitive a hormonilor estrogeni. În structura cuvîntului se regăsește subst. **Gr.** μήν (men) "lună", care are genitivul μηνός (menos), cu corespondent în subst. **Lat.** *mensis, mensis* "lună".

menstruație = eliminare fiziologică de sînge și fragmente endometriale între pubertate și menopauză în cursul ciclului ovarian, la interval de aproximativ o lună. De la tema subst. **Lat.** *mensis, mensis* "lună" provine familia de cuvinte adj. **Lat.** *menstruus* "de fiecare lună, lunar", adj. **Lat.** *menstrualis* "pentru o lună, care are menstruație" și adj. **Lat.** *menstruatus* "care are menstruație". Modificările histologice ale schimbărilor ciclice normale ale endometrului au fost descrise de către ginecologii vienezi *Ludwig Adler* (1876 – 1958) și *Fritz Hitschmann* (1870 – 1926) în anul 1908 în articolul

M

Der Bau der Uterusschleimhaut des geschlechtsreifen Weibes mit besonderer Berücksichtigung der Menstruation (Structura endometrului femeii fertile cu referire specială la menstruație).

mental = provine de la subst. **Lat.** *mens, mentis* "minte", de la radicalul Indo-European ***men-*** " a gîndi". Desemnează, în opoziție cu subst. **Lat.** *corpus, corporis* "trup, corp", principiul gîndirii, activitatea gîndirii, sediul spiritului și al inteligenței. De la acesta derivă adj. **Lat.** din latina tîrzie *mentalis* "care ține de minte, mental, spiritual".

merocrin = secreție unei celule glandulare care se elimină prin difuziune, iar celula rămîne intactă, fără distrugerea protoplasmei. Cuvîntul conține subst. **Gr.** μέρος (meros) "parte" și vb. **Gr.** κρίνω (krino) "a alege, a separa, a decide, a judeca". Acesta din urmă e înrudit cu vb. Lat. *cerno, cernere* "a separa".

metabolic = cuvîntul este format din prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și provine de la vb. **Gr.** βάλλω (ballo) " a arunca, a scăpa de ceva, a doborî, a lovi, a pune" sau de la substantivul înrudit **Gr.** βόλος (bolos) "aruncătură". Fiziologul din Padova *Santorio Santorio* (1561 – 1636), reprezentant al iatrochimiei, a descris în *De statica medicina* (Despre medicina statică) din 1614 diferite metode de a calcula prin cîntare inventate de el greutatea respirației și a perspirației. Fiziologul German *Carl von Voit* (1831 – 1908), considerat fondatorul nutriției și al dieteticii moderne, a descoperit că *turnoverul*-ul proteic poate fi calculat prin măsurarea cantității de nitrogen din ureea excretată. De asemenea a dezvoltat metode de calcul al metabolismului bazal, începînd cu lucrarea *Über die Wirkung des Kochsalzes, des Kaffees und der Muskelbewegung auf den Stoffwechsel* (Despre efectul sării, al cafelei și al mișcării musculare asupra metabolismului) din 1860 și culminînd cu lucrarea din 1880 *Physiologie des allgemeinen Stoffwechsels und der Ernährung* (Fiziologia metabolismului general și a nutriției). *Max Rubner* (1854 – 1932) a folosit un calorimetru pentru a măsura schimbările metabolice ale organismului și a publicat în 1889 articolul *Ein Calorimeter für physiologische und hygienische Zwecke* (Un calorimetru pentru scopuri de fiziologie și de igienă), de asemenea a demonstrat că organismul obține energie prin degradarea grăsimilor, a proteinelor și a carbohidraților.

metacarp = unul dintre cele cinci oase ale mîinii care se articulează cu carpul proximal și falangele distal. Cuvîntul conține prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și subst. **Gr.** καρπός (karpos) "încheietură". Se folosește în sintagma *ossa metacarpalia* cu referire la cele cinci oase metacarpiene.

metafază = stadiu în divizunea meiotică și cea mitotică de formare a plăcii ecuatoriale, cu alinierea cromozomilor pe filamentele fusului de diviziune. Cuvîntul conține prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și subst. **Gr.** φάσις (phasis) "apariție, denunțare, informație", acesta din urmă luîndu-și sensurile de la vb. **Gr.** φαίνω (phaino) "a scoate la lumină, a face să apară, a apărea".

metafiză = regiune a osului aflată între epifiză și diafiză, care conține cartilajul de creștere. Conține prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și subst. **Gr.** φύσις (fysis) "naștere, existență generare, natură".

metamorfoză = provine de la subst. **Gr.** μεταμόρφωσις (metamorphosis) "transformare, schimbare", care conține prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și subst. **Gr.** μορφή (morphe) "formă, apariție, înfățișare".

metanefros = etapa finală în evoluția mezodermului intermediar, pentru formarea rinichiului. Cuvîntul conține prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și subst. **Gr.** νεφρός (nephros) "rinichi".

metaplazie = proces de transformare reversibilă a unui țesut diferențiat în alt țesut cu alt tip celular. Este format din prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și din subst. **Gr.** πλάσις (plasis) "creație, model, conformație". Acesta din urmă este derivat de la vb. **Gr.** πλάσσω (plasso) "a crea, a forma, a modela".

metastază = diseminarea unei tumori maligne și implantarea la distanță de sediul inițial tumoral. Provine de la subst. **Gr.** μετάστασις (metastasis) "îndepărtare, plecare, migrare, transfer", format de la vb. **Gr.** μεθίστημι (methistemi) "a îndepărta". Acestea au la bază prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și tema vb. **Gr.** ἵστημι (histemi) "a sta".

metatalamus = s-a format de la prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și de la subst. **Gr.** θάλαμος (thalamos) "cameră (în special a femeii), dormitor, casă". Sintagma sinonimică este *corpora geniculata*, deoarece metatalamusul este format din corpii geniculați mediali și corpii geniculați laterali.

metatars = unul dintre cele 5 oase ale piciorului, care se articulează cu oasele tarsiene proximal și cu falangele distal. Termenul conține prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și subst. **Gr.** ταρσός (tarsos) descria la început "o suprafață plată pe care se uscau lucruri", în acord cu rădăcina Indo-Europeană ***ters-*** "a usca". Se folosește sintagma *ossa metatarsalia* pentru a desemna oasele piciorului, iar pentru fiecare în parte se folosesc numerale romane, începînd dinspre medial spre lateral.

M

metencefal = partea superioară a rombencefalului, din care se dezvoltă cerebelul și puntea lui Varolio. Conține prep. **Gr.** μετά (meta) "în mijlocul, împreună cu, după, despre" și subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier". Embriologic, se formează din jumătatea rostrală a rombencefalului embrionar și se diferențiază de mielencefal începînd cu săptămîna a 5-a. Metencefalul cuprinde puntea și cerebelul, o parte a celui de-al IV-lea ventricul, nervul trigemen, nervul abducens, nervul facial și nervul vestibulocohlear.

metopic provine de la adj. **Gr.** μετωπικός (metopikos) "care ține de frunte, frontal", este derivat de la subst. **Gr.** μέτωπον (metopon) "frunte". *Sinostoza metopică* este

un sinonim folosit pentru sutura frontală, dar a ajuns să fie folosit cu precădere pentru a desemna sutura frontală persistentă. Sinostoza metopică poate fie să treacă de-a lungul osului frontal, de la nazion pînă la bregma, fie să rămînă la sutură metopică parțială, fiind conectată în acest caz ori doar la bregma ori doar la nazion.

mezencefal = partea superioară a trunchiului cerebral, aflat în continuarea punții, separat de aceasta prin șanțul ponto-peduncular. Provine de la adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc".

mezenchim = țesut conjunctiv embrionar din care derivă țesuturile conjunctive, vasele de sînge și limfatice, cordul și mușchii netezi. Cuvîntul e format din adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc" și din subst. **Gr.** ἔγχυμα (enchyma) "infuzie, instilație, umplerea unui conținut", de unde derivă și adj. **Gr.** ἔγχυμος (enchymos) "înmuiat, moale, suculent".

mezenter = formațiune peritoneală care leagă intestinul subțire de peretele posterior abdominal. Cuvîntul e compus din adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc" și din subst. **Gr.** ἔντερον (enteron) "mațe, intestine".

mezial = provine de la adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc". Termenul se folosește în stomatologie pentru a desemna acea față a coroanei unui dinte, orientată spre planul medio-sagital al arcadei dentare. De asemenea, se folosește în enumerarea proximal, mezial, distal.

mezocolon = formațiune peritoneală care leagă colonul de peretele posterior abdominal. Este format din adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc" și din subst. **Gr.** κόλον (kolon) "colon". Prima descriere anatomică a mezocolonului îi aparține lui *Frederick Treves* (1853 – 1923) în articolul publicat în *British Medical Journal* în anul 1885 *Lectures on the Anatomy of the Intestinal Canal and Peritoneum in Man* (Prelegeri despre anatomia canalului intestinal și a peritoneului la om). Observațiile lui *Treves* după disecția a peste o sută de cadavre era aceea că mezocolonul drept și cel stîng sînt structuri anatomice vestigiale sau sînt absente la adult. Și adăuga că mezenterul intestinului subțire, al colonului transvers și mezocolonul sigmoid se inserau toate pe peretele posterior abdominal. Cu zece ani înainte, *Carl Toldt* (1840 – 1920), autorul popularului atlas, *Anatomischer Atlas für Studirende und Ärzte* (Atlas de anatomie umană pentru studenți și medici), a descris persistența tuturor părților anatomice ale mezocolonului la adult și a identificat fascia dintre mezocolon și retroperitoneul subiacent, formată prin fuziunea peritoneului visceral al mezocolonului cu retroperitoneul parietal, ceea ce astăzi e numită *fascia Told*.

mezoderm = foița embrionară cuprinsă între ectoderm și endoderm, împărțită în mezoderm paraxial, intermediar și lateral; cel lateral este împărțit în două foițe: mezoderm lateral splanhno-pleural și somato-pleural, separate de cavitatea celomică. Din mezoderm derivă mezenchimul și mezoteliul,

M

din care ulterior se vor forma țesutul conjunctiv, mușchii, sistemul urogenital, corticosuprarenala, sistemul vascular și epiteliul care mărginește celomul. Cuvîntul conține adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc" și subst. **Gr.** δέρμα (derma) "piele". Teoria conformă căreia organele se dezvoltă din straturi embriologice diferite îi aparține lui *Karl Ernst von Baer* (1792 – 1876), iar denumirea termenilor ca atare și clasificarea lor îi aparțin lui *Robert Remak* (1815 – 1865), teoria acestuia a embriogenezei bazate pe cele trei foițe embrionare constituind fundamentul științei embriologice moderne ca atare.

mezogastru = repliu peritoneal care leagă stomacul de peretele abdominal posterior. Cuvîntul este format din adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc" și subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, stomac".

mezonefros = etapă intermediară în dezvoltarea rinichilor, în evoluția mezodermului intermediar. Este format din adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc" și din subst. **Gr.** νεφρός (nephros) "rinichi".

mezoovar = formațiune peritoneală pelviană prin care ovarul este fixat de foița posterioară a ligamentului lat. Pe prima poziție se regăsește adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc". Pe a doua poziție se află substantivul din latina modernă *ovarium, ovarii* "ovar", format de la subst. **Lat.** *ovum, ovi* "ou". *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619) a identificat locul de producere a oului la găină și a folosit primul termenul *ovarium*.

mezosalpinge = formațiune peritoneală pelviană prin care tuba uterină este legată de ligamentul lat. Cuvîntul este format din adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc" și din subst. **Gr.** σάλπιγξ (salpinx) "trompetă de război".

mezoteliu = strat de origine mezodermală care căptușește peretele cavității primitive a corpului, celomul. Provine de la adj. **Gr.** μέσος (mesos) "la mijloc, în mijloc, de mijloc" și de la subst. **Gr.** θηλή (thele) "sîn, sfîrc, papilă".

microcefalie = malformație congenitală de dezvoltare, caracterizată prin dimensiunea mică a craniului din cauza sinostozei timpurii a suturilor craniene. Este compus din adj. **Gr.** μικρός (mikros) "mic, scurt" și din subst. **Gr.** κεφαλή (kephale) "cap".

microdonție = anomalie congenitală caracterizată prin prezența dinților de dimensiuni mici. Provine de la compunerea dintre adj. **Gr.** μικρός (mikros) "mic, scurt" și subst. **Gr.** ὀδούς (odous) "dinte", care are genitivul ὀδόντος (odontos).

microglie = tip de nevroglie cu rol fagocitar. Cuvîntul conține adj. **Gr.** μικρός (mikros) "mic, scurt" și subst. **Gr.** γλία (glia) "lipici".

microscop = cuvîntul este compus din adj. **Gr.** μικρός (mikros) "mic, scurt" și din vb. **Gr.** σκοπέω (skopeo) "a vedea, a privi, a observa".

microtom = instrument de laborator pentru secționarea pieselor anatomice incluse în parafină. Provine de la adj. **Gr.** μικρός (mikros) "mic, scurt" și de la

subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", la rîndul său derivat de la vb. **Gr.** τέμνω (temno) "a tăia".

midriază = dilatarea excesivă a pupilei. Termenul provine de la subst. **Gr.** μυδρίασις (mydriasis) "dilatarea pupilei", format prin derivare de la subst. **Gr.** μύδρος (mydros) "nicovală, metalul roșu bătut pe nicovală". Termenul medical s-a creat probabil ca extensie figurativă prin asemănarea cu strălucirea metalului cald bătut pe nicovală. În Antichitate dilatarea pupilei se credea că apare ca urmare a congestiei creierului. Unul dintre cei mai mari chirurgi oftalmologi germani, *Karl Gustav Himly* (1772 – 1837) folosea în mod curent extract din măselăriță sau din mătrăgună, *Atropa belladona*, pentru a induce midriază. Însuși numele plantei, *Atropa belladona*, provine de la obiceiul doamnelor din nobilimea italiană a Florenței, care foloseau extract de mătrăgună pentru a-și dilata pupilele, lucru considerat semn de mare frumusețe.

mielencefal = cuvîntul e format plecînd de la sensurile adj. **Gr.** μυέλινος (myelinos) "moale ca măduva" și ale subst. **Gr.** κεφαλή (kephale) "cap". Reprezintă partea posterioară a creierului embrionar, din care se dezvoltă bulbul rahidian.

mielină = substanță lipidică ce formează o teacă în jurul axonilor fibrelor nervoase. Provine de la adj. **Gr.** μυέλινος (myelinos) "moale ca măduva", derivat de la subst. **Gr.** μυελός (myelos) "măduvă, măduvă grasă". Acesta din urmă este corespondentul subst. **Lat.** *medulla, medullae* "măduvă".

mielocit = numele precursorului seriei granulocitare provine de la subst. **Gr.** μυελός (myelos) "măduvă, măduvă grasă" și de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol". Mielocitele, care la rîndul lor provin din promielocite, dau naștere metamielocitelor. Un metamielocit este celula propriu-zisă care suferă procesul de granulopoieză.

mienteric = cuvîntul conține sensuri provenite de la subst. **Gr.** μῦς (mys) "șoarece" și "mușchi", prin extensie figurativă datorită asemănării mușchiului uman cu forma unui șoarece, cu genitivul μυός (myos), și de la subst. **Gr.** ἔντερον (enteron) "mațe, intestine". Reflexul mienteric responsabil de crearea undelor de peristaltism, prin contracția mușchiului neted intestinal deasupra și relaxarea dedesubt acțiunii stimulului fizic, a fost explicat de către fiziologul american *Walter Bradford Cannon* (1871 – 1945) în 1911 în cartea *The Mechanical Factors of Digestion* (Factorii mecanici ai digestiei). Munca acestuia începuse încă din 1896 cînd studia prin radiografii deglutiția la gîște, folosindu-se în experimentele sale de săruri și metale grele, precum nitrat de bismut sau sulfat de bariu. *Cannon* este cel mai bine cunoscut prin crearea termenilor *flight or fight* pentru a descrie reacția sistemului nervos simpatic ca răspuns la o amenințare, în cartea *Bodily Changes in Pain, Hunger, Fear and Rage* (Modificări corporale în durere, foame, frică și mînie) din 1915. De asemenea, conceptul de *homoeostazie* îi aparține, după ce și-a bazat studiile pe cele ale lui *Claude Bernard* și a ideilor sale de *milieu interieur* (mediu

intern). *Cannon* a explicat fiziologia homeostaziei în 1932 în cartea *The Wisdom of the Body* (Înțelepciunea organismului).

milohioidian = mușchi al planșeului bucal care face parte din grupa mușchilor suprahioidieni, cu originea pe linia milohioidiană și inserția cu fibrele posterioare pe corpul hioidului, iar cu fibrele mijlocii și anterioare pe rafeul milohioidian. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** μύλη (myle) "moară", cu sensul la plural μῦλαι (mylai) de "molari" și de la adj. **Gr.** ὑοειδής (hyoeides) "care seamănă cu litera Y" (ὖ ψιλόν - ypsilon).

minim = provine de la adj. **Lat.** *minimus* "cel mai mic, foarte mic", format de la superlativ a adj. **Lat.** *parvus* "mic".

miocard = peretele muscular al inimii, cuprins între epicard și endocard, format din țesut muscular striat de tip cardiac și din țesut nodal, sistemul de conducere a impulsului electric. Cuvîntul e format din subst. **Gr.** μῦς (mys) "șoarece", cu sensul și de "mușchi" prin extensie figurativă datorită aspectului, și subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă, cord". Acestuia din urmă îi corespunde subst. **Lat.** *cor, cordis* "inimă". Au la bază radicalul Indo-European ***k̑erd-*** "inimă. *Vide* **infarct**.

mioclonus = contracție musculară involuntară și bruscă. Prima parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** μῦς (mys) "șoarece", cu sensul și de "mușchi" prin extensie figurativă datorită aspectului. A doua parte provine de la subst. **Gr.** κλόνος (klonos) "mișcare agitată, confuzie, neliniște, agitație, tremurat", cu sensurile acestea înglobate în vb. **Gr.** κλονέω (kloneo) "a merge agitat sau confuz". Doctorul german *Heinrich Unverricht* (1853 – 1912) a studiat cu precădere epilepsia, și a descris epilepsia mioclonală progresivă în 1891, cunoscută drept boala *Unverricht-Lundborg*.

miologie = studiul sistemului muscular, al structurii, al funcției și al patologiei mușchilor. Conține subst. **Gr.** μῦς (mys) "șoarece", cu sensul și de "mușchi" prin extensie figurativă datorită aspectului, și subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

miopie = defect al vederii, caracterizat de unirea razelor vizuale într-un focar aflat înaintea retinei, corectabil prin lentile concave divergente. Provine de la subst. **Gr.** μυωπία (myopia) "vedere dificilă de aproape, miopie", avînd la bază sensul vb. **Gr.** μύω (myo) "a închide ochii, a strînge ochii". Oftalmologul olandez *Franciscus Cornelis Donders* (1818 – 1889) a publicat în 1864 în engleză *On the anomalies of refraction and accommodation* (Despre anomaliile refracției și ale acomodării).

miotom = provine de la subst. **Gr.** μῦς (mys) "șoarece", cu sensul și de "mușchi" prin extensie figurativă datorită aspectului, și de la subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", provenit de la vb. **Gr.** τέμνω (temno) "a tăia". Termenul se poate referi fie la un instrument de disecție musculară, la un grup muscular inervat de un singur nerv spinal, fie la partea unei somite care se diferențiază în mușchi scheletici.

mioză = diminuarea diametrului

M

pupilei. Cuvîntul propriu-zis provine de la subst. **Gr.** μείωσις (meiosis) "împuținare, diminuare". S-a format de la vb. μειόω (meioo) "a împuțina, a diminua, a face mai mic", plecat, la rîndul său, de la forma de adj. μείων (meion) "mai mic".

miozină = reprezintă una din proteinele contractile din structura țesutului muscular, care fuzionează împreună cu actina pentru a forma actomiozina și are rol în hidroliza compușilor macroergici pentru eliberarea energiei necesară contracției. Cuvîntul conține subst. **Gr.** μῦς (mys) "șoarece", cu sensul și de "mușchi" prin extensie figurativă datorită aspectului, căruia i s-a adăugat sufixul "chimic" *–ină*. Fiziologul ungar *Albert Szent-Györgyi de Nagyrápolt* (1893 – 1986) a studiat biofizica și biochimia mușchiului striat, realizînd experimente începînd cu anul 1938, în urma cărora a descoperit că interacțiunea dintre actină și miozină, laolaltă cu folosirea ATP-ului, este responsabilă de contracția fibrelor musculare. După 1950 a folosit microscopia electronică pentru a identifica subunitățile fibrei musculare.

mitocondrie = cuvîntul e format din subst. **Gr.** μίτος (mitos) "fir, coardă, urzeală" și subst. **Gr.** χονδρίον (chondrion), formă de diminutiv al subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) "arpacaș, zgîrci, cartilaj". La început subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) însemna "arpacaș", ajungînd, prin extensie figurativă, să descrie multe alte alimente cu consistență granulară, precum sarea, cenușa sau zgîrciul, cartilajul, deoarece cînd se ronțăia scotea sunete specifice măcinării unor granule. Microbiologul *Carl Benda* (1857 – 1932) a dat numele de *mitocondrie* după ce a observat în 1898, prin colorația violet de gențiană, mici corpi în citoplasma celulelor eucariote. Pentru că acestea păreau să aibă tendința de a forma lanțuri lungi, a întrebuințat numele *mitochondria,* tradus literal "fir de granule". Pînă la această denumire, *Richard Altmann* (1852 – 1900) a stabilit că acești corpi reprezintă organite și că au autonomie genetică și metabolică, numindu-le, conform viziunii sale, *bioblaști.* Biologul belgian *Albert Claude* (1899 – 1983) a observat prima dată la microscopul electronic, după ce a creat metoda fracționării celulare, mitocondria, reticulul endoplasmic, aparatul Golgi, ribozomii și lizozomii. În 1945, *Claude* a publicat prima ilustrație a unei celule în detaliu, așa cum este reprezentată astăzi în toate cărțile de biologie.

mitoză = diviziunea unei celule somatice cu producerea a două celule fiice și număr similar de cromozomi ca celula mamă. Cuvîntul a fost creat pornind de la subst. **Gr.** μίτος (mitos) "fir, coardă, urzeală" de către *Walther Flemming* (1843 – 1905), deoarece cromatina nucleului celular apărea în primele stadii de diviziune asemenea unor fire lungi. Acesta a studiat procesele de diviziune celulară și a publicat descoperirile sale în *Zellsubstanz, Kern und Zelltheilung* (Substanța celulară, nucleul și diviziunea celulară) din 1882.

mitrală = etimologia valvei mitrale se referă la asemănarea cu o mitră religioasă catolică, aspect introdus de *Andreas Vesalius* (1514 – 1564), care a comparat valva

stîngă atrioventriculară cu o mitră episcopală, de la subst. **Lat**. *mitra, mitrae* "turban, bonetă". Mai tîrziu *William Harvey* (1578 – 1657) folosea termenul "mitral" pentru a se referi la valva stîngă. *William Cheselden* (1688 – 1752) în cartea sa *Anatomy of the Human Body* (Anatomia corpului uman) din 1713 scria: *"over the entrance of auricles in each ventricle are placed valves to hinder the return of blood when the heart contracts. Those in the right ventricle are termed tricuspides and those in the left mitrales"* (deasupra intrării auriculelor, în fiecare ventricul se află valve care împiedică întoarcerea sîngelui atunci cînd inima se contractă. Valvele din ventriculul drept sînt numite *tricuspide* și cele din ventriculul stîng *mitrale*).

mixedem = cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** μύξα (myxa) "mucus, descărcare nazală", înrudit cu μύσσομαι (myssomai) "a-și sufla nasul". *Edem* provine de la subst. **Gr.** οἴδημα (oidema) "umflătură, tumoră". *Mixedemul* descrie infiltrarea țesutului conjunctiv cu glicozaminoglicani, acid hialuronic și alte mucopolizharide, formînd un complex cu proteinele care leagă apa. Fie că apare în hipertiroidism asociat cu mixedem pretibial și exoftalmie, fie că apare în anumite cazuri de hipotiroidism, precum tiroidita Hashimoto, mixedemul poate avea două mecanisme fiziopatologice de a se produce. Fie prin stimularea fibroblaștilor prin intermediul tireostimulinei, crescînd depunerea de glicozaminoglicani, ceea ce conduce la edem osmotic și retenție lichidiană. Fie prin stimulare limfocitară, cînd, de exemplu în boala Basedow-Graves, limfocitele reacționează împotriva receptorului de tireostimulină, care se poate găsi atît în tiroidă, cît și în orice alt țesut, precum țesutul conjunctiv. Reacția limfocitară poate conduce la leziune tisulară și depunere de glicozaminoglicani.

mînă = segment aflat la extremitatea distală a membrului superior, care se articulează cu antebrațul prin încheietura mîinii și se termină prin degete. S-a format de la subst. **Lat**. *manus, manus* "mînă".

modiol = subst. **Lat**. *modiolus* "vas mic de băut, ceașcă, pahar" este derivat ca diminutiv din subst. **Lat**. *modius, modii* "baniță (cu măsura de 8,75 litri)". *Modiolus* se poate referi fie la axul central al cohleei de formă conică, format din os spongios, care realizează o rotație circulară de 2,5 ori în jurul ei și conține ganglionul spiral în interior. Fie în anatomia mușchilor faciali în descrierea chiasmei, numită *modiolus*, a mușchilor faciali, formată din țesut fibros și localizată latero-superior de fiecare unghi al gurii.

molar = s-a format de la adj. **Lat**. *molaris* "de moară" și de la subst. **Lat**. *molaris, molaris* "bloc de piatră la moară, dinte molar". Cuvintele au la bază sensul subst. **Lat**. *mola, molae* "piatră de moară, moară". În 1778 *John Hunter* (1728 – 1793) publica *The Natural History of the Human Teeth: Explaining Their Structure, Use, Formation, Growth, and Diseases. To which is Added a Practical Treatise on the Diseases of the Teeth* (Istoria naturală a dinților la om: explicații despre structura, folosirea, formarea, creșterea și bolile lor. La care se adaugă un tratat practic despre patologia dinților). În această carte

M

chirurgul scoțian a folosit pentru prima dată clasificarea dinților care a rămas pînă în prezent.

mongolism = cuvîntul *mongol* a pătruns pe filieră rusească în uzul limbilor occidentale de la forma slavă, împrumutată din limba mongolă, Монгол (mongol), unde tema *mong* înseamnă "curajos, viteaz". În medicină, termenul *mongolism* a fost introdus de către *John Langdon Haydon Down* (1828 – 1896) odată cu cartea din 1866 *Observations on an Ethnic Classification of Idiots* (Observații despre clasificarea etnică a idioților). *Down* s-a preocupat în mod deosebit de studiul persoanelor cu dizabilități și de căutarea continuă a unui tratament cît mai bun, în acord cu spiritul său liberal de a susține dreptul femeilor la educație superioară și de a combate sclavia negrilor. A susținut, prin munca sa, egalitatea raselor. În 1887 a descoperit sindromul numit *mongoloid* sau *mongoloism*, descrierea sa fiind publicată în *On some of the mental affections of childhood and youth* (Despre unele boli mentale ale copilăriei și ale tinereții). Boala a ajuns cunoscută de atunci drept *sindromul Down*. În 1959, *Jérôme Jean Louis Marie Lejeune* (1926 – 1994) a descoperit cariotipul sindromului Down ca fiind trisomia 21, existența unei copii în plus a cromozomului 21.

monocit = cuvîntul s-a format de la adj. **Gr.** μόνος (monos) "singur, unic" și de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol". Numele celulei provine de la faptul că sînt cele mai mari fagocite mononucleare din sînge. Acestea reprezintă stadiul imatur al macrofagului, avînd un diametru între 10 și 30 de microni.

morulă = *Alexander Kowalewsky* (1840 – 1901), elevul lui *Ernst Haeckel*, a făcut cercetări pe *Branchiostoma lanceolatum* și a descoperit că oul se segmentează, ducînd la formarea a două tipuri de celule - blastomere. Unele erau mari - macromere și altele mici- micromere. Cele mari se așează central și formează embrioblastul, iar cele mici formează la periferie trofoblastul. Această formațiune înconjurată de membrana pellucida a numit-o morulă, folosindu-se de asemănarea cu subst. **Lat.** *morus, mori* "dud, dudă". Mai tîrziu, morula se invagina și forma gastrula. Formarea celomului începe cu stadiul de gastrulă, ceea ce i-a făcut pe naturaliști să creadă ca stadiul de gastrulă este comun tuturor formelor ancestrale de animale multicelulare.

motor = provine de la subst. **Lat.** *motor, motoris* "cel care pune în mișcare", derivat de la vb. **Lat.** *moto, motare* "a mișca încoace și încolo". Acestea au la bază temele cuvintelor *motus, motus* "mișcare" și ale verbului *moveo, movere* "a mișca dintr-un loc".

mucoasă = strat epitelial care căptușește de obicei un organ cavitar. Provine de la adj. **Lat.** *mucosus* "mucos, mucilaginos", derivat de la subst. **Lat.** *mucus, muci* "descărcare nazală, mucus".

mucus = lichid format preponderent din apă și glicoproteine, secretat de glandele mucoase. Provine de la subst. **Lat.** *mucus, muci* "descărcare nazală, mucus", cu corespondentul în subst. **Gr.** μύξα (myxa) "mucus, descărcare nazală".

multifid = cuvîntul își are originea

de la adj. **Lat**. multus "mult" și de la vb. **Lat**. *findo, findere, fidi, fissum* "a despica". *Musculus multifidus* constă dintr-un număr mare de fascicule de mușchi și tendoane care se desfășoară în ambele șanțuri vertebrale, de-o parte și de alta a proceselor spinoase vertebrale, de la sacru pînă la axis.

multipar = caracterizează o femeie care a avut două sau mai multe sarcini, din care a rezultat un făt viabil. Cuvîntul e format pornind de la adj. **Lat**. *multus* "mult" și de la vb. **Lat**. *pario, parere, peperi, partum* "a naște, a crea".

multiplu = avînd la bază adj. **Lat**. multus "mult", cuvîntul multiplu provine cel mai probabil de la adj. **Lat**. *multiplex, multiplicis* "întortocheat, complicat, din mai multe părți, multiplu, numeros". Este înrudit cu subst. **Lat**. *multiplicatio, multiplicationis* "a mări, a înmulți", cu subst. **Lat**. *multitudo, multitudinis* "mulțime, număr mare, multitudine" sau cu vb. **Lat**. *multiplico, multiplicare* "a mări, a spori".

munte = provine de la subst. **Lat**. *mons, montis* "munte".

murmur = cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *murmur, murmuris*, care la început însemna "zgomot surd, duduit", apoi se nuanțează în sensuri precum "murmur, zumzet, șuier, zgomot prelungit". Suflul diastolic de stenoză mitrală a fost descris prima dată în 1832 de "primul cardiolog modern", doctorul englez *James Hope* (1801 – 1841). Suflul a fost multă vreme cunoscut drept *murmurul Hope*. Cele mai importante lucrări ale lui *Hope* încep să fie publicate începînd cu 1829, odată cu *Aneurisms of the Aorta, based on Observations as House Physician and House Surgeon to the Royal Infirmary, Edinburgh* (Anevrismele aortei, avînd la bază observațiile unui doctor internist și chirurg de la *Royal Infirmary, Edinburgh*). Pentru jurnalul medical mensual *Cyclopaedia of Practical Medicine*, acesta publică între 1833 – 1835 articole precum *Aneurism of the Aorta* (Anevrismul Aortei), *Arteritis* (Arterita), *Dilatation of the Heart* (Dilatarea cordului), *Diseases of the Heart* (Patologia cardiacă), *Degeneration of the Heart* (Degenerarea cordului), *Hypertrophy of the Heart* (Hipertrofia cordului), *Palpitation* (Palpitațiile), *Pericarditis and Carditis* (Pericardita și cardita), precum și *Diseases of the valves of the Heart* (Bolile valvelor cardiace). Toate studiile lui *Hope* s-au concretizat într-una dintre cele mai importante lucrări din istoria cardiologiei, apărută în 1832, *A Treatise on the Dieases of the Heart and Great Vessels* (Un tratat despre bolile inimii și ale vaselor mari). Doctorul irlandez *Walter Hayle Walshe* (1812 - 1892), deși cercetător important la începutul studiilor despre cancerele maligne, descoperă componenta presistolică a suflului mitral într-o stenoză mitrală în 1851, odată cu publicarea cărții sale *A Practical Treatise on the Diseases of the Heart and Great Vessels* (Un tratat practic despre bolile cardiace și ale vaselor mari). În 1862, *Austin Flint* (1812 – 1886) în articolul *On cardiac murmurs* (Despre suflurile cardiace) descrie în apex un murmur telediastolic de tip funcțional, cu frecvență joasă, care apare în cadrul închiderii premature a valvei mitrale, la pacienții cu

regurgitație aortică, atunci cînd presiunea diastolică ventriculară stîngă crește rapid din cauza refluxului aortic sever. *Graham Steel* (1851 – 1942), cardiolog la *Manchester Royal Infirmary*, identifică un murmur, auzit deasupra arterei pulmonare, la începutul diastolei, apărut prin hipertensiune pulmonară în urma evoluției bolii de stenoză mitrală. *Paul Louis Duroziez* (1826 – 1897) a descris un murmur diastolic audibil la compresia distală a arterei femurale sau brahiale și un suflu sistolic la comprimarea arterelor proximal, presînd cu stetoscopul, în cazuri de insuficiență aortică, aspect clinic numit astăzi *semnul Duroziez.*

mușchi = de la subst. **Lat.** *mus, muris* "șoarece", din cauza asemănării cu forma acestuia, forma de diminutiv a subst. **Lat.** *musculus, musculi* "a ajuns să desemneze structura anatomică de mușchi. De la acesta s-a format și adj. **Lat.** *musculosus* "musculos, plin de mușchi".

M

mutație = cuvîntul este format de la subst. **Lat.** *mutatio, mutationis* "schimbare, schimb", derivat de la *muto, mutare* "a mișca dintr-un loc, a schimba locul, a muta". Botanistul olandez *Hugo de Vries* (1848 – 1935) a introdus în uzul limbajului științific termenul de *mutație* și a propus o teorie a mutației care se petrece în cursul evoluției organismelor. Pornind de la teoria pangenezei a lui Darvin din 1868, *De Vries* a creat termenul de pangenă pentru a explica faptul că trăsăturile organismelor sînt transmise de urmașii lor prin aceste particule, *pangene*. Botanistul danez *Wilhelm Johannsen* (1857 – 1927) a format de aici termenul *genă* și a introdus termenii de *genotip* și *fenotip* odată cu lucrarea *Om arvelighed i samfund og i rene linier* (Despre ereditate în societate și liniile pure) din 1903. *Herman Joseph Muller* (1890 – 1967), care a primit premiul Nobel în 1946, a început în 1926 o serie de experimente prin care a descoperit inducerea mutațiilor genetice, adesea fatale, la *Drosophila*, prin folosirea diferitelor doze de radiații X. Plecînd de la acest tip de experimente, *Georg Davis Snell* (1903 – 1996) a observat mutații genetice la mamifere, induse de radiațiile X. De asemenea, *Snell* este recunoscut pentru descoperirea structurilor determinate genetic de pe suprafața celulelor implicate în răspunsurile imune. Acesta a introdus conceptul de *antigenii H,* factori genetici care determină posibilitatea realizării transplanturilor între indivizi. Din experimentele pe șoarecii de laborator, *Snell* a descoperit sistemul HLA. A primit premiul Nobel în 1980.

N

nanism = tulburare de dezvoltare, caracterizată prin statura mică a individului. Are la bază subst. **Gr.** νᾶνος (nanos) "pitic".

nară = orificiu exterior al cavității nazale. Provine de la subst. **Lat.** *naris, naris* "nară", mai des folosit cu forma de plural *nares, narium* "nări". Această formă este înrudită cu substantivele din lituaniană *nósis* "nas", din veche islandeză *nasar* "nas", din veche germană de sus *nasa* "nas" sau cu forma din vechea slavă *nosŭ* "nas".

nasion = forma *nasion* a fost creată în latina modernă de la subst. **Lat.** *nasus, -nasi* "nas" prin adăugarea sufixului diminutival grecesc *-ion*. *Nasion* reprezintă punctul de intersecție dintre osul frontal și cele două oase nazale. Acest punct se observă cutanat, des, prin aria adîncită dintre ochi, superior de rădăcina nasului.

natal = provine de la adj. **Lat.** *natalis* "natal, de naștere", format de la participiul perfect *natus* "născut" al verbului **Lat.** *nascor, nasci, natus sum* "a se naște". De la verbul *nascor* au rezultat forme larg întrebuințate precum subst. **Lat.** *natus, natus* "naștere", adj. **Lat.** *nativus* "născut, care a început", subst. **Lat.** *natio, nationis* "naștere neam, rasă, popor" sau subst. **Lat.** *natura, naturae* "naștere, natură, conformație".

navicular = os tarsian articulat posterior cu capul talusului și anterior cu cele trei oase cuneiforme. Acest cuvînt desemnează *os naviculare* "osul navicular", din pricina asemănării acestuia cu o barcă mică. Subst. **Lat.** *navicula, naviculae* desemnează o "corăbioară, luntre", iar adj. **Lat.** *navicularis* are sensul specializat "de închiriat vase de comerț maritim".

nazal = adjectivul provine pe filiera limbii franceze de la forma *nasal*, formată de la subst. **Lat.** *nasus, nasi* "nas".

nazofaringe = partea superioară a faringelui situată posterior de fosele nazale și superioar de vălul palatin. Compus format de la subst. **Lat.** *nasus, nasi* "nas" și de la subst. **Gr.** φάρυγξ (pharynx) "gît".

nazogastric = compus format de la subst. **Lat.** *nasus, nasi* "nas" și de la subst. **Gr.** γαστήρ (gaster) "burtă, pîntece, stomac". Intubația nazogastrică, numită uneori și gavaj, folosește în prezent mai multe tipuri de tuburi nazogastrice: cateterul *Levin* cu un singur lumen folosit pentru administrarea de medicamente sau pentru nutriție; cateterul *Salem-Sump* cu dublu lumen, unul pentru aspirație, iar celălalt pentru a aerisi, în așa fel încît să fie redusă presiunea negativă și să prevină sucționarea mucoasei pe

cateter; tubul *Dobhoff* cu lumen mic, care are o greutate la capăt pentru a fi corect plasat prin folosirea gravitației. *Georges Maurice Débove* descrie tehnica de a introduce mîncare în stomac printr-un tub, tehnică numită gavaj, în cartea *Manuel des maladies du tube digestiv* din 1907. Acesta a reluat tehnica medicului arab *Ibn Zuhr* (1094 – 1162), latinizat *Avenzoar,* care se folosea de un tub din argint pentru a introduce mîncare în stomacul pacienților săi. *John Alfred Ryle* (1889 – 1950) s-a folosit de tubul cu cap metalic al lui *Martin Emile Rehfuss* (1887 – 1964) pentru a crea un tub flexibil din cauciuc care la capăt avea o formațiune metalică olivară, care era, la rîndul ei, acoperită de cauciuc, împiedicînd lezarea mucoasei gastrice.

N

necropsie = prima parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** νεκρός (nekros) "cadavru". Acesta este înrudit cu subst. **Lat.** *nex, necis* "moarte (violentă, dată de cineva)". Sensul acesta se observă în vb. **Lat.** *neco, necare* " a omorî, a omorî prin înecare, a îneca". Sufixul *–opsie* provine de la subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție".

necroză = moartea celulelor unui țesut sau organ în urma unei anumite patologii. Provine de la subst. **Gr.** νέκρωσις (nekrosis) "moarte, mortificare". Acesta conține radicalul Indo-European ***nek-** "moarte", care se regăsește în subst. **Gr.** νεκρός (nekros) "cadavru", în subst. **Gr.** νέκταρ (nektar) "nectar", băutura zeilor care îi făcea pe aceștia nemuritori, însemnînd propriu-zis "dincolo de moarte", și în subst. **Lat.** *nex, necis* "moarte".

nefron = unitatea morfo-funcțională a rinichiului, formată din glomerul renal și tubul urinifer. Provine de la subst. **Gr.** νεφρός (nephros) "rinichi".

nefrotom = cordoanele nefrogene provenite din mezodermul intermediar sînt segmentate în regiunea cervicală și toracică superioară în grămezi celulare numite nefrotoame. Cuvîntul conține subst. **Gr.** νεφρός (nephros) "rinichi" și subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune".

negru = provine de la adj. **Lat.** *niger, nigra, nigrum* "negru".

neonatal = prima parte a cuvîntului provine de la adj. **Gr.** νεός (neos) "tînăr, nou", iar a doua parte provine de la subst. **Lat.** *natus, natus* "naștere".

neopallium = format de la adj. **Gr.** νεός (neos) "tînăr, nou" și subst. **Lat.** *pallium, pallii* "îmbrăcăminte de lînă care se drapa pe corp, învelitoare, cuvertură". În anatomie, *neopallium* se mai numește *neocortex* sau *izocortex* și reprezintă filogenetic partea cea mai nouă filogenetic a cortexului cerebral, care se dezvoltă din aria cuprinsă între lobul piriform și hipocampus. Cuprinde zona non-olfactivă a cortexului, la oameni ocupînd cea mai mare parte a emisferei cerebrale. Este format din șase straturi celulare pe care se distribuie neuronii, fiind implicat în percepția senzorială, generarea de comenzi motorii, orientare spațio-temporală, formarea gîndirii raționale și limbaj. În mod obișnuit neocortexul cuprinde două părți, izocortexul adevărat și proizocortexul.

neoplasm = proces patologic de formarea a unui nou țesut, cu referire în special la țesutul tumoral. Este format de la adj. **Gr.** νεός (neos) "tînăr, nou" și de la subst. **Lat.** *plasma, plasmatis* "creație, plăsmuire, creatură". Cele mai vechi atestări ale cancerului datează din anul 1600 a. Chr. în papirusul *Edwin Smith,* care cuprindea clasificarea traumatismelor și tratamentul lor chirurgical. Papirusul, descoperit în 1862, a fost scris aproximativ între 1600 - 1500 a. Chr. Aici se descriu opt cazuri de tumori sau ulcerații ale sînului care au fost îndepărtate cu un instrument încins, precizîndu-se că, în afară de această excizie, nu există nici un alt tratament. *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) este primul care folosește termenul καρκίνος (karkinos) "rac, crab" pentru a descrie o ulcerație care avea aspectul membrelor filiforme ale racului. Pentru că etiologia bolii nu era cunoscută, uneori grecii mai foloseau pentru a descrie această boală subst. **Gr.** γάγγραινα (gangraina) "gangrenă", iar romanii întrebuințau subst. **Lat.** *lupus, lupi* "lup", deoarece boala consuma carnea precum un lup. *Aulus Cornelius Celsus* (25 a. Chr. – 50 p. Chr.) a tradus cuvîntul prin subst. **Lat.** *cancer, cancri* "rac, cancer". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) folosea subst. **Gr.** καρκίνωμα (karkinoma) "cancer, ulcer", iar pentru a descrie tumoarea a recurs la subst. **Gr.** ὄγκος (onkos) "umflătură, masă, tumoră".

nerv = provine de la subst. **Gr.** νεῦρον (neuron), căruia îi corespunde subst. **Lat.** *nervus, nervi*. În antichitate, plecînd de la *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.), termenul desemna orice structură albă fibroasă, precum tendonul, fasciile, nervii. *Otto Friedrich Karl Deiters* (1821 – 1863) a descris primul în detaliu celula nervoasă în cărțile *Untersuchungen über die Lamina spiralis membranacea* (Cercetări despre lamina spirală membranoasă) din 1860 și *Untersuchungen über Gehirn und Rückenmark des Menschen und der Säugethiere* (Cercetări despre creierul și măduva oamenilor și ale mamiferelor) publicată în 1865. Acesta a identificat axonul neuronal, pe care l-a numit "cilindru axial", și dendritele, cărora le spunea "procese protoplasmatice", care realizau o rețea continuă menită să asigure comunicarea între neuroni. Acesta a dezvoltat o tehnică de microdisecție pentru a izola neuronii și a îi observa mai bine la microscop. Mai tîrziu, în 1889 *Wihelm His* (1831 – 1904) a redenumit procesele protoplasmice ca dendrite, iar în 1896 *Rudolph Albert von Kolliker* a numit *cilindrum axialis* drept axon. Termenul *neuron* a fost folosit prima dată pentru a descrie celula nervoasă de către *Heinrich Wilhelm Gottfried von Waldeyer-Hartz* (1836 – 1921) în 1891. Înainte de scrierile lui *Deiters* contribuții importante asupra descrierii celulei nervoase le-au adus *Gabriel Gustav Valentin* (1810 – 1883) în cartea *De functionibus nervorum cerebralium et nervi sympathici* (Despre funcțiile nervilor cerebrali și a nervilor simpatici) din 1839, identificînd ca atare la microscopul optic celula nervoasă, nucleul și nucleolii. *Jan Evangelista Purkyně* (1787 – 1869), scris și *Johann Evangelist Purkinje,* a identificat neuronii mari ai cerebelului și

dendritele lor lungi în 1837, precum și fibrele electrice conducătoare dintre nodul atrio-ventricular și peretele cardiac ventricular, cunoscute drept celulele Purkinje și, respectiv, fibrele Purkinje. În plus, acesta a fost primul care a folosit microtomul pentru a realiza tăieturi fine pentru studiat la microscop, utilizînd potasiu bicromat și balsam de Canada pentru prepararea lamelor. *Robert Remak* (1815 – 1865) a descris țesutul nervos ca fiind format dintr-o rețea complexă și fină de filamente, lucru pe care cercetătorii precedenți nu l-au observat la microscop. În continuarea observației sale, a identificat existența a două procese nervoase diferite, mielinizate și nemielinizate, fără a cunoaște funcțiile lor cu adevărat. Studiul asupra sistemului nervos a evoluat odată cu noile tehnici de colorație, atunci cînd *Alfonso Corti* (1822 – 1876) a folosit în jurul anului 1850 roșu carmin, *Joseph von Gerlach* (1820 – 1886) a obținut cele mai clare imagini ale celulei nervoase și ale dendritelor la microscop, iar în 1840 *Adolph Hannover* (1814 – 1894) a descoperit acidul cromic.

N

neural = ceea ce ține de celula nervoasă. *Vide* **neuron**.

neurectomie = întreruperea continuității nervoase prin secționarea unei porțiuni din filetele nervoase. S-a format de la subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) "tendon, fascie, nerv" și subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", provenit de la vb. **Gr.** τέμνω (temno) "a tăia". Terminația *–ectomie* cuprinde și prepoziția **Gr.** ἐκ/ἐξ (ek/ex) "din afară, dinăuntru", care sugerează îndepărtarea totală.

neurilema = stratul extern citoplasmatic nucleat al celulelor Schwann care înconjoară axonul unui neuron. Pe prima poziție se află cuvîntul provenit de la subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) "tendon, fascie, nerv". Pe a doua poziție se află subst. **Gr.** λέμμα (lemma) "coajă" înrudit cu vb. **Gr.** λέπω (lepo) "a (se) coji, a decoji". *Vide* **neuron, lemă.**

neuroblast = celulă nervoasă embrionară din care derivă neuronii. Pe prima poziție se află subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) "tendon, fascie, nerv", iar pe a doua subst. **Gr.** βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar".

neurochirurgie = disciplină chirurgicală care se adresează tuturor structurilor sistemului nervos. În componența cuvîntului se regăsesc subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) "tendon, fascie, nerv", subst. **Gr.** χείρ (mînă) și subst. **Gr.** ἔργον (ergon) "lucru, operă, muncă".

neurologie = disciplină medicală nechirurgicală care studiază și tratează afecțiunile sistemului nervos. Cuvîntul conține subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) "tendon, fascie, nerv" și subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

neuron = provine de la subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) "tendon, fascie, nerv", fiind folosit pentru a descrie exclusiv celula nervoasă din sistemul nervos central.

neuropil = format de la subst. **Gr.** νεῦρον (neuron) "tendon, fascie, nerv" și subst. **Gr.** πῖλος (pilos) "pîslă". Datorită faptului că neuropilul se referă la o regiune a sistemului nervos compusă din

axoni nemielinizați, dendrite și celule gliale, formînd o regiune densă, bogat sinaptică, din etimologia cuvîntului face parte și referința figurativă a materialului textil și dens de pînză.

neuropor = deschiderile anterioară și posterioară ale tubului neural embrionar. Este format din subst. **Gr.** νεύρον (neuron) "tendon, fascie, nerv" și subst. **Gr.** πόρος (poros) "pasaj, strîmtoare, cale". Acesta din urmă își are un corespondent cu sensuri specializate în subst. Lat. *porus, pori* "canal, tub în corpul omenesc (urinar, respirator, seminal)".

neurosecreție = procesul eliminării unei substanțe de către o celulă nervoasă, adesea un hormon sau neurotransmițător. Format de la subst. **Gr.** νεύρον (neuron) "tendon, fascie, nerv" și de la subst. **Lat.** *secretio, secretionis* "separare". Acesta din urmă s-a format de la vb. **Lat.** *secerno, secernere, secrevi, secretum* "a pune deoparte, a despărți, a separa", înrudit cu vb. **Lat.** *seco, secare* "a tăia (în bucăți)".

neurotransmițător = cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** νεύρον (neuron) "tendon, fascie, nerv" și de la vb. **Lat.** *transmitto, transmittere* "a trimite dincolo, a trece dincolo, a transporta". Acesta din urmă e format din prepoziția **Lat.** *trans* "dincolo de" și vb. **Lat.** *mitto, mittere* "a trimite". Primul neurotransmițător descoperit a fost acetilcolina, de către *Otto Loewi* (1873 – 1961), denumit mai întîi, datorită experimentului pe care cercetătorul l-a realizat, ca *Vagusstoff* "substanța vagului". *Loewi* a demonstrat că transmiterea neuronală nu este doar bioelectrică, ci prin intermediul fantelor sinaptice se realizează și chimic. Acesta a disecat două inimi de broască, una care avea inervația păstrată a nervului vag, iar cealaltă inimă era denervată, plasîndu-le în două vase cu soluție salină. Prima inimă a fost stimulată electric prin intermediul nervului vag, devenind bradicardică. Cercetătorul a luat lichid din primul vas în care se afla această inimă și l-a introdus în vasul în care se afla inima denervată de vag. Rezultatul a fost că cea de-a doua inimă a devenit bradicardică, precum prima, demonstrîndu-se prezența unui neurotransmițător care contribuia la transmiterea impulsului. Deși denumită inițial *Vagusstoff* de către *Loewi*, s-a aflat că aceasta corespunde acetilcolinei, descoperită în 1915 de către *Henry Hallett Dale* (1875 – 1968). Cei doi oameni de știință vor împărți în 1936 premiul Nobel pentru medicină. Pe lîngă descoperirea acetilcolinei, *Dale* a numit neuronii eliberatori de noradrenalină *noradrenergici*, iar pe cei care eliberează acidul GABA drept *GABAergici* și tot așa. Această clasificare a fost numită *principiul Dale* și a fost completată mai tîrziu de către neuroanatomistul suedez *Tomas Hökfelt* (n. 1940) cu *principiul coexistenței*, care afirma că un neuron poate elibera mai multe tipuri de neurotransmițători, inclusiv neuropeptide și aminoacizi.

nevroglie = celulă cu rol nutritiv și de suport din sistemul nervos. Termenul s-a format de la subst. **Gr.** νεύρον (neuron) "tendon, fascie, nerv" și de la subst. **Gr.** γλία (glia) "lipici".

nicovală = unul dintre cele trei

N

oscioare ale urechii medii, articulat cu ciocanul, de la care primește vibrațiile și pe care le transmite către scăriță, cu care se articulează prin apofiza sa lenticulară. Cuvîntul are proveniență slavă, probabil din paleoslavă *nakovalo* "nicovală", cu corespondenți în bulgară *kovalo* "nicovală" sau în dialectul meglenoromân *cuvalnă*.

nictalopie = capacitatea unor viețuitoare de a vedea pe timp de noapte sau scăderea vederii în condiții de iluminare redusă. Cuvîntul conține subst. **Gr.** νῦξ (nyx), cu genitivul νυκτός (nyktos), adj. **Gr.** ἀλάος (alaos) "orb, nevăzător, întunecat, obscur" și subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariție". *Vide* **hemeralopie**.

nictitant = care clipește. Provine de la subst. **Lat.** *nictatio, nictationis* "clipire din ochi" și de la vb. **Lat.** *nicto, nictare* la "a clipi".

nidație = proces prin care oul fecundat se fixează în grosimea endometrului. Provine de la subst. **Lat.** *nidus, nidi* "cuib".

nigra = provine de la adj. **Lat.** *niger, nigra, nigrum* "negru". Forma de feminin se folosește în sintagma *substantia nigra*. Aceasta reprezintă un grup celular situat în mezencefal, care conține preponderent neuroni dopaminergici.

nistagmus = provine de la subst. **Gr.** νυσταγμός (nystagmos) "somnolență, moțăire", pentru termenul medical folosindu-se imaginea de cădere a capului atunci cînd cineva e pe cale să adoarmă. Din aceeași familie de cuvinte mai fac parte subst. **Gr.** νύσταγμα (nystagma) "somn scurt (de după-miază), ațipire" și vb. **Gr.** νυστάζω (nystazo) "a ațipi, a moțăi, a adormi". Nistagmusul a ajuns să desemneze mișcările involuntare ale ochilor, plecînd de la mișcările repetitive ale capului cuiva atunci cînd acesta ațipește. Se clasifică de obicei în nistagmus orizontal, vertical și nistagmus rotator.

nod = loc de legătură a unor structuri anatomice. Provine de la subst. **Lat.** *nodus, nodi* "nod".

noradrenalină = *vide* **adrenalină**.

normă = perspectivă de a descrie și măsura craniul dintr-o anumită poziție (ex: norma laterală reprezintă descrierea craniului din lateral). Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *norma, normae* "echer, regulă, model, normă", de la care derivă și adj. **Lat.** *normalis* "făcut cu echerul, la linie", care ajunge, mai tîrziu, să însemne în limba română *normal*.

notocord = scheletul axial primitiv embrionar, situat sub tubul neural și deasupra tubului intestinal primitiv. Pe prima poziție se află subst. **Gr.** νότος (notos) care desemnează "vîntul de sud", sens care îi corespunde subst. **Lat.** *Notus*, care în latină mai are și semnificația de "sud" ca punct cardinal. Pe a doua poziție este subst. **Lat.** *chorda, chordae* "maț, coardă (de instrument muzical)". Termenul a fost introdus în 1848 de către biologul englez *Richard Owen* (1804 – 1892) în lucrarea *On the Archetype and Homologies of the Vertebrate Skeleton* (Despre arhetipul și omologiile scheletelui vertebratelor). Vide **ectoderm**.

N

nucal = provine de la substantivul din limba arabă *nuḵā'* "măduva spinării", care a fost transformat în latina medievală sub forma subst. **Lat.** *nucha, nuchae* "măduva spinării". De la acesta din urmă s-a format adj. **Lat.** *nuchalis* "care ține de măduva spinării, referitor la ceafă (regiunea cervicală), nucal".

nucleol = structură densă amembranară a nucleului unei celule eucariote, care conține ARN și are rol în sinteza ribozomilor și a proteinelor. Termenul s-a format prin diminutivare de la subst. **Lat.** *nucleus, nuclei. Vide* **nucleu**. Deși prezența nucleolului în structura nucleară celulară a fost descoperită de *Gabriel Gustav Valentin* (1810 - 1883) în 1836, va trece mai mult de un secol pînă să se descopere rolul său în sinteza ribozomilor. În acest sens cercetările au început cu *Donald Brown* și *Vide John Gurdon* în 1964, care au studiat în detaliu structura și funcția nucleolului la broasca africană *Xenopus laevis*. În 1966 *Max L. Birnstiel* (1933 – 2014) și *Hugh Wallace* au demonstrat că genele nucleolilor codifică ARN ribozomal.

nucleu = organit al celulei eucariote în care se află informația genetică care se transmite unei noi generații. Subst. **Lat.** *nucleus, nuclei* "sîmbure, miez" a ajuns să aibă un sens de sine stătător, deși este format prin diminutivare de la subst. **Lat.** *nux, nucis* "nucă". *Antoine van Leeuwenhoek* (1632 – 1723) a redat printr-un desen prima dată nucleul celular, după ce a observat la microscop eritrocitele provenite de la somon. Pe baza descrierii și a desenelor lui *Franz Bauer* (1758 – 1840), *Robert Brown* (1773 – 1858) a folosit prima dată sintagma "nucleu celular" în 1831, crezînd, totuși, că este o caracteristică celulară prezentă doar la Monocotiledonate. În 1878 *Oscar Hertwig* (1849 – 1922) a publicat o serie de lucrări în care descria reproducerea în cazul aricilor de mare, demonstrînd că nucleul spermatozoizilor pătrunde și fuzionează cu nucleul oocitelor.

O

obex = lamă de substanță nervoasă care acoperă parțial unghiul inferior al ventriculului al IV-lea, de unde acesta se continuă cu canalul ependimar de la nivelul măduvei. Provine de la subst. **Lat** *obex, obicis* "drug, bară, zăvor, barieră", înrudit cu vb. **Lat.** *obicio, obicere, obieci, obiectum* "a arunca înainte, a pune în față (ca apărare), a obiecta".

oblic = provine de la adj. **Lat.** *obliquus* "într-o parte, pieziș, de-a curmezișul, oblic".

obturator = s-a format de la vb. **Lat.** *obturo, obturare* "a astupa". Se regăsește în sintagma *musculus obturatorius internus* și *musculus obturatorius externus,* care participă la formarea peretelui anterior al pelvisului. Gaura obturată reprezintă orificiul de la nivelul osului coxal, delimitat de oasele ischion și pubis și acoperit de *membrana obturatoria.*

occipital = os nepereche situat în partea posterioară și inferioară a craniului, împărțit într-o parte bazilară, două părți laterale și o parte scuamoasă, aceasta din urmă prezentînd gaura occipitală prin care se face comunicarea între cutia craniană și canalul vertebral. Provine de la subst. **Lat.** *occiput, occipitis* "ceafă", format de la prepoziția **Lat.** *ob* "în fața, dinaintea" și subst. **Lat.** *caput, capitis* "cap".

ocluzie = închiderea unui tub, al unui lumen sau a unei cavități ale unei structuri anatomice (ocluzie vasculară, ocluzie intestinală, ocluzie tubară). Cuvîntul s-a format de la vb. **Lat.** *occludo, occludere, occlusi, occlusum* "a închide, a încuia".

oculomotor = perechea a III-a de nervi cranieni, cu originea fibrelor somatomotorii în nucleul motor al oculomotorului localizat în mezencefal la nivelul coliculilor cvadrigemeni superiori, aproape de linia mediană, anterior de apeductul cerebral și cu originea fibrelor vegetative la nivelul nucleului accesor al oculomotorului, localizat în mezencefal, dorsal de nucleul motor. Fibrele somatomotorii inervează mușchii globului ocular (mușchiul drept inferior, oblic inferior, drept medial de aceeași parte, drept superior contralateral și ridicătorul pleoapei superioare), iar fibrele vegetative postganglionare alcătuiesc nervii ciliari scurți, care inervează mușchiul constrictor pupilar și mușchii ciliari care modifică mărimea pupilei și forma cristalinului. Cuvîntul este compus din subst. **Lat.** *oculus, oculi* "ochi" și subst. **Lat.** *motor, motoris* "cel care pune în mișcare", acesta din urmă format de la vb. **Lat.** *moveo, movere* "a mișca".

odontoblast = celulă a pulpei dentare cu originea în creasta

O

neurală, care are rol în formarea dentinei. Prima parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** ὀδούς (odous) "dinte", care are genitivul ὀδόντος (odontos). A doua parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar".

odontoid = cuvîntul e format din subst. **Gr.** ὀδούς (odous) "dinte", cu genitivul ὀδόντος (odontos), cu adăugarea sufixului *–oid*, provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Procesul odontoid reprezintă protuberanța osoasă aflată pe partea superioară a corpului axis-ului, a doua vertebră cervicală.

oestru = perioadă a ciclului hormonal la femelele mamifere, cînd ovulul poate fi fecundat și poate nida în cavitatea uterină. În prezent forma acceptată de scriere este în română *estru*. A pătruns în limba română prin intermediul substantivului din limba franceză *oestre*, la rîndul său provenit din subst. **Lat.** *oestrus, oestri* "tăun", dar și "delir, elan, inspirație (profetică)". Forma latinească este, în cele din urmă, un împrumut lingvistic al subst. **Gr.** οἶστρος (oistros) "tăun".

oftalmic = termen care se referă la globul ocular sau care desemnează ramura oftalmică a nervului trigemen. Provine de la adj. **Gr.** ὀφθαλμικός (ophtalmikos) "care ține de ochi, de vedere", care s-a format de la subst. **Gr.** ὀφθαλμός (ophtalmos) "ochi". Acesta este înrudit cu subst. **Lat.** *oculus, oculi* "ochi", ambele provenind de la radicalul Indo-European ***okw-*** "ochi".

olecran = prelungirea ulnei în partea superioară și posterioară a epifizei proximale, care se articulează cu fosa olecraniană a humerusului. Cuvîntul este format din compunerea subst. **Gr.** ὠλένη (olene) "antebraț, cot" și a subst. **Gr.** κρανίον (kranion) "cap, craniu".

olfactiv = care se referă la organul de simț al mirosului sau la perechea I de nervi cranieni. Provine de la vb. **Lat.** *olfacto, olfactare* "a simți (mirosind), a mirosi", care s-a format de la vb. **Lat.** *olfacio, olfacere, olfeci, olfactum* "a percepe cu mirosul, a mirosi". Acesta din urmă, la rîndul său, e compus din vb. **Lat.** *oleo, olere* " mirosi" și vb. **Lat.** *facio, facere* "a face". *Caspar Bartholin* (1585 – 1629) a descris prima dată nervul olfactiv în cartea *Anatomicae Institutiones Corporis Humani* (Principii de anatomie a corpului uman) din 1611.

oligodendroglie = celulă glială cu rol de suport al sistemului nervos, avînd funcția principală de a sintetiza mielina din teaca mielinică a fibrelor nervoase din sistemul nervos central. Cuvîntul este format din adj. **Gr.** ὀλίγος (oligos) "mic", subst. **Gr.** δένδρον (dendron) "copac" și subst. **Gr.** γλία (glia) "lipici". Cel care a dat numele acestui grup de celule neurogliale a fost *Pío del Río Hortega* (1882 – 1945) în 1921, identificîndu-le cu ajutorul colorației carbonatului de argint.

olivă = subst. **Lat.** *oliva, olivae* "măslin, măslină" este forma poetică a subst. **Lat.** *olea, oleae* "măslin, măslină". Olivele bulbare se află lateral de șanțurile laterale anterioare care delimitează piramidele bulbare. Olivele sînt limitate posterior de șanțurile

laterale posterioare, retroolivare, acolo unde se află originea aparentă a nervului glosofaringian, a vagului și a nervului accesor. În olivele bulbare se află nucleii bulbari, care prezintă conexiuni cu cerebelul, cu nucleul roșu, corpii striați, scoarța cerebrală și măduva spinării, avînd rol în mișcările involuntare.

oment = subst. **Lat.** *omentum, omenti* înseamnă "prapură", membrană grasă care acoperă intestinele. Prin extensie, putea fi folosit pentru a descrie în general diferite membrane, precum "membrana osului" sau "membrana creierului".

omfalocel = sac herniar la nivelul ombilicului. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** ὀμφαλός (omphalos) "ombilic, buric, cordon ombilical" și subst. **Gr.** κήλη (kele) cu sensul general de "tumoră" și, în particular, "hernie".

omohioidian = *musculus omohyoideus* și își are numele format din subst. **Gr.** ὦμος (omos) "umăr" și din adj. **Gr.** ὑοειδής (hyoeides) "care seamănă cu litera Y" (ὖ ψιλόν - ypsilon). Mușchiul este format din două pîntece, superior și inferior, pîntecele inferior avînd originea pe marginea superioară a scapulei și pe ligamentul transvers superior al scapulei, iar pîntecele superior inserîndu-se pe marginea inferioară a cornului mare al osului hioidian.

omolog = provine de la adj. **Gr.** ὁμλόγος (homologos) "de acord, corespondent", derivat de la vb. **Gr.** ὁμολογέω (homologeo) "a fi de acord, a spune același lucru, a corespunde". Acestea au la bază pronumele demonstrativ de identitate ὁμός (homos) "același".

ontogenie = prima parte a cuvîntului provine de la ὄν, cu genitivul ὀντός "care este, fiind", participiul prezent al verbului εἰμί "a fi". Se folosesc termenii sinonimi *morfogeneză* sau *ontogeneză*.

opercul = s-a format de la subst. **Lat.** *operculum, operculi* "capac", derivat de la vb. **Lat.** *operio, operire* "a acoperi, a închide". În ginecologie, termenul se poate referi la dopul cervical de mucus care închide canalul cervical în timpul sarcinii. În stomatologie, desemnează o bucată mică de țesut care poate acoperi un molar în erupție. În anatomie, se folosește în sintagmele *operculum frontale, operculum parietale, operculum temporale,* desemnînd părți anatomice cerebrale, giri, care împreună înconjoară și acoperă lobul insulei.

opistion = de la adverbul **Gr.** ὄπισθεν (opisthen) "în spate" s-a format adjectivul **Gr.** ὀπισθίος (opisthios) "aflat cel mai în spate". Opistion se opune lui bazion și semnifică punctul craniometric situat în mijlocul marginii posterioare a găurii occipitale mari.

opoziție = poziția policelui față de restul degetelor mîinii prin plasarea cu fața sa palmară spre fața palmară a degetelor. Provine de la subst. **Lat.** *oppositio, oppositionis* "opoziție", derivat de la vb. **Lat.** *oppono, opponere* " pune înainte". În structura verbului se află prepoziția *ob* "în fața, dinaintea", alăturată vb. **Lat.** *pono, ponere* "a pune, a așeza".

optic = de la adj. **Gr.** ὀπτικός (optikos) "care ține de vedere", s-a format și adj. **Lat.** *opticus*. Acest termen are la bază rădăcina ὄπωπα

O

(opopa) care formează vb. **Gr.** ὄψομαι (opsomai) "a vedea" și subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere". Filosoful și medicul *Alcmaeon*, Ἀλκμαίων (Alcmaion), care a trăit în secolul 5 a. Chr., a studiat relația dintre vedere și creier, identificînd nervul optic și traiectul său. Anatomistul din Bologna *Constanzo Varolio* (1543 – 1575) a studiat nervii cranieni și a descris în detaliu nervul optic în cartea *De nervis opticis* (Despre nervii optici) publicată în 1573. *Samuel Thomas von Sömmerring* (1755 – 1830), cel care a descoperit *macula lutea*, a identificat încrucișarea fibrelor optice și a studiat chiasma optică în perioada elaborării lucrării sale de doctorat asupra nervilor optici la 23 de ani.

ora = *ora serrata* reprezintă regiunea indentată care delimitează retina de corpul ciliar. Sintagma conține subst. **Lat.** *ora, orae* "extremitate, margine" și adj. **Lat.** *serratus* "de forma dinților de ferăstrău, dințat".

oral = care se referă la cavitatea bucală sau la administrarea unui medicament pe cale bucală, *per os*. S-a format de la subst. **Lat.** *os, oris* "gură".

orbită = cavitate craniană de forma unei piramide patrulatere, care conține globul ocular și anexele sale. Provine de la subst. **Lat.** *orbita, orbitae* "urmă de roată pe pămînt, orbită, curs", format de la subst. **Lat.** *orbis, orbis* "cerc, ciclu, disc".

organ = unitate structurală unitară formată din mai multe țesuturi, care îndeplinește anumite funcții în organism. Sensul de bază al subst. **Gr.** ὄργανον (organon) este "instrument", putînd face referire, prin extensie, la un instrument de chirurgie, instrument muzical, organ de simț, organism, logica (ca instrument al cunoașterii).

orhită = inflamația testiculului. Provine de la subst. **Gr.** ὄρχις (orchis) "testicul" și prezintă sufixul -ῖτις (itis) "care ține de", cu referire la o boală inflamatorie.

orificiu = provine de la subst. **Lat.** *orificium, orificii* "deschizătură, orificiu", format de la subst. **Lat.** *os, oris* "gură" și vb. **Lat.** *facio, facere* "a face".

origine = punctul de fixare a unui mușchi sau punctul din care se ramifică un vas de sînge sau un nerv. Provine de la subst. **Lat.** *origo, originis* "origine, început".

orizontal = s-a format de la subst. **Lat.** *horizon, horizontis* "orizont".

os = țesut conjunctiv dur care formează scheletul corpului. În română cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *os, ossis* "os", înrudit cu subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os". Substantivul din engleză *bone* provine de la o formă Proto-Germanică ***bainam**, care a dat *ban* în engleza veche, *Bein* în germană, *been* în neerlandeză, *ben* în suedeză și *bein* în islandeză. Acestea au la bază radicalul Indo-European ***bhey-** "a lovi, a bate".

osicul = formă de diminutiv de la **os**. Apare în sintagma *ossicula auditus* sau *ossicula auditoria* ca denumire comună pentru cele trei oscioare ale urechii medii.

osificare = proces de formare a țesutului osos derulat de către osteoblaste, care presupune impregnarea cu săruri de calciu a

unei structuri proteice organizate. Se folosește ca sinonim *osteogeneză*. S-a format de la subst. **Lat.** *os, ossis* "os" și vb. **Lat.** *facio, facere* " a face".

osteoblast = celulă tînără mononucleată cu rol în formarea țestului osos, derivată din celulele stem mezenchimale. Cuvîntul e format din subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os" și subst. **Gr.** βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar". Anatomistul german *Karl Gegenbaur* (1826 – 1903), care s-a evidențiat în domeniul anatomiei comparate și al teoriei evoluției, a descoperit osteoblastul în 1885, studiind osteogeneza.

osteocit = reprezintă o celulă osoasă matură, un osteoblast care și-a terminat activitatea osteogenică. Provine de la subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os", care are genitivul ὀστέου (osteou). Sufixul *-cit* provine de la subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol".

osteoclast = celulă multinucleată cu rol în remodelarea și resorbția osoasă. Provine de la subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os" și de la adj. **Gr.** κλαστός (klastos) "rupt (în bucăți)", aceasta, la rîndul său, derivat de la vb. **Gr.** κλάω (klao) "a rupe". La descoperirea și elucidarea funcțiilor celulei au contribuit *Albert von Kolliker* (1817 – 1905) și *Charles Phillipe Robin* (1821 – 1885).

osteoid = componenta organică a matrix-ului osos, care precede formarea țesutului osos definitiv; secretată de către osteoblaste și impregnată cu săruri de calciu. format din subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os" și subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

osteoliză = procesul resorbției mineralelor și a componentelor organice din structura osului (distrugere sau topirea osului). Cuvîntul este format din subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os" și subst. **Gr.** λύσις (lysis) "dezlegare, separare", acesta plecînd de la vb. **Gr.** λύω (lyo) "a dezlega".

osteologie = parte a anatomiei care se ocupă cu studiul oaselor (formă, alcătuire, structură, rol etc.). Provine de la subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os" și de la subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

osteomalacie = proces de demineralizare a corticalei osoase mature și a țesutului trabecular osos, adesea în urma lipsei aportului de vitamină D, care produce un defect de mineralizare a osteoidului. Cuvîntul e format din subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os" și subst. **Gr.** μαλακία (malakia) "moleșeală". Acesta din urmă a fost împrumutat în latină sub forma subst. **Lat.** *malacia, malaciae* "moleșeală, lîncezeală" .

osteon = unitatea fundamentală structurală și funcțională a osului, formată din lamele osoase concentrice, în centrul cărora este delimitat un canal haversian, care conține unul sau două capilare sangvine și fibre nervoase. Provine de la forma ὀστέον (osteon), necontractată (fără ca vocalele *e* și *o* să se contracte și să formeze diftongul *ou*), a subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os". Se mai folosește ca sinonim sintagma *canal haversian*, după numele lui *Clopton Havers* (1657 – 1702) care a identificat microstructura osului în cartea sa *Osteologia Nova, or some observations of the Bones and the Parts belonging*

O

to them, with the manner of their accretion and nutrition (*Osteologia Nova* sau cîteva observații despre oase și părțile lor, în ceea ce privește creșterea și nutriția lor), publicată în 1691.

ostiu = termen folosit pentru a face referire la deschiderea unor structuri anatomice de forma unor cavități sau tuburi (ostiul tubei uterne, ostiul vaginal, ostiul uterin). Provine de la subst. **Lat**. *ostium, ostii* "intrare, ușă, gură, vărsare".

otic = care se referă la ureche. Adjectivul **Gr**. ὠτικός (otikos) "care ține de ureche, otic" s-a format de la subst. **Gr**. οὖς (ous) "ureche", cu genitivul ὠτός (otos). Cuvîntul e înrudit cu subst. **Lat**. *auris, auris* "ureche", cu substantivul din armeană *unkn* "ureche", cu substantivul *uxo* "ureche" din paleoslavă și cu substantivul *eare* "ureche" din vechea engleză.

O

otolit = corpuscul de carbonat de calciu din saculă și utriculă, care participă la formarea senzației de echilibru. Cuvînt bipartidic, avînd pe prima poziție subst. **Gr**. οὖς (ous) "ureche", cu genitivul ὠτός (otos). Pe a doua poziție se află subst. **Gr**. λίθος (lithos) "piatră".

ovar = organ pelvian pereche cu funcție exocrină și endocrină, care produce ovulul și hormonii sexuali feminini în funcție de hormonii gonadotropi hipofizari. Provine de la substantivul din latina modernă *ovarium, ovarii* "ovar", format de la subst. **Lat**. *ovum, ovi* "ou". *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619) a identificat locul de producerea a oului la găină și a folosit primul termenul *ovarium*. Prin observarea gestației la iepuri, *Regnier de Graaf* (1641 – 1673) a identificat foliculul matur ovarian, numit după acesta *foliculul de Graaf*, și a tras concluzia că foliculul conține ovocitul, dar anatomistul olandez nu l-a putut identifica. *Karl Ernst von Baer* (1792 – 1876) a publicat în 1827 *Ovi Mammalium et Hominis Genesi* (Despre geneza omului și a oului mamiferelor) după ce a identificat ovocitul și a descris dezvoltarea mamiferelor din ovocite.

oviduct = tuba uterină. De la sintagma *ovi ductus* "canalul oului" s-a format în latina modernă subst. **Lat**. *oviductus, oviductus* "oviduct". Tractul genital feminin primordial, ductul paramezonefrotic, a fost descris în 1830 de către *Johannes Peter Müller* în cartea *Bildungsgeschichte der Genitalien* (Istoria formării organelor sexuale).

oviparitate = întregul proces al reproducerii se face în afara corpului celor doi părinți; celulele gameți sînt depuse în mediul extern (la pești atît fecundația, cît și dezvoltarea unui individ se produc în mediul lor de viață, în apă). S-a format prin compunerea subst. **Lat**. *ovum, ovi* "ou" cu vb. **Lat**. *pario, parere, peperi, partum* "a naște, a crea".

ovocit = etapă intermediară între ovogonie și ovul în procesul de ovogeneză Format din compunerea subst. **Lat**. *ovum, ovi* "ou" și a subst. **Gr**. κύτος (kytos) "vas gol".

ovogeneză = totalitatea etapelor și a proceselor prin care se formează ovulul. Cuvîntul s-a format de la subst. **Lat**. *ovum, ovi* "ou" și de la subst. **Gr**. γένεσις (genesis) "naștere,

rasă, neam, creație" ori subst. **Lat.** *genesis, genesis* cu același sens.

ovogonie = celulă ovariană primordială din care se formează ovocitul primar. Cuvîntul e format din subst. **Lat.** *ovum, ovi* "ou" și subst. **Gr.** γονεία "generație, formare". Acesta din urmă este înrudit cu subst. **Gr.** γονεύς (goneus) "părinte, progenitor" și vb. **Gr.** γονεύω (goneuo) "a produce, a genera". Cuvintele au la bază vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni", cu radicalul Indo-European ***gen-*** "a naște, a crea".

ovoviviparitate = fecundația are loc în tractul genital feminin, unde oul rămîne un timp, apoi oul este expulzat în mediul extern, unde își continuă dezvoltarea pînă la ecloziune (amfibieni, păsări, reptile). Termenul provine de la subst. **Lat.** *ovum, ovi* "ou" și adj. **Lat.** *viviparus*. *Vide* **vivipar**.

ovul = celula gamet feminină. Termenul a pătruns în română din limba franceză *ovule*, acesta la rîndul său provenit de la substantivul din latina modernă *ovulum, ovuli* "ou mic", diminutiv al subst. **Lat.** *ovum, ovi* "ou".

ovulație = eliberarea ovulului din foliculul ovarian. *Vide* **ovul**.

O

P

pahimeninge = termen sinonim pentru dura mater, stratul extern meningeal. Cuvîntul e format din adj. **Gr.** παχύς (pachys) "gros" și din subst. **Gr.** μῆνιγξ (meninx) "membrană", folosit cu sensul de "membrană a creierului", "timpan" și uneori de "membrană a ochiului". Unul dintre cei mai mari neurologi francezi, *Jean-Martin Charcot* (1825 – 1893) a numit pahimeningita drept *pachyméningite cervicale hypertrophique,* afecțiune caracterizată prin hipertrofia meningelor, în special a durei mater, la nivelul regiunii cervicale, însoțită de fenomene dureroase și de paralizia membrelor superioare.

palat = tavanul gurii care separă cavitatea bucală de cavitatea nazală, divizat în două componente: palatul dur (procesele palatine ale maxilarului și ale oaselor palatine) și palatum moale (*velum* - țesut moale musculo-membranos, aflat posterior de palatul dur). Provine de la subst. **Lat.** *palatum, palati* "palat" sau "arcadă a cavității bucale", cuvînt de etimologie incertă, pentru care se presupune apropierea de o formă din limba etruscă, non-indo-europeană, *falad-* "cer". Structura anatomică era mai bine cunoscută în trecut prin sintagma *diaphragma oris.* Întreaga structură a fost diferențiată în palat dur și palat moale de către *Andreas Vesalius* (1514 – 1564).

paleocerebel = porțiunea mai veche din perspectivă filogenetică, care cuprinde lingula, lobul central, culmen și partea posterioară a lobului posterior. Această regiune are rol în reglarea tonusului muscular, primind aferențe de la tracturile spinocerebeloase, de la nervul trigemen, precum și aferențe auditive și vizuale. Cuvîntul e compus din adj. **Gr.** παλαιός (palaios) "vechi, străvechi, bătrîn" și din subst. **Lat.** *cerebellum, cerebelli* "creier mic", acesta derivat de la *cerebrum, cerebri* "creier". În engleză se folosește frecvent sinonimul *spinocerebellum.* Paleocerebelul, tradus propriu-zis "creierul mic străvechi", primește informații proprioceptive de la cordoanele dorsale spinale, incluzînd tracturile spinocerebeloase, și de la nervul trigemen, precum și de la sistemele auditiv și vizual. Structurile din paleocerebel trimit fibre nervoase către nucleii cerebeloși care proiectează, la rîndul lor, în cortexul cerebral, în talamus și în trunchiul cerebral, modulînd răspunsul sistemelor descendente motoare.

paleocortex = regiunea cortexului cea mai veche din punct de vedere filogenetic, reprezentată în principal de sistemul nervos olfactiv și de hipocampus, diferențiindu-se de neocortex prin faptul că este format din trei sau patru straturi celulare. Termenul conține în structura sa

adj. **Gr.** παλαιός (palaios) "vechi, străvechi, bătrîn" și subst. **Lat.** *cortex, corticis* "scoarță (de copac), înveliș".

palid = *globus pallidus* sau globul palid este o structură a sistemului nervos central care împreună cu putamen-ul face parte din nucleul lenticular, structură a nucleilor bazali. Nucleii bazali sînt formați din globul palid – paleostriat, din nucleul caudat și din putamen, aceștia din urmă formînd neostriatul. Globul palid are rol în reglarea mișcărilor voluntare, activează și inhibă selectiv componente motorii ale mișcărilor automate, are rol în cogniție și în afectivitate. S-a format de la vb. **Lat.** *palleo, pallere* "a fi gălbui, palid", care prin derivare a dat subst. **Lat.** *pallor, palloris* "paloare, față palidă, culoare galbenă" și adj. **Lat.** *pallidus* "livid, galben, palid".

P

pallium = provine de la subst. **Lat.** *pallium, pallii* "manta de lînă care se drapa pe corp)". Se folosește pt a desemna scoarța cerebrală.

palmă = provine de la subst. **Lat.** *palma, palmae* "palmă, mînă, labă". Mai există și varianta mai puțin folosită de subst. **Lat.** *palmus, palmi* "palmă (a mîinii)".

palmar = provine de la adj. **Lat** *palmaris* "cît o palmă, lung de o palmă".

palpare = metodă exploratorie în cadrul procesului de diagnostic, prin folosirea mîinii și a degetelor pentru a aprecia indirect, prin simțul tactil, forma, sensibilitatea, mărimea și consistența organelor interne. Cuvîntul s-a format de la vb. **Lat.** *palpo, palpare* "a netezi cu mîna, a mîngîia", cu adjectivul derivat sub forma **Lat.** *palpabilis* "care poate fi atins, palpabil".

palpebral = care se referă la pleoapă. Provine de la subst. **Lat.** *palpebra, palpebrae* "pleoapă", folosit mai des la forma de plural *palpebrae, palpebrarum* "pleoape".

pampiniform = plexul venos pampiniform reprezintă o rețea vasculară din cordonul spermatic masculin. Numele acestuia provine de la subst. **Lat.** *pampinus, pampini* "cîrcel, frunză de viță, coardă de viță". Alături se află subst. **Lat.** *forma, formae* "formă, aspect".

pancreas = subst. **Gr.** πάγκρεας (pankreas) este format prin compunerea formei de neutru πᾶν (pan) a adj. **Gr.** πᾶς (pas), πᾶσα (pasa), πᾶν (pan) "tot, toată" și a subst. **Gr.** κρέας (kreas) "carne". *Regnier de Graaf* (1641 – 1673) a reușit să recolteze suc pancreatic de la un cîine prin crearea unei fistule digestive, studiul pancreasului fiind subiectul tezei de doctorat pe care a susținut-o la universitatea din Angers. Că sucul pancreatic face parte din sucul intestinal și ajută în digestie la descompunerea alimentelor, acest lucru a fost demonstrat în 1844 de către *Gabriel Gustav Valentin* (1810 – 1883), care a descris procesul în *Lehrbuch der Physiologie des Menschen* (Manual de fiziologie a omului). Primele experimente asupra funcțiilor pancreasului au fost realizate în urma pancreatectomiilor încercate de către *Joseph von Mering* (1849 – 1908) și *Oskar Minkowski* (1858 – 1931). *Vide* **diabet**. Ductul pancreatic a fost descoperit de către anatomistul german *Johann Georg Wirsung* (1589 - 1643). Acesta a descoperit ductul în urma autopsiei

pe care a făcut-o asupra unui om recent spînzurat și a schițat forma anatomică intrinsecă pe plăcuțe de cupru, distribuindu-le anatomiștilor renumiți ai Europei. În 1643, la un an după ce descoperise ductul, un student belgian, *Giacomo Cambier*, l-a omorît pe *Wirsung*, pe atunci profesor în Padova, pretinzînd a fi fost el însuși primul anatomist care a identificat ductul pancreatic. Nu mult după moartea lui *Wirsung*, chiar și unul dintre elevii săi, *Moritz Hoffman*, a pretins că este descoperitorul ductului. Astăzi numele formațiunii anatomice a rămas *ductul Wirsung* pe drept cuvînt.

pancreatic = care se referă sau ține de structura pancreasului. *Vide* **pancreas.**

panicul = provine de la subst. **Lat.** *paniculus, paniculi* "stuf de acoperit casa, bordeiul", derivat de la *panicula, paniculae* "spic", dar folosit în limbajul medical putea desemna în trecut o "tumoare". În prezent se folosește pentru a face referire la stratul unui țesut, precum paniculul adipos, stratul grăsos de la nivel subcutanat.

papilă = subst. **Lat.** *papilla, papillae* "sfîrc, țîță, sîn, piept". *Jacopo Berengario da Carpi* (1460 – 1530) în cartea *Anatomia Carpi* (Anatomia lui Carpi) publicată în 1535 folosește termenul pentru a desemna papila renală, *papilla renalis*. *Marcello Malpighi* (1628 – 1694) întrebuințează termenul pentru a desemna papilele gustative ale limbii. Acesta a scris două tratate mici *De lingua* (Despre limbă) și *De externo tactus organo* (Despre organul tacil extern), ambele în 1665. *Malpighi* a smuls două straturi de pe suprafața limbii, pînă la stratul reticular (mucos) care azi îi poartă numele, relevînd corpul papilar, în care a identificat trei tipuri de papile. *Malpighi* a crezut că aceste papile ajung prin pori în epiteliu și sînt stimulate de substanțe dizolvate

în salivă. Inspirat de identificarea receptorilor senzitivi papilari ai limbii, Malpighi și-a îndreptat atenția către substanța albă a sistemului nervos central, descoperind că aceasta conține același tip de fibre ca nervii periferici. În tratatele *De cerebro* (Despre creier) din 1665 și în *De cerebri cortice* (Despre cortexul cerebral) din 1666, *Malpighi* consideră că fibrele nervoase sînt asemenea unor canale pline cu un lichid nervos cu origine în materia cenușie. Prin analogia papilelor gustative, credea că și în materia cenușie există papile asemănătoare care secretă *lichidul nervos*.

păr = provine de la subst. **Lat.** *pilus, pili* "fir de păr, păr".

paracenteză = prelevare de lichid dintr-o cavitate corporală. Conține prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" și subst. **Gr.** κέντησις (kentesis) "înțepare". Acesta din urmă s-a format de la vb. **Gr.** κεντέω (kenteo) "a înțepa". *Vide* **abdominocenteză, amniocenteză**.

P

paracolpium = extensie a ligamentului cardinal care participă la suspensia treimii superioare a vaginului de peretele pelvian. Precedat de prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" , cuvîntul provine de la sensul subst. **Gr.** κόλπος (kolpos) care poate desemna orice adîncitură, avînd sensuri precum "poală, sîn, uter", fiind similar semantic cu subst. **Lat.** *sinus, sinus* "curbură, înconvoiere, arc, spirală, cerc, adîncitură, scobitură".

paradidim = țesutul vestigial, numit și organul lui Giraldés, care reprezintă o masă mică de tubi contorți situată superior de capul epididimului. Provine din mezonefrosul embrionar, asemănător structurii vestigiale la femeie numită *paraoophoron*. Cuvîntul e precedat de prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul". Pentru sensul de bază conținut în *didim*, cuvîntul e format prin dublarea consoanei inițiale δ (delta) de la numeralul cardinal **Gr.** δύο (dyo) "doi", asemănător cu **Lat.** *duo*, în cadrul subst. **Gr.** δίδυμος (didymos). Acest termen poate însemna "gemeni", "testicule" sau "ovare". Termenul anatomic *paradidymis* se aplică unei mici părți de tubi contorți, aflați deasupra capului epididimului și anterior de partea inferioară a cordonului spermatic. Se mai numește și *organul lui Giraldés*, după numele anatomistului și al chirurgului portughez *Joaquim Albino Cardoso Casado Giraldés* (1808 – 1875).

paradox = adj. **Gr.** παράδοξος (paradoxos) "neașteptat, straniu, contrar opiniei comune" a fost împrumutat de la forma de neutru în subst. **Lat.** *paradoxum, paradoxi* "paradox, afirmație contrară părerii comune". La bază stă sensul subst. **Gr.** δόξα (doxa) "opinie, noțiune".

paraflocculus = lob cerebelos situat cranial de flocculus, care face parte din lobul posterior cerebelos. Cuvîntul conține prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" și subst. **Lat.** *flocculus, flocculi* "smoc mic de lînă". Acesta e derivat de la subst. **Lat.** *floccus, flocci* "păr de lînă".

paraganglion = aglomerări celulare adiacente sistemului nervos simpatic sau parasimpatic, în relativa apropiere a măduvei spinării, care conțin celule cromafine

cu rol neuroendrocrin și, respectiv, celule cu rol chemoreceptor. Cuvîntul conține prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" și subst. **Gr.** γαγγλίον (ganglion) cu sensul inițial "tumoră (încapsulată) a tendonului sau a aponevrozei".

paralizie = deficit al funcției motorii musculare, caracterizată prin pierderea capacității de a executa o mișcare normală, care în funcție de aspectul cantitativ și de localizare, poate varia de la pareză (limitarea mișcărilor într-un teritoriu) pînă la plegie (lipsa totală a mișcărilor într-un teritoriu). Provine de la subst. **Gr.** παράλυσις (paralysis) "amorțire, paralizie", acesta din urmă de la vb. **Gr.** παραλύω (paralyo) "a dezlega de o parte, a slăbi într-o parte". Se remarcă, în plus, prezența prepoziției **Gr.** παρά (para) "pe lîngă, de-a lungul" și a vb. **Gr.** λύω (lyo) "a dezlega", care stă la baza sensului.

paramedian = situat de-o parte sau de alta a liniei mediane. Precedat de prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul", cuvîntul are la bază adj. **Lat.** *medianus* "de mijloc, median" sau subst. **Lat.** *medianus, mediani* "mijloc".

parametru = 1. valoarea specifică măsurabilă a unui factor care contribuie în a descrie o parte a unui sistem sau a unui sistem întreg. 2. condensare conjunctivă în partea superioară a bazei ligamentelor late ale uterului, care conține fibre nervoase, vase (artera și vena uterină), limfatice etc. Cuvîntul este compus din prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" și din subst. **Gr.** μέτρον (metron) "măsură, limită, metru".

parangiu = reprezintă condensarea țesutului conjunctiv retroperitoneal, numită și *fascia ureterală;* superior se continuă cu cele două foițe ale fasciei renale, iar inferior se continuă la nivelul spațiului pelvian subperitoneal prin densificări de țesut conjunctiv. Cuvîntul conține prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" și subst. **Gr.** ἀγγεῖον (angeion) "vas mic, rezervor".

paraoofor = rest embrionar al aparatului genital feminin, care constă în tubuli mezonefrotici rudimentari, situați în ligamentul lat, între epoofor (organul Rosenmüller) și uter. Cuvîntul conține prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul", subst. **Gr.** ᾠόν (oion), corespondentul subst. **Lat.** *ovum, ovi* "ou", și sufixul *-for* provenit de la vb. **Lat.** *fero, ferre, tuli, latum* sau de la vb. **Gr.** φέρω (fero), echivalente ca sens, "a purta".

P

paraplegie = absența mișcărilor la membrele inferioare. Cuvîntul e format din prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" și din subst. **Gr.** πληγή (plege) "lovitură. izbitură", cu varianta πλαγά (plaga). Acesta e înrudit cu vb. **Gr.** πλήσσω (plesso) "a lovi, a izbi". Alte variante de plegie sînt: monoplegie (absența mișcărilor la un membru), hemiplegie (absența mișcărilor la membrul superior și la membrul inferior de aceeași parte), diplegie brahială (absența mișcărilor la ambele membre superioare) și tetraplegie (absența mișcărilor la toate cele patru membre).

paraproctium = țesutul conjunctiv lax și adipos care înconjoară anusul și rectul. Cuvîntul conține prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul"

și subst. **Gr.** πρωκτός (proktos) "anus".

parasimpatic = cuvîntul este compus din prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" și din subst. **Gr.** συμπάθεια (sympatheia) "compasiune, împărtășirea suferinței, afecțiune". La bază se află sensul subst. **Gr.** πάθος (pathos) "experiență, suferință, pasiune". Termenul *parasimpatic* a fost introdus în limbajul medical de către *John Newport Langley* (1852 – 1925), cunoscut drept creatorul teoriei neurotransmițătorilor și a receptorilor chimici. Acesta a introdus în uz și termenii *autonom, preganglionic, postganglionic,* reunindu-și studiile asupra sistemului nervos vegetativ în cartea *The Autonomic Nervous System* (Sistemul nervos autonom), publicată în 1921.

P

parasternal = care se află de-o parte sau de alta a sternului. Provine de la prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul", alăturată subst. **Gr.** στέρνον (sternon) "piept, stern, inimă". Acesta din urmă provine de la un radical Indo-European ***stern-*** "frunte, piept".

paratiroidă = glandă situată posterior pe glanda tiroidă; în total există un număr de patru glande paratiroide, situate două cîte două pe fiecare lob tiroidian. Cuvîntul începe cu prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul". Are la bază adj. **Gr.** θυρεοειδής (thyreoeides) "de forma unui scut", format din subst. **Gr.** θυρεός (thyreos) "scut" și din subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

paravertebral = de-o parte sau de alta a vertebrelor sau a coloanei vertebrale. Cuvîntul începe cu prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul". Are la bază subst. **Lat.** *vertebra, vertebrae* "încheietură, articulație, vertebră", derivat de la vb. **Lat.** *verto, vertere, verti, versum* "a întoarce".

paraxial = de-o parte sau de alta a unui ax. Cuvîntul e compus din prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul" și din subst. **Lat.** *axis, axis* "osie a carului, pol, zonă cerească".

parenchim = țesutul principal și specializat dintr-un organ. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** παρέγχυμα (parenchyma) "orice turnat înăuntru sau pe lîngă altceva", derivat de la vb. **Gr.** παρεγχέω (parencheo) "a turna pe lîngă altceva". Acesta conține prep. **Gr.** παρά (para) "lîngă, de-a lungul", prepoziția ἐν (en) "în" și vb. **Gr.** χέω (cheo) "a turna". Ἐρασίστρατος (Erasistratos, 304 – 250 a. Chr.) folosea παρέγχυμα (parenchyma) pentru a se referi la o substanță ca sîngele coagulat pe care o identificase în plămîni, ficat, rinichi și splină, despre care credea că se formează separat în venele organelor aferente și se varsă apoi în organele respective, devenind parte din structura lor. Parenchimul, în concepția antică, derivă din sînge și se acumulează în special în ficat asemenea aluviunilor, de aceea cuvîntul are la bază vb. **Gr.** ἐγχέω (encheo) "a turna înăuntru".

parestezie = alterarea parțială a sensibilității, caracterizată de senzația de amorțire, de furnicături sau înțepături de ace, ca urmare a afectării parțiale a nervilor periferici. Cuvîntul provine prin alipirea

prepoziției **Gr.** *παρά* (para) "lîngă, de-a lungul" la subst. **Gr.** *αἴσθησις* (aisthesis) "simț, percepție". Acesta e, la rîndul său, derivat de la vb. **Gr.** *αἰσθάνομαι* (aisthanomai) "a simți, a percepe".

pareză = s-a format de la subst. **Gr.** *πάρεσις* (paresis) "renunțare, moleșeală, slăbire, pareză". Acesta este derivat de la vb. **Gr.** *παρίημι* (pariemi) "a lăsa să cadă lîngă, a cădea deoparte, a trece pe lîngă". La bază se află vb. **Gr.** *ἵημι* (hiemi) "a arunca, a azvîrli, a da drumul, a lăsa să cadă".

parietal = care se referă la peretele unei cavități sau al unui organ. Provine de la adj. **Lat.** *parietalis* "de perete, de zid", derivat al subst. **Lat.** *paries, parietis* "zid de casă, perete".

parotidă = glandă salivară pereche situată sub conductul auditiv extern, între ramul vertical al mandibulei și procesul mastoid. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** *παρωτίς* (parotis) "glandă parotidă, tumoră de glandă parotidă, lobul urechii". În structura cuvîntului se regăsesc prep. **Gr.** *παρά* (para) "lîngă, de-a lungul" și subst. **Gr.** *οὖς* (ous) "ureche", cu genitivul *ὠτός* (otos), *parotidă* traducîndu-se, literal, "lîngă ureche". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) folosea termenul atunci cînd descria o inflamație sau un abces în zona glandei. *Jean Riolan* (1580 – 1657) l-a folosit prima dată pentru a desemna glanda salivară ca atare. Anatomistul francez este cel mai bine cunoscut prin opoziția pe care a avut-o față de teoria circulației sîngelui a lui *William Harvey* (1578 – 1657), doctorul francez calculînd că sîngele circulă spre extremități și înapoi la inimă de doar trei ori pe zi. *Ductus stenonianus*, ductul glandei parotide, a fost descoperit de către omul de știință danez *Niels Stensen, Nicolaus Stenonius*, (1638 – 1686) în 1682, în urma disecției zonei capului la oi, cîini și iepuri.

parte = porțiune a unei formațiuni anatomice. Provine de la subst. **Lat.** *pars, partis* "parte, porțiune".

partenogeneză = înmulțire virgină sau reproducere asexuată în care femela naște clone, fără fecundarea unui mascul. Cuvîntul este un compus între subust. **Gr.** *παρθένος* (parthenos) "virgină, fată tînără" și subst. **Gr.** *γένεσις* (genesis) "naștere, rasă, neam, creație". Reproducerea asexuată cu dezvoltarea oului fără fertilizare a fost descoperită de către zoologul german *Karl Theodor Ernst von Siebold* (1804 – 1885) în cartea *Lehrbuch der Vergleichenden Anatomie* (Manual de anatomie comparată) apărută între 1845- 1848. *Jacques Loeb* (1859 – 1924) a demonstrat partenogeneza artificială și a fost un om de știință extrem de popular în vremea sa, într-atît încît *Mark Twain* a scris eseul *Dr. Loeb's Incredible Discovery* (Descoperirea incredibilă a doctorului Loeb).

patelă = os sesamoid situat anterior de genunchi la extremitatea inferioară a femurului, care se dezvoltă în tendonul mușchiului cvadriceps femural. Provine de la subst. **Lat.** *patella, patellae,* la început cu sensul "castron de lut sau de metal, strachină", apoi trecînd în domeniul anatomic cu semnificația de "rotula genunchiului" din cauza formei sale.

patognomonic=semn sau simptom specific unei boli, care permite

P

punerea diagnosticului. Provine de la adj. **Gr.** παθογνωμονικός (pathognomonikos) "care indică o boală anume". Adjectivul grecesc este compus din subst. **Gr.** πάθος (pathos) "experiență, suferință, pasiune" și din adj. **Gr.** γνωμικός (gnomikos) "care judecă conform regulei". Acesta din urmă are la bază vb. **Gr.** γιγνώσκω (gignosko) "a cunoaște" și s-a format prin derivare de la subst. **Gr.** γνώμων (gnomon) "cineva care știe sau examinenază, interpret, judecător".

patologie = cuvîntul e compus din subst. **Gr.** πάθος (pathos) "experiență, suferință, pasiune" și din subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

pecten = treimea mijlocie a canalului anal. Provine de la subst. **Lat.** *pecten, pectinis* "pieptene". Este înrudit cu vb. **Lat.** *pecto, pectere, pexi, pexum (pectitum)* "a piepătna".

pectinat = care are dispoziția asemănătoare dinților unui pieptene. Provine de la adj. **Lat.** *pectinatus* "în formă de pieptene", în realitate participiu perfect pe la vb. **Lat.** *pectino, pectinare* "a pieptăna".

pectineal = sinonim cu **pectinat.** Provine de la subst. **Lat.** *pecten, pectinis* "pieptene", înrudit cu vb. **Lat.** *pecto, pectere, pexi, pexum (pectitum)* "a piepătna".

pectineu = mușchi al coapsei care participă la realizarea mișcărilor de flexie a coapsei, adducție și rotație laterală; face parte din grupa medială a mușchilor coapsei, alături de mușchii adductor lung, adductor mare, adductor scurt și gracilis. *Musculus pectineus* își trage numele de la subst. **Lat.** *pecten, pectinis* "pieptene".

pectoral = care se referă la cutia toracică sau la mușchii pectorali ai toracelui. De la subst. **Lat.** *pectus, pectoris* "piept" s-a format adj. **Lat.** *pectoralis* "al pieptului, de piept". Adjectivul se folosește în sintagmele *musculus pectoralis maior* și *musculus pectoralis minor*.

pediatrie = disciplină medicală care se ocupă de patologia copiilor. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** παῖς (pais) "copil", cu genitivul παιδός (paidos) "al copilului", care relevă tema cuvîntului παιδ- (paid). A doua componentă rezidă în sensul subst. **Gr.** ἰατρός (iatros) "doctor". Pediatria, specialitatea care se ocupă de patologia copiilor, este atestată încă din timpul scrierii papirusului *Ebers*, care conține un capitol dedicat bolilor de copil.

pedicul = formațiune anatomică de forma unei tije sau tulpini, care leagă două formațiuni anatomice (pediculul arcului vertebral sau orice pedicul al unui organ: pedicul renal, pulmonar, splenic etc., care conține toate structurile aferente și eferente ale acestuia: arteră, venă, nerv, canal excretor etc.). Provine de la subst. **Lat.** *pediculus, pediculi* "picioruș, peduncul", formă de diminutiv de la subst. **Lat.** *pes, pedis* "picior".

peduncul = formațiune care desemnează mănunchiuri de fibre nervoase (peduncul cerebelos inferior, peduncul cerebelos superior). Provine de la o formă din latina modernă prin subst. **Lat** *pedunculus, pedunculi* "picioruș, tijă", o formă plecată de la subst. **Lat.** *pediculus, pediculi* "picioruș, peduncul".

P

pelucid = se referă la o formațiune transparentă, clară. Adjectivul **Lat**. *pellucidus* "prin care trece lumina, transparent, diafan, strălucitor" este format din prepoziția **Lat**. *per* "prin" și adj. **Lat**. *lucidus* "luminos, strălucitor". Acesta din urmă este derivat de la subst. **Lat**. *lux, lucis* "lumină". *Zona pellucida* a fost numită și descrisă de către *Karl Ernst von Baer* (1792 – 1876), care a publicat în 1827 *Ovi Mammalium et Hominis Genesi* (Despre geneza omului și a oului mamiferelor). Aceasta reprezintă o membrană glicoproteică care înconjoară membrana plasmatică a ovocitului, fiind înconjurată de *cumulus oophorus*. Termenul mai apare în sintagma *sept pelucid*: membrană fină, dublă, care separă coarnele anterioare ale ventriculilor laterali cerebrali.

pelvis = cuvîntul provine de la subst. **Lat**. *pelvis, pelvis* "lighean, bazin, cuvă". Cuvîntul e apropiat de substantivul din sanscrită *pālavi* "un tip de vas", de substantivul din vechea islandeză *full* "cupă" și de subst. **Gr**. πήληξ (pelex) "cască".

pelvimetrie = măsurarea diametrelor externe și interne ale bazinului. Cuvîntul e compus din subst. **Lat**. *pelvis, pelvis* "lighean, bazin, cuvă" și din subst. **Gr**. μέτρον (metron) "măsură, limită, metru".

penat = provine de la adj. **Lat**. *pennatus* "înaripat", derivat al subst. **Lat**. *penna, pennae* "pană".

peniform = cuvîntul e compus din subst. **Lat**. *penna, pennae* "pană" și din subst. **Lat**. *forma, formae* "formă, aspect".

penis = inițial subst. **Lat**. *penis, penis* însemna "coadă", apoi ajunge să desemneze "membrul viril", *membrum virile*. În acest sens e înrudit cu alte cuvinte precum substantivul din sanscrită *pásah* "penis" sau cu subst. **Gr**. πέος (peos) "penis". Substantivul **Gr**. φαλλός (phallos) "falus", împrumutat sub forma subst. **Lat**. *phallus, phalli*, desemnează cu precădere membrul în erecție sau desemna membrul viril în sărbători ritualice.

pepsină = provine de la subst. **Gr**. πέψις (pepsis) "înmuiere, coacere, maturare, fermentare, digerare", derivat de la vb. **Gr**. πέσσω (pesso) "a înmuia, a coace, a digera". Enzima a fost descoperită de *Theodor Schwann* (1810 – 1882) în 1836, dovedind prin experimente pe mucoasa stomacului de porc, că, în afară de acidul clorhidric, la digestie participă și enzima identificată de el. Biochimistul american *John Howard Northrop* (1891 – 1987) a izolat și cristalizat pepsina, descoperind faptul că are structură proteică. De asemenea, a cristalizat pepsinogenul, ca precursor peptidic al pepsinei, tripsina, chemotripsina și carboxipeptidaza. Și-a reunit cercetările în cartea din 1939 *Crystalline Enzymes: The Chemistry of Pepsin, Trypsin, and Bacteriophage* (Enzimele cu structură cristalină: chimia pepsinei, a tripsinei și a bacteriofagului). Alături de enzimele gastrice, acesta reușise să izoleze pentru prima dată un bacteriofag. *John Desmond Bernal* (1901 – 1971) a pus bazele metodelor de cristalografie cu raze X în domeniul biologiei moleculare, analizînd structura vitaminei B1 (a tiaminei), a pepsinei, a vitaminei D2

P

(a ergocalciferolului), a sterolilor (a subgrupului de steroizi numiți și alcooli steroizi) sau a virusului numi "mozaicul tutunului".

peptic = termen care se referă la activitatea pepsinei sau la digestia gastrică ori duodenală. Provine de la adj. **Gr.** πεπτικός (peptikos) "capabil să digere, de digerat, care fermentează". Face parte din aceeași familie de cuvinte cu subst. **Gr.** πέψις (pepsis) "înmuiere, coacere, maturare, fermentare, digerare" și cu vb. **Gr.** πέσσω (pesso) "a înmuia, a coace, a digera"

percutan = care străbate pielea. Cuvîntul este format din prepoziția **Lat.** *per* "prin" și subst. **Lat.** *cutis, cutis* "piele".

percuție = provine de la subst. **Lat.** *percussio, percussionis* "batere, lovire, pocnire", derivat de la vb. **Lat.** *percutio, percutere, percussi, percussum* "a străpunge, a lovi, a bate, a pocni". În structura verbului se observă prepoziția **Lat.** *per* "prin" și vb. **Lat.** *quatio, quatere, quassum* "a scutura, a bate, a face să tremure". Metoda percuției pentru a ajuta la punerea diagnosticului a fost creată de *Josef Leopold Auenbrugger* (1722 – 1809). Ideea i-a venit doctorului vienez, pe cînd încerca să măsoare nivelurile de vin din butoaiele tatălui, bătînd în lemn și orientîndu-se după sonorizare. A reușit în acest fel să percute marginile cordului, să sesizeze textura țesuturilor și a organelor toracelui, identificând semne de pneumonie. Pentru a valida metoda percuției, a injectat lichid în cavitatea pleurală la cadavre și a reușit să imite bolile pulmonare. *Semnul Auenbrugger* este asociat cu revărsatul pericardic mare, identificabil ca o bombare în epigastru. Prin metoda percuției a reușit să identifice cavitățile din tuberculoză și să realizeze fenomenele de vibrații vocale și de freamăt. Toate observațiile sale cu privire la percuție sînt reunite în cartea *Inventum Novum ex Percussione Thoracis Humani Interni Pectoris Morbos Detegendi* (O nouă descoperire care permite identificarea bolilor din interiorul toracelui uman prin percuție), apărută în 1751. Metoda percuției a fost popularizată de către *Jean-Nicolas Corvisart* (1755 – 1821), iar *René-Théophile-Hyacinthe Laennec* (1781 – 1826) a fost inspirat de *Auenbrugger* și a inventat metoda auscultației.

perete = provine de la subst. **Lat.** *paries, parietis* "zid de casă, perete". *Vide* **parietal**.

perianal = cuvîntul conține prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și subst. **Lat.** *anus, ani* "inel, anus". Acesta din urmă este format de la radicalul Indo-European ***ano-*** "inel".

pericard = membrană dublu stratificată, fibroasă și seroasă, care înconjoară inima și este atașată de tendonul central al diafragmului. Foița viscerală, aderînd la suprafața cordului, este considerată a treia tunică a inimii și se numește epicard. Între foițele pericardului există o cavitate virtuală, cavitatea pericardică, ce conține lichidul pericardic. Cuvîntul este precedat de prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre". La bază stă sensul subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă, cord". Acesta are corespondent în subst. **Lat.** *cor, cordis*

P

"inimă". Ambele au la bază radicalul Indo-European ****kerd-*** "inimă".

pericondru = strat dens de țesut conjunctiv care înconjoară cartilajele oaselor în curs de dezvoltare. Cuvîntul este format din prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) "arpacaș, zgîrci, cartilaj". *Vide* **endocondral.**

pericraniu = periost al suprafeței externe a oaselor craniului. Cuvîntul e format din prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și din subst. **Gr.** κρανίον (kranion) "craniu", cu corespondent în subst. **Lat.** *cranium, cranii.*

periferic = substantivul **Lat.** *peripheria, peripheriae* "circumferință" este împrumutat de la subst. **Gr.** περιφέρεια (periphereia) "circumferință, arc de cerc, suprafață exterioară". Acesta provine de la vb. **Gr.** περιφέρω (periphero) "a purta de jur împrejur", format din prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și vb. **Gr.** φέρω (phero) "a purta".

perilimfă = lichidul aflat între labirintul membranos și labirintul osos ale urechii interne. Provine de la prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" adăugată la subst. **Lat.** *lympha, lymphae* "apă limpede, clară", sinonim poetic al subst. **Lat.** *aqua, aquae* "apă".

perimisium = foiță de țesut conjunctiv care îmbracă benzi de fibre musculare. Format prin sudarea prepoziției **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" la subst. **Gr.** μῦς (mys), cu genitivul μυός (myos), însemnînd atît "șoarece", cît și "mușchi". *Vide* **endomisium.**

perinerv = teacă de țesut conjunctiv care îmbracă un fascicul de fibre nervoase. Este format din prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și subst. **Lat.** *nervus, nervi* "nerv, tendon".

perineu = regiunea anatomică cuprinsă între organele genitale externe și anus, care închide inferior bazinul, delimitată posterior de coccis și ligamentele sacrotuberoase, anterior de arcul pubian și lateral de tuberozitățile ischiadice. Formele de substantiv din latină *perinaeon, perinaei* sau *perineos, perinei* "perineu" sînt împrumutate după subst. **Gr.** περίνεος (perineos) care desemna "spațiul dintre anus și scrot" sau, uneori, "organele genitale masculine". Acesta are la bază vb. **Gr.** ἰνέω (ineo) "a goli, a evacua". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a întrebuințat termenul pentru a diferenția organele genitale feminine care sînt interne, față de organele genitale masculine, care sînt externe și se află în regiunea desemnată de περίνεος (perineos).

periodontal = situat de jur împrejurul dintelui. De obicei cu referire la membrana periodontală, numită și ligamentul periodontal (periodonțiu), reprezentînd un grup de fibre conjunctive care leagă dintele de cavitatea alveolară în care stă sau spațiul din jurul dintelui. Este format din prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și din subst. **Gr.** ὀδούς (odous) "dinte", care are genitivul ὀδόντος (odontos).

P

periorbital = situat de jur împrejurul orbitei sau al globului ocular. Cuvîntul conține prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și subst. **Lat.** *orbita, orbitae* "urmă de roată pe pămînt, orbită, curs".

periost = membrană conjunctivă fibroasă care acoperă suprafața unui os, cu excepția suprafeței articulare. S-a format de la prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și de la subst. **Gr.** ὀστοῦν (ostoun) "os".

periproctium = spațiul din jurul rectului, delimitat de fascia rectală, care conține țesut conjunctiv lax, vase și nervi. Termenul este compus din prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și din subst. **Gr.** πρωκτός (proktos) "anus".

P

peristaltism = ansamblu de contracții sub formă de unde ale unor structuri tubulare, în special ale tubului digestiv, provocate de contracția și relaxarea periodică a musculaturii netede, cu rol în propulsia progresivă a conținutului. Cuvîntul s-a format de la adj. **Gr.** περισταλτικός (peristaltikos) "care strînge, care înfășoară, care presează", derivat de la περιστέλλω (peristello) "a înfășura, a se îmbrăca, a compresa". Acesta din urmă este precedat de prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și are la bază vb. **Gr.** στέλλω (stello) "a pune în ordine, a aranja, a echipa, a pregăti". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) folosea sintagma δύναμις περισταλτικός (dynamis peristaltikos), tradus aproximativ, "acțiune de strîngere și împingere", pentru a se referi la acțiunea intestinelor de a propulsa conținutul lor.

peritoneu = membrană seroasă care căptușește cavitatea abdominală și înconjoară organele abdominale, prin foița parietală și, respectiv, prin foița viscerală. Cuvîntul provine de la adj. **Gr.** περιτόναιος (peritonaios) "întins, strîns" cu referire la subst. **Gr.** περιτόναιον (peritonaion) "membrană care înfășoară viscerele". În structura lor se regăsesc prepoziția **Gr.** περί (peri) "de jur împrejur, în jurul, despre" și subst. **Gr.** τόνος (tonos) "tensiune, întindere".

peroneu = os lung al gambei, situat lateral față de tibie, împreună cu care formează scheletul gambei; sinonim: fibulă. Provine de la subst. **Lat.** περόνη "ac, broșă", uneori folosit pentru a desemna osul radius la antebraț, dar ulterior a ajuns să desemneze osul fibular, acesta la rîndul său provenit de la subst. **Lat.** *fibula, fibulae* "agrafă, broșă, fermoar". La baza cuvîntului se află vb. **Gr.** πείρω (peiro) "a străpunge, a înțepa".

pes = folosit în sintagma *pes anserinus*, propriu-zis "picior de gîscă", cuvîntul latinesc este subst. **Lat.** *pes, pedis* "picior".

pia = cuvîntul reprezintă forma de feminin a adj. **Lat.** *pius* "pios, credincios, temător de zei", cu referire în special la un om care își îndeplinește datoria față de zei, țară sau părinți. Membrana vasculară, *pia mater*, era denumită astfel, deoarece adera la creier și la măduva spinării, și le hrănea, asemenea unei mame credincioase.

picior = în limba română cuvîntul

provine de la subst. **Lat.** *petiolus, petioli* "picioruş", formă de diminutiv a subst. **Lat.** *pes, pedis* "picior".

picnoză = procesul ireversibil al degenerării celulare în urma necrozei sau a apoptozei, caracterizat prin condensarea nucleului într-o masă de cromatină densă şi fără structură; procesul este urmat de cariorexis. Provine de la subst. **Gr.** πύκνωσις (pyknosis) "condesare, compactare". Face parte din familia de cuvinte a adj. **Gr.** πυκνός (pyknos) "compact, îngrămădit, agregat" şi a vb. **Gr.** πυκνόω (pyknoo) "a agrega, a îngrămădi, a condensa, a contracta.

piele = provine de la subst. **Lat.** *pellis, pellis* "piele".

pietros = provine de la adj. **Lat.** *petrosus* "pietros, stîncos", derivat de la subst. **Lat.** *petra, petrae* "piatră, stîncă".

pilomotor = erecţia firelor de păr prin contracţia fibrelor musculare netede aflate la baza acestora. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *pilus, pili* "fir de păr" şi de la subst. **Lat.** *motor, motoris* "cel care pune în mişcare".

pilor = orificiul stomacului care comunică cu duodenul, la nivelul căruia se afkp sfincterul piloric. Numele structurii anatomice provine de la subst. **Gr.** πυλωρός (pyloros) "paznic, portar", acesta realizînd acţiunea descrisă de vb. **Gr.** πυλωρέω (pyloreo) "a ţine de pază, a păzi", atunci cînd se afla la πυλών (pylon) "poartă, pasaj". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a folosit pentru a descrie partea îngustă a stomacului care se comportă precum un paznic, reţinînd mîncarea un timp îndelungat în stomac.

pilos = abundenţa de păr este descrisă prin adj. **Lat.** *pilosus* "păros", derivat de la subst. **Lat.** *pilus, pili* "păr".

pineală = glandă endocrină care secretă în principal melatonină, situată deasupra coliculilor cvadrigemeni superiori, inferior de spleniul corpului calos şi posterior de talamus; sinonim: epifiză. Pătruns în limba română prin intermediul adjectivului francez *pinéal* "asemănător unui con de pin, pineal", format de la adj. **Lat.** *pineus* "de pin". La bază se află subst. **Lat.** *pinea, pineae* "con de pin". Structura anatomică a fost identificată de *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), dar funcţia ei a rămas mereu misterioasă, dată fiind localizarea sa în creier, atribuindu-i-se funcţii mai mult sau mai puţin mistice, spirituale. *Vide* **epifiză**.

pinten = formaţiune anatomică proeminentă şi ascuţită (exemplu: pinten calcanean). În etimologia românească, cuvîntul a fost apropiat de substantivul din paleoslavă *petino* "călcîi" sau de substantivul lituanian *pentinnas* "pinten".

piramidal = provine de la subst. **Gr.** πυραμίς (pyramis) "piramidă". Se poate referi la orice structură de forma unei piramide: osul piramidal de la nivelul mîinii, piramida renală Malpighi, piramidele bulbare, piramida cerebeloasă. Ca structură nervoasă se mai poate menţiona tractul piramidal, identificat de către *Paul Emil Flechsig* (1847 – 1929).

P

piramidă = cuvîntul a pătruns în limba română prin intermediul subst. **Lat**. *pyramis, pyramidos,* împrumutat de la subst. **Gr**. πυραμίς (pyramis) "piramidă". subst. **Gr**. πυραμίς (pyramis) "piramidă". *Vide* **piramidal**.

piriform = mușchiul piriform se întinde de la fața anterioară a sacrului pînă la trohanterul mare, trecînd prin incizura ischiadică, pe care o împarte într-un orificiu suprapiriform și unul infrapiriform. Cuvîntul este compus din subst. **Lat**. *pirus, piri* "păr" sau subst. **Lat**. *pirum, piri* "pară" și subst. **Lat**. *forma, formae* "formă, aspect". Denumirea *musculus piriformis* provine de la asemănarea cu o pară.

pisiform = este format din subst. **Lat**. *pisum, pisi* "mazăre" și din subst. **Lat**. *forma, formae* "formă, aspect". *Os pisiforme* este un os sesamoid de forma unui bob de mazăre cu localizare în ligamentul colateral ulnar, fiind cel mai medial din rîndul proximal al oaselor carpiene.

P

pituitar = provine de la subst. **Lat**. *pituita, pituitae* "secreție cu mucozități, flegmă". *Philip Edward Smith* (1884 - 1970) a demonstrat existența axului hipotalamo-hipofizar prin experimente de hipofizectomie pe șoareci, la care se observau deficit de creștere, atrofia glandelor suprarenale și atrofia organelor sexuale. A demonstrat prezența gonadotropinei în adenohipofiză și a stabilit dependența producerii de hormoni tiroidieni tot de partea anterioară a glandei pituitare. *Vide* **hipofiză**.

placentă = organ format în perioada de sarcină, fixat de peretele uterului și legat de embrion prin cordonul ombilical, avînd rol în respirație, nutriție și de protejare a embrionului. Termenul provine de la subst. **Lat**. *placenta, placentae* "turtă, plăcintă". Termenul este folosit prima dată de către *Gabriele Falloppio* (1523 – 1562) în *Observationes anatomicae* (Observații anatomice) din 1561. *Giulio Cesare Aranzio* (1529 – 1589) obișnuia să o numească "ficatul uterin" în opera sa *De humano foetu opusculum* (Tratat despre fătul omenesc) din 1564.

placodă = structură îngroșată la nivelul ectodermului, care formează mugurele unui organ embrionar, precum structurile senzoriale ale ochiului, ale nasului și ale urechii. Termenul provine de la adj. **Gr**. πλακώδης "laminat, stratificat", Prima parte a cuvîntului este formată de la adj. **Gr**. πλάξ (plax) "plat, turtit", cu genitivul πλακός (plakos), de la care derivă și subst. **Gr**. πλακάς (plakas) "podea". A doua parte e formată de la subst. **Gr**. εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

plantar = care se referă la planta piciorului. Provine de la adj. **Lat**. *plantaris* "de picioare". Pe lîngă sensurile de bază ale subst. **Lat**. *planta, plantae* "mlădiță, vlăstar, butaș, plantă, legumă" se regăseau și "talpa piciorului, picior".

plantigrad = care calcă pe toată planta piciorului în timpul mersului sau în alergare. *Vide* **plantar**. Ultima parte a cuvîntului provine de la subst. **Lat**. *gradus, gradus* "pas, mers", derivat de la vb. **Lat**. *gradior, gradi, gressus sum* "a păși, a merge, a înainta".

plasmă = provine de la subst. **Gr.** πλάσμα (plasma) care se referea la "orice obiect format sau modelat", care a suferit acțiunea vb. **Gr.** πλάσσω (plasso) "a crea, a forma, a modela". Plasma sangvină reprezintă componenta lichidă care conține preponderent săruri anorganice și proteine, în care sînt suspendate celulele sangvine.

platisma = mușchiul pielos al gîtului, situat în regiunea anterolaterală, avînd originea pe pielea din jurul cavității bucale și pe mandibulă, iar inserția pe fascia cervicală. Substantivul **Gr.** πλάτυσμα (platysma) desemna orice "obiect plat", fiind derivat de la πλατύς (platys) "lat, plat, neted".

plămîn = provine de la subst. **Lat.** *pulmo, pulmonis* "plămîn", de la care derivă și adj. **Lat.** *pulmonarius* "care are legătură cu plămînii, pulmonar". Cu același sens se regăsesc cuvintele în paleoslavă *pljušta,* în sanscrită *klóman* și în greacă πλεύμων (pleumon). Acest ultim cuvînt este altă formă de a scrie subst. **Gr.** πνεύμων (pneumon) "plămîn", înrudit cu vb. **Gr.** πνέω (pneo) "a respira" și subst. **Gr.** πνεῦμα (pneuma) "respirație, aer vital, suflu". În engleză, cuvîntul *lung* "plămîn" este înrudit cu cel din germană *Lunge,* din daneză *lunge,* din suedeză *lunga,* islandeză *lunga* . Limbile germanice au la bază un radical Proto-Germanic ***lungw-**. Acesta la rîndul său provine de la radicalul Indo-European ***lengwh-** "ușor, agil". De la acest radical s-a format și adj. **Gr.** ἐλαφρός (elaphros) "ușor, slab (în greutate)".

pleoapă = cută musculo-membranoasă care acoperă parțial, superior și inferior, globul ocular, fiind formată din tegument, mușchi, țesut conjunctiv și glande meibomiene. Dicționarele românești apropie etimologia cuvîntului de aceea a substantivului din limba bulgară *pohlupka* "pleoapă".

pleomorfic = în histologie reprezintă variația în formă, mărime și colorație a celulelor sau a nucleilor. Cuvîntul este format de la adj. **Gr.** πλείων (pleion) "mai mult, mai mare", formă de comparativ a adj. **Gr.** πολύς (polys) "mult", și de la subst. **Gr.** μορφή (morphe) "formă, apariție, înfățișare".

pleură = membrană seroasă care căptușește la exterior plămînii, formată din două straturi, pleura viscerală care aderă la plămîni și pleura parietală în contact cu peretele toracic, între care se află spațiul virtual al cavității pleurale. Provine de la subst. **Gr.** πλευρά (pleura) "coastă, flanc, parte".

pleurezie = inflamația pleurei însoțită de acumulare lichidiană în spațiul dintre plămîni și torace. Cuvîntul este format de la subst. **Gr.** πλευρά (pleura) "coastă, flanc, parte". În limba latină existau subst. **Lat.** *pleurisis, pleurisis* "pleurită" și subst. **Lat.** *pleuritis, pleuritidis* "pleurezie". De la acestea derivă și adj. **Lat.** *pleuriticus* "bolnav de pleurezie". Paulos *Aiginetes* (Παῦλος Αἰγινήτης – 625 – 690) a descris inflamația membranei care "acoperea coastele" și dificultatea respirației asociată, tusea, febra și o durere care iradia în claviculă și în hipocondru. Venesecția era tratamentul cel mai des recomandat.

pleurodinie = cuvîntul e format

P

din subst. **Gr.** πλευρά (pleura) "coastă, flanc, parte" și subst. **Gr.** ὀδύνη (odyne) "durere". Reprezintă un termen vechi pentru a descrie mialgia paroxistică a peretelui toracic, la nivelul mușchilor intercostali. În prezent se folosește ca sinonim pentru boala Bornholm sau pleurodinia epidemică. Infecția cu virusul Coxsackie de grup B a primit denumirea de *boala Bornholm* în teza de doctorat din 1933 a lui *Ejner Oluf Sørensen Sylvest* (1880 – 1972).

plex = rețea de fibre sau vase. Forma *plexus* reprezintă participiul perfect al vb. Lat. *plecto, plectere, plexi, plexum* "a împleti". Plexul mienteric aflat în submucoasa peretelui intestinal a fost descris de *Georg Meissner* (1829 – 1905) și *Rudolf Wagner* (1805 – 1864) în anul 1853.

P

plică = repliu sau dublare a unei formațiuni anatomice. Cuvîntul provine de la vb. **Lat.** *plico, plicare* "a împături, a îndoi, a înfășura", de la care derivă și subst. **Lat.** *plicatura, plicaturae* "împăturire".

pluristratificat = cuvîntul e format de la adj. **Lat.** *plures* "mai mulți", formă de comparativ a adj. **Lat.** *multus* "mult", și de la subst. **Lat.** *stratus, stratus* "așternut, cuvertură". Acesta e derivat de la vb. **Lat.** *sterno, sternere, stravi, stratum* "a întinde, a așterne (la pămînt)".

pneumatic = care desemnează prezența aerului într-o formațiune anatomică. Provine de la forma adj. **Gr.** πνευματικός (pneumatikos) "care are legătură cu aerul, cu vîntul", împrumutat și prin forma adj. **Lat.** *pneumaticus* "de aer, de suflu". La baza formării cuvîntului se află vb. **Gr.** πνέω (pneo) "a respira" și subst. **Gr.** πνεῦμα (pneuma) "respirație, aer vital, suflu".

pneumotorax = acumulare de aer în cavitatea pleurală, printr-o breșă la nivelul suprafeței plămînului sau a peretelui toracic. Pentru etimologie *vide* **plămîn, torace**. *René-Théophile-Hyacinthe Laennec* (1781 – 1826) a descris tabloul clinic al pneumotoraxului în 1819, pe care l-a clasificat în trei tipuri: simplu - fără comunicare cu plămînul, asociat cu revărsat pleural, și fistulos - prin comunicare cu plămînul. Elevul său, *Jean Marc Gaspard Itard* (1774 – 1838) descrisese pneumotoraxul în anul 1803 și este recunoscut pentru crearea termenului medical.

poikilocite = eritrocit de formă anormală (acantocit – de formă ascuțită, drepanocit – de forma unei seceri, dacrocit – avînd forma unei lacrimi etc.). Termenul este compus din adj. **Lat.** ποικίλος (poikilos) "multicolor, pătat, vărgat" și din subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol". *Heinrich Irenaeus Quincke* (1842 – 1922) este creditat a fi introdus termenul prima dată în limbajul medical, observînd modificări în forma și mărimea eritrocitelor în anemia pernicioasă.

pol = unul dintre punctele aflate la extremitatea axului longitudinal. Provine de la subst. **Lat.** *polus, poli* "pol, extremitate a unei axe (a pămîntului și a cerului", bolta cerului".

polar = provine de la un adj. **Lat.** *polaris* "polar", creat în latina tîrzie pe baza subst. **Lat.** *polus, poli* "pol, extremitate a unei axe (a pămîntului și a cerului", bolta cerului".

police = s-a format de la subst. **Lat.** *pollex, pollicis* "degetul mare de la mînă, policar"; uneori era folosit pentru a desemna și degetul mare de la picior.

polichistic = cuvîntul e format din compunerea adj. **Gr.** πολύς (polys) "mult" și a subst. **Gr.** κύστις (kystis) "pungă, sac, vezică".

poligon = termen format din adj. **Gr.** πολύς (polys) "mult" și subst. **Gr.** γωνία (gonia) "unghi". *Thomas Willis* (1621 - 1675) a descoperit sistemul anastomotic vascular injectînd un compus numit *aqua crocata,* posibil un amestec de cerneală de India și lichior. A pus în evidență astfel cercul arterial anastomostic, descriind de la stînga la dreapta artera cerebrală anterioară, artera comunicantă anterioară, artera carotidă internă, artera cerebrală posterioară, artera comunicantă posterioară și artera bazilară, ansamblu care va rămîne cunoscut drept *poligonul arterial Willis* de la baza creierului.

polimorfonuclear = termen care desemnează, în funcție de forma nucleară, leucocitele granulocitare. În structura cuvîntului se regăsesc adj. **Gr.** πολύς (polys) "mult", subst. **Gr.** μορφή (morphe) "formă, apariție, înfățișare" și subst. **Lat.** *nucleus, nuclei* "sîmbure, miez". Granulocitele - neutrofile, eozinofile sau bazofile - mai sînt numite leucocite polimorfonucleare din cauza formei variate a nucleului acestora, adesea lobat în mai multe segmente. Prin prisma faptului că neutrofilele sînt majoritare în categoria granulocitelor, des în limbajul medical celulele polimorfonucleare fac referire doar la neutrofile.

polipnee = tip de dispnee caracterizată prin creșterea ritmului respirator; sinonim: hiperpnee. Cuvîntul are pe primul plan adj. **Gr.** πολύς (polys) "mult". Urmează subst. **Gr.** πνοή (pnoe) "adiere de vînt, respirație", înrudit cu cu vb. **Gr.** πνέω (pneo) "a respira" și subst. **Gr.** πνεῦμα (pneuma) "respirație, aer vital, suflu".

popliteu = mușchi din loja posterioară a gambei, cu originea pe condilul lateral femural și inserția pe fața posterioară a tibiei. Participă la mișcările de rotație internă a gambei și de flexie a genunchiului. De la subst. **Lat.** *poples, poplitis* "plică sau încheietură a genunchiului, tendonul genunchiului" s-a format în latina tîrzie adj. **Lat.** *popliteus, poplitei* pentru a desemna *musculus popliteus,* propriu-zis, "mușchiul genunchiului".

P

por = orificiu mic al unei formațiuni. Provine de la subst. **Lat.** *porus, pori* "canal, tub (urinar, seminal)".

portă = provine de la subst. **Lat.** *porta, portae* "poartă (a orașului, a casei)". *Galen* a folosit cuvîntul *porta* pentru a descrie fisura transversă a ficatului care separă anterior lobul pătrat de lobul caudat, loc pe care îl considera *poarta* de intrare spre ficat (hilul hepatic). Șanțul respectiv conține vena portă, artera hepatică proprie, nervii hepatici și canalele hepatice drept și stîng.

posterior = care se află înapoia unei structuri. Provine de la adj. **Lat.** *posterior* "care urmează după altul, mai din urmă, posterior", fiind o formă de adjectiv comparativ de la adj. **Lat.** *posterus* "următor, viitor". De aici, s-a format și subst.

Lat. *posteriora, posteriorum* "părţile posterioare (ale corpului)".

precardiac = care este situat anterior faţă de inimă. Termenul se poate referi şi la diametrul precardiac al ficatului, apreciabil prin percuţie. Cuvîntul are la început forma **Lat.** *prae,* care este atît adverb "înainte", cît şi prepoziţie care se foloseşte cu cazul ablativ "în faţa, înaintea". Sensul de bază provine de la subst. **Lat.** *cor, cordis* "inimă", care are corespondentul în subst. **Gr.** καρδία (kardia). Ambele au la bază radicalul Indo-European **kerd-* "inimă".

precuneus = lobulul patrulater al lobului parietal, situat pe faţa medială a acestuia, între cuneus şi lobulul paracentral. Cuvîntul e format din prepoziţia **Lat.** *prae* "în faţa, înaintea" şi subst. **Lat.** *cuneus, cunei* "cui, formă de cui, unghi, triunghi".

P

prefrontal = lobii prefrontali se află în partea cea mai anterioară a creierului, avînd funcţii complexe implicate în cogniţie, personalitate, emoţii, memorie şi învăţare. Precedat de prepoziţia **Lat.** *prae* "în faţa, înaintea", *frontal* provine de la un adjectiv din latina tîrzie *frontalis,* derivat de la subst **Lat.** *frons, frontis* "frunte, faţă, partea din faţă".

premenstrual = stadiu al ciclului menstrual, care precede menstruaţia. *Vide* **menstruaţia**. Cuvîntul e precedat de prepoziţia **Lat.** *prae* "în faţa, înaintea", după care urmează adj. **Lat.** *menstrualis* "pentru o lună, care are menstruaţie". Acesta din urmă derivă de la subst. **Lat.** *mensis, mensis* "lună" şi e înrudit cu adj. **Lat.** *menstruus* "de fiecare lună, lunar".

premolar = dinte situat pe fiecare hemiarcadă dentară, situat între canin şi molar. La început cuvîntul prezintă prepoziţia **Lat.** *prae* "în faţa, înaintea". Cuvîntul *molar* s-a format de la adj. **Lat.** *molaris* "de moară" şi de la subst. **Lat.** *molaris, molaris* "bloc de piatră la moară, dinte molar".

preputţ = cută a pielii care acoperă glandul penisului. Provine de la subst. **Lat.** *praeputium, praeputii* "preputţ".

presbiopie = afecţiune degenerativă legată de vîrstă, caracterizată de scăderea fiziologică a puterii de focalizare a cristalinului la vederea de aproape, din cauza pierderii elasticităţii cristalinului şi a capacităţii de a-şi modifica curbura. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** πρέσβυς (presbys) "bătrîn" şi din subst. **Gr.** ὄψις (opsis) "vedere, viziune, apariţie".

primordial = adjectivul **Lat.** *primordialis* "primordial" este derivat de la subst. **Lat.** *primordium, primordii* "început". Acesta din urmă conţine în structura sa adj. **Lat.** *primus* "cel mai dinainte, cel dintîi, primul" şi vb. **Lat.** *ordior, ordiri, orsus sum* " a începe urzeala unei ţesături, a începe". *Primordium* se referă la orice formă embrionară din care se formează un organ.

proboscis = parte alungită a capului unui vertebrat sau nevertebrat, adesea descriind un nas alungit sau o trompă. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** προβοσκίς (proboskis) "mijloc de a face rost de mîncare", avînd la bază sensul vb. **Gr.** βόσκω (bosko) "a hrăni, a da de mîncare".

procerus = provine de la adj. **Lat.**

procerus "alungit, lung, înalt". Apare în sintagma *musculus procerus*, pentru care se folosesc ca sinonime și *musculus pyramidalis nasi* (mușchi piramidal nazal) sau *musculus depressor glabellae* (mușchi depresor al glabelei).

proces = proeminență a unui organ sau a unei structuri anatomice, adesea a unui os (proces mastoidian, pterigoid, coracoid etc.). Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *processus, processus* "mers înainte, înaintare, proeminență, ieșire în afară", derivat de la sensul vb. **Lat.** *procido, procidere* "a cădea înainte, a cădea în față". Acesta are la bază vb. **Lat.** *cado, cadere, cecidi, casum* "a cădea".

procordal = placa procordală reprezintă regiunea de aderență a ectodermului de endoderm, în viitoarea regiune cefalică, din care se formează membrana bucofaringiană. Cuvîntul e format din prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru" și din subst. **Lat.** *chorda, chordae* "coardă (de instrument muzical), maț, intestin". Notocordul sau coarda dorsală este un derivat mezodermal, fiind prima schiță a scheletului axial.

proctodeum = parte din ectoderm, de forma unei depresiuni, din care se va forma canalul anal de sub linia pectinată și care înconjoară partea anală a membranei cloacale. Cuvîntul e format din subst. **Gr.** πρωκτός (proktos) "anus" și din adj. **Gr.** ὁδαῖος (hodaios) "care este pe cale, pe drum", derivat de la subst. **Gr.** ὁδός (hodos) "cale, drum".

proeminență = structură care se proiectează la suprafața unui organ, adesea cu referire la os. Provine de la un subst. **Lat.** *prominentia, prominentiae* format în latina tîrzie, derivat de la vb. **Lat.** *promineo, prominere* "a ieși în afară, a se întinde înainte". Acesta, la rîndul său, conține prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru" și vb. **Lat.** *mineo, minere* "a ieși în afară".

proenteron = partea cefalică a tubului intestinal primitiv, numit intestin anterior, din care se dezvoltă esofagul, stomacul, jumătatea proximală a duodenului, plămînii, ficatul, pancreasul, vezicula și căile biliară. Cuvîntul este compus din prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru" și din subst. **Gr.** ἔντερον (enteron) "mațe, intestine".

profază = prima etapă a diviziunii mitotice. Cuvîntul e format din prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru" și din subst. **Gr.** *φάσις* (phasis) "apariție, denunțare, informație", acesta din urmă luîndu-și sensurile de la vb. **Gr.** *φαίνω* (phaino) "a scoate la lumină, a face să apară, a apărea".

profund = provine de la adj. **Lat.** *profundus* "adînc, profund".

progesteron = hormon feminin steroidian secretat preponderent de corpul galben și de placentă, cu rol în pregătirea endometrului pentru sarcină. Cuvîntul conține în primă fază prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru". A doua parte a cuvîntului rezidă în subst. **Lat.** *gestatio, gestationis* "plimbare, purtatul cuiva (în brațe, în pîntec)", înrudit cu vb. **Lat.** *gesto, gestare* "a purta, a purta în pîntece (copil)". Ambele își iau sensul de bază de la vb. **Lat.** *gero, gerere, gessi, gestum* "a purta (ținînd, avînd)". Apoi se

P

regăsește subst. **Gr.** στέαϱ (stear) "grăsime, seu".

prognatism = proeminență anterioară exagerată a mandibulei. Cuvîntul are la bază subst. **Gr.** γνάθος (gnathos) "falcă, obraz". Este precedat de prepoziția πϱό (pro), similară cu prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru".

prolactină = hormon secretat de hipotalamus și depozitat în adenohipofiză, cu rol în stimularea lactației după naștere și a producției de progesteron de către corpul galben, fiind de asemenea responsabil de apariția amenoreei și a infertilității. Cuvîntul conține prepoziția πϱό (pro), similară cu prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru", tema subst. **Lat.** *lac, lactis* "lapte" și sufixul "chimic" *–ină*. Termenul a apărut prima dată în articolul *The preparation, identification and assay of protein – a hormone of the anterior pituitary* (Prepararea, identificarea și analiza unei proteine – un hormon din partea anterioară a pituitarei) din anul 1933, scris de către *Oscar Riddle, R.W. Bates* și *S.W. Dykshorn*. *Oscar Riddle* (1877 – 1968) a descoperit că injectarea prolactinei inhiba dezvoltarea gonadelor la masculi și produce un comportament matern la femele.

prominens = vertebra cervicală C7 se denumește prin sintagma *vertebra prominens* din cauza procesului spinos proeminent și palpabil. *Vide* **proeminență**.

promotor = cuvîntul conține prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru" și subst. **Lat.** *motor, motoris* "cel care pune în mișcare".

pronație = mișcare a mîinii și a antebrațului după un ax oblic între capul radiusului și capul ulnei, prin care policele este adus din lateral spre medial, cu palma orientată posterior. Cu alte repere osoase se poate descrie și la nivelul piciorului. S-a format pe baza adj. **Lat.** *pronus* "aplecat înainte, în jos, înclinat". De la acesta s-a format și vb. **Lat.** *prono, pronare* "a (se) apleca înainte".

pronefros = partea cranială a cordonului nefrogen care se dezvoltă din mezodermul intermediar și din care se vor forma rinichii. Prima etapă în dezvoltarea rinichiului. Cuvîntul conține prepoziția πϱό (pro), similară cu prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru", și subst. **Gr.** νεφϱός (nephros) "rinichi".

propriocepție = acțiunea sau rezultatul proprioceptorilor. *Vide* **proprioceptor**.

proprioceptor = formațiune nervoasă care are proprietatea de a recepționa și transmite stimuli din mușchi, tendoane sau din alte organe, cu privire la locomoție sau postură, către centrii nervoși de integrare neurovegetativă. Prima parte a cuvîntului conține tema adj. **Lat.** *proprius* "propriu, aparținînd unei persoane". *Vide* **receptor**.

prosector = termenul provine de la subst. **Lat.** *prosector, prosectoris* "cel care taie, care amputează". Conține la bază vb. **Lat.** *seco, secare, secui, secutum* "a tăia". *Vide* **disecție**.

prostată = glandă anexă a aparatului genital masculin. Provine de la subst. **Gr.** πϱοστάτης (prostates) "care stă înainte, șef, care stă și protejează, gardian". Cuvîntul

P

este format din prepoziția **Gr.** πρό (pro), similară cu prepoziția **Lat.** *pro* "înainte, în fața, pentru", și din vb. **Gr.** ἵστημι (histemi) "a sta (drept, în picioare)".

proteină = cuvîntul provine de la adj. **Gr.** πρωτεῖος (proteios) "primar, de primă linie, de prim rang", derivat de la adj. **Gr.** πρῶτος (protos) "primul". Chimistul olandez *Gerardus Johannes Mulder* (1802 – 1880) a folosit prima dată termenul într-un articol din anul 1838, publicat în limba franceză *Sur la composition de quelques substances animales* (Despre compoziția unor substanțe animale). Numele pentru substanța chimică descoperită i-a fost sugerat, mai înainte, într-o scrisoare, de către chimistul suedez *Jöns Jacob Berzelius* (1779 – 1848), creatorul *de facto* al termenului. *Mulder* și-a început cercetările în anul 1835, analizînd mătasea, fibrina, serul, albumina de ou și gelatina. Anumite tipare, identificate în substanțele de origine animală, l-au făcut să creadă, în mod eronat, că în fiecare substanță analizată este prezent un radical bazic oxidat, care în combinații diferite cu sulf sau fosfor dau substanțele respective din natură. Într-un articol scris în neerlandeză, tot din 1838, *Over Proteine en hare Verbindingen en Ontledingsproducten* (Despre proteine și legăturile ei și produșii de descompunere), *Mulder* scria: "/.../ substanța comună pe care o numim *proteină*, vine de la πρωτεῖος, *primarius*, care se combină cu sulful sau cu fosforul în albușul de ou și în fibrină. Această substanță este materia primă a întregului regn animal".

protopatic = sensibilitatea protopatică percepe stimuli difuzi și de intensitate redusă (dureroși, termici), avînd drept rezultat percepția unor senzații elementare nediscriminate tactile, termice și dureroase. Termenul s-a format plecînd de la adj. **Gr.** πρῶτος (protos) "primul" și de la subst. **Gr.** πάθος (pathos) "experiență, suferință, pasiune".

protoplasmă = cuvîntul este format din adj. **Gr.** πρῶτος (protos) "primul" și din subst. **Gr.** πλάσμα (plasma) care se referea la "orice obiect format sau modelat", care a suferit acțiunea vb. **Gr.** πλάσσω (plasso) "a crea, a forma, a modela". *Félix Dujardin* (1801 – 1860) a numit protoplasma plantelor, mai întîi, prin termenul *sarcodă*. Ulterior, *Hugo von Mohl* (1805 – 1872) a folosit termenul *protoplasmă* pentru a denumi substanța "dură, mucoasă, granulară, semifluidă" din celulă, diferențiind-o de organitele celulare, atît la plante, cît și la animale. Cuvîntul apare în scrierile sale între 1843 – 1845, în urma descoperirii nucleului de către *Robert Brown* (1773 - 1858). În 1839, *Jan Evangelista Purkyně* (1787 – 1869) folosise deja termenul de *protoplasmă* pentru a desemna substanța fluidă din interiorul celulelor.

protruzie = proeminența unei formațiuni anatomice. Cuvîntul s-a format de la participiul perfect al vb. **Lat.** *protrudo, protrudere, protrusi, protrusum* "a împinge înainte, a izgoni".

protuberant = care se referă la proeminența unei formațiuni anatomice de formă rotundă (protuberanța occipitală externă sau internă, protuberanța mentală).

Cuvîntul s-a format de la participiul prezent *protuberans,* cu genitivul *protuberantis,* al vb. **Lat**. *protubero, protuberare* "a ieși în afară, a crește ca o protuberanță".

prozencefal = prima veziculă cerebrală apărută în dezvoltarea sistemului nervos central, fiind urmată de mezencefal și rombencefal. Cuvîntul este format din prepoziția **Gr.** πϱός (pros) "spre, despre, înainte, înaintea" și din subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier".

proximal = care se află situat mai aproape de rădăcina unui membru sau de un punct de reper anatomic (ex. de originea unui vas). Provine de la adj. **Lat**. *proximus* "cel mai aproape, cel mai apropiat", forma de superlativ formată de la adv. **Lat**. *prope* "aproape, în apropiere". Forma de comparativ derivată este adj. **Lat**. *propius* "mai apropiat, mai aproape".

pseudopod = prelungire temporară și neordonată a membranei plasmatice, cu rol în diapedeză și fagocitare. Prima parte a cuvîntului provine de la adj. **Gr.** ψευδής (pseudes) "fals, mincinos, neadevărat". Acesta este înrudit cu subst. **Gr.** ψεῦδος (pseudos) "falsitate, minciună, neadevăr, concluzie falsă" și cu vb. **Gr.** ψεύδομαι (pseudomai) "a vorbi lucruri false, a minți, a păcăli, a pretinde". A doua parte a cuvîntului este formată de la subst. **Gr.** ποῦς (pous) "picior", cu genitivul ποδός (podos).

pseudostratificat = strat celular cu aspect fals stratificat din cauza poziționării nucleilor la înălțimi diferite (epiteliu pseudostratificat cilindric al tractului respirator). Cuvîntul conține adj. **Gr.** ψευδής (pseudes) "fals, mincinos, neadevărat" și subst. **Lat**. *stratus, stratus* "așternut, cuvertură". Acesta este derivat de la vb. **Lat**. *sterno, sternere, stravi, stratum* "a întinde, a așterne (la pămînt)".

pseudounipolar = termen care caracterizează un neuron senzitiv din sistemul nervos periferic, aflat în rădăcina posterioară senzitivă a măduvei, a cărui singură prelungire se împarte în două ramuri, una cu rol de axon (centrifug) și una cu rol de dendrită (centripet). Cuvîntul are o structură tripartită, fiind format din adj. **Gr.** ψευδής (pseudes) "fals, mincinos, neadevărat", numeralul sau adjectivul **Lat**. *unus* "unul, singur" și adj. **Lat**. *polaris* "polar". Acesta din urmă a fost creat în latina tîrzie pe baza subst. **Lat**. *polus, poli* "pol, extremitate a unei axe (a pămîntului și a cerului", bolta cerului".

psoas = cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ψόα (psoa) "regiunea inghinală", scris și sub forma ψύα (psya). Era folosit mai des la forma de plural ψόαι (psoai) pentru a desemna mușchii regiunii inghinale. În anatomie se folosește în sintagma *musculus psoas maior*. Mușchiul psoas mare este un mușchi fusiform al bazinului, cu originea pe fața laterală a ultimei vertebre toracale și pe primele vertebre lombare, pe procesele costiforme ale vertebrelor menționate și pe discurile vertebrale dintre ele, cu rol în flexia coapsei pe bazin. Mușchiul psoas mic este un mușchi inconstant, cu originea la nivelul corpului vertebrelor T12 și L1 și al discului intervertebral dintre acestea.

pterigoid = cuvîntul provine, în

P

primă instanță, de la subst. **Gr.** πτέρυξ (pteryx) "aripă", care are forma de genitiv πτέρυγος (pterygos) sau de la subst. **Gr.** πτερόν (pteron) "pană". Sufixul –*oid* provine de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Termenul se poate referi la procesul pterigoid al osului sfenoid cu lama pterigoidiană laterală sau medială și mușchii aferenți, mușchii pterigoidian lateral sau medial, sau se poate referi la ramura pterigoidiană a nervului mandibular. Sindromul pterigopalatin desemnează nevralgia jumătății inferioare a feței, asociată cu congestie nazală și rinoree, în urma lezării ganglionului pterigopalatin.

pterion = provine de la subst. **Gr.** πτέριον (pterion) "aripioară", forma de diminutiv derivată de la subst. **Gr.** πτερόν (pteron) "pană". *Pterion* desemnează regiunea în care se unesc osul frontal, partea scuamoasă a osului temporal, osul parietal și aripa mare a osului sfenoid. Este localizată în fosa temporală, la aproximativ 2,5 cm posterior și 1,3 cm superior de marginea postero-laterală a suturii fronto-zigomatice. Este caracterizată drept partea cea mai puțin rezistentă, cea mai slabă din structura craniului, pe sub pterion, în interiorul craniului, aflîndu-se traiectul arterei meningee medii; astfel, un traumatism cranian provoacă adesea ruptura arterei și, consecutiv, un hematom epidural.

ptoză = căderea unei structuri anatomice în sens gravitațional, adesea din cauza slăbirii unor ligamente de susținere sau ca urmare a unor leziuni nervoase (ptoză palpebrală, ptoză perineală). Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** πτῶσις (ptosis) "cădere", la rîndul său de la vb. **Gr.** πίπτω (pipto) "a cădea".

pubertate = perioada fiziologică de creștere prin care organismul unui copil devine capabil de reproducere sexuală, cu apariția caracterelor sexuale secundare (îngroșarea vocii, dezvoltarea sînilor, dispoziția pilozității genitale sau faciale etc.). Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *pubertas, pubertatis* "pubertate, adolescență", derivat de la subst. **Lat.** *pubes, pubis* "peri în barbă, barbă, pubis", scris și sub forma *pubis, pubis*. Din această familie de cuvinte mai fac parte adj. **Lat.** *pubes* "ajuns la pubertate, adolescent", vb. **Lat.** *pubesco, pubescere* "a se acoperi cu păr, a-i crește părul pe față, a ajunge la pubertate" și adj. **Lat.** *pubens, pubentis* "care este la pubertate, puber".

pubis = os din scheletul pelvisului (parte a osului coxal). Se articulează prin intermediul pubisului anterior la nivelul simfizei pubiene. Provine de la forma *pubis, pubis*, creată pe baza subst. **Lat.** *pubes, pubis* "peri în barbă, barbă, pubis".

pudendal = *nervus pudendus* (nervul rușinos) este un nerv pereche, principalul nerv al perineului, format din ramurile ventrale ale nervilor sacrali spinali, al doilea, al treilea și al patrulea, cu rol senzitiv și motor. Își trage numele de la subst. **Lat.** *pudor, pudoris* "rușine, sfială, faptă rușinoasă". Cuvîntul s-a format de la adj. **Lat.** *pudendus* "rușinos, necinstit", care la plural se regăsește întrebuințat sub forma subst. **Lat.** *pudenda, pudendorum* "organele genitale, părțile rușinoase (ale corpului)".

pulmonar = care se referă la plămîni.

P

Această formă provine de la adj. **Lat.** *pulmonarius* "care are legătură cu plămînii, pulmonar". *Vide* **plămîn.**

pulpă = masă de țesut moale din interiorul unui organ (pulpa albă sau roșie a splinei, pulpa dentară). Provine de la subst. **Lat.** *pulpa, pulpae* "pulpă (carne fără grăsime și os), parte moale (de fruct, de lemn)".

pulpos = adj. **Lat.** *pulposus* "cărnos", derivă de la subst. **Lat.** *pulpa, pulpae* "pulpă (carne fără grăsime și os), parte moale (de fruct, de lemn)".

puls = expresia palpatorie a expansiunilor arteriale sistolice prin modificări de presiune, în urma ejecției sîngelui din ventriculul stîng în aortă. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *pulsus, pulsus* "izbitură, lovire, împingere, impuls, stimul" și, în limbajul medical, "puls". Substantivul este înrudit cu vb. **Lat.** *pulso, pulsare* "a izbi, a lovi, a bate", la rîndul său derivat de la vb. **Lat.** *pello, pellere, pepuli, pulsum* "a împinge, a lovi, a mișca, a pune în mișcare".

pulvinar = masă nucleară nervoasă organizată în nuclei de pe partea posterioară a talamusului, cu rol în integrarea informațiilor vizuale, auditive și somato-senzitive. Provine de la subst. **Lat.** *pulvinar, pulvinaris* "pernă", pe care se așezau statuile zeilor în timpul ritualului de cinstire a lor, ulterior cu sensuri ca "templu" sau "pat conjugal". De asemenea, adj. **Lat.** *pulvinaris* semnifică "de pernă, de pat".

punte = porțiunea mijlocie a trunchiului cerebral, situată între bulbul rahidian și mezencefal, cu aspectul unei eminențe albe convexe, situată anterior de cerebel, de care este despărțită prin ventriculul al IV-lea. Cuvîntul s-a format de la tema subst. **Lat.** *pons, pontis* "pod, punte, trecătoare".

pupilă = orificiu de mărime variabilă din centrul irisului, care permite trecea razelor de lumină și reglează cantitatea de lumină care pătrunde în globul ocular. La origine subst. **Lat.** *pupilla, pupillae* desemna în limbaj juridic o "fată fără părinți, fetiță, orfană, pupilă", derivat de la subst. **Lat.** *pupus, pupi* "băiat mic, băiet". Toate acestea au la bază subst. **Lat.** *puppa, puppae* "fetiță, păpușă". Termenul ajunge să desemneze "pupila ochiului" prin asemănarea cu reflexia de mici dimensiuni care se observa în ochiul unei persoane. Reflexul pupilar era denumit *reflexul Whytt*, după numele doctorului scoțian *Robert Whytt* (1714 – 1766), care a observat absența miozei la un copil cu hidrocefalie, ulterior descoperind la autopsie un chist care presa pe partea optică a talamusului. Reflexul este descris în *Essay on Vital and Other Involuntary Motions of Animals* (Eseu despre mișcările vitale sau alte mișcări involuntare la animale) din 1751.

putamen = partea laterală, mai mare și de culoare mai închisă a nucleului lenticular, care împreună cu nucleul caudat formează neostriatul. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *putamen, putaminis* care desemna orice fel de părți care se înlăturau fiindcă erau de prisos, precum "vreascuri, coajă". Substantivul este derivat de la vb. **Lat.** *puto, putare* care descrie procesul de "a ochi mlădițele uscate de vie pentru a le tăia", de unde "a curăța, a tăia uscături", de la care derivă și vb. **Lat.** *computo, -are* "a socoti, a calcula".

P

R

racemos = care are forma unui ciorchine, în special cu referire la părțile secretorii ale unei glande sacciforme. Provine de la adj. **Lat.** *racemosus* "bogat în ciorchini, în formă de ciorchini", derivat de la subst. **Lat.** *racemus, racemi* "strugure, ciorchine".

radial = care se referă sau are legătură cu osul radius. Provine de la un adjectiv din latina medievală *radialis* "ca o rază, radial", format de la subst. **Lat.** *radius, radii* "băț, țăruș, spiță, rază". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) recomanda luarea pulsului la nivelul arterei radiale, deoarece era superficială și nu implica îndepărtarea hainelor.

radiație = provine de la subst. **Lat.** *radiatio, radiationis* "lucire, strălucire", format de la vb. **Lat.** *radio, radiare* "a avea raze, a arunca raze, a străluci".

radicular = care se referă sau care afectează rădăcina unui nerv cranian sau a unui nerv spinal. S-a format de la subst. **Lat.** *radicula, radiculae* "rădăcinuță", formă de diminutiv a subst. **Lat.** *radix, radicis* "rădăcină, parte inferioară, bază, origine".

radiculită = inflamația rădăcinii unui nerv cranian sau a unui nerv spinal; sinonim: nevrită. Are la bază subst. **Lat.** *radix, radicis* "rădăcină, parte inferioară, bază, origine", la care se adaugă sufixul -ῖτις (itis) "care ține de", cu referire la o boală inflamatorie.

radiologie = disciplină medicală cu rol diagnostic sau pentru tratarea unor patologii care folosește radiațiile Röntgen sau alte tehnici imagistice (ecografia, rezonanța magnetică). Cuvîntul s-a format din subst. **Lat.** *radius, radii* "băț, țăruș, spiță, rază" și subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință".

radius = os situat în partea laterală a antebrațului. Își are numele de la subst. **Lat.** *radius, radii* "băț, țăruș, spiță, rază". Profesorul de anatomie, chirurgie și fiziologie *Abraham Colles* (1773 – 1843) a descris în 1814 fractura de epifiză distală de radius în articolul *On the Fracture of the Carpal Extremity of the Radius* (Despre fractura extremității carpiene a radiusului). *John Rhea Barton* (1794 – 1871) a descris fractura intraarticulară a radiusului distal cu dislocarea articulației radiocarpiene. *Edward Moot Moore* (1814 – 1902) a descris fractura radisului distal cu dislocarea capului ulnei și blocarea procesului stiloid în ligamentele anulare.

radix = sinonim uzual în limbajul medical pentru **rădăcină**.

R

rafeu = linie de joncțiune la nivelul unui țesut sau organ; în embriologie reprezintă o linie care unește două părți distincte embriologic. Cuvîntul a pătruns în limba română prin substantivul francez *raphé*, provenit de la subst. **Gr.** ῥαφεύς (rhapheus) "sutură, cusătură". Acesta s-a format de la vb. **Gr.** ῥάπτω (rhapto) "a coase, a lega, a face o sutură".

ramificație = s-a format de la subst. **Lat**. *ramus, rami* "ramură", prin adăugarea sufixului *–ficație*, provenit de la vb. **Lat**. *facio, facere* "a face".

ramură = proeminență osoasă ramificată a unui os (ramura mandibulei). Provine de la subst. **Lat**. *ramus, rami* "ramură".

ranulă = chist congenital al mucoasei orale din planșeul bucal, mucocel, format prin obstrucția sau dilatarea ductului unei glande salivare. Provine de la subst. **Lat**. *ranula, ranulae* "broscuță", diminutiv al subst. **Lat**. *rana, ranae* "broască". Este folosit pentru a descrie o tumoare benignă a planșeului bucal situată sub limbă, datorită asemănării cu o broască.

R

rădăcină = originea unei structuri la emergența dintr-o altă formațiune (rădăcină spinală). S-a format de la subst. **Lat**. *radix, radicis*.

receptor = orice celulă specializată pentru recepționarea stimulilor fizici sau chimici, care codifică informația în impuls nervos. Există în latină substantivul *receptor, receptoris* "tăinuitor", format de la *recepto, receptare* "a trage la sine, a da adăpost", dar cuvîntul din română are sensul de "cel care primește, recipient". Cuvîntul *receptor* are la bază sensul vb. **Lat**. *recipio, recipere, recepi, receptum* "a trage înapoi, a aduce înapoi, a lua înpoi, a primi, a lua asupra". Acest verb s-a format de la vb. **Lat**. *capio, capere* "a lua".

reces = termen care desemnează o fosă, o depresiune sau un diverticul într-o regiune sau într-un organ. Provine de la subst. **Lat**. *recessus, recessus* "retragere, adăpost", format de la vb. **Lat**. *recedo, recedere, recessi, recessum* "a merge înapoi, a se retrage".

rect = ultima porțiune a intestinului gros, avînd o lungime de aproximativ 12 centimetri, care începe de la joncțiunea recto-sigmoidiană din dreptul vertebrei S3. Provine de la adj. **Lat**. *rectus* "în linie dreaptă, drept, direct", derivat de la vb. **Lat**. *rego, regere, rexi, rectum* "a conduce (drept înainte), a guverna".

recurent = structură anatomică care pare că are traiect înspre originea sa, descriind o buclă (nervul laringeu recurent). *Recurrens* este forma de participiu prezent a vb. **Lat**. *recurro, recurrere* "a se întoarce iute, a reveni". *Andrea Vesalius* (1514 – 1564) a demonstrat prin experimente pe animale că tăierea ambilor nervi laringei recurenți, aflați pe ambele părți ale traheei, duce la pierderea totală a vocii.

reflectat = s-a format de la vb. *reflecto, reflectere, reflexi, reflexum* " a îndoi înapoi, a întoarce", avînd la bază vb. **Lat**. *flecto, flectere* "a îndoi, a înconvoia".

reflex = răspuns motor instantaneu și involuntar al sistemului nervos la un anumit stimul. Termenul *reflex* a

fost introdus în anatomie și fiziologie de către *Johann August Unzer* (1727 – 1799) în 1771, diferențiind între reflexe aferente și eferente, în urma mai multor experimente prin care decapita animale sau le inducea leziuni spinale.

regiune = diviziune a unei anumite formațiuni anatomice întinse cu anumite limite (regiunea abdominală, regiunea parietală etc.). Provine de la subst. **Lat**. *regio, regionis* "direcție, linie, limită, hotar, domeniu particular".

renal = care face referire la structura sau la patologia rinichilor. Provine de la forma de plural a subst. **Lat**. *renes, renum* "rinichi".

reproducere = procesul fecundării care are drept rezultat un urmaș viabil, care moștenește anumite caractere ale părinților prin intermediul materialului genetic. Termenul a pătruns în română prin intermediul substantivului din franceză *reproduction*, avînd la bază vb. **Lat**. *produco, producere* "a duce înainte, a scoate în față, a prelungi, a face să crească, a produce".

respirație = procesul mecanic al ventilației aerului în plămîni și din plămîni prin inspir și expir, împreună cu procesele de schimb gazos la nivel alveolar. Provine de la subst. **Lat**. *respiratio, respirationis* "respirație", format pe baza vb. **Lat**. *respiro, respirare* "a da afară suflul, a respira".

restiform = mănunchiuri de fibre cu aspectul unei corzi sau frînghii (corpul restiform este un sinonim pentru pedunculul cerebelos inferior). Sensul pornește de la subst. **Lat**. *restis, restis* "funie, frînghie", la care se adaugă sufixul *-form* de la subst. **Lat**. *forma, formae* "formă, aspect".

rete = termen care descrie o formațiune cu aspectul unei rețele, fie anastomoze nervoase sau vasculare, canaliculare sau nervoase (*rete testis, rete arteriosum* etc.) Cuvîntul nu este atestat ca atare în limba română, ci se folosește frecvent în sintagma *rete testis*, avînd la bază subst. **Lat**. *rete, retis* "plasă, rețea".

rețea = *vide* **rete**.

reticul = organit celular care prezintă un sistem de membrane în formă de vezicule sau tubuli, dispuse în rețea (reticul endoplasmic, reticul sarcoplasmic). Poate fi folosit și ca termen general – rețea. Substantivul **Lat**. *reticulum, reticuli* "plasă mică, rețea mică" este forma de diminutiv a subst. **Lat**. *rete, retis* "plasă, rețea". Sistemul reticuloendotelial a fost descris de către *Karl Albert Ludwig Aschoff* (1866 – 1942) în analiza sa asupra distribuției celulare în splină, ficat și măduva osoasă.

reticulocit = eritrocit imatur fără nucleu; reticulocitele reprezintă aproximativ 1% din numărul total de eritrocite. Cvîntul este format din subst. **Lat**. *reticulum, reticuli* "plasă mică, rețea mică" și din subst. **Gr**. κύτος (kytos) "vas gol". În 1878 *Paul Ehrlich* (1854 -1915) își publică teza de doctorat *Beiträge zur Theorie und Praxis der histologischen Färbung* (Contribuții asupra teoriei și practicii colorației histologice), identificînd reticulocitele.

retină = tunica internă a globului ocular specializată pentru recepția

R

luminii, formată din retina epitelială și retina neuronală care se continuă cu nervul optic. Cuvîntul are la bază subst. **Lat.** *rete, retis* "plasă, rețea". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a realizat disecții ale ochiului și a identificat retina, corneea, irisul, uveea, ductele lacrimale, precum și umoarea vitroasă și umoarea apoasă.

retinacul = fascie în formă de bandă care acoperă și susține o formațiune anatomică (retinaculul mușchilor flexori, al mușchilor extensori). Provine de la subst. **Lat.** *retinaculum, retinaculi* "legătură, frîu, frînghie, hățuri", format la rîndul său de la vb. **Lat.** *retineo, retinere* "a ține pe loc, a opri".

retracție = proces de scurtare a unui segment anatomic sau a unui țesut. S-a format de la subst. **Lat.** *retractio, retractionis* "retragere, scurtare", derivat de la vb. **Lat.** *retracto, retractare* "a relua, a se da înapoi, a micșora valuarea".

retroflexie = flexie spre înapoi a unui segment sau a unui organ (retroflexia uterului – flexia spre înapoi a corpului uterin în raport cu colul uterin). Cuvîntul are în componența sa adv. **Lat.** *retro* "înapoi" și subst. **Lat.** *flexio, flexionis* "înoire, curbare, flexie", derivat de la vb. **Lat.** *flecto, flectare* "a îndoi, a curba".

retroversie = bascularea posterioară a unui organ (retroversiune uterină – înclinarea uterului cu corpul uterin flectat posterior față de istm, antrenînd colul anterior și în sus). S-a format prin alipirea adv. **Lat.** *retro* "înapoi" la vb. **Lat.** *verto, vertere, versi, versum* "a întoarce, a răsturna".

ribozom = prima parte a cuvîntului provine de la *riboză,* format prin prescurtarea și transformarea fonetică aleatorie a cuvîntului *arabinoză,* acest zahar luîndu-și numele de la guma arabică, din care a fost extras și izolat prima dată. Particula *–zom* s-a format de la subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp". La început erau denumiți *corpusculii Palade,* în urma identificării prin microscopie electronică a unor corpusculi denși pe reticulul endoplasmic implicați în sinteza proteică. Numele *ribozom* a fost introdus de către *Richard Brooke Roberts* (1910 – 1980) în 1958 odată cu publicarea cărții sale *Microsomal Particles and Protein Synthesis* (Particulele microzomale și sinteza proteică), unde în introducere acesta povestește cum a fost creat termenul: *During the course of the symposium a semantic difficulty became apparent. To some of the participants, „microsomes" mean the ribonucleoprotein particles of the microsome fraction contaminated by other protein and lipid material; to others, the microsomes consist of protein and lipid contaminated by particles. The phrase "microsomal particles" does not seem adequate, and "ribonucleoprotein particles of the microsome fraction" is much too awkward. During the meeting, the word „ribosome" was suggested, which has a very satisfactory name and a pleasant sound. The present confusion would be eliminated if "ribosome" were adopted to designate ribonucleoprotein particles in sizes ranging from 35 to 100S* (În timpul simpozionului, o dificultate semantică a ieșit la iveală. Pentru unii participanți, microzomii semnificau particulele ribonucleice ale fracției microzomului contaminate de alte proteine sau material lipidic.

Pentru alții, microzomii constau din proteine și lipide contaminate de alte particule. Sintagma *particule microzomiale* nu părea potrivită, iar *particule ribonucleoproteice ale fracției microzomului* era prea ciudată. În timpul întîlnirii, cuvîntul *ribozom* a fost sugerat, care are un nume satisfăcător și plăcut cînd îl rostești. Prezenta confuzie ar fi eliminată dacă *ribozom* e adoptat să desemneze particulele ribonucleoproteice cu mărimi variind de la 35 la 100S).

ridicător = termen care desemnează un mușchi care ridică o structură anatomică (mușchi ridicător al scapulei, mușchi ridicător anal, mușchi ridicător al prostatei). Provine de la vb. **Lat.** *eradico, eradicare* "a smulge din rădăcină, a dezrădăcina".

rinencefal = partea sistemului nervos implicată în olfacție, care cuprinde bulbul olfactiv, tractul olfactiv, nucleul olfactiv anterior, substanța perforată anterioară, stria olfactivă medială și laterală, regiuni din amigdală și din cortexul piriform. Cuvîntul e format din subst. **Gr.** ῥίς (rhis) "nas", cu genitivul ῥινός (rhinos), și din subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier".

rinichi = organ pereche retroperitoneal cu rol în eliminarea produșilor de excreție. În română a pătruns prin subst. **Lat.** *reniculus, reniculi*, formă de diminutiv a subst. **Lat.** *ren, renis* "rinichi".

rizorius = mușchiul rizorius este unul dintre mușchii implicați în mimică, care are originea în fascia sperficială din dreptul glandei parotide, realizînd mișcarea de retracție a comisurii bucale înspre lateral. *Musculus risorius* își trage numele de la adj. **Lat.** *risorius* "de rîs, rîzînd", format de la vb. **Lat.** *rideo, ridere* "a rîde".

rodopsină = pigment roșu de la nivelul celulelor cu bastonaș din retină. *Vide* **iodopsină**.

rombencefal = termen generic care desemnează bulbul rahidian, puntea și cerebelul. Provine din compunerea subst. **Gr.** ῥόμβος (rhombos) "romb, titirez", împrumutat sub forma subst. **Lat.** *rhombus, rhombi*, și a subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier". *Rhombus* are la bază sensul vb. **Gr.** ῥέμβω (rhembo) "a se învîrti, a se întoarce". În engleză se folosește mai des sinonimul *hindbrain*.

romboid = mușchiul romboid mare și mușchiul romboid mic sînt mușchi pereche situați în partea superioară a spatelui, cu rol în realizarea diferitelor mișcări ale scapulei și ale umărului. La subst. **Gr.** ῥόμβος (rhombos) "romb, titirez" este adăugat sufixul *-oid*, de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

rostral = *vide* **rostru**.

rostru = structură anatomică de forma unui cioc (rostrum sfenoidal reprezintă o proeminență verticală de forma unui cioc sau a unei creste pe fața inferioară a corpului osului sfenoid). Provine de la vb. **Lat.** *rodo, rodere, rosi, rosum* "a roade" s-a format subst. **Lat.** *rostrum, rostri* "cioc, bot, gură".

rotator = mușchi implicat în realizarea mișcării de rotație a unei părți a corpului (mușchii rotatori cervicali, toracali, lombari). Substantivul **Lat.** *rotator, rotatoris*

R

"cel care face să se rotească" s-a format de la vb. **Lat.** *roto, rotare* "a roti".

rotulă = substantivul **Lat.** *rotula, rotulae* "roată mică" este diminutivul subst. **Lat.** *rota, rotae* "roată (de car, de scripete)". *Vide* **patelă.**

ruga = formațiune cu aspect de pliu, de încrețitură a pielii sau a unei mucoase (*ruga palatinales* – plici ale mucoasei palatului dur de la refeul median pînă la crestele alveolare; *rugae vaginales* – pliuri transversale ale mucoasei vaginale). Provine de la subst. **Lat.** *ruga, rugae* "zbîrcitură, încrețitură a pielii". *Vide* **rugos.**

rugos = adjectivul **Lat.** *rugosus* "zbîrcit, plin de încrețituri" s-a format de la vb. **Lat.** *rugo, rugare* "a zbîrci, a se încrunta". Se folosește frecvent pentru a diferenția reticulul endoplasmic în neted și rugos, acesta din urmă prezentînd ribozomi atașați pe suprafața sa. Este, de asemenea, folosit frecvent pentru a descrie o suprafață neregulată a unei structuri anatomice.

R

S

sac = formațiune anatomică cu aspect cavitar alungit (sac vitelin, sac herniar etc.). Provine de la subst. **Lat.** *saccus, sacci* "pungă, sac, desagă".

sacculus = formațiune cavitară alungită de dimensiuni mici (sacculus endolimfatic care leagă sacula și utricula din urechea internă prin canalul endolimfatic). Substantivul **Lat.** *sacculus, sacculi* "săculeț, punguță" reprezintă forma de diminutiv de la subst. **Lat.** *saccus, sacci* "pungă, sac, desagă".

sacral = desemnează o structură anatomică care ține de regiunea în care se găsește osul sacru, regiunea sacrală (cele cinci vertebre sacrale sudate care formează sacrul, nervii sacrali – a cincea pereche de nervi spinali care inervează membrul inferior, regiunea anală și cea genitală). Termenul provine de la subst. **Lat.** *sacrum, sacri* "obiect sfînt, ceremonie solemnă, ritual, sacrificiu".

sacroiliac = articulația sacro-iliacă a fost descrisă în detaliu de chirurgul francez *Joseph Capuron* (1767 – 1850) în 1806 în dicționarul eclectic de medicină *Nouveau dictionnaire de médecine, de chirurgie, de physique, de chimie et d'histoire naturelle* (Nou dicționar de medicină, chirurgie, fizică, chimie și de istorie naturală). Chirurgul german *Bernhard Bardenheuer* (1839 – 1913) este creditat drept cel care a realizat prima rezecție a articulației sacro-iliace, acesta fiind cunoscut și ca doctorul care a realizat prima cistectomie completă în 1887 la un pacient cu tumoră vezicală, care a realizat în 1909 transplantul autogen al condilului mandibular cu al patrulea metatarsian al pacientului și cunoscut pentru *incizia Bardenheuer* în mastită. În timpului războiului franco-prusac (19 iulie 1870 – 10 mai 1871) *Bardenheur* a fost medic de garnizoană, experiență care îl va ajuta să scrie *Der extraperitoneale Explorativschnitt. Die differentielle Diagnostik der chirurgischen Erkrankungen und Neubildungen des Abdomens* (Incizia exploratorie extraperitoneală. Diagnosticul diferențial al bolilor chirurgicale și al neoplasmelor abdominale) în 1887 și *Die permanente Extensionsbehandlung : die subcutanen und complicirten Fracturen und Lyxationen der Extremitäten und ihre Folgen* (Tratamentul permanent de tracțiune: fracturile și luxațiile extremităților, complicațiile și urmările lor) în 1889.

sacru = os format prin sudarea celor cinci vertebre sacrale, de formă triunghiulară, care unește coloana vertebrală cu bazinul. Sacrul se articulează superior cu ultima vertebră lombară, iar inferior cu osul coccigian și postero-lateral cu

S

oasele iliace. Termenul provine de la subst. **Lat**. *sacrum, sacri* "obiect sfînt, ceremonie solemnă, ritual, sacrificiu". Derivat de la adj. **Lat**. *sacer* "sfînt (consacrat divinității), divin, solemn". Termenul *os sacrum,* în greacă ἱερόν ὀστοῦν (hieron ostoun) sau ἱερόν ὀστέον (hieron osteon), este denumit astfel deoarece sacrul era oferit divinității în ritualurile de sacrificare animală, probabil din cauza faptului că era văzut drept sediu al organelor genitale. Altă teorie pune denumirea pe seama durității osului, pe seama faptului că nu se poate rupe, și susține întregul organism ca o punte. În greacă mai era folosit subst. **Gr**. κλόνις (klonis) "osul sacru" sau expresia κλόνιον ἰσχίον (klonion ischion) cu același sens, de unde pătrunde și în latină *ossa clunium* "oasele șoldului", unde subst. **Lat**. *clunis, clunis* în latină semnifică "coapsă, șold, fesă".

S

safenă = numele venei safene provine de la adjectivul din limba arabă *el safin* "ascuns, nevăzut", conform articolului *The saphenous vein: derivation of its name and its relevant anatomy* (Vena safenă: proveniența numelui și importanța anatomică) publicat în *Journal of Vascular Surgery* de către *A. Caggiati* și *J.J. Bergan* în anul 2002. Multă vreme s-a crezut că numele anatomic provine de la adj. **Gr**. σαφής (saphes) "clar, evident, distinct", care are la bază tema verbului **Gr**. φαίνω (phaino) "a scoate la lumină, a face să apară, a apărea". Anatomiștii greci cunoșteau doar porțiunea caudală a venei și nu s-a întrebuințat în limba greacă sau latină vreodată termenul *saphena* pentru a desemna vena. Termenul apare în *Canonul Medicinei* al lui *Avicenna* (980 – 1037). Medicii arabi realizeau flebotomii din porțiunea caudală a venei safene mari, niciodată din porțiunea proximală a venei, deoarece era "ascunsă". În terminologia anatomică se folosesc sintagmele *vena saphena parva,* pentru vena safenă mică, și *vena saphena magna,* pentru vena safenă mare.

sagital = plan perpendicular pe planul frontal, cu direcție verticală. Provine de la subst. **Lat**. *sagitta, sagittae* "săgeată", iar adj. **Lat**. *sagitalis* "sagital" a fost creat în latina modernă prin analogie cu *frontalis* sau *longitudinalis*. Sutura sagitală își trage numele de la asemănarea cu traiectul unei săgeți.

salivar = format de la adj. **Lat**. *salivarius* "de salivă, salivar, mucos", derivat de la subst. **Lat**. *saliva, salivae* "salivă, scuipat, bale, savoare".

salivă = lichid alcalin format prin secreția glandelor salivare și a glandelor mucoasei bucale, compus în principal din apă, mucus și enzime. Provine de la subst. **Lat**. *saliva, salivae* "salivă, scuipat, bale, savoare". Unul dintre cei mai importanți profesori ai secolului al XVIII-lea, *Lazzaro Spallanzani* (1729 – 1799) a descris, în *Dissertationi di fisica animale e vegetale* (Disertații despre natura animală și vegetală) din 1780, procesul digestiv în bipartiția sa, mecanică și chimică, nu doar mecanică, după cum se credea pînă atunci. Procesul digestiv chimic începea odată cu acțiunea secreției salivare și continua cu sucurile gastrice și intestinale. *John Richardson Young* (1782 – 1804) descria în articolul *An experimental inquiry into the principles of nutrition, and the digestive process* (Anchetă

experimentală asupra principiilor nutriției și asupra procesului digestiv), apărută în 1803, cum secreția salivară este concomitentă cu secreția sucului gastric și a detaliat importanța acidului gastric în digestie, identificînd, eronat, sucul ca fiind acid fosforic.

salpinge = termen sinonim pentru tuba uterină sau, mai rar, pentru meatul auditiv. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** σάλπιγξ (salpinx) "trompetă de război".

salpingită = inflamația trompelor uterine au fost descrise post-mortem de către obstetricianul scoțian *James Young Simpson* (1811 – 1870). Acesta a rămas cunoscut pentru introducerea în practica medicală a anesteziei cu cloroform și a creării forceps-ului modern. *Lawson Tait* (1845 – 1899) a introdus în chirurgia obstetricală operația de salpingectomie ca tratament pentru sarcina ectopică sau pentru salpingită.

sarcolemă = membrana celulară a fibrei musculare striate; sinonim: miolemă. Cuvîntul conține în primă instanță subst. **Gr.** σάρξ (sarx) "carne, mușchi", cu genitivul σαρκός (sarkos), apoi subst. **Gr.** λέμμα (lemma) "coajă" înrudit cu vb. **Gr.** λέπω (lepo) "a (se) coji, a decoji".

sarcom = cancer de origine mezenchimală (condrosarcom, fibrosarcom, leiomiosarcom, liposarcom, limfangiosarcom, osteosarcom, rabdomiosarcom). Provine de la subst. **Gr.** σάρκωμα (sarkoma) "excrescență cărnoasă, tumoare", derivat de la subst. **Gr.** σάρξ (sarx) "carne, mușchi", cu genitivul σαρκός (sarkos) care relevă tema cuvîntului *sark-*. *Carl von Rokitansky* (1804 – 1878) a folosit termenul *sarcom* pentru a desemna tumora cu origine în mușchiul striat, în cartea sa cea mai importantă *Handbuch der pathologischen Anatomie* (Manual de anatomie patologică) apărută în 3 volume între 1842 – 1846. Dermatologul *Moritz Kaposi* (1837 – 1902) a identificat *sarcomul idiopatic multiplu pigmentat* la 5 pacienți cu cancer de piele, nume pe care inițial boala l-a avut în articolul *Idiopathisches multiples Pigmentsarkom der Haut* (Sarcomul idiopatic multiplu pigmentat). Un secol mai tîrziu, s-a descoperit că acest tip de cancer de piele este asociat cu virusul herpetic uman tip 8, iar sarcomul Kaposi apărea, cu precădere, la bolnavii de SIDA. Alt tip de sarcom, sarcomul malign osos, a fost descoperit în 1920 de către patologul american *James Stephen Ewing* (1866 - 1943), pe care l-a numit mai întîi *osteom*, mai tîrziu rămînînd cunoscut drept *sarcomul Ewing*.

sartorius = mușchi de pe fața anterioară a coapsei, cu origine pe spina iliacă antero-superioară și cu inserția pe fața medială și superioară a tibiei, care participă la flexia gambei pe coapsă și a coapsei pe abdomen; sinonim: mușchi croitor. *Vide* **croitor.** Termenul se regăsește în sintagma *musculus sartorius*, tradusă în limba română prin "mușchiul croitor". Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *sartor, sartoris* "croitor", derivat de la vb. **Lat.** *sarcio, sarcere, sarsi, sartum* "a repara haine, a cîrpi, a croi".

scafoid = os care prezintă o scobitură pe suprafața sa de forma cavității unei bărci, se află în partea cea mai laterală a primului rînd de

S

oase carpiene; se articulează distal cu oasele trapez și trapezoid, proximal cu radiusul, medial cu oasele semilunar și capitat. Provine de la adj. **Lat.** σκαφοειδές (skaphoeides) "care are aspectul gol (al unui vas, al unei bărci), scobit, carenat". Cuvîntul este format din subst. **Gr.** σκάφη (skaphe) "vas gol, vas, bazin, cadă, barcă" și din subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

scală = unul dintre canalele spirale cohleare (*scala media* ca sinonim pentru canalul cohlear, *scala vestibuli, scala tympani*). Provine de la subst. **Lat.** *scalae, scalarum* "scară (cu trepte), derivat de la vb. **Lat.** *scando, scandere* "a (se) urca, a (se) sui".

scalen = mușchii scaleni, anterior, mijlociu și posterior, dată fiind dimensiunea lor inegală, își trag numele de la adj. **Gr.** σκαληνός (skalenos) "inegal, necorespunzător". Aceștia au originile între vertebrele C2 – C7 și inserțiile pe prima și pe a doua coastă. Sintagmele terminologice apar sub forma *scalenus anterior, scalenus medius* și *scalenus posterior*, iar uneori ca variantă anatomică apare și *scalenus minimus*, sau *mușchiul lui Sibson*, prezent în partea posterioară a scalenului anterior.

scalp = regiunea părților moi de la frunte pînă la ceafă, care cuprinde în straturi dinspre superficial spre profund: pielea și părul, țesutul gras subcutanat, aponevroza epicraniană (*galea aponeurotica*), țesutul conjunctiv lax și periostul craniului. Cuvîntul provine, cel mai probabil, pe filiera limbilor germanice vechi, regăsit sub forma substantivului din vechea islandeză *skálpr* "coajă, foiță, piele" sau substantivul din neerlandeză *scheple* "coajă". Sensul de astăzi rezultă pe filiera limbilor germanice, probabil engleza, în urma descoperirii Americii de Nord și a amerindienilor. Este posibilă apropierea de vb. **Lat.** *scalpo, scalpere, scalpsi, scalptum* "a zgîria, a tăia (cu dalta), a grava, a sculpta".

scalpel = instrument chirurgical cu lamă folosit pentru incizia țesuturilor. Provine de la subst. **Lat.** *scalpellum, scalpelli* "scalper, cuțit chirurgical", creat în latina modernă pe baza subst. **Lat.** *scalprum, scalpri* "unealtă de tăiat, cuțit, daltă ascuțită, scalpel chirurgical". Acesta are la bază tema vb. **Lat.** *scalpo, scalpere, scalpsi, scalptum* "a zgîria, a tăia (cu dalta), a grava, a sculpta".

scapula = os lat al umărului, de formă triunghiulară, care intră în alcătuirea centurii scapulare, împreună cu clavicula. Provine de la subst. **Lat.** *scapulae, scapularum* "spate, spinare".

schelet = cuvîntul provine de la subst. **Gr.** σκελετός (skeletos) "corp uscat, mumie, schelet", derivat de la vb. **Gr.** σκέλλομαι (skellomai) "a usca, a seca", care are la bază radicalul Indo-European ***sklē-** "dur, uscat, slab".

sciatic = nervul sciatic este cel mai mare nerv al membrului inferior, care se formează din plexul sacral (din a cincea rădăcină lombară și din prima rădăcină sacrală). Acesta coboară pe partea posterioară a coapsei pînă la nivelul articulației genunchiului, de unde se împarte în ramurile sale principale: nervul tibial și nervul peronier comun. Sinonim: nerv ischiadic. Provine de la subst. **Lat.** *scia, sciae* "ischion", variantă a subst.

Gr. ἰσχίον (ischion) "șold, articulația șoldului", prin intermediul adj. **Lat.** *sciaticus* "bolnav de sciatică", respectiv adj. **Gr.** ἰσχιαδικός (ischiadikos) "legat de șold, bolnav de șold, bolnav de sciatică".

sclerǎ = tunică fibroasă, opacă, albă a globului ocular, care se continuă în partea anterioară cu corneea și în partea posterioară cu teaca nervului optic. Ca și etimologia cuvîntlui **schelet**, acest termen provine de la același radical ***sklē-*** "dur, uscat, slab", de la care s-a format adj. **Gr.** σκληρός (skleros) "dur, tare, aspru".

sclerotică = cuvîntul s-a format pornind de la subst. **Gr.** σκληρότης (skelrotes) "duritate, rigiditate", avînd la bază adj. **Gr.** σκληρός (skleros) "dur, tare, aspru". Sinonim: **sclerǎ**.

sclerotom = partea medială a unei somite care participă la formarea scheletului axial. Cuvîntul s-a format prin compunerea dintre adj. **Gr.** σκληρός (skleros) "dur, tare, aspru" și subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", de la vb. **Gr.** τέμνω (temno) "a tăia".

scleroză = proliferare hiperplazică a țesutului conjunctiv, care conduce la indurația unui țesut sau a unui organ, ca urmare a unui proces inflamator sau drept consecință a senescenței. Provine de la subst. **Gr.** σκλήρωσις (sklerosis) "indurație, întărire", derivat de la adj. **Gr.** σκληρός (skleros) "dur, tare, aspru". *Jean-Martin Charcot* (1825 – 1893) a identificat tabloul clinic al sclerozei multiple, sintetizat prin triada Charcot: tremor intențional, nistagmus și vorbire sacadată (tip de dizartrie ataxică). *Charcot*, unul dintre cei mai importanți neurologi ai secolului al XIX-lea, a scris importanta carte de patologie neurologică în 1885 *Leçons sur les maladies du système nerveux* (Lecții despre bolile sistemului nervos).

scolioză = deformarea coloanei vertebrale care prezintă curburi anormale în plan frontal, realizînd aproximativ forma literei "S". Provine de la subst. **Gr.** σκολίωσις (skoliosis) "oblicitate, îndoitură", derivat de la adj. **Gr.** σκολιός (skolios) "indoit, curb, oblic".

scrot = sac cutanat în regiunea anterioară și inferioară a perineului care conține testiculele și epididimele, fiind o continuare a regiunii abdomino-pelviene. Provine de la subst. **Lat.** *scrotum, scroti* "sac al testiculelor, scrot", format de la subst. **Lat** *scrautum, scrauti* care desemna o pungă de piele în care se țineau săgețile.

scuamă = structură anatomică plată asemănătoare unui solz de pește (scuama osului frontal, scoama osului occipital). Provine de la subst. **Lat.** *squama, squamae* "solz (de pește).

scuamos = adjectivul **Lat.** *squamosus* "acoperit de solzi" este derivat de la subst. **Lat.** *squama, squamae* "solz (de pește)".

scurt = provine de la adj. **Lat.** *curtus* "scurtat, retezat", derivat de la vb. **Lat.** *curto, curtare* "a scurta, a reteza".

sebaceu = adjectivul *sebaceus* "de seu, acoperit cu seu" derivă de la subst. **Lat.** *sebum, sebi* "seu, grăsime". Glanda sebacee este situată la nivelul foliculului pilos și își elimină produsul de secreție grăsos la suprafața epidermului.

S

sebum = substanța lipidică secretată de glandele sebacee ale foliculului pilos, cu rol de lubrifiere a pielii și antibacterian. Provine de la subst. **Lat.** *sebum, sebi* "seu, grăsime".

secreție = substantivul **Lat.** *secretio, secretionis* "separare" derivă de la vb. **Lat.** *secerno, secernere, secrevi, secretum* "a pune deoparte, a separa, a despărți, a distinge".

segment = substntivul **Lat.** *segmentum, segmenti* "tăietură, bucată (tăiată), incizie" are la bază sensul vb. **Lat.** *seco, secare, secui, secutum* "a reteza, a tăia, a sculpta, a grava".

sella = cuvîntul apare în sintagma *sella turcica* "șaua turcească", formată pe bază subst. **Lat.** *sella, sellae* "scaun, jilț, tron, șa", derivat de la vb. **Lat.** *sedeo, sedere, sedi, sessum* "a ședea, a sta jos, a fi așezat". Zona osoasă unde se află hipofiza, datorită asemănării cu o șa turcească (particulară ca formă față de alte șei de cal, cu un corn proeminent, asemănător tijei pituitare), s-a numit *sella turcica* a osului sfenoid. Este delimitată posterior de o lamă patrulateră osoasă, așezată vertical, *dorsum sellae.* Mărirea șeii turcești din cauza unei tumori hipofizare a fost identificată pe radiografie prima dată de către *Hermann Oppenheim* (1858 – 1919), care împreună cu chirurgul *Fedor Krause* (1857 – 1937) a fost implicat în prima rezecție tumorală hipofizară realizată cu succes.

semicanal = cuvîntul e format din prefixul **Gr.** ἡμί (hemi) "semi, pe jumătate", corespunzător **Lat.** *semi* cu același sens, și din subst. **Lat.** *canalis, canalis* "jgheab, șanț, canal, conductă".

semicircular = cuvîntul este format din prefixul **Gr.** ἡμί (hemi) "semi, pe jumătate", corespunzător **Lat.** *semi* cu același sens, și din adj. **Lat.** *circularis* "circular". Canalul semicircular din urechea internă a fost descoperit de către *Gabriele Falloppio* (1523 – 1562). În 1645, doctorul italian *Caecilius Follius* (1615 – 1660) a descris într-un tratat de 6 pagini, *Nova auris internae delineatio* (O nouă ilustrare a urechii interne), structura urechii interne, realizînd ilustrații exacte ale canalelor semicirculare și ale cohleei. *Robert Magnus* (1873 – 1927) a descris în opera sa cea mai importantă *Körperstellung* (Postura) din 1924 importanța ampulei și a otolitelor în menținerea echilibrului.

semilunar = os carpian situat în primul rînd de oase carpiene, situat medial de scafoid. Este format din prefixul **Gr.** ἡμί (hemi) "semi, pe jumătate", corespunzător **Lat.** *semi* cu același sens, și din adj. **Lat.** *lunaris* " de lună, lunar", derivat, la rîndul său, de la subst. **Lat.** *luna, lunae* "lună".

semimembranos = precedat de prefixul **Gr.** ἡμί (hemi) "semi, pe jumătate", corespunzător **Lat.** *semi* cu același sens, cuvîntul are la bază subst. **Lat.** *membrana, membranae* membrană, înveliș, coajă, scoarță ".

seminal = cuvîntul își trage sensul de la subst. **Lat.** *semen, seminis* "sămînță" și vb. **Lat.** *semino, seminare* "a semăna".

seminifer = cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *semen, seminis* "sămînță". Conține sufixul *-fer* cu origine în **Lat.** *fero, ferre, tuli, latum* "a duce, a purta". Tubii seminiferi au fost identificați în 1626 de către *Jean Riolan* (1580 – 1657).

S

semitendinos = mușchi situat în regiunea posterioară a coapsei, cu originea pe tuberozitatea ischiadică și inserția pe condilul medial al tibiei, avînd rol în extensia coapsei pe bazin, în flexia gambei pe coapsă, de adducție și de rotație internă a gambei. *Musculus semitendinosus* își trage numele de la vb. **Lat**. *tendo, tendere, tetendi, tentum (tensum)* "a întinde", la care se adaugă sensul adus de prefixul **Gr**. ἡμι (hemi) "semi, pe jumătate", corespunzător particulei **Lat**. *semi*.

senzorial = referitor la organele de simț. Cuvîntul are la bază sensurile vb. **Lat**. *sentio, sentire, sensi, sensum* "a simți, a percepe, a suferi, a observa, a gîndi, a judeca, a crede", de la care derivă cuvinte precum subst. **Lat**. *sensus, sensus* "simțire, simț, percepție", adj. **Lat**. *sensualis* "sensibil, care are simțire" sau subst. **Lat**. *sensorium, sensorii* "loc al simțirii, organ al simțirii".

senzitiv = structură dotată cu sensibilitate. Provine de la un adj. **Lat**. *sensitivus* "senzitiv, care are funcția de a simți", creat în latina medievală pe baza participiului perfect *sensum* a vb. **Lat**. *sentio, sentire, sensi, sensum* "a simți, a percepe, a suferi, a observa, a gîndi, a judeca, a crede".

sept = perete care separă porțiuni ale unui organ sau care este situat între două spații. Cuvîntul s-a format de la subst. **Lat**. *saeptum, saepti* "delimitare, loc împrejmuit, perete, sept", derivat de la vb. **Lat**. *saepio, saepire, saepsi, saeptum* "a îngrădi, a împrejmui, a înconjura, a închide, a delimita".

ser = componenta lichidiană a sîngelui, cu excluderea celulelor sangvine și a factorilor de coagulare, formată din apă, electroliți, hormoni, anticorpi, antigene, albumine etc. Provine de la subst. **Lat** *serum, seri* "ser, lichid seros".

seroasă = tunica internă a cavităților seroase ale corpului (cavitatea peritoneală, pericardică, pleurală etc.). Provine de la adj. **Lat**. *serosus* "seros", format în latina medievală pe baza subst. **Lat** *serum, seri* "ser, lichid seros".

serratus = sinonim pentru mușchiul **dințat**. Adjectivul *serratus* "dințat (de forma dinților de ferăstrău)" își trage sensul de la subst. **Lat**. *serra, serrae* "ferăstrău" și de la vb. **Lat**. *serro, serrare* "a tăia cu ferăstrăul".

sesamoid = os de dimensiuni mici situat în grosimea unui tendon (rotula, oasele sesamoide ale mîinii și ale piciorului). Adjectivul **Gr**. σησαμοειδής (sesamoeides) "de forma unei semințe de susan" este format din subst. **Lat**. σησαμῆ (sesame) "susan, sămînță de susan" și din subst. **Gr**. εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

sexual = provine de la adj. **Lat**. *sexualis* "de sex feminin sau masculin", derivat de la subst. **Lat**. *sexus, sexus* "sex (masculin și feminin), organ sexual".

sfenoid = os median nepereche situat în etajul mijlociu al bazei craniului, de forma unui fluture, care prezintă un corp și șase apofize; participă la formarea bazei craniului, a plafonului foselor nazale, a pereților inferior și lateral ai orbitei, precum și fisurile orbitare superioară și inferioară și intră în alcătuirea foselor temporală și

S

pterigopalatină. Conține în structura sa subst. **Gr.** σφήν (sfen) "pană" și sufixul *–oid*, provenit de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Apare în sintagma *os sphenoidale* "osul sfenoidal".

sfincter = mușchi format din fibre musculare circulare, care formează un orificiu (sfincter piloric, sfincter anal). Cuvîntul s-a format de la subst. **Lat.** σφιγκτήρ (sphinkter) "bandă (care strînge), laț, mușchi sfincterian", derivat de la vb. **Gr.** σφίγγω (sphingo) "a strînge, a strangula, a lega strîns".

sialografie = examinarea radiologică a glandelor salivare prin folosirea unei substanțe de contrast introduse cu o canulă. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** σίαλον (sialon) "scuipat, salivă" și din subst. **Gr.** γραφή (graphe) "scriere", înrudit cu vb. **Gr.** γράφω (grapho) "a scrie".

S

sigmoid = porțiune a colonului, cuprinsă între colonul descendent și rect, avînd forma literei "S". Adjectivul **Gr.** σιγμοειδής (sigmoeides) "de forma literei sigma" este format din subst. **Gr.** σῖγμα "litera sigma" și din subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". Numele descrie aspectul colonului sigmoid de forma literei "S" sau ς (s) din alfabetul grecesc, care se adaugă doar la sfîrșitul unui cuvînt.

simfiză = tip de articulație între două oase, în care acestea sînt solidarizate printr-un fibrocartilaj care rigidizează articulația și limitează mișcările. Cuvîntul σύμφυσις (symphysis) "creștere împreunată, joncțiune" s-a format de la subst. **Gr.** φύσις (physis) "naștere, existență generare, natură, creștere", precedat de prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu".

simpatectomie = secționarea chirurgicală a unei componente a sistemului nervos simpatic. Cuvîntul este format pe baza subst. **Gr.** συμπάθεια (sympatheia) "compasiune, împărtășirea suferinței, afecțiune". Acesta derivă de la subst. **Gr.** πάθος (pathos) "experiență, suferință, pasiune". Sufixul *–ectomie* este format din prepoziția **Gr.** ἔκ/ἔξ (ek/ex) "din afară, dinăuntru", care sugerează îndepărtarea totală, și subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune". Chirurgul francez *Mathieu Jaboulay* (1860 – 1913) a realizat prima procedură de simpatectomie în anul 1896 pentru a trata gușa asociată cu exoftalmie, procedură descrisă în *Chirurgie du grand sympathique et du corps thyroïde* (Chirurgia marelui simpatic și a corpului tiroidian), apărută în 1900. *Thoma Ionescu* (1860 – 1926) a încercat în 1916 rezecția simpaticului cervical în cadrul tratamentului pentru angină pectorală.

simpatic = provine de la adj. **Gr.** συμπαθητικός (sympathetikos) "care are simpatie, simpatic" a fost creat tîrziu în greacă, plecînd de la subst. **Gr.** συμπάθεια (sympatheia) "compasiune, împărtășirea suferinței, afecțiune". Anatomistul danez *Jacob Benignus Winsløw* (1669 – 1760) a introdus termenul simpatic în descrierea sistemului nervos autonom.

simptomatologie = tabloul simptomelor unei boli. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** σύμπτωμα (symptoma) "întîmplare, accident,

simptom (al bolii)" și din subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință". Primul cuvînt derivă de la vb. **Gr.** συμπίπτω (sympipto) "a cădea împreună, a se întîmpla", acesta, la rîndul său, compus din prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și din vb. **Gr.** πίπτω (pipto) "a cădea".

sinapsă = locul de contact între doi sau mai mulți neuroni, prin care este transmis impulsul electric. Termenul provine de la subst. **Lat.** σύναψις (synapsis) "contact, joncțiune", derivat de la vb. **Lat.** συνάπτω (synapto) "a uni, a pune în legătură, a stabili contact între două lucruri". Acesta din urmă conține prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și vb. **Gr.** ἅπτω (hapto) "a lega, a uni, a strînge".

sinartroză = articulație fixă între două oase (suturile craniene). Substantivul **Gr.** συνάρθρωσις (synarthrosis) "articulație fixă" este format din prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și din subst. **Gr.** ἄρθρον (arthron) "articulație, membru". Este construit pe același tipic cu vb. **Gr.** συναρθρόομαι (synarthroomai) "a fi unit printr-o articulație".

sincițiu = masă celulară care apare în urma unirii mai multor celule, adesea multinucleată, cu dispariția separării intercelulare. Substantivul **Lat.** *syncytium, syncytii* "sincițiu" a fost creat în latina modernă pornind de la prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol".

sincondroză = tip de articulație cu mobilitate redusă, în care suprafețele osoase sînt legate printr-o lamă de cartilaj hialin (articulațiile costo-sternale). Substantivul **Gr.** συγχόνδρωσις (synchondrosis) "joncțiune între două oase prin intermediul unui cartilaj" apare cu acest sens în scrierile lui *Galen*. Termenul este format din prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și din subst. **Gr.** χόνδρος (chondros) "arpacaș, zgîrci, cartilaj".

sincopă = pierdere temporară a conștienței, în urma scăderii fluxului normal de sînge la creier. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** συνκοπή (syncope) "tăiere (în bucăți mici), scurtare, pierdere a puterii, sincopă", din aceeași familie de cuvinte cu vb. **Gr.** συνκόπτω (synkopto) "a tăia (în bucăți)". În structura acestuia se află prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și **vb**. Gr. κόπτω (kopto) "a lovi, a bate, a tăia", care conferă sensul de bază.

sindesmoză = articulație fixă în care oasele sînt unite prin țesut conjunctiv (articulația dintre epifiza distală a tibiei și epifiza distală a peroneului). Provine de la subst. **Gr.** σύνδεσμος (syndesmos) "legătură, fișie, bandă, ligament, joncțiune", care are la bază subst. **Gr.** δεσμός (desmos) "legătură".

sindrom = ansamblu de semne și simptome interdependente care sînt specifice unei anumite boli. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** συνδρομή (syndrome) "adunare la un loc a unei mulțimi (de oameni, de fapte, de obiecte), concurență, ocurență (de lucruri)". Acesta este format de la prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și de la subst. **Gr.** δρόμος (dromos) "alergare, cursă, drum (de alergat)".

S

sinergic = provine de la adj. **Gr.** συνεργός (synergos) "care lucrează împreună, cooperant, care conlucrează", format prin sudarea între prepoziția **Gr.** σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și subst. **Gr.** ἔργον (ergon) "muncă, lucru, faptă". Cu referire la acțiunea mușchilor, sinergic este acel mușchi care acționează ca agonist în realizarea unei mișcări.

sinostoză = fuziunea a două oase (sinostozele craniene). Cuvîntul provine de la subst. **Gr**. ὀστοῦν (ostoun) "os", cu alăturarea prepoziției **Gr**. σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu".

sinovială = cuvîntul a fost creat de către *Paracelsus* (1493 - 1541), *Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim*, pentru a descrie similaritatea în aspect sau consistență cu albușul de ou, plecînd de la prepoziției **Gr**. σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" și subst. **Lat**. *ovum, ovi* "ou" ori de la subst. **Gr**. ᾠόν (oion) "ou". Reprezintă tunica internă care delimitează cavitatea sinovială a articulațiilor mobile.

sinovie = în limba română se folosește ca sinonim pentru lichidul sinovial, pătrunzînd prin intermediul substantivului francez *synovie*. *Vide* **sinovial**.

sinus = termen folosit în general pentru denumirea cavității aeriene din oasele craniului sau din alte regiuni (sinus renal). Provine de la subst. **Lat**. *sinus, sinus* "curbură, înconvoiere, arc, spirală".

sinusoid = cuvîntul de bază provine de la subst. **Lat**. *sinus, sinus* "curbură, înconvoiere, arc, spirală", iar sufixul *-oid* de la subst. **Gr**. εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

sistolă = contracția cordului în cadrul ciclului cardiac. Provine de la subst. **Gr**. συστολή (systole) "adunare, atracție, contracție", format prin alipirea prepoziției **Gr**. σύν (syn) "împreună cu, laolaltă cu" la tema vb. **Gr**. στέλλω (stello) "a pune în ordine, a aranja, a echipa, a pregăti".

smegma = secreție albicioasă de la nivelul prepuțului sau al clitorisului. Provine de la subst. **Gr.** σμῆγμα (smegma) "săpun, unguent, detergent", o alternativă de scriere a substantivului σμῆμα (smema).

solear = mușchi plat de la nivelul regiunii posterioare a gambei, situat sub mușchiul gastrocnemian, cu originea pe fața posterioară și superioară ale peroneului și ale tibiei, și cu inserția pe tendonul lui Achile de la nivelul calcaneului. Cuvîntul provine de la adj. **Lat**. *solearis* "în formă de sandală", derivat de la subst. **Lat**. *solea, soleae* "sandală".

solitar = s-a format de la adj. **Lat**. *solitarius* "singur, izolat, solitar", făcînd parte din familia de cuvinte a subst. **Lat**. *solitudo, solitudinis* "singurătate", a subst. **Lat**. *solitas, solitatis* "singurătate, izolare" și a adj. **Lat**. *solus* "singur".

soma = termenul se poate referi la un organism ca întreg sau la corpul unei celule. Provine de la subst. **Gr**. σῶμα (soma) "trup, corp".

somatic = care ține de corp. Adjectivul **Gr**. σωματικός (somatikos) "de trup, corporal",

S

derivă de la subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp".

somatopleură = componentă a mezodermului lateral intraembrionar, care aderă de fața profundă a ectodermului. Compus din teme ale subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp" și ale subst. **Gr.** πλευρά (pleura) "coastă, flanc, parte".

somite = grămezi celulare provenite din segmentarea mezodermului paraxial intraembrionar. Are ca punct de plecare semantic subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp".

sonoritate = perceperea unui ecou normal sau exagerat (hipersonoritate) la percuția unei regiuni anatomice. Provine de la subst. **Lat.** *sonoritas, sonoritatis* "sonoritate", derivat de la subst. **Lat.** *sonus, soni* "sunet, zgomot, cuvînt".

spasm = contracție bruscă și involuntară a musculaturii. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** σπασμός (spasmos) "convulsie, spasm, agitație", derivat de la vb. **Gr.** σπάω (spao) "a trage, a smulge".

spasticitate = hipertonie de tip piramidal, care presupune o rezistență la mișcările pasive ale membrelor, care este maximă la inițierea mișcării, apoi cedează la aplicarea unei forțe mai mari de realizare a mișcării. Adjectivul **Gr.** σπαστικός (spastikos) "spastic, convulsiv" este derivat de la subst. **Gr.** σπασμός (spasmos) "convulsie, spasm, agitație".

spațiu = provine de la subst. **Lat.** *spatium, spatii* "întindere (liberă, neîngrădită), distanță, spațiu, interval, durată".

speculum = instrument folosit pentru a menține deschisă cavitatea unui organ. Provine de la subst. **Lat.** *speculum, speculi* "oglindă, oglindire, reflectare, reproducere a imaginii",

spermă = produs al gonadelor masculine, cu o compoziție complexă, care vehiculează gameții masculini (spermatozoizii). Provine de la subst. **Gr.** σπέρμα (sperma) "sămînță", căruia îi corespunde subst. **Lat.** *semen, seminis* "sămînță",

spermatocit = celulă provenită din spermatogonie. Cuvîntul este format din subst. **Gr.** σπέρμα (sperma) "sămînță" și din subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol".

spermatogeneză = procesul de formare a gameților masculini pînă la stadiul de spermatidă. Este format din subst. **Gr.** σπέρμα (sperma) "sămînță" și din subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație".

spermatogonie = celulă diploidă provenită din celulele germinale primordiale, care se transformă în spermatocit I. Provine din sudarea subst. **Gr.** σπέρμα (sperma) "sămînță" și a subst. **Gr.** γονεύς (goneus) "părinte, progenitor". Acesta din urmă provine de la vb. **Gr.** γονεύω (goneuo) "a produce, a genera", care are la bază vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni", cu radicalul Indo-European ***gen-*** "a naște, a crea".

spermatozoid = celulă gamet masculină matură. Cu o structură tripartită, cuvîntul e format în primă instanță din subst. **Gr.** σπέρμα (sperma) "sămînță". Este urmat de subst. **Gr.** ζῷον (zoion) "vietate,

S

ființă, animal" și din subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

spermiogeneză = procesul prin care spermatida haploidă se transformă fără diviziune în spermie adultă haploidă. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** σπέρμα (sperma) "sămînță" și de la subst. **Gr.** γένεσις (genesis) "naștere, rasă, neam, creație".

spină = proces ascuțit proeminent al unui os (spina scapulei). Provine de la subst. **Lat.** *spina, spinae* "spin, țep, os de pește, șira spinării".

spinal = provine de la adj. **Lat.** *spinalis* "de șira spinării". Se regăsește în sintagma *medulla spinalis* "măduva spinării".

splanhnic = provine de la adj. **Gr.** σπλαγχνικός (splanchnikos) "care ține de organe", format de la subst. **Gr.** σπλάγχνον (splanchnon) "organ, viscere". Acesta se folosea mai des la plural σπλάγχνα (splanchna) "părțile interne, viscere (inimă, plămîni, ficat, rinichi)".

splină = provine de la subst. **Gr.** σπλήν (splen) „splină", căruia îi corespunde subst. **Lat.** *lien, lienis* "splină".

spongioblast = celulă care provine din ectodermul tubului neural și din care se dezvoltă astrocitele și oligodendrocitele. Cuvîntul este format din subst. **Lat.** *spongia, spongiae* "burete", cel mai probabil împrumutat de la subst. **Gr.** σπόγγος (spongos) "burete, glandă (cu aspect buretos)" și din subst. **Gr.** βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar".

spongios = provine de la adj. **Lat.** *spongiosus* "spongios, poros", derivat de la subst. **Lat.** *spongia, spongiae* "burete".

spută = colecție lichidiană formată din secrețiile arborelui bronșic, eliminată prin tuse. Provine de la subst. **Lat.** *sputum, sputi* sau în același registru semantic de la subst. **Lat.** *sputus, sputus* "scuipat".

stapedius = unul dintre cele trei oscioare ale urechii medii. Provine de la un cuvînt format în latina medievală sau modernă *stapedius, stapedii*, neatestat ca atare în dicționare. Etimologia sa este incertă. Este tradus drept "scăriță" și se presupune că *stapedius* s-a format de la un cuvînt din vechea germană de sus *staph* "scăriță (de șa)" ori provine dintr-o combinație a două cuvinte latinești: posibil vb. **Lat.** *sto, stare* "a sta" și subst. **Lat.** *pes, pedis* "picior". *Vide* **incudostapedial**.

stapes = în latina tîrzie subst. **Lat.** *stapes, stapedis* "scăriță" este o variantă pentru subst. **Lat.** *stapedius, stapedii* "scăriță", cu aceeași etimologie posibilă. *Vide* **stapedius**.

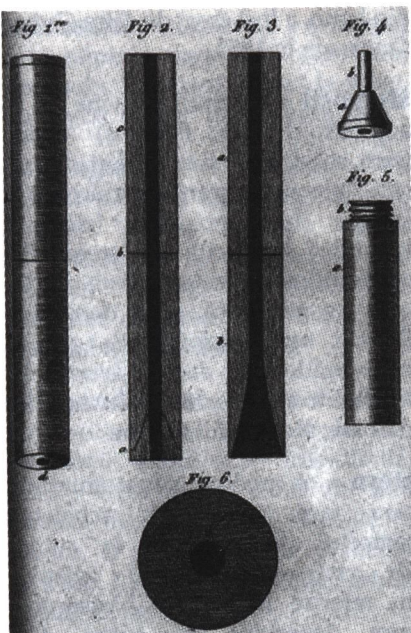
stelat = formațiune de aspectul unei stele (neuron, celulă conjunctivală etc.). Provine de la adj. **Lat.** *stellatus* "înstelat", derivat de la participiul perfect al vb. **Lat.** *stello, stellare* "a acoperi cu stele, a fi acoperit cu stele, a se înstela", avînd la bază subst. **Lat.** *stella, stellae* "stea, astru".

stenoză = îngustare a lumenului unei structuri cavitare (stenoză esofagiană, mitrală, aortică etc.). Provine de la subst. **Gr.** στένωσις (stenosis) "strîmtorare", derivat de la adj. **Gr.** στενός (stenos) "îngust, strîmt".

stetoscop = cuvîntul este format de

S

la subst. **Gr.** στῆθος (stethos) "piept" și vb. **Gr.** σκοπέω (skopeo) "a vedea, a privi, a observa". Stetoscopul a fost inventat de către *René-Théophile-Hyacinthe Laennec* (1781 – 1826) în 1816 în timp lucra la *Hôpital Necker* din Paris și a publicat rezultatele descoperirilor sale în 1819 în tratatul *De l'auscultation médiate* (Despre auscultația mediată). Cu invenția sa a pus bazele semiologiei pulmonare, clasificînd zgomotele pulmonare, ronchus-urile, ralurile crepitante etc. În tratat, *Laennec* povestește maniera în care a ajuns să descopere stetoscopul: *Je fus consulté en 1816 par une jeune personne qui présentait des symptômes généraux d'une maladie de cœur et chez laquelle l'application de la main et la percussion donnaient peu de résultats à cause de l'embonpoint. L'âge et le sexe de la malade m'interdisant l'espèce d'examen dont je viens de parler, je vins à me rappeler un phénomène d'acoustique fort connu: si l'on applique l'oreille à l'extrémité d'une poutre, on entend très distinctement un coup d'épingle donné à l'autre bout. J'imaginais que l'on pourrait peut-être tiré parti de cette propriété des corps. Je pris un cahier de papier, j'en formai un rouleau dont j'appliquai une extrémité sur la région précordiale, et posant l'oreille à l'autre bout je fus aussi surpris que satisfait d'entendre les battements du cœur d'une manière beaucoup plus nette et plus distincte que je ne l'avais jamais fait par application directe de l'oreille* (A venit la consultație în 1816 o persoană tînără care prezenta simptome generale de boală cardiacă și la care aplicarea mîinii și percuția ofereau puține rezultate din cauza excesului de greutate. Cum vîrsta și sexul bolnavei mă împiedicau să realizez examenul în maniera de care vă povesteam,

părțile componente ale stetoscopului din lemn inventat de Laennec

mi-am amintit pe moment de un fenomen sonor prea bine cunoscut: dacă punem urechea la capătul unei grinzi, vom auzi foarte clar o lovitură dată cu acul în celălalt capăt. Mi-am închipuit că am putea profita de această proprietate a corpurilor. Am luat un caiet de hîrtie, l-am făcut sul și am așezat unul din capete pe regiunea precordială, iar la celălalt capăt, punîndu-mi urechea, am fost pe cît de surprins, pe atît de satisfăcut să aud bătăile inimii, mult mai clar și distinct decît am făcut-o vreodată prin aplicarea directă a urechii). Stetoscopul a cunoscut multe îmbunătățiri în 30 de ani de la inventarea lui, iar prototipul stetoscopului modern, care avea două brațe pentru două urechi, folosea tuburi de plumb și capul era

din lemn, a fost creat de către *George Cammann* în 1852.

stereocil = cuvîntul provine de la adj. **Gr.** στερεός (stereos) "rigid, ferm, solid, tare" și subst. **Lat.** *cilium, cilii* "pleoapă, geană, sprînceană". Sensul lui στερεός (stereos) identifică stereocilii sau stereovilii ca modificări apicale celulare rigide, care nu se mișcă, spre deosebire de cili sau microvili. Se găsesc cu precădere în *ductus deferens* în epididim și în celulele senzoriale, păroase, ale urechii interne.

stern = os median, situat anterior, care face parte din scheletul toracelui. Provine de la subst. **Gr.** στέρνον (sternon) "piept", cu referire la pieptul bărbatului, spre deosebire de subst. **Gr.** στῆθος (stethos) "piept", generic folosit pentru a desemna pieptul bărbatului, al femeii sau al unui animal.

S

sternebra = cuvîntul este un compozit, format din subst. **Gr.** στέρνον (sternon) "piept" și subst. **Lat.** *vertebra, vertebrae* "încheietură, articulație, vertebră", folosit pentru a desemna unul din cele patru segmente ale sternului primordial al embrionului. Din fuziunea celor patru segmente primordiale se formează osul sternal.

stiloid = proces (apofiză) osos alungit, de forma unui stilet. Provine de la subst. **Gr.** στῦλος (stylos) "coloană, stîlp, sprijin" și se folosește în sintagma *processus styloideus ossis temporalis*.

stîng = se presupune că provine de la o formă neatestată din latină a adj. **Lat.** **stancus* "obosit, la care s-a ajuns prin forme intermediare pornind de la participiul prezent *stans* "stînd" al vb. **Lat.** *sto, stare* "a sta (în picioare)", și care a dat în alte limbi romanice, precum italiană *stanco* "obosit", în vechea italiană *mano stanca* "mîna stîngă" sau în aromână *stăngu* "stîng".

stomac = plecînd de la subst. **Gr.** στόμα (stoma) "deschizătură, gură", s-a format derivatul **Gr.** στόμαχος (stomachos) "gît, esofag". Acesta a ajuns să desemneze ulterior *cervix vesicae urinariae* sau *cervix uteri*, iar tardiv orificiul distal al stomacului, στόμα τῆς γαστρός (stoma tes gastros) "gura stomacului".

stomodeum = gura primitivă. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** στόμα (stoma) "deschizătură, gură" și forma de neutru ὅδαιον (hodaion) a adj. **Gr.** ὅδαιος (hodaios) "care ține de drum, de călătorie". Acesta din urmă este derivat de la subst. **Gr.** ὁδός (hodos) "drum, cale". Forma finală a cuvîntului s-a obținut prin latinizarea lui ὅδαιον (odaion): se renunță la pronunțarea literei *h*, se reduce diftongul *ai* la *e* și se transformă terminația *on* în *um*, ambele de neutru.

strabism = incapacitatea globului ocular de a păstra axul vizual normal, acesta fiind deviat, ca urmare a afecțiunii musculaturii oculare extrinseci. De la adj. **Gr.** στραβός (strabos) "pieziș, cruciș, încrucișat" s-au format subst. **Gr.** στραβισμός (strabismos) "privire încrucișată, strabism" și vb. **Gr.** στραβίζω (strabizo) "a se uita pieziș, a privi cruciș".

strat = provine de la subst. **Lat.** *stratus, stratus* "așternut, cuvertură",

derivat de la vb. **Lat.** *sterno, sternere, stravi, stratum* "a întinde, a așterne (la pămînt)".

striat = de la participiul perfect *striatum* al vb. **Lat.** *strio, striare* s-a format adj. **Lat.** *striatus* "dungat, cutat, cu striații", înrudit cu subst. **Lat.** *stria, striae* "șanț mic, cută".

strie = linie, bandă subțire. Provine de la subst. **Lat.** *stria, striae* "șanț mic, cută".

stromă = rețea conjunctivă a unui organ, cu rol de suport, care conține vase sangvine și nervi, diferită de țesutul funcțional al organului (parenchim). Substantivul **Gr.** στρῶμα (stroma) "cuvertură, pat, pavaj" derivă de la forma de scriere στρώννυμι (stronnymi) a vb. **Gr.** στόρνυμι (stornymi) "a așterne, a întinde pe pămînt, a nivela". Acesta din urmă are corespondent în latină verbul *sterno, sternere, stravi, stratum* "a întinde pe pămînt, a așterne".

subclavie = arteră sau venă din regiunea inferioară a gîtului, cu traiect inferior de claviculă. Provine de la subst. **Lat.** *clava, clavae* "măciucă, ciomag, bîtă", precedat de prepoziția **Lat.** *sub* "sub, dedesubt, în partea de jos".

subcostal = s-a format prin alipirea prepoziției **Lat.** *sub* "sub, dedesubt, în partea de jos" și de la subst. **Lat.** *costa, costae* "coastă".

subcutanat = cuvîntul are la bază o formă din latina medievală a adj. **Lat.** *cutaneus* "legat de piele, cutanat", format pe baza subst. **Lat.** *cutis, cutis* "piele". În structura cuvîntului se regăsește prep. **Lat.** *sub* "sub, dedesubt, în partea de jos".

subfascial = cuvîntul s-a format prin alipirea prep. **Lat.** *sub* "sub, dedesubt, în partea de jos" la subst. **Lat.** *fascia, fasciae* "fîșie, bandă, fașă".

sublingual = cuvîntul s-a format pe baza subst. **Lat.** *lingua, linguae* "limbă, limbaj", căruia îi corespunde ca sens subst. **Gr.** γλῶττα (glotta) "limbă". Este precedat de prep. **Lat.** *sub* "sub, dedesubt, în partea de jos"

submandibular = cuvîntul conține substantivul din latina tîrzie **Lat.** *mandibula, mandibulae* "mandibulă, falcă", creat de la tema vb. **Lat.** *manado, mandere, mandi, mansum* "a mușca, a mesteca". Este precedat de prep. **Lat.** *sub* "sub, dedesubt, în partea de jos".

substanță = provine de la subst. **Lat.** *substantia, substantiae* "substanță, materie, esență". Cuvîntul s-a format plecînd de la participiul prezent *substans* al vb. **Lat.** *substo, substare* "a fi dedesubt, a subsista", care are la bază vb. **Lat.** *sto, stare, steti, statum* "a sta".

subtendinos = cuvîntul conține prep. **Lat.** *sub* "sub, dedesubt, în partea de jos" și s-a format plecînd de la sensul vb. **Lat.** *tendo, tendere, tetendi, tentum (tensum)* "a întinde".

sulcus = fisură sau cută de pe suprafața emisferelor cerebrale ori cerebeloase, care delimitează un gir. Provine de la subst. **Lat.** *sulcus, sulci* "brazdă, arătură, șanț".

superficial = s-a format prin adăugarea prepoziției **Lat.** *super* "deasupra, peste, pe deasupra". la subst. Lat. *facies, faciei* "față, chip, aspect".

S

superior = provine de la adjectivul comparativ **Lat**. *superior* "mai sus, mai înalt, de mai înainte, superior".

supinaţie = mişcare în sens invers pronaţiei. S-a format plecînd de la vb. **Lat**. *supino, supinare* "a culca pe spate, a răsturna".

supraciliar = s-a format prin alipirea prepoziţiei **Lat**. *supra* "în partea de sus, deasupra" la subst. **Lat**. *cilium, cilii* "pleoapă, geană, sprînceană"

supracostal = cuvîntul s-a format prin alipirea prepoziţiei **Lat**. *supra* "în partea de sus, deasupra" la subst. **Lat**. *costa, costae* "coastă".

suprarenal = cuvîntul provine din alăturarea prepoziţiei **Lat**. *supra* "în partea de sus, deasupra" la subst. **Lat**. *renes, renum* "rinichi". Glandele suprarenale şi-au primit numele de la sintagma *capsulae suprarenalis* folosită de către *Jean Riolan* (1580 – 1687).

supraspinos = pe sau deasupra unei spine osoase. Prepoziţia **Lat**. *supra* "în partea de sus, deasupra" s-a adăugat la adj. **Lat**. *spinosus* "acoperit de spini, spinos" sau "care ţine de şira spinării".

sural = s-a format de la subst. **Lat**. *sura, surae* "pulpa piciorului, gambă".

sustentacul = provine de la subst. **Lat**. *sustentaculum, sustentaculi* "suport, sprijin".

sutură = sutura craniană reprezintă o articulaţie fixă din categoria sinartrozei, în care oasele sînt sudate. Provine de la subst. **Lat**. *sutura, suturae* "cusătură, sutură".

S

Ș

șancru = a pătruns în română prin substantivul din franceză *chancre* "ulcer mic", înrudit cu substantivul din engleză *canker*, iar ambele provin de la subst. **Lat.** *cancer, cancri* "rac, crab" sau de la subst. **Gr.** καρκίνος (karkinos) "rac, crab". Șancrul, caracterizat prin ulcerația organelor genitale externe masculine sau feminine, a fost descris de către *Léon Bassereau* (1810 – 1887) ca fiind o entitate separată de sifilis, care nu se răspîndește în organism precum sifilisul, ci doar dă simptome locale, în lucrarea din 1852 *Traité des affections de la peau symptomatiques de la syphilis* (Tratat despre afecțiunile simptomatice ale pielii din cauza sifilisului). Acesta a fost elevul lui *Pihilippe Ricord* (1800 – 1889) cel care a clasificat sifilisul în primar, secundar și terțiar. Agentul responsabil a fost descoperit în 1889 de către *Augusto Ducrey* (1860 – 1940) din puroiul unui șancru, primind și numele savantului, *Haemophilus ducreyi*.

șanț = a pătruns în limba română prin intermediul substantivului din poloneză *szánc* "șanț", la rîndul său provenit din germană de la *die Schanze* "șanț".

șold = regiune a pelvisului unde osul coxal se articulează cu femurul. În limba română cuvîntul a pătruns prin intermediul substantivului *szoldra* "șold", provenit din germană de la substantivul *die Schulter* "umăr".

șunt = derivație a circuitului sangvin prin canale anatomice, diferite de calea circulatorie normală. Provine de la o formă verbală din engleza veche *shonten* sau *shunten* care înseamnă "a se feri", cu referire la gestul cailor de a se îndepărta de cel care încerca să-i domesticească. În prezent se folosesc în engleză verbul *to shunt* și substantivul *shunt* "deviație, derivație, întrerupere, șunt".

T

tahicardie = creşterea frecvenţei cardiace peste limitele fiziologice, respectiv peste 100 de bătăi pe minut; sinonim: tahiaritmie. Cuvîntul este format din adj. **Gr.** ταχύς (tachys) "repede" şi subst. **Gr.** καρδία (kardia) "inimă, cord". Acestuia din urmă îi corespunde subst. **Lat**. *cor, cordis* "inimă". Au la bază radicalul Indo-European ****k̂erd-*** "inimă".

tahipnee = creşterea frecvenţei respiratorii peste o valoare de 20 de respiraţii pe minut. S-a format de la adj. **Gr.** ταχύς (tachys) "repede" şi subst. **Gr.** πνοή (pnoe) "adiere de vînt, respiraţie".

talamus = masă de substanţă cenuşie din structura diencefalului, care este staţie de releu pentru toate sensibilităţile, înainte ca acestea să fie transmise la creier, cu excepţia căii olfactive. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** θάλαμος (thalamos) "cameră (în special a femeii), dormitor, casă". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) folosea cuvîntul pentru a descrie regiuni de la baza craniului, despre care credea să conţină un spirit vital care putea fi transferat de-a lungul nervului optic pînă la ochi. Talamusul a fost identificat ca parte a diencefalului de către *Mondino de' Liuzzi* (1275 – 1326), anatomist din Bologna, apoi nucleii talamici au fost descrişi de către cel considerat părintele chirurgiei franceze, *Henri de Mondeville* (1260 – 1316). Talamusul a fost ilustrat în detaliu de către *Thomas Willis* (1621 – 1675). Neuroanatomistul german *Johann Bernhard Aloys von Gudden* (1824 – 1886) a lămurit structura şi a încercat să explice funcţiile diencefalului, insistînd asupra neuroanatomiei talamusului.

talasemie = boală hematologică autozomal recesivă, caracterizată prin defecte în producerea lanţurilor globinice alfa sau beta. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** θάλασσα (thalassa) "mare", deoarece la început patologia a fost observată la populaţii cu origine mediteraneană. Prima dată patologia a fost descrisă în contextul anemiei hemolitice şi a modificărilor osoase specifice în 1925 de către pediatrul *Thomas Benton Cooley* (1871 – 1945). În 1978 specialistul în biologie moleculară *Richard Anthony Flavell* a identificat genele responsabile pentru talasemie.

talus = os al piciorului care participă la formarea tarsului şi se articulează superior cu tibia, lateral cu fibula şi inferior cu calcaneul. Provine de la subst. **Lat.** *talus, tali* "gleznă, călcîi", avînd ca sinonim **astragal**.

tapetum = are ca forme subst. **Lat.** *tapes, tapetis* şi subst. **Lat**. *tapetum, tapeti* cu aceleaşi înţelesuri de "cuvertură, covor, tapet".

T

tars = complex de șapte oase ale piciorului care cuprinde calcaneul, talusul, cuboidul, navicularul și cele trei oase cuneiforme. Substantivul **Gr.** ταρσός (tarsos) descria la început "o suprafață plată pe care se uscau lucruri", în acord cu rădăcina Indo-Europeană ***ters-*** "a usca", de la care provine, de exemplu, și subst. **Lat.** *terra, terrae* "ținut, sol, pămînt". Apoi, fiindcă oasele piciorului s-au observat a fi plate, cuvîntul semnifică "zona plată a piciorului dintre degete și călcîi". În medicină termenul se specializează pentru a descrie zona osoasă a piciorului care cuprinde calcaneul, talusul, osul cuboid, osul navicular și cele trei oase cuneiforme, medial, intermediar și lateral.

taxis = provine de la subst. **Gr.** τάξις (taxis) "ordine" și este folosit în doua sensuri: fie ca mișcare a unui organism ca răspuns la un stimul extern, fie ca reintegrarea manuală (reducere) a unui organ lezat ori a unei structuri precum fractura, dislocarea unei articulații sau hernia.

teacă = strat de țesut conjunctiv care învelește nervi, artere, tendoane sau mușchi. Provine de la subst. **Lat.** *theca, thecae* "înveliș, acoperămînt, capac, teacă".

tect = structură anatomică nervoasă de forma unui acoperiș la nivelul mezencefalului, dorsal de apeductul cerebral, format din coliculii cvadrigemeni superiori și inferiori. Provine de la subst. **Lat.** *tectum, tecti* "acoperiș", înrudit cu vb. **Lat.** *tego, tegere, texi, tectum* "a acoperi, a înveli".

tegmen = orice structură care acoperă o parte a unui organ sau un organ; *tegmen tympani* este o placă osoasă subțire care separă cavitatea craniană de cea timpanică, fiind situată anterior și superior pe porțiunea pietroasă a osului temporal, în apropierea joncțiunii acestuia cu scuama osului temporal. În latină există formele *tegimen, tegumen* sau *tegmen* "înveliș, acoperămînt", formate de la vb. **Lat.** *tego, tegere, texi, tectum* "a acoperi, a înveli",

tegment = arie care alcătuiește regiunea mezencefalului, situată ventral pe apeductul cerebral, care conține diferite structuri nervoase: materie cenușie periapeductală, nucleul roșu, substanța neagră și partea rostrală a formațiunii reticulate. Cuvîntul are variantele de scriere *tegimentum, tegumentum* sau *tegmentum* "înveliș, acoperămînt, învelitoare", formate de la vb. **Lat.** *tego, tegere, texi, tectum* "a acoperi, a înveli".

tela = structură din ventriculii cerebrali formată dintr-o lamă de țesut asemănător cu *pia mater*, care conține plexuri capilare: *tela choroidea.* Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *tela, telae* "pînză, țesătură, urzeală".

telangiectazie = dilatație permanentă a vaselor capilare care se prezintă ca o pată roșie la nivelul tegumentului sau a mucoasei. Conține în structura sa trei cuvinte, anume subst. **Gr.** ἀγγεῖον (angeion) "vas mic, rezervor", subst. **Gr.** τέλος (telos) "sfîrșit" și subst. **Gr.** ἔκτασις (ektasis) "extensie".

telencefal = termen generic pentru a descrie unitar structura

T

care cuprinde neocortexul celor două emisfere cerebrale, porţiunea olfactivă şi nucleii bazali. De asemenea se foloseşte pentru a desemna partea terminală anterioară a veziculelor cerebrale la embrion. Prima parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** τέλος (telos) "sfîrşit", iar a doua de la subst. **Gr.** ἐγκέφαλος (enkephalos) "creier".

telofază = a patra fază a diviziunii prin mitoză, cînd se formează două celule fiice distincte. Termenul conţine subst. **Gr.** τέλος (telos) "sfîrşit" şi subst. **Gr.** φάσις (phasis) "apariţie, denunţare, informaţie", acesta din urmă luîndu-şi sensurile de la vb. **Gr.** φαίνω (phaino) "a scoate la lumină, a face să apară, a apărea".

temporal = care se referă la regiunea temporală sau la o structură a regiunii temporale (osul temporal, muşchiul temporal, lobul temporal). Adjectivul **Lat.** *temporalis* "al tîmplei, temporal", s-a format de la subst. **Lat.** *tempus, temporis* "tîmplă". Nu trebuie confundat cu adj. **Lat.** *temporalis* "temporar, care desemnează timpul", derivat de la subst. **Lat.** *tempus, temporis* "timp".

tenar = proeminenţă în regiunea laterală a feţei palmare a mîinii. Provine de la subst. **Gr.** θέναρ (thenar) "palmă, talpă". Sintagma *eminentia thenaris,* cu subst. **Lat.** *eminentia, eminentiae* "înălţare, proeminenţă, relief", cuprinde muşchii scurt abductor al policelui, opozant al policelui, scurt flexor al policelui şi adductor al policelui.

tendon = structură fibroasă formată din benzi de colagen prin intermediul căreia muşchiul se inseră pe os. Cuvîntul s-a format de la vb. **Lat.** *tendo, tendere, tetendi, tentum (tensum)* "a întinde".

tensor = muşchi care întinde sau pune în tensiune. S-a format de la participiul perfect *tensum* al vb. **Lat.** *tendo, tendere, tetendi, tentum (tensum)* "a întinde", probabil şi sub influenţa subst. **Lat.** *tensura, tensurae* "întindere". Apare în sintagme precum *musculus tensor fasciae latae, musculus tensor veli palatini* sau *musculus tensor tympani.*

tentorium = prelungire a durei mater care căptuşeşte la interior cutia craniană şi separă cerebelul de lobii occipitali, formînd cortul cerebelului. Provine de la subst. **Lat.** *tentorium, tentorii* "cort", iar fiindcă acesta se întinde pentru a se stabili, s-a format de la vb. **Lat.** *tendo, tendere, tetendi, tentum (tensum)* "a întinde".

teratogen = care poate determina malformaţii. Cuvîntul de bază rezidă în semnificaţia subst. **Gr.** τέρας (teras) "monstru, monstruozitate". Sufixul *–gen* provine de la tema vb. **Lat.** *gigno, gignere, genui, genitum* "a naşte, a crea, a procrea", în aceeaşi gamă cu vb. **Gr.** γίγνομαι (gignomai) "a deveni". La baza lor stă radicalul Indo-European **gen-* "a naşte, a genera".

teratologie = ştiinţa care se ocupă cu studiul malformaţiilor. *Vide* **teratogen.** Sufixul *–logie* s-a format de la subst. **Gr.** λόγος (logos) "cuvînt, tratat, ştiinţă". Termenul a fost creat de către naturalistul francez *Étienne Geoffroy Saint-Hilaire* (1772 – 1844) în 1822, odată cu publicarea celui de-al doilea volum al cărţii sale *Philosophie anatomique* (Filozofie anatomică) în care clasifica diferite malformaţii

T

congenitale ca urmare a creșterii deficitare intrauterine. Fiul acestuia, *Isidore Geoffroy Saint-Hilare* (1805 – 1861), a publicat între 1832 și 1837 cartea *Histoire générale et particulière de l'organisation chez l'homme et les animaux* (Istoria generală și particulară a dezvoltării omului și a animalelor).

terminal = care se află la sfîrșitul unei structuri anatomice. Adjectivul **Lat**. *terminalis* "de hotar, final", provine de la vb. **Lat**. *termino, terminare* " a pune hotar, a delimita, a limita, a termina".

testicul = organe genitale masculine pereche, care se află în scrot și care produc testosteron și în care se dezvoltă spermatozoizii. Substantivul **Lat**. *testis, testis* "testicul", utilizat frecvent la plural *testes,* a dat prin diminutivare forma *testiculus, testiculi* "testicul".

T

testosteron = principalul hormon sexual masculin, produs preponderent de celulele Leydig din testicule. Cuvîntul a fost creat de către cercetărori care au lucrat la compania farmaceutică *Organon* din Olanda în lucrarea din anul 1935, *Über krystallinisches mannliches Hormon aus Hoden (Testosteron) wirksamer als aus Harn oder aus Cholesterin bereitetes Androsteron* (Despre hormonul masculin cristalin din testicule, testosteron, ca atare extras din urină sau din colesterol). Cuvîntul conține teme ale subst. **Lat**. *testis, testis* "testicul", subst. **Gr**. στέαϱ (stear) "grăsime, seu" și de la substantivul din germană *Aketone* "acetonă". Structura hormonului fusese descrisă de către *Adolf Butenandt* (1903 – 1995) în același an.

tetanie = spasme musculare intermitente. Cuvîntul provine de la adj. **Gr**. τέτανος (tetabis) "întins, rigid, țeapăn", format de la vb. **Gr**. τείνω (teino) "a întinde (cu forța)".

tetralogie = format de la numeralul cardinal **Gr**. τέτταϱες (tettares) "patru" și subst. **Gr**. λόγος (logos) "cuvînt, tratat, știință". *Étienne-Louis Arthur Fallot* (1850 – 1911) a descris în 1888 în lucrarea *Contribution à l'anatomie pathologique de la maladie bleue (cyanose cardiaque)* (Contribuție la anatomia patologică a bolii albastre, cianoza cardiacă) situație care va rămîne cunoscută drept *tetralogia Fallot*: malformație congenitală cardiacă, de obicei de șunt de la dreapta la stînga, care cuprinde stenoză infundibulară pulmonară, dextropoziție a aortei, defect septal ventricular și hipertrofia ventriculului drept. Pentru această malformație a fost creată operația chirurgicală numită șuntul *Blalock-Thommas-Taussig,* prin efortul comun al medicilor *Alfred Blalock* (1899 – 1964), *Vivien Thomas* (1910 – 1985) și *Helen Taussig* (1898 – 1986). Operația pentru condiția *baby blue syndrome,* după cum era numită boala în America, a fost efectuată prima dată la o fetiță de 15 luni în 1944, iar pînă în 1950 a fost repetată cu succes de peste 1000 de ori.

tibie = provine de la subst. **Gr**. *tibia, tibiae* "fluierul piciorului, tibie". Sensul principal era de "fluier, flaut", instrumentul muzical fiind creat din tibia subțire a unor animale sau păsări. Ulterior termenul s-a aplicat osului membrului inferior la oameni, situat medial la nivelul gambei, articulat superior cu femurul, inferior cu talusul și lateral cu fibula.

timpan = membrană situată la extermitatea internă a meatului auditiv extern, care separă urechea externă de urechea medie și de care se atașează osciorul ciocan. Sensul anatomic s-a format prin extensie figurativă de la subst. **Lat**. *tympanum, tympani* "țimbal, tamburină, tobă".

timus = organ bilobat nepereche, situat anterior în mediastinul superior, superior și anterior de cord; pînă la vîrsta adultă, controlează dezvoltarea țesutul limfoid și a răspunsului imun, avînd rol în diferențierea și maturarea celulelor T. Provine de la subst. **Gr**. θύμος (thymos) "excrescență cu negi, timus (glandă)", înrudit cu subst. **Gr**. θύμον (thymon) "cimbru de cîmp" (*Thymus vulgaris*). Adesea, etimologia cuvîntului se confundă cu aceea a subst. **Gr**. θυμός (thymos) "suflet, spirit, suflare, viață", datorită formei asemănătoare, dar cu accent diferit. Acesta din urmă are la bază radicalul Indo-European ***dhumos*** "fum", sens regăsit în subst. **Lat**. *fumus, fumi* "fum", în substantivul din sanscrită *dhūmá* "fum", în paleoslavă *dymŭ* "fum", în lituaniană *dūmos* "fum" și în engleză *dust* "praf". Se crede că *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) i-a dat numele glandei datorită faptului că arăta precum o excrescență de negi, aspect asemănător unui mănunchi de cimbru. Prima descriere anatomică a glandei îi aparține lui *Jacopo Berengario da Carpi* (1460 – 1530) și apare în cartea *Anatomia Carpi* (Anatomia lui Carpi) publicată în 1535. Hematologul britanic *William Hewson* (1739 - 1774) a demonstrat proveniența leucocitelor din glandele limfatice și timus (*vide* **leucocit**). Marele anatomist și chirurg englez *Astley Paston Cooper* (1768 – 1841) a scris în 1832 *The Anatomy of the Thymus Gland* (Anatomia glandei timice). După recunoașterea legăturii între *miastenia gravis* și timus prin studiul lui *Karl Wigert* (1845 - 1904), ca tratament pentru această boală a fost realizată prima timectomie în 1912 de către *Ernst Ferdinand Sauerbruch* (1875 – 1951). *Jacques Francis Albert Pierre Miller* (n. 1931), prin studiul leucemiei limfocitare la șoareci, a ajuns să demonstreze în 1961 că șoarecii născuți fără timus nu puteau să reziste infecțiilor sau că organismul lor nu era capabil de rejetul țesuturilor străine. În 1966, continuîndu-și munca, *Miller* a arătat că timusul produce celule T și că le îndepărtează pe acele celule T autoreactive considerate non-self. *Angelo Mario DiGeorge* (1921 – 2009) a descris în 1967 sindromul apărut prin deleția 22q11.2; adesea acest sindrom se memorează prin formula mnemotehnică CATCH-22: *cardiac abnormality* (anomalie cardiacă, adesea tetralogia Fallot), *abnormal facies* (facies anormal), *thymic aplasia* (aplazie timică), *cleft palate* (palatoschizis), *hypoparathyroidism* (hipoparatiroidism, însoțit de hipocalcemie).

tinitus = percepția unui zgomot de frecvență joasă sau înaltă ori percepția neclară a unei voci, în absența unui stimul auditiv real. Provine de la subst. **Lat**. *tinnitus, tinnitus* "sunet ascuțit, țiuit", derivat de la vb. **Lat**. *tinnio, tinnire* "a scoate un sunet ascuțit, a țiui".

tiroidă = glandă endocrină bilobată situată la baza gîtului, paratraheal, formată din foliculi care conțin

T

hormonii tiroidieni. Adjectivul **Gr.** θυρεοειδής (thyreoeides) "de forma unui scut" conține subst. **Gr.** θυρεός (thyreos) "scut" și subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) întrebuința cuvîntul pentru a desemna cartilajul laringian, dar *Thomas Wharton* (1614 – 1673) a dat numele *glandula thyreoidea* organului ca atare datorită asemănării sale cu un scut în regiunea gîtului în cartea *Adenographia: sive glandularum totius corporis descriptio* (Adenografia: sau descrierea glandelor întregului corp), apărută în 1656.

tomografie = examen radiologic care folosește radiații X și un detector (CT scanner) care se rotește în jurul zonei examinate, permițînd vizualizarea computerizată a structurilor pe secțiuni. Mai există tomografia de emisie cu foton unic care detectează radiațiile gamma emise de substanța de contrast și tomografia prin emisie de pozitroni care folosește nuclei care se descompun și eliberează pozitroni, aceștia interacționînd cu electronii. Cuvîntul e format în prima parte din subst. **Gr.** τόμος (tomos) "tăietură, secțiune", de la vb. **Gr.** τέμνω (temno) "a tăia". Acesta provine de la radicalul Indo-European **tem-* "a tăia". A doua parte provine de la subst. **Gr.** γραφή (graphe) "scriere", înrudit cu vb. **Gr.** γράφω (grapho) "a scrie".

tonsilă = tonsila palatină reprezintă o masă de țesut limfoid cu aspect glandular din fosa tonsilară, mărginită bilateral de arcurile palatoglos și palatofaringian. Provine de la subst. **Lat.** folosit la plural *tonsillae, tonsillarum* "gîlci, amigdale", deoarece forma de singular *tonsilla, tonsillae* înseamnă "par (fixat pe țărm pentru a lega corabia)". Termenul se folosește și pentru a desemna alte tonsile: faringiană, tubară etc. *Vide* **amigdală**.

torace = subst. **Gr.** θώραξ (thorax) desemna la început o armură care acoperea pieptul și abdomenul, iar ulterior ajunge să fie folosit de către *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) și *Aristoteles* (Ἀριστοτέλης) (384 - 322 a.Chr.) pentru a desemna laolaltă pieptul și abdomenul. În anatomie, *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) va folosi termenul drept "torace".

torus = *torus tubarius* reprezintă partea cartilaginoasă a trompei lui Eustachio de forma unei corzi mai groase, situată sub mucoasa nazofaringelui. Provine de la subst. **Lat.** *torus, tori* "șuviță (a unei frînghii), coardă, mușchi (care iese în relief)".

trabeculă = sept conjunctiv care pleacă de la exterior spre interiorul unui organ, împărțindu-l în porțiuni separate (trabeculele splinei). Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *trabecula, trabeculae* "bîrnă mică".

tract = termenul se poate referi la tracturile nervoase formate din fibre care se găsesc în măduva spinării și în encefal (tract spinocerebelos, tract piramidal etc.) sau poate desemna regiunea unor organe prin care trec diferite materii (tract respirator, tract digestiv etc.). Provine de la subst. **Lat.** *tractus, tractus* "tragere, dîră, durată, curs lent".

tragus = proeminență mică cartilaginoasă a pavilionului urechii, situată în fața conchăi, care acoperă

parțial meatul auditiv extern. Provine de la subst. **Gr.** τράγος (tragos) "țap".

trahee = conduct de țesut cartilaginos și conjunctiv fibros care leagă laringele de plămîni, situat posterior de stern și anterior de esofag, care permite pasajul aerului înspre și din plămîni. Provine de la subst. **Lat.** *trachia, trachiae* "trahee", cu corespondent în subst. **Gr.** βρόγχος (bronchos) "trahee".

transvers = situat în unghi drept față de axul longitudinal. Provine de la adj. **Lat.** *transversus* "de-a curmezișul, oblic, transversal", format ca participiu perfect de la vb. **Lat.** *transverto, transvertere* "a întoarce, a schimba în", care conține prepoziția *trans* "peste, dincolo".

transversal = dublet etimologic al lui **transvers.**

trapez = poate desemna *musculus trapezius* (mușchiul trapez) situat în regiunea posterioară a gîtului și a umărului sau osul trapez, primul și în poziția cea mai laterală pe rîndul al doilea de oase carpiene. Își are numele de la subst. **Lat.** *trapezium, trapezii* "trapez" sau de la subst. **Gr.** τράπεζα (trapeza) "masă".

trapezoid = osul trapezoid se află pe al doilea rînd de oase carpiene, pe partea radială a palmei, articulînduse anterior cu al doilea metacarpian, posterior cu osul scafoid și cu osul trapez și capitat pe fețele laterale. Cuvîntul provine de la subst. **Lat.** *trapezium, trapezii* "trapez" și sufixul *-oid,* de la subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență".

triceps = mușchiul triceps brahial este un mușchi al brațului, situat în partea postero-superioară, format din trei capete, care are rol în realizarea acțiunii de extensie a antebrațului. Substantivul **Lat.** *triceps, tricipitis* "cu trei capete" e format din numeralul cardinal *tres* "trei" și subst. **Lat.** *caput, capitis* "capăt". Apare în sintagmele *musculus triceps brachii* sau *musculus triceps surae*. Aici se află subst. **Lat.** *sura, surae* "pulpa piciorului, gambă, os peroneu"

tricuspid = care se referă la valva atrio-ventriculară sau la un dinte cu trei cuspide. Valva tricuspidă este o valvă atrio-ventriculară a cordului drept, situată între atriul drept și ventriculul drept, formată din trei foițe valvulare. Provine de la numeralul **Lat.** *tres* "trei", cu neutrul *tria,* și de la subst. **Lat.** *cuspis, cuspidis* "vîrf, armă ascuțită". *Vide* **bicuspid, mitrală.**

trigemen = perechea a V-a de nervi cranieni, care se împarte în ramura oftalmică, mandibulară și maxilară. Provine de la adj. **Lat.** *trigeminus* "născut al treilea din aceeași sarcină, trigemen", format din numeralul cardinal **Lat.** *tres* "trei", cu neutrul *tria,* și din subst. **Lat.** *geminus, gemini* "geamăn". Nevralgia trigeminală a fost identificată și numită ca atare de către doctorul britanic *John Fothergill* (1712 – 1780) în 1765 în lucrarea *Of a painful affection of the face* (Despre o afecțiune dureroasă a feței). De-a lungul vremii, afecțiunea a fost cunoscută drept *boala Fothergill.*

trigon = regiune anatomică de formă triunghiulară (trigonul lombar, trigonul vezicii urinare etc.). Substantivul **Gr.** τρίγωνος (trigonos) "triunghi" îi corespunde

subst. **Lat.** *trigonium, trigoni* "triunghi" sau subst. **Lat.** *trigonus, trigoni* "triunghi". La bază se află subst. **Gr.** γωνία (gonia) "colț, unghi".

triquetrum = provine de la adj **Lat.** *triquetrus* "triunghiular", folosindu-se în sintagma *os triquetrum*. Pentru acest os se mai folosesc ca sinonime *os pyramidale* sau *os triangulare*. Osul piramidal este al treilea os în primul rînd de oase carpiene.

trisomie = existența unui cromozom în plus la setul normal diploid de cromozomi. Format din numeralul cardinal **Gr.** τρεῖς (treis) "trei" și subst. **Gr.** σῶμα (soma) "trup, corp". Numele provine din faptul că trisomia conține trei cromozomi în locul unei perechi.

trismus = spasm al mușchilor masticatori care limitează deschiderea cavității bucale, fiind adesea un simptom al tetanosului sau al unei leziuni a ganglionilor bazali. Termenul provine de la subst. **Gr.** τρισμός (trismos) "țipăt, scrîșnet", care se utilizează și sub forma subst. **Gr.** τριγμός (trigmos), derivat de la vb. **Gr.** τρίζω (trizo) "a țipa, a scrășni". În engleză se folosește termenul *lockjaw* pentru a descrie spasmul tetanic care afectează mușchii masticatori.

trofoblast = stratul celular exterior al blastocistului, de origine ectodermală, care va forma stratul extern al placentei. Termenul provine de la subst. **Gr.** τροφή (trophe) "hrană", derivat de la vb. **Gr.** τρέφω (trepho) "a hrăni, a crește" și de la subst. **Gr.** βλαστός (blastos) "mlădiță, vlăstar".

trohanter = apofize osoase tuberozitare în zona colului femural (pe trohanterul mare se inseră mușchii pelvitrohanterieni, iar pe trohanterul mic se inseră mușchiul iliopsoas). Provine de la subst. **Gr.** τροχαντήρ (trochanter) "trohanter", înrudit cu subst. **Gr.** τροχός (trochos) "roată" și vb. **Gr.** τρέχω (trecho) "a se mișca repede, a alerga".

trohlee = porțiunea unui os de forma unui scripete (trohleaa humerusului). Provine de la subst. **Lat.** *trochlea, trochleae* "scripete, macara".

tromb = produsul final al coagulării (cheag de sînge), format din plachete sangvine agregate și rețeaua de fibrină. Provine de la subst. **Gr.** θρόμβος (thrombos) "cheag, gîlmă". Este înrudit cu vb. **Gr.** τρέφω (trepho) "a hrăni, a crește", înglobînd ideea de "a face să crească, a îngroșa" și, deci, "a se coagula (prin creștere, prin densificare)."

trombocit = celulă sangvină anucleată de dimensiuni mici care are rolul principal, împreună cu factorii coagulării, de a realiza hemostaza. Provine de la subst. **Gr.** θρόμβος (thrombos) "cheag, gîlmă" și subst. **Gr.** κύτος (kytos) "vas gol".

tromboză = *vide* **tromb**. *Rudolph Virchow* (1821 – 1902) a demonstrat în 1856, în lucrarea *Thrombose und Embolie. Gefässentzündung und septische Infektion* (Tromboză și Embolie. Inflamația vasculară și infecția septică), modul de formare a trombilor în sistemul venos vascular la nivelul extremităților, în special la nivelul membrelor inferioare, și migrarea lor. Factorii care duc la constituirea formării trombozei

venoase, deși cunoscuți în medicină înainte de aceste cercetări, au devenit cunoscuți drept triada lui Virchow: stază, leziune endotelială și hipercoagulabilitate.

trunchi = porțiune a unei structuri anatomice care se împarte în ramuri (trunchi vascular, nervos) sau partea corpului uman fără membrele superioare și inferioare. S-a format de la subst. **Lat.** *truncus, trunci* "trunchi (de copac, al corpului), bust".

tubă = tuba uterină este un organ muscular tubular intraperitoneal care leagă ovarul și uterul. S-a format de la subst. **Lat.** *tuba, tubae* "trompetă, tub, conductă".

tuber = porțiune îngroșată sau proeminentă a unei formațiuni anatomice (*tuber cinereum* ca parte a hipotalamusului, implicat în reglarea ritmului circadian, fiind situat între corpii mamilari și chiasma optică). Provine de la subst. **Lat.** *tuber, tuberis* "umflătură, excrescență, tumoare".

tubercul = proeminență osoasă de dimensiuni mici. Provine de la subst. **Lat.** *tuberculum, tuberculi* "umflătură mică".

tuberozitate = protuberanță osoasă rotunjită de pe suprafața unui os. Are la bază subst. **Lat.** *tuber, tuberis* "umflătură, excrescență, tumoare".

tubul = structură de forma unui tub de dimesiuni mici (tubul renal, tubul seminifer). Provine de la subst. **Lat.** *tubula, tubulae* "trompetă mică", diminutiv al subst. **Lat.** *tuba, tubae* "trompetă, tub, conductă".

tumoare = la origine desemna orice tumefacție a organismului, dar în prezent s-a specializat pentru a desemna o proliferare neoplazică benignă sau malignă. Cuvîntul s-a format de la subst. **Gr.** *tumor, tumoris* "umflătură", derivat de la vb. **Lat.** *tumeo, tumere* "a fi umflat".

tunică = învelișul unei structuri anatomice. Provine de la subst. **Lat.** *tunica, tunicae* "tunică, membrană, pleoapă, piele".

T

Ț

țesut = grup organizat format din celule care îndeplinesc aceeași funcție. A intrat în limba română prin intermediul substantivului din franceză *tissu* "țesătură", format de la vb. **Lat**. *texo, texere, texui, textum* "a țese, a împleti". *Marie François Xavier Bichat* (1771 – 1802) a folosit prima dată cuvîntul *tissu* în 1799 în lucrarea *Traité sur les membranes* (Tratat despre membrane). El este considerat fondatorul histologiei moderne, deși nu a folosit niciodată un microscop în demersul cercetărilor sale, neavînd încredere în el, astfel încît descrierile sale nu conțin detalii despre structura celulară a țesuturilor. Cartea sa de bază în care își expune cercetările se numește *Anatomie générale*, publicată în 1801, îndatorată muncii lui *Pierre-Joseph Desault* (1738 – 1795), a cărui muncă o continuă. *Bichat* a descris 3 categorii de membrane (seroase, fibroase și mucoase) și 21 de țesuturi care formează sisteme tisulare, explicînd apariția bolilor de sistem prin prezența țesuturilor în organe.

U

ulcer = soluție de continuitate în toate straturile unei porțiuni de tegument sau de mucoasă, caracterizată prin eroziuni, frecvent prin inflamație și fără evoluție spre vindecare. De la subst. **Lat.** *ulcus, ulceris* "rană, bubă, abces", de la care derivă vb. **Lat.** *ulcero, ulcerare* "a răni, a face răni", subst. **Lat.** *ulceratio, ulcerationis* "ulcerație, supurație" și adj. **Lat.** *ulcerosus* "acoperit de bube, bubos, ulceros". Conform *Peter J. Morris, Wiliam C. Wood Oxford Textbook of Surgery, 2nd Edition 2000,* prima descriere a ulcerului gastric a fost realizată de doctorul italian *Marcello Donati* (1538 – 1602). Înainte de acesta *Hippokrates* (Ἱπποκράτης) (460 – 370 a. Chr.) a descris simptome gastrice precum pirozisul sau aerofagia, fără a le stabili etiologia, iar *Avicenna* a observat legătura dintre durerea gastrică și mesele zilnice. Ulcerul *Marjolin* a fost recunoscut întîi de chirurgul francez *Jean-Nicolas Marjolin* (1780 – 1850), observînd ulcerarea unei vechi cicatrici. Mai tîrziu, prin evoluția histologiei și a patologiei s-a observat că ulcerul Marjolin reprezintă, de fapt, dezvoltarea unui carcinom scuamos într-o zonă care precedent fusese traumatizată: prin arsură, ulcerații venoase, ulcerații de osteomielită sau în urma radioterapiei. Acest tip de carcinom agresiv apare în general la 10-25 de ani după trauma inițială.

ulnă = provine de la subst. **Lat.** *ulna, ulnae* "antebraț, braț, cot (măsură de aproximativ 45 de centimetri)", întrebuințat, mai degrabă, în limbajul poetic ca sinonim al subst. **Lat.** *brachium, brachii* "braț". Își are corespondentul în subst. **Gr.** ὠλένη (olene) "antebraț, cot". *Vide* **cubitus.**

umbilic = provine de la subst. **Lat.** *umbilicus, umbilici* "ombilic, buric, cordon ombilical". În limba română se folosește forma neologică *ombilic.* Își are corespondentul în limba greacă în forma subst. **Gr.** ὀμφαλός (omphalos) cu același sens. În limba engleză se folosesc frecvent termenii *belly button* sau *navel,* acesta din urmă înrudit etimologic cu termenii din greacă și latină.

umoare = provenit de la subst. **Lat.** *humor, humoris* "lichid".

unciform = compus din subst. **Lat.** *uncus, uncus* "cîrlig" și de la subst. **Lat.** *forma, formae* "formă, aspect". Pentru osul unciform *vide* **hamat.**

uncinat = provine de la adj. **Lat.** *uncinatus* "încîrligat", derivat de la adj. **Lat.** *uncus* "înconvoiat, încîrligat, strîmb".

uncus = desemnează o formațiune în formă de cîrlig. Provine de la subst. **Lat.** *uncus, uncus* "cîrlig". La nivel cerebral *uncus gyri hippocampi* face parte din și reprezintă extremitatea anterioară a girului parahipocampic,

separat prin incizura temporală de lobul temporal.

unghi = provine de la subst. **Lat.** *angulus, anguli* "unghi, colț, ungher". De la forma din latină s-a format și în franceză, provensală și catalană *angle,* iar în italiană s-a format *angolo.*

unghial = referitor la unghie. Provine de la subst. **Lat.** *ungula, ungulae* "copită, gheară". Are corespondent în majoritatea limbilor romanice, precum în italiană *unghia,* în franceză *ongle,* în provensală *ongla,* în catalană *ungla,* în spaniolă *uña* și în portugheză *unha.*

unilateral = care se găsește sau care afectează o singură latură ori parte a unui organ sau a corpului. Numeralul sau adjectivul **Lat.** *unus* "unul, singur" , cu forma de genitiv *unius* se adaugă adj. **Lat.** *lateralis* "de șold, de o parte, lateral".

unipenat = conține numeralul sau adjectivul **Lat.** *unus* "unul, singur", cu forma de genitiv *unius* alături de adj. **Lat.** *pennatus* "înaripat". Acesta provine de la subst. **Lat.** *penna, pennae* "pană".

uracă = cordon rezultat prin obliterarea alantoidei, reprezentînd un vestigiu al canalului alantoidian prezent în timpul vieții embrionare. Acesta se fibrozează și se întîlnește la adult ca ligamentul ombilical median, aflat între vezica urinară și ombilic. Provine de la subst. **Gr.** οὐϱίαχος (ouriachos) "vîrful ascuțit al săgeții".

uree = produs de degradare metabolică a proteinelor, reprezentînd forma prin care azotul se elimină din organism pe cale urinară. Provine de la subst. Gr. οὖϱον (ouron) "urină", prin intermediarul din limba franceză *urée* "uree".

ureter = substantivul **Gr.** οὐϱητήϱ (oureter) a fost folosit inițial ca sinonim pentru *uretră,* apoi s-a specializat pentru a desemna tractul urinar care conduce urina de la rinichi către vezica urinară.

uretră = conduct situat între colul vezicii urinare și meatul uretral. Provine de la subst. **Gr.** οὐϱήθϱα (ourethra) "uretră".

urină = lichid format în rinichi pentru excreția majorității produșilor finali de metabolism, în principal ai metabolismului azotului (uree, acid uric, creatinină). Provine de la subst. **Gr.** οὖϱον (ouron) "urină".

urogenital = referitor la organele aparatului de excreție și ale aparatului de reproducere, situate în relativă apropiere. Cuvîntul e compus pe prima poziție din subst. **Gr.** οὖϱον (ouron) "urină", iar pe a doua poziție din adj. **Lat.** *genitalis* "dătător de viață", derivat de la subst. **Lat.** *genitalia, genitalium* "organe genitale".

uter = organ al aparatului reproducător feminin situat în cavitatea pelviană, în continuarea vaginului, așezat posterior și superior de vezica urinară; are rolul principal de nidație a oului fecundat. Provine de la subst. **Lat.** *uterus, uteri* care desemnează în general "burta, pîntecele mamei", apoi se specializează în anatomie pentru a desemna "uter". În greacă

U

are corespondentul în subst. **Gr.** ὑστέρα (hystera) sau ὑστέρη "burtă, pîntece", de unde derivă adj. **Gr.** ὑστερικός (hysterikos) "care suferă în pîntece, isteric". Aceste cuvinte au la bază radicalul Indo-European ***udero-*** "burtă, stomac", care a mai dat în avestă *udara* "stomac", în sanscrită *udára* "burtă", în lituaniană *védaras* "intestine". În engleză se folosește des termenul *womb*, care provine de la radicalul Proto-Germanic ***wambō*** "burtă, pîntece, stomac", la rîndul său format de la radicalul Indo-European ***wamp-*** "prapură, intestine, pîntece". Cu sensurile de "burtă, pîntece" se regăsesc cuvintele *wam* în neerlandeză, *våmb* în suedeză, *vomb* în norvegiană, *Wampe* în germană sau, de la același radical, în sanscrită *vapá* "prapură".

utriculă = cavitate de dimensiuni mici (utricula labirintului membranos cu rol de percepție a poziției capului; utricula prostatică care reprezintă un rest al ductului paramezonefrotic care se deschide în uretra prostatică). Provine de la subst. **Lat.** *utriculus, utriculi* "pîntece mic, uter mic" ca sensuri anatomice, iar în botanică "boboc mic, calice mic". Este diminutivul subst. **Lat.** *uterus, uteri* "burtă, pîntece". *Vide* **uter**.

uvee = tunica vasculară pigmentară a globului ocular, care este formată din coroidă, corp ciliar și iris. Cuvîntul s-a format de la subst. **Lat.** *uva, uvae* "strugure", prin extensie figurată ajungînd să desemneze *tunica vasculosa bulbi* datorită asemănării cu transparența pulpei de strugure. Sensuri asemănătoare se găsesc în adj. Lat. *uvidus* "umed, înmuiat", subst. **Lat.** *uviditas, uviditatis* "umezeală" sau în vb. **Lat.** *uvesco, uvescere* "a umezi".

uvulă = prelungire mediană a marginii posterioare a vălului palatin, formată din țesut muscular, conjunctiv și acoperită de mucoasă, cu rol în deglutiție și în emisia sunetelor. Termenul anatomic provine de la diminutivarea substantivului **Lat.** *uva, uvae,* însemnînd propriu-zis "strugure mic". Cel mai des în anatomie se folosește pentru a descrie uvula palatină, proiecția conică din palatul moale, compusă din țesut conjunctiv, glande racemice și fibre musculare, cunoscută prin sintagma *uvula palatina*. Se mai întîlnește în descrierea *uvula cerebelară* sau în *uvula vezicii urinare*.

V

vag = a X-a pereche de nervi cranieni, care inervează inima, bronhiile, aparatul digestiv și rinichii. Acesta are punctul de emergență (originea aparentă) la nivelul bulbului, în șanțul retroolivar. Are originea reală la nivelul a patru nuclei bulbari: nucleul dorsal, nucleul ambiguu, nucleul tractului solitar și nucleul trigeminal spinal. La ieșirea din craniu prin gaura jugulară are traiect descendent printre vena jugulară internă și artera carotidă internă, coborînd spre baza gîtului, de unde ajunge la plexurile cardiac, pulmonar și esofagian. Adjectivul **Lat.** *vagus* "rătăcitor, nestatornic" derivă de la vb. **Lat.** *vago, vagare* "a umbla în toate părțile, a rătăci".

vagin = canal musculos aflat în partea inferioară a tractului genital feminin. Provine de la subst. **Lat.** *vagina, vaginae* "teacă de sabie, înveliș, păstaie" și, în anatomie, "vagin". Termenul latinesc a primit un nou sens în domeniul anatomic odată cu scrierile lui *Gabrielle Fallopio* (1523 – 1564), același care a dat și numele trompelor uterine ca *ducte fallopiene.*

valat = șanț înconjurat de o ridicătură circulară (papila circumvalată). Provine de la subst. **Lat.** *vallum, valli* "întăritură, șanț, tranșee".

valeculă = depresiune de dimensiuni mici pe suprafața unui organ (valecula cerebelului desparte organul în două emisfere cerebeloase). Provine de la subst. **Lat.** *vallecula, valleculae* "vale mică".

valg = devierea unui segment de membru în afara axului longitudinal fiziologic. Provine de la adj. **Lat.** *valgus* "cu picioarele întoarse în afară".

valvă = structură aflată în interiorul unui organ cavitar sau în interiorul unui lumen vascular ori limfatic, care previne refluarea conținutului lichidian (valvele mitrală, tricuspidă, aortică, pulmonară; valvele venoase, valvă ileocecală etc.). Substantivul **Lat.** *valva, valvae* "ușă în două canaturi" era folosit de obicei la plural *valvae, valvarum* "canaturi ale ușii". *Jacques Dubois* (1478 – 1555), cunoscut drept și *Jacobus Sylvius*, după forma latinizată a numelui său, a descris valvele venoase drept excrescențe ale venelor, ca, mai apoi, rolul lor de a menține fluxul sangvin unidirecțional să fie descris de către *Hieronymus Fabricius ab Acquapendente* (1537 – 1619). *Jacques Dubois* a scris prima carte de gramatică franceză în 1531 și a fost primul profesor care a predat anatomia în Franța, aducînd contribuții în numirea unor mușchi, cunoscuți la acea vreme doar prin numere, descriind procesele pterigoide, osul sfenoid și sinusul sfenoid. Greșit îi sînt atribuite

apeductul Sylvius, descoperit inițial de *Galen,* și sulcul lateral *Sylvius,* menționat, mai întîi, de către *Franciscus Sylvius* (1614 – 1672).

varicocel = dilatații varicoase ale venelor funiculului spermatic, situate la nivel scrotal, în jurul testiculului. Cuvîntul este format de la subst. **Lat.** *varix, varicis* "varice, venă varicoasă" și de la subst. **Gr.** κήλη (kele) cu sensul general de "tumoră" și, în particular, "hernie".

var = devierea unui segment de membru spre interior față de axul longitudinal fiziologic. Provine de la adj. **Lat.** *varus* "îndoit, sucit". În ortopedie, termenul este antonimul lui **valg**.

vas = are proveniența de la subst. **Lat.** *vas, vasis* "vas", cu pluralul *vasa, vasorum.* Pentru cuvîntul din engleză *vessel* sau din franceză *vaisseau* și din vechea franceză *vaissel* avem corepondentul în forma subst. **Lat.** *vasculum, vasculi* "vas mic", formă de diminutiv.

vascular = adjectivul originar **Lat.** *vascularius* se referă la cei care se ocupă cu fabricarea unui vas, avînd sensul de "fabricant de vase mici", dar în medicină a fost folosit cu referire la vasul sangvin, orice ține de sistemul vascular.

vasopresină = cuvîntul e format din subst. **Lat.** *vas, vasis* "vas" și din tema vb. **Lat.** *premo, premere, pressi, pressum* " a apăsa, a presa". În 1901 fiziologii *Rudolf Magnus* (1873 – 1927) și *Ernest Starling* (1866 – 1927) vor publica împreună lucrarea *The action of pituitary extracts on the kidney* (Acțiunea extractelor din pituitară asupra rinichiului) în *Journal of Physiology, Cambridge,* demonstrînd faptul că un extract din glanda pituitară este capabil să producă diureză. *Rudolf Magnus* este cunoscut îndeosebi pentru cartea de neurologie *Körperstellung* (Postura) publicată în 1927, iar *Ernest Starling* pentru legile Frank-Starling ale inimii și pentru ecuația Starling care descrie schimburile de fluide în corp. Mai tîrziu, *Percy Theodore Herring* (1872 – 1967) a identificat corpii Herring în neurohipofiză, pe terminațiile axonale ale neuronilor hipotalamusului ca loc de stocare pentru hormonul antidiuretic și oxitocină. *John Jacob Abel* (1857 – 1938), cel care a izolat epinefrina în 1897, a demonstrat efectele fiziologice de diureză ale extractului din neurohipofiză în 1908, atribuind, în mod greșit, aceste efecte unui singur hormon. Farmacologul britanic *Ernest Basil Verney* (1894 – 1967) a stabilit legătura între poliuria din diabetul insipid și extractul pituitar, iar în 1947 a susținut la *Royal College of Physicians* prelegerea *The antidiuretic hormone and the factors which determine its release* (Hormonul antidiuretic și factorii care îi determină eliberarea). În 1950, *Vincent du Vigneaud* (1901 – 1978) a identificat și sintetizat hormonul antidiuretic și oxitocina. Studiile acestuia asupra peptidelor și hormonilor se regăsesc în cartea *A Trail of Research in Sulphur Chemistry and Metabolism Related Field* (Un traseu de cercetare în chimia sulfului și în domeniul de studiu al metabolismului) din 1952.

vast = provine de la adj. **Lat.** *vastus* "gol, pustiu, foarte mare, enorm, vast". Acesta e folosit în sintagma *musculus vastus lateralis, musculus vastus medialis* și *musculus vastus*

intermedius, care fac parte din mușchiul cvadriceps al coapsei.

văl = provine de la subst. **Lat**. *velum, veli* "pînză de corabie". Anticii numeau *diaphragma oris* structura anatomică care despărțea cavitatea bucală de cea nazală, iar, mai tîrziu, a fost diferențiat în *pallatum molle* "palatul moale" și *pallatum durum* "palatul dur" de către *Andreas Vesalius* (1514 – 1564). *Vide* **palat**.

velum = cuvîntul este un împrumut de la subst. **Lat**. *velum, veli* "pînză (de corabie), văl, draperie, perdea, cortină". *Velum medulare superior* reprezintă o lamă subțire de materie albă care formează acoperișul ventriculului al IV-lea. *Velum medulare inferior* formează partea infero-posterioară a celui de-al IV-lea ventricul.

venă = vas prin care sîngele neoxigenat se întoarce la inimă, cu excepția celor patru vene pulmonare cu sînge oxigenat care se deschid în atriul stîng. Termenul provine de la subst. **Lat**. *vena, venae* "vînă, venă".

venter = de la subst. **Lat**. *venter, ventris* "pîntece, burtă".

ventral = termen care se referă la o structură aflată în fața unui punct de referință, a unui organ. Provine cel mai probabil din franceză, *ventral*, sau direct din latina tîrzie de la adj. **Lat**. *ventralis* "care ține de burtă, pîntece".

ventricul = de la subst. **Lat**. *ventriculus, ventriculi* "stomac mic, ventricul (al inimii)". *William Harvey* (1578 – 1657) în *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus* (Cercetare anatomică despre mișcarea inimii și a sîngelui la animale) apărută în 1628 a stabilit că ventriculul stîng pompează sînge în aortă și a reușit să estimeze volumul sangvin ejectat folosindu-se de variația în dimensiune a inimii din timpul sistolei și al diastolei. Pînă la explicitarea sistemului circulator de către *Harvey*, s-a crezut, conform învățăturilor lui *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200), că sîngele din ventriculul drept pătrunde în ventriculul stîng prin pori aflați în septul interventricular. Deși *Harvey* a descris inima drept pompă musculară, a expus corect mica și marea circulație, plus identificarea rolului valvulelor venoase, totuși credea că legătura între vene și artere se făcea prin pori.

venulă = venă de dimensiuni mici care face parte din rețea capilară, drenînd sîngele din capilar. Cuvîntul s-a format prin diminutivarea subst. **Lat**. *vena, venae* "vînă, venă".

vermiform = termen care desemnează apendicele. Este format de la subst. **Lat**. *vermis, vermis* "vierme" și subst. **Lat**. *forma, formae* "formă, aspect". *Vide* **apendice**.

vermis = porțiune a cerebelului, situată între cele două emisfere cerebeloase pe linie mediană. Provine de la subst. **Lat**. *vemis, vermis* "vierme".

vernix = strat grăsos de culoare albicioasă care acoperă pielea fătului la naștere, formată în principal din sebum, resturi epidermice și lanugo îndepărtat. Termenul se regăsește în sintagma *vernix caseosa* "căptușeală ca brînza", fiind o substanță care acoperă pielea nou-născuților, dezvoltîndu-se din săptămîna 18 de viață intraembrionară.

V

vertebră = unul dintre cele 33 de oase care formează coloana vertebrală, format în general dintr-un corp anterior și arc vertebral posterior, care delimitează canalul vertebral. Provine de la subst. **Lat**. *vertebra, vertebrae* "încheietură, articulație, vertebră", înrudit cu vb. **Lat**. *verto, vertere, verti, versum* "a întoarce". *Vide* **atlas, axis**.

vertex = punctul cel mai de sus al unui organ, în special cu referire la craniu. Provine de la subst. **Lat** *vertex, verticis* "vîrtej (de apă), creștet, cap, vîrf, culme", înrudit cu vb. **Lat**. *verto, vertere, verti, versum* "a întoarce".

vertical = provine de la adj. **Lat**. *verticalis* "vertical".

vestibul = cavitate situată la intrarea unui canal al unei structuri anatomice (glandă vestibulară – aflată la joncțiune dintre vulvă și vagin, nerv vestibular). De la subst. **Lat**. *vestibulum, vestibuli* "intrare, vestibul (spațiul închis dintre linia străzii și ușa casei)".

vestigiu = parte a unui organ sau organ rudimentar, nefuncțional, care de-a lungul evoluției și-a pierdut funcția. Provine de la subst. **Lat**. *vestigium, vestigii* "talpa piciorului, urmă de picior", format de la vb. **Lat**. *vestigo, vestigare* "a căuta urmele, a urmări". Un organ vestigial este, filogenetic, un organ redundant.

vezică = organ cavitar de reținere temporară a urinei, situată în porțiunea anterioară a pelvisului, are formă de pară și e compusă dintr-un corp și gît, înconjurat la bărbați de prostată. De la subst. **Lat**. *vesica, vesicae* "vezică, bășică, vulvă".

veziculă = organ cavitar de dimensiuni mici în care se acumulează un lichid (vezicula biliară, seminală etc.). În vezicula biliară se depozitează bila în perioada interprandială, fiind situată în șanțul sagital drept și eliberează conținutul prin canalul biliar comun în duoden odată cu intrarea alimentelor în duoden și cu eliberarea colecistokininei. Substantivul **Lat**. *vesicula, vesiculae* "vezică mică" este forma de diminutiv a subst. **Lat**. *vesica, vesicae* "vezică, bășică, vulvă". *Lorenz Heister* (1683 – 1758) a descris faldurile membranoase ale mucoasei veziculei și ale ductului cistic, cunoscute mai tîrziu drept *valvele spirale Heister*.

vilozitate = evaginare sau diferențiere a membranei plasmatice celulare de forma unui fir gros sau de forma unui deget (vilozități intestinale, coriale, arahnoidiene). Termenul s-a format de la subst. **Lat**. *villus, villi* "păr stufos (de animal), blană". Se folosește în latină cu referire la animale, stofe sau poate desemna mușchiul arborilor.

vinculă = bandă de țesut conjunctiv, care formează ligamentele dintre o falangă și tendonul flexorilor. Provine de la subst. **Lat**. *vinculum, vinculi* "legătură", folosit la plural *vincula* "lanțuri, cătușe", fiind derivat de la vb. **Lat**. *vincio, vincire, vinxo, vinctum* "a lega, a încinge, a încercui, a pune în lanțuri".

viscer = provine de la subst. **Lat**. *viscus, visceris* care poate desemna orice parte internă a corpului, folosit cu sensurile de "organe, intestine, carne". Se folosea des și la plural cu forma *viscera* "măruntaie, viscere (inimă, plămîni, stomac, intestine,

V

ficat)". De la acesta derivă și adj. Lat. *visceralis*, care va da în română *visceral*.

vital = provine de la adj. **Lat.** *vitalis* "care întreține viața, vital", format de la subst. **Lat.** *vita, vitae* "viață" și înrudit cu vb. **Lat.** *vivo, vivere, vixi, victum* "a trăi, a fi în viață". Termenul de *vitalism*, care postulează existența unei energii vitale psihologice sau spirituale în toate organismele, a pătruns din filosofie în medicină fără o bază științifică certă, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, mai ales prin cărțile lui *Hans Adolf Eduard Driesch* (1867 -1941), în special *Der Vitalismus als Geshichte und als Lehre* (Vitalismul ca istorie și teorie) din 1905.

vitelin = s-a format de la subst. **Lat.** *vitellum, vitelli* "gălbenuș de ou".

vitellus = provine de la substantivul masculin **Lat.** *vitellus, vitelli* "vițelus", dar are și sensul de "gălbenuș de ou", apărut cel mai probabil prin confuzia cu substantivul neutru **Lat.** *vitellum, vitelli* "gălbenuș de ou".

vitros = substanță de consistența unui gel, transparentă, situată între cristalin și retină. S-a format de la adj. **Lat** *vitreus* "de sticlă, de cristal", derivat la rîndul său de la subst. **Lat.** *vitrum, vitri* "sticlă, cristal". Sintagma latină pentru umoarea vitroasă a ochiului este *humor vitreus*.

vivipar = fecundația și dezvoltarea oului se petrece în totalitate în tractul genital feminin, după care este expulzat prin naștere (mamifere). Adjectivul **Lat.** *viviparus* "care aduce la viață, vivipar" este o creație din latina tîrzie dintre adj. **Lat.** *vivus* "viu" și vb. **Lat.** *pario, parere, peperi, partum* "a naște, a crea".

vizual = provine de la adj. **Lat.** *visualis* din latina tîrzie, format de la subst. **Lat.** *visum, visi* "vedenie, arătare, imagine, impresie, percepție" și vb. **Lat.** *viso, visere* "a vedea atent, a privi atent, a examina". Toate acestea s-au format de la vb. Lat. *video, videre, vidi, visum* "a vedea", care își are originea în radicalul Indo-European ***weyd-*** "a ști, a vedea", înglobînd ideea de a ști un lucru după ce a fost văzut. Acest radical a mai produs vb. Gr. εἴδομαι (eidomai) "a vedea, a percepe".

vîrf = în limba română cuvîntul provine din paleoslavă *vrŭchŭ* "vîrf", cu corespondent în bulgară *vrăh* și în cehă *vrch*. Un arhaism de notat este *vîrhovnic* "conducător, șef".

vocal = provine de la adj. **Lat.** *vocalis* "care scoate sunete, sonor, melodios", format de la subst. **Lat.** *vox, vocis* "voce, glas". *Carl Jakob Adolf Christian Gerhardt* (1833 – 1902), autorul cărții de pionerat în pediatrie *Handbuch der Kinderkrankenheiten* (Manual de patologie pediatrică) în 1861, este recunoscut după legea Gerhardt a paraliziei vocale, care postulează că, în paralizia nervului laringeal recurent, corzile vocale vin într-o poziție intermediară acelora de abducție și adducție, numită "poziția cadavrului". Fondatorul laringologiei în Statele Unite a fost *Jacob DaSilva Solis-Cohen* (1838 – 1927), care a scris în 1872 *Disease of the Throat and Nasal Passages* (Patologia gîtului și ale căilor nazale) și în 1875 *The Throat and Voice* (Gîtul și vocea), a folosit prima dată un laringoscop în 1867 pentru a îndepărta un polip de coardă vocală.

volar = care desemnează palma mîinii sau talpa piciorului. Cuvîntul s-a format de la subst. **Lat.** *vola, volae* "podul palmei, suprafața palmei".

volvulus = torsiunea unui segment al tubului digestiv în jurul unui punct, de-a lungul mezenterului, care poate produce ocluzie parțială sau totală și ischemierea segmentului, cu potențială evoluție spre gangrenă. Cuvîntul s-a format de la vb. **Lat.** *volvo, volvere, volvi, volutum* " a răsuci, a învîrti".

vomer = os nepereche median care formează partea postero-inferioară a osului nazal. Provine de la subst. **Lat.** *vomer, vomeris* "fierul plugului, plug".

vortex = forma *vortex* îi corespunde întrutotul lui *vertex, verticis,* provenind de la vb. Lat. *verto, vertere,* care poate fi scris și *vorto, vortere* "a întoarce. *Vide* **vertex.**

V

vorticos = provine de la adj. **Lat.** *verticosus* (*vorticosus*) "care face vîrtejuri, plin de vîrtejuri, de bulboane (despre ape)". Derivă de la subst. **Lat.** *vertex (vortex), verticis* "vîrtej (de apă), creștet, cap, vîrf, culme".

vulvă = organ genital feminin extern, format din perechile de labii mici și labii mari care înconjoară orificiul vaginal și al uretrei, din fanta vulvară anterioară și fanta vulvară posterioară. Provine de la subst. **Lat.** *volva (vulva), volvae* "înveliș, pieliță (la vegetale)" și, în anatomie, "vulvă, uter, burtă", ulterior termenul specializîndu-se și ajungînd să desemneze doar "vulva". Cuvîntul s-a format de la vb. **Lat.** *volvo, volvere, volvi, volutum* " a răsuci, a învîrti". *Isidorus Hispalensis* (560 – 636) în cartea sa enciclopedică numită *Etymologiae* considera că numele de *vulvă* a fost folosit din pricina asemănării organului genital feminin cu aripile batante ale unei uși care se învîrte. Cartea sa monumentală încerca să adune la un loc toată cunoașterea de pînă atunci, cuprinzînd 20 de volume și fiind reprodusă de nenumărate ori pînă în secolul al XVI-lea. Prima operație de vulvectomie radicală ca tratament al carcinomului de vulvă a fost realizată în 1912 de către ginecologul francez *Antoine Basset* (1882 – 1951).

X

xantodermie = colorația în galben a pielii (în icter, în carotenodermie). Cuvîntul este compus din adj. **Gr.** ξανθός (xanthos) "galben" și din subst. **Gr.** δέρμα (derma) "piele".

xifoid = procesul cartilaginos din porțiunea inferioară a sternului, de forma unei săbii, motiv pentru care cuvîntul își trage numele de la subst. Gr. ξίφος (xiphos) "sabie" și subst. **Gr.** εἶδος (eidos) "formă, imagine, aparență". *Galen* (Κλαύδιος Γαληνός - Claudios Galenos) (129-200) a folosit primul denumirea ξιφοειδές ὀστοῦν (xiphoeides ostoun), regăsită în latină ca *os xyphoides*. Au existat multe sinonime pentru acesta, precum *os ensiforme, cartilago ensiforme, cartilago xyphoides, cartilago gladialis, cartilago mucronatus,* toate acestea avînd în componență subst. **Lat.** *ensis, ensis* "sabie", subst. **Lat.** *gladium, gladii* "sabie" și subst. **Lat.** *mucro, mucronis* "vîrf ascuțit, tăiș (de sabie"), cu evidentă referire la imaginea unei săbii.

X

Z

zigapofiză = articulația dintre două perechi de vertebre. Prima parte a cuvîntului provine de la subst. **Gr.** ζυγόν (zygon) "jug", asemănător cu subst. **Lat.** *iugum, iugi* "jug". Al doilea component provine de la subst. **Gr.** ἀπόφυσις (apophysis) "vlăstar, apofiză", de la prepoziția ἀπό (apo) "de la, din" și subst. **Gr.** φύσις (physis) "naștere, existență, generare, natură, creștere".

zigomatic = os pereche situat pe fața latero-superioară a viscerocraniului, formează partea proeminentă a obrazului, pometele, și contribuie la formarea orbitei, a fosei temporale, fosei infratemporale și a arcadei zigomatice. Cuvîntul provine de la subst. **Gr.** ζυγόν (zygon) "jug" și a fost latinizat în sintagma *os zygomaticum*. Osul zigomatic este omolog osului jugal al altor tetrapode.

zigot = celula formată prin fertilizarea doi gameți, înaintea segmentării sale, care conține pronucleii feminin și masculin. Provine de la adj. **Gr.** ζυγωτός (zygotos) "înjugat", format de la subst. **Gr.** ζυγόν (zygon) "jug", asemănător cu subst. **Lat.** *iugum, iugi* "jug".

zonă = provine de la subst. **Lat.** *zona, zonae* "cingătoare, centură, brîu", folosit la plural *zonae, zonarum* cu sensul de "zone (suprafețe)". Sintagma *zonna pellucida,* cu vb. **Lat.** *pelluceo, pellucere* "a se vedea prin, a fi transparent", a fost folosită prima dată în 1827 de către *Karl Ernst von Baer* (1792 – 1876) pentru a descrie zona transparentă din jurul ovocitului. Sintagma *zona radiata* sau *corona radiata,* cu adj. **Lat.** *radiatus* "cu raze, cu spițe", a fost descrisă în 1884 de către *Theodor Ludwig Wilhelm Bischoff* (1807 – 1882) ca stratul cel mai de interior al lui *cumulus oophorus,* direct adiacentă cu *zona pellucida.*

zonulă = cuvîntul este o formă de diminutiv provenită de la subst. **Lat.** *zona, zonae* "cingătoare, centură, brîu". Zonula Zinn reprezintă o bandă de mici dimensiuni formată din fibre, cunoscute colectiv drept ligamentul suspensor, care leagă corpul ciliar de cristalin.

Index

A

abaptiston 1
abces 1
abdomen 1
abdominal 1
abdominocenteză 1
abducens 2
abducție 2
abductor 2
aberant 2
abiogeneză 2
abiotrofie 2
ablație 2
ablefarie 2
absorbție 3
acalazie 3
acardie 3
accesor 3
acefalie 4
acetabul 4
acin 4
acomodare 4
acondroplazie 5
acranie 5
acromegalie 5
acromion 6
actină 6
acustic 6
adducție 6
adductor 6
adenoid 6
adeziune 6
adiadochokinezie 7
adipos 7
aditus 7
adolescență 7
adrenal 7
adrenalină 7
adventitia 8
afazie 8
aferent 8
afonie 8
agenezie 8
aglosie 9
agnatism 9
agnozie 9
agonist 9
agrafie 9
akinezie 9
alantoidă 9
albicans 10
albinism 10
albuginee 10
allocortex 10
alveola 10
amastie 11
ambiguu 11
amelie 11
amenoree 11
amfiartroză 11
amigdală 11
amnezie 11
amniocenteză 11
amnion 11
ampula 12
anabolism 12
analgezie 12
anamneză 12
anastomoză 12
anatomie 13
anchiloză 13
anconeu 13
androgin 14
android 14
anemie 14
anencefalie 14
anestezie 15
anevrism 15
angină 15
angiogeneză 15
angiologie 15
angiom 15
anhidroză 16
aniridie 16
anoftalmie 16
anomalie 16
anorexie 16
anorhism 17
anosmie 17
anovulație 17
ansă 17
anserinus 17
antagonist 17
antebraț 17
antේducție 17
anteflexie 17
antehelix 17
anterior 18
anteversie 18
anticoagulant 18
antidiuretic 18
antitragus 18
antropoid 18
antropologie 18
antrum 18
anus 18
aortă 18
apeduct 19
apendice 19
apendicular 19
apertură 19
apex 19
apical 19
aplazie 19

apnee 19
apocrin 20
apofiză 20
aponevroză 20
apoptoză 20
apraxie 21
aproctie 21
arahnodactilie 21
arahnoidă 21
arc 21
arcadă 21
arcuat 22
areolă 22
arhicerebel 22
arhipallium 22
aria 22
aritenoid 22
artefact 22
arteră 22
articulație 22
ascită 23
aspru 23
astazie 23
astenic 23
asterion 23
astigmatism 23
astragal 23
astrocit 23
atavic 23
ataxie 23
atelectazie 24
aterom 24
ateroscleroză 24
atlas 24
atonie 24
atrezie 24
atriu 25
atrofie 25
audiologie 25
auricul 25
auscultație 25
autonom 25
autopsie 25
avort 26
axial 26
axilă 26
axis 26
axon 26
azygos 26

B

balanită 29
balanopostită 29
baroreceptor 29
basion 29
bază 29
bazal 29
bazilar 29
bazilică 29
bazisfenoid 29
benign 29
biceps 30
bicornuat 30
bicuspid 30
bifid 30
bifurcat 30
bilă 30
bilateral 31
biogeneză 31
biopsie 31
bioritm 31
biped 31
bipenat 31
bipolar 31
biventer 31
blast 31
blastocist 31
blefaric 32
blefarită 32
blefaroxyston 32
bolus 32
bradicardie 32
bradipnee 32
brahial 32
brahiocefalic 32
branhial 32
braț 32
bregma 33
bronhie 33
bronșiectazie 33
bucal 33
buccinator 33
bulă 33
bulb 33
bulbar 33
bursă 33

C

cadavru 35
calcaneu 35
calcar 35
calcificare 35
calcitonină 36
calcul 36
calice 36
calos 36
calus 36
calvaria 36
calviție 37
cameră 37
canal 37
canalicul 37
cancer 37
canin 37
cantus 37
canulă 37
cap 37
capilar 37
capitat 38
capitul 38
capsulă 38
caput 38
carbuncul 38
carcinom 38
cardiac 39
cardinal 39
cardiomiopatie 39
carină 39
cariokineză 39
carioliză 39
cariorexis 40
cărnos 40
carotidă 40
carp 40
carpian 40
cartilaj 40
caruncula 41
cașexie 41
catabolism 41

cataractă 41
cateter 41
caudal 41
caudat 41
cavă 42
cavernos 42
cavitate 42
cavum 42
cec 42
cefalic 42
celiac 42
celom 43
celulă 43
cement 43
central 44
centriol 44
centromer 44
centrozom 44
centru 44
cerc 44
cerebel 44
cerebral 45
cervical 45
cervix 45
chalazion 45
cheilognato-palatoschizis 45
cheiloschizis 45
chemoreceptor 45
cheratină 45
chiasmă 45
chil 46
chilomicron 46
chim 46
chimioterapie 46
chimotripsină 47
chirurgie 47
chist 47
chyli 47
cianoză 47
cifoză 47
cil 47
ciliar 47
cinereum 48
cinetic 48
cinetică 48
cingulum 48
ciocan 48
circadian 48
circuit 48
circumflex 48
circumvalat 48
circumvoluție 48
ciroză 48
cisternă 49
cistic 49
cistocel 49
cistoscopie 49
citocrom 49
citologie 49
citoplasmă 49
cîrlig 49
claustrum 49
claviculă 50
cleido 50
clinic 50
clinoid 50
clitoris 50
cloacă 50
cloroză 50
coadă 50
coană 50
coardă 51
coasă 51
coastă 51
coccis 51
coeruleus 51
cohlear 51
cohlee 51
col 52
colagen 52
colateral 52
colecist 52
colecistectomie 52
colecistită 52
colecistografie 52
colecistokinină 52
coledoc 53
colelitiază 53
colesterol 53
colicul 53
coloid 53
colon 54
colostomă 54
colostru 54
columnă 54
comă 54
comisură 54
comitant 54
comunicant 54
con 54
concă 54
condil 55
condrogeneză 55
confluent 55
congenital 55
conjunctivă 55
constrictor 55
contralateral 55
convulsie 55
copulă 55
coracoid 56
cord 56
coree 56
corion 56
corn 56
cornee 56
corniculat 56
coroană 56
coroid 56
coronară 57
coronoid 57
corp 57
corpuscul 57
cortex 57
corticofugal 57
corticopetal 57
cortizon 57
costocondral 57
cot 57
cotiledon 57
coxal 58
cranial 58
craniometrie 58
craniu 58
creastă 58
cremaster 58
cribriform 58
cricoid 58
criptă 58
criptorhidie 58

crista galli 58
croitor 58
cromatină 59
cromatoliză 59
cromozom 59
cronic 59
cruciat 59
crus 60
cubital 60
cuboid 60
culmen 60
cuneat 60
cuneiform 60
cuneus 60
cupulă 60
curvatură 60
cuspidă 60
cutanat 60
cuticulă 61
cvadrangulă 61
cvadrat 61
cvadriceps 61
cvadrigemen 61
cvadrupleți 61

D

dactil 63
dartos 63
decalcificare 63
decidua 63
decliv 63
decubit 63
decusație 64
defecație 64
deferent 64
deget 64
deglutiție 64
dehiscență 64
deltoid 64
dendrită 64
dentină 65
dentiție 65
depresor 65
dermă 65
dermal 65
dermatoglife 65
dermatom 65
detritus 65
detrusor 65
diabet 66
diafiză 66
diafragm 67
diagnostic 67
diartroză 67
diastema 67
diastolă 67
diencefal 68
diferențiere 68
digastric 68
digestie 68
dințat 68
dinte 68
diploe 68
diploid 68
diplopie 69
disartrie 69
disc 69
disecție 69
disfagie 70
disgenezie 70
distal 70
diureză 71
diverticul 71
diviziune 71
dizigotic 71
dolicocefal 71
dorsal 71
drept 71
duct 71
duoden 71
dura 72

E

echilibru 73
ectoderm 73
ectopie 73
edem 73
efector 73
eferent 74
ejaculare 74
elastină 74
electroencefalogramă 74
embol 74
emboliform 75
embriogeneză 75
embriologie 75
embrion 75
eminență 75
emisar 75
emisferă 75
enartroză 75
encefal 76
encefalocel 76
endocard 76
endocondral 76
endocraniu 76
endocrin 76
endoderm 76
endolimfă 77
endometrioză 77
endometru 77
endomisium 77
endoneurium 77
endorfină 78
endoschelet 78
endoscopie 78
endoteliu 79
enteric 79
enzimă 79
ependim 79
epiblast 79
epicantus 79
epicard 79
epicondil 80
epicraniu 80
epiderm 80
epididim 80
epidural 80
epifiză 80
epigastru 80
epigeneză 80
epiglotă 81
epineurium 81
epiploic 81
epispadias 81
epitalamus 82
epiteliu 82
epoofor 82
erectil 82

erector 82
ereditar 82
erigent 83
eritrocit 83
esofag 83
estrogen 84
estru 84
etiologie 84
etmoid 84
eversie 84
excavație 84
excreție 85
exocrin 85
exoftalmie 85
exsudat 85
extensie 85
extern 85
extracelular 85
extrafusal 85
extraperitoneal 85
extrapiramidal 86
extravazare 86
extremitate 86
extrinsec 86

F

facial 87
facies 87
factor 87
fagocit 87
falangă 88
falciform 88
falus 88
falx 88
faringe 88
faringocel 88
fascicul 88
fascie 88
fastigial 89
față 89
fauces 89
fecundare 89
femur 89
fenestrat 89
fenotip 89
fereastră 89
fertilizare 89
fesă 89
fetus 89
fibră 90
fibrilă 90
fibrilație 90
fibrină 90
fibrinogen 90
fibroblast 90
fibrocartilaj 90
fibroscop 90
fibula 90
ficat 91
filament 91
filtrum 91
filum 91
fimbrie 91
fimoză 91
fistulă 91
fisura 92
flaciditate 92
flavum 92
flegmon 92
flexor 92
flexura 93
flocculus 93
focomielie 93
folicul 93
folie 93
fonație 94
fontanelă 94
foramen 94
forceps 94
formă 94
fornix 94
fosă 94
fossula 94
fotoreceptor 94
fovee 95
foveolă 95
fractură 95
fren 96
frenic 96
frenulum 96
frontal 96
fund 96
fundiform 96
funicul 96
fus 96
fusiform 97

G

galea 99
gamet 99
gametogeneză 99
ganglion 99
gangrenă 100
gastric 100
gastrină 101
gastrocnemian 101
gastrointestinal 101
gastroschizis 101
gastroscopie 101
gastrostomie 101
gastrotomie 101
gastrulă 101
gastrulație 102
gaură 102
geamăn 102
gelatinos 102
genă 102
genetică 103
genian 104
geniculat 105
genioglos 105
geniohioidian 105
genital 105
genotip 105
genunchi 105
germinal 105
germinativ 105
gestație 105
ginecomastie 106
gingie 106
ginglim 106
gips 106
girus 106
gît 106
glabelă 106
gland 106
glandă 107
glenoid 107
glob 107

glomerul 107
glomus 107
glosal 107
glosofaringian 107
glotă 108
gluteus 108
gnation 108
gomfoză 108
gonadă 108
gonion 108
gonioscopie 108
gracilis 108
granular 109
granulație 109
graviditate 109
griseum 109
gubernaculum 109
gură 109
gust 109
gustativ 109

H

habenulă 111
habitat 111
habituație 111
habitus 112
haluce 112
hamat 112
hamulus 112
haploid 112
haustră 112
helicotremă 113
helix 113
hemal 113
hematologie 113
hematopoieză 114
hematurie 114
hemeralopie 114
hemianopsie 114
hemipareză 114
hemiplegie 114
hemisferă 114
hemoglobină 114
hemopericard 115
hemopneumotorax 115
hemoragie 115
hemoroid 115
hemotorax 115
hepatic 116
hepatomegalie 116
hermafrodit 116
hernie 116
heterozigot 117
hialin 117
hiatus 117
hidrocefalie 117
hidrocel 117
hil 117
hilar 118
himen 118
hioid 118
hipaxial 118
hiperacuzie 118
hiperglicemie 118
hipermetropie 118
hiperplazie 118
hipertelorism 119
hipertrofie 119
hipoacuzie 119
hipocamp 119
hipofiză 119
hipoglicemie 120
hipoglos 120
hipoplazie 120
hipospadias 120
hipotalamus 120
hipotenar 121
histeroscopie 121
histologie 122
holocrin 122
homo 122
homozigot 122
hormon 122
humerus 122

I

iatrogen 125
iatromecanica 125
icter 126
idiopatic 126
ileon 126
ileus 126
iliac 127
ima 127
impar 127
implantare 127
impresiune 127
inaniție 127
incizie 127
incizură 128
incontinență 128
incudomaleolar 128
incudostapedial 128
incus 129
index 129
inductor 129
indusium 129
inel 129
inervație 129
infarct 129
inferior 131
infraspinos 131
infundibulum 131
inghinal 131
inimă 132
inion 132
inodor 133
inserție 133
insipid 133
inspecție 133
insulă 133
integument 133
intercalat 133
intercostal 133
interdigitație 133
intermediar 134
intern 134
intersecție 134
interstițiu 134
intervertebral 134
intestin 134
intimă 134
intracranial 134
intrafusal 134
intrinsec 135
introit 135
intumescență 135
invaginare 135
inversiune 135

iodopsină 135
ipsilateral 135
iris 136
ischemie 136
ischiofemural 136
ischion 136
istm 136
încapsulat 136
închistat 136

J

jejun 137
jejunostomie 137
jug 137
jugal 137
jugular 137
juxtaglomerular 137
juxtapoziție 138

K

kalikreină 139
kariocit 139
karioliză 139
kariorexis 139
keratoconus 139
kinestezic 140
kinetoterapie 140
kinină 140
kinocil 140
koniocortex 140

L

labial 143
labie 143
labirint 143
labrum 144
lac 144
lacerare 144
lacertus 144
lacerum 144
lacrimal 144
lactație 144
lactifer 144
lacună 144
lagoftalmie 145
lambdoid 145
lamelă 145
lamina 145
lanugo 145
laparoscopie 145
laparotomie 146
laringe 146
lateral 146
latissimus 146
lemă 146
lemnisc 146
lentiform 147
leptomeninge 147
leucemie 147
leucocit 147
levator 149
lien 149
lienal 149
ligament 149
ligatură 150
limb 150
limbă 150
limbic 150
limen 150
limfă 150
limfatic 150
limfocit 151
lingual 151
lingula 151
linia 152
lipid 152
lisencefalie 152
litiază 152
litotomie 152
lizozim 152
lizozom 152
lob 153
lobotomie 153
lobul 154
locomotor 154
locus 154
lombar 154
longissimus 154
longitudinal 154
lordoză 154
lumbrical 154
lumen 154
lunat 155
lung 155
lupus 155
luteal 155
luteum 155

M

macrocefalie 157
macrocit 157
macrofag 157
macroscopic 157
macrosom 157
maculă 157
magnum 157
malar 157
maleolă 157
malformație 157
malleus 158
mamar 158
mamilar 158
mamografie 158
mandibulă 158
manubriu 158
marfanic 158
marginal 159
margine 159
maseter 159
mastectomie 159
masticație 160
mastocit 160
mastoid 160
matitate 160
matrice 160
maxilar 160
măduvă 160
meat 161
medial 161
median 161
mediastin 161
medular 161
megacariocit 161
megacolon 162
megaloblast 162

meibomian 162
meioză 162
melanină 162
melatonină 163
membrană 163
membru 163
meninge 163
meningocel 163
menisc 163
menopauză 163
menstruație 163
mental 164
merocrin 164
metabolic 164
metacarp 164
metafază 164
metafiză 165
metamorfoză 165
metanefros 165
metaplazie 165
metastază 165
metatalamus 165
metatars 165
metencefal 165
metopic 166
mezencefal 166
mezenchim 166
mezenter 166
mezial 166
mezocolon 166
mezoderm 167
mezogastru 167
mezonefros 167
mezoovar 167
mezosalpinge 167
mezoteliu 167
microcefalie 167
microdonție 167
microglie 167
microscop 168
microtom 168
midriază 168
mielencefal 168
mielină 168
mielocit 168
mienteric 168
milohioidian 169
minim 169
miocard 169
mioclonus 169
miologie 169
miopie 169
miotom 169
mioză 170
miozină 170
mitocondrie 170
mitoză 170
mitrală 171
mixedem 171
mînă 171
modiol 171
molar 171
mongolism 172
monocit 172
morulă 172
motor 172
mucoasă 172
mucus 172
multifid 172
multipar 173
multiplu 173
munte 173
murmur 173
mușchi 174
mutație 174

N

nanism 175
nară 175
nasion 175
natal 175
navicular 175
nazal 175
nazofaringe 175
nazogastric 175
necropsie 176
necroză 176
nefron 176
nefrotom 176
negru 176
neonatal 176
neopallium 176
neoplasm 176
nerv 177
neural 178
neurectomie 178
neurilema 178
neuroblast 178
neurochirurgie 178
neurologie 178
neuron 178
neuropil 178
neuropor 179
neurosecreție 179
neurotransmițător 179
nevroglie 179
nicovală 179
nictalopie 180
nictitant 180
nidație 180
nigra 180
nistagmus 180
nod 180
noradrenalină 180
normă 180
notocord 180
nucal 180
nucleol 180
nucleu 181

O

obex 183
oblic 183
obturator 183
occipital 183
ocluzie 183
oculomotor 183
odontoblast 183
odontoid 184
oestru 184
oftalmic 184
olecran 184
olfactiv 184
oligodendroglie 184
olivă 184
oment 185
omfalocel 185
omohioidian 185
omolog 185

opercul 185
opistion 185
opoziție 185
optic 185
ora 186
oral 186
orbită 186
organ 186
orhită 186
orificiu 186
origine 186
orizontal 186
os 186
osicul 186
osificare 186
osteoblast 187
osteocit 187
osteoclast 187
osteoid 187
osteoliză 187
osteologie 187
osteomalacie 187
osteon 187
ostiu 188
otic 188
otolit 188
ovar 188
oviduct 188
oviparitate 188
ovocit 188
ovogeneză 188
ovogonie 188
ovoviviparitate 189
ovul 189
ovulație 189

P

pahimeninge 191
palat 191
paleocerebel 191
paleocortex 191
palid 192
pallium 192
palmă 192
palmar 192
palpare 192
palpebral 192
pampiniform 192
pancreas 192
pancreatic 193
panicul 193
papilă 193
păr 194
paracenteză 194
paracolpium 194
paradidim 194
paradox 194
paraflocculus 194
paraganglion 194
paralizie 195
paramedian 195
parametru 195
parangiu 195
paraoofor 195
paraplegie 195
paraproctium 195
parasimpatic 195
parasternal 196
paratiroidă 196
paravertebral 196
paraxial 196
parenchim 196
parestezie 196
pareză 197
parietal 197
parotidă 197
parte 197
partenogeneză 197
patelă 197
patognomonic 197
patologie 198
pecten 198
pectinat 198
pectineal 198
pectineu 198
pectoral 198
pediatrie 198
pedicul 198
peduncul 198
pelucid 198
pelvimetrie 199
pelvis 199
penat 199
peniform 199
penis 199
pepsină 199
peptic 199
percutan 200
percuție 200
perete 200
perianal 200
pericard 200
pericondru 200
pericraniu 200
periferic 201
perilimfă 201
perimisium 201
perinerv 201
perineu 201
periodontal 201
periorbital 201
periost 201
periproctium 202
peristaltism 202
peritoneu 202
peroneu 202
pes 202
pia 202
picior 202
picnoză 202
piele 202
pietros 203
pilomotor 203
pilor 203
pilos 203
pineală 203
pinten 203
piramidă 203
piramidal 203
piriform 203
pisiform 204
pituitar 204
placentă 204
placodă 204
plantar 204
plantigrad 204
plasmă 204
platisma 204
plămîn 205
pleoapă 205

pleomorfic 205
pleură 205
pleurezie 205
pleurodinie 205
plex 205
plică 205
pluristratificat 206
pneumatic 206
pneumotorax 206
poikilocite 206
pol 206
polar 206
police 206
polichistic 206
poligon 206
polimorfonuclear 207
polipnee 207
popliteu 207
por 207
portă 207
posterior 207
precardiac 207
precuneus 207
prefrontal 208
premenstrual 208
premolar 208
prepuț 208
presbiopie 208
primordial 208
proboscis 208
procerus 208
proces 208
procordal 208
proeminență 209
proenteron 209
profază 209
profund 209
progesteron 209
prognatism 209
prolactină 209
prominens 210
promotor 210
pronație 210
pronefros 210
propriocepție 210
proprioceptor 210
prosector 210
prostată 210
proteină 210
protopatic 211
protoplasmă 211
protruzie 211
protuberant 211
prozencefal 212
proximal 212
pseudopod 212
pseudostratificat 212
pseudounipolar 212
psoas 212
pterigoid 212
pterion 212
ptoză 213
pubertate 213
pubis 213
pudendal 213
pulmonar 213
pulpă 213
pulpos 213
puls 213
pulvinar 213
punte 214
pupilă 214
putamen 214

R

racemos 215
radial 215
radiație 215
radicular 215
radiculită 215
radiologie 215
radius 215
radix 215
rafeu 215
ram 216
ramificație 216
ranulă 216
rădăcină 216
receptor 216
reces 216
rect 216
recurent 216
reflectat 216
reflex 216
regiune 217
renal 217
reproducere 217
respirație 217
restiform 217
rete 217
rețea 217
reticul 217
reticulocit 217
retină 217
retinacul 218
retracție 218
retroflexie 218
retroversie 218
ribozom 218
ridicător 219
rinencefal 219
rinichi 219
rizorius 219
rodopsină 219
rombencefal 219
romboid 219
rostral 219
rostru 219
rotator 219
rotulă 219
ruga 219
rugos 220

S,Ș

sac 221
sacculus 221
sacral 221
sacroiliac 221
sacru 221
safenă 222
sagital 222
salivă 222
salivar 222
salpinge 223
salpingită 223
sarcolemă 223
sarcom 223
sartorius 223
scafoid 223

scală 224
scalen 224
scalp 224
scalpel 224
scapula 224
schelet 224
sciatic 224
scleră 225
sclerotică 225
sclerotom 225
scleroză 225
scolioză 225
scotom 225
scrot 225
scuamă 225
scuamos 225
scurt 225
sebaceu 225
sebum 226
secreție 226
segment 226
sella 226
semicanal 226
semicircular 226
semilunar 226
semimembranos 226
seminal 226
seminifer 226
semitendinos 227
senzitiv 227
senzorial 227
sept 227
ser 227
seroasă 227
serratus 227
sesamoid 227
sexual 227
sfenoid 227
sfincter 228
sialografie 228
sigmoid 228
simfiză 228
simpatectomie 228
simpatic 228
simptomatologie 228
sinapsă 229
sinartroză 229
sincițiu 229
sincondroză 229
sincopă 229
sindesmoză 229
sindrom 229
sinergic 229
sinostoză 230
sinovială 230
sinovie 230
sinus 230
sinusoid 230
sistolă 230
smegma 230
solear 230
solitar 230
soma 230
somatic 230
somatopleură 230
somite 231
sonoritate 231
spasm 231
spasticitate 231
spațiu 231
speculum 231
spermă 231
spermatocit 231
spermatogeneză 231
spermatogonie 231
spermatozoid 231
spermiogeneză 231
spină 232
spinal 232
splanhnic 232
splină 232
spongioblast 232
spongios 232
spută 232
stapedius 232
stapes 232
stelat 232
stenoză 232
stereocil 233
stern 234
sternebra 234
stetoscop 232
stiloid 234
stîng 234
stomac 234
stomodeum 234
strabism 234
strat 234
striat 234
strie 234
stromă 234
subclavie 235
subcostal 235
subcutanat 235
subfascial 235
sublingual 235
submandibular 235
substanță 235
subtendinos 235
sulcus 235
superficial 235
superior 235
supinație 235
supraciliar 235
supracostal 235
suprarenal 235
supraspinos 236
sural 236
sustentacul 236
sutură 236
șancru 237
șanț 237
șold 237
șunt 237

T,Ț

tahicardie 239
tahipnee 239
talamus 239
talasemie 239
talus 239
tapetum 239
tars 240
taxis 240
teacă 240
tect 240
tegmen 240
tegment 240
tela 240
telangiectazie 240

telencefal 240
telofază 241
temporal 241
tenar 241
tendon 241
tensor 241
tentorium 241
teratogen 241
teratologie 241
terminal 242
testicul 242
testosteron 242
tetanie 242
tetralogie 242
tibie 242
timpan 242
timus 243
tinitus 243
tiroidă 243
tomografie 244
tonsilă 244
torace 244
torus 244
trabeculă 244
tract 244
tragus 244
trahee 244
transvers 245
transversal 245
trapez 245
trapezoid 245
triceps 245
tricuspid 245
trigemen 245
trigon 245
triquetrum 246
trismus 246
trisomie 246
trofoblast 246
trohanter 246
trohlee 246
tromb 246
trombocit 246
tromboză 246
trunchi 247
tubă 247
tuber 247
tubercul 247
tuberozitate 247
tubul 247
tumoare 247
tunică 247
țesut 249

U

ulcer 251
ulnă 251
umbilic 251
umoare 251
unciform 251
uncinat 251
uncus 251
unghi 252
unghial 252
unilateral 252
unipenat 252
uracă 252
uree 252
ureter 252
uretră 252
urină 252
urogenital 252
uter 252
utriculă 253
uvee 253
uvulă 253

V

vag 255
vagin 255
valat 255
valeculă 255
valg 255
valvă 255
var 256
varicocel 256
vas 256
vascular 256
vasopresină 256
vast 256
văl 257
velum 257
venă 257
venter 257
ventricul 257
venulă 257
vermiform 257
vermis 257
vernix 257
vertebră 257
vertex 258
vertical 258
vestibul 258
vestigiu 258
vezică 258
veziculă 258
vilozitate 258
vinculă 258
viscer 258
vital 258
vitelin 259
vitellus 259
vitros 259
vivipar 259
vizual 259
vîrf 259
vocal 259
volar 259
volvulus 259
vomer 260
vortex 260
vorticos 260
vulvă 260

X

xantodermie 261
xifoid 261

Z

zigapofiză 263
zigomatic 263
zigot 263
zonă 263
zonulă 263

Bibliografie selectivă

A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Hachette, Paris, 2001

R. S. P. Beekes, *Comparative Indo-European Linguistics. An introduction*, John Benjamins Publishind Company, Amsterdam/Philadelphia, 1995

M. Meier-Brügger, *Indo-European Linguistics*, Walter de Gruyter, Berlin, 2003

P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Klincksieck, Paris, 1999

I. Costa, *Fonetică istorică latină*, Editura Universității din București, București, 2003

A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, ediția a IV-a, Klincksieck, Paris, 2001

K. E. Georges, *Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch*, Hahn'sche Verlags-Buchhandlung, Leipzig, 1879-1880

P. G. W. Glare, *Oxford Latin Dictionary*, ediția a II-a, Oxford University Press, Oxford, 2012

Gh. Guțu, *Dicționar Latin-Român*, ediția a II-a, Humanitas, București, 2003

A.-C. Halichias, *Elemente de fonetică și morfosintaxă latină*, Editura Universității din București, București, 2011

J.R. Clark Hall, *A Concise Anglo-Saxon Dictionary*, ediția a IV-a, University of Toronto Press, Toronto, 2007

R. Iftimovici, *Istoria medicinei*, ALL, București, 1994

G. Ioanid, *Dicționar elino-românesc*, Tipografia Statului, București, 1864

M. Ionescu, N. Mihail, L. M. Ionescu, *Anatomia umană. Idei, fapte, Evoluție*, vol. 2, Dova, Craiova, 1996

E. F. Leopold, *Lexicon graeco-latinum manuale*, Editionis lipisensis 1874 phototypica reimpressio, Arnaldo Forni Editore, Bologna, 1999

H. G. Liddell, R. Scott, *A Greek-English Lexicon,* , ediția a IX-a, Oxford University Press, Oxford, 1961

F. P. Lisowski, Ch. E. Oxnard, *Anatomical Terms and their Derivation,* World Scientific, Londra, 2007

J.P. Mallory, D.Q. Adams, *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and The Proto-Indo-European World,* Oxford University Press, New York, 2006

A. Sebastian, *A Dictionary of the History of Medicine,* Informa Healthcare, Londra, 2011

B. Sergent, *Les Indo-européens. Histoire, langues, mythes,* Éditions Payot & Rivages, Paris, 2005

W. D. Whitney, *The Roots, Verb-forms and Primary Derivatives of the Sanskrit Language,* Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, Delhi, 2006

LEXICON
DE ANATOMIE A OMULUI
ETIMOLOGIA TERMENILOR ANATOMICI

Adamkiewicz • Aschoff • Bartholin • Bellini • Broca • Brodmann • Cajal • Corti • Deiters •

Cartea de față încearcă în mod unic în sfera editorială națională și internațională să abordeze vocabularul anatomiei umane din punct de vedere etimologic. Oricine este interesat își poate dezvolta cunoștințele prin înțelegerea originii cuvântului !

Etimologia este nucleul cărții, iar istoria medicală și definițiile anatomice completează întreaga structură.

Dicționarul are menirea de a face lumină asupra terminologiei anatomice, uneori fragmentar înțeleasă, și poziționează substanța fiecărui termen anatomic ca ADN al cunoașterii medicale.

Odată ce ați început cartea, veți fi nerăbdători să citiți pagina următoare! Dezvoltarea profesională medicală este scopul acestui volum care țintește rădăcinile procesului de învățare și cunoaștere, adresîndu-se în special tinerilor care se formează în domeniul științelor medicale.

Eustachio • Falloppio • Gerota • Glisson • Golgi • Galen • Harvey • Henle • Hipocrate • Kupffer • Langerhans • Leydig • Lieberkühn • McBurney • Malpighi • Meckel • Meissner • Merkel • Morgagni • Müller • Nissl • Oddi • Pacini • Palade • Peyer • Purkinje • Ranvier • Rathke • Rokitansky • Santorini • Sertoli • Stensen • Sylvius • Traube • Treitz • Valsalva • Vater • Vesalius • Virchow • Waldeyer • Wernicke • Willis • Zinn •

Editura Medicală
CALLISTO
www.callisto.ro

ISBN 978-606-8043-19-7
